Inv. A. 63. 116.

P. ISPIRESCU

LEGENDE

SAU

BASMELE ROMÂNILOR

ADUNATE DIN GURA POPORULUI

EDIŢIA II

COMENTATĂ DE

N. CARTOJAN

79129

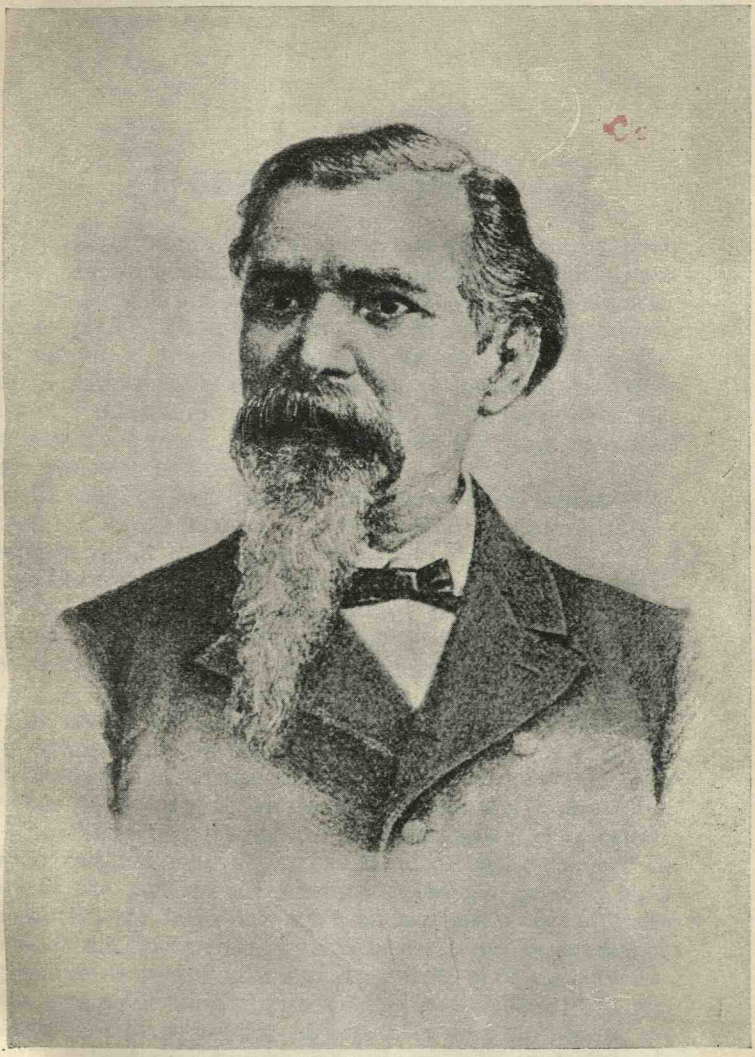
EDITURA „SCRISUL ROMÂNESC", CRAIOVA

c/953

1956

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 77068
Inventar 72.129

B.C.U.Bucuresti
C72129



Petre Ispirescu.

I. CE ESTE BASMUL.

Cuvântul basm este împrumutat de poporul nostru dela Slavi. In slava veche bisericească, adică în limba în care s'a oficiat şi la noi serviciul divin până la începutul veacului al XVIII-lea, cuvântul *basmŭ* avea 2 înţelesuri: 1) fabulă, 2) descântec. Cu înţelesul de „fabulă" cuvântul a rămas până astăzi la Ruşi; cu înţelesul de „descântec" s'a păstrat la Sârbo-Croaţi. In limba polonă, cuvântul are însă pe lângă înţelesul de fabulă şi pe acela de: poveste, basm.

La noi — mai ales în Muntenia şi în limba literară — cuvântul basm s'a fixat pentru creaţiile populară în proză cu caracter fantastic.

Trăsătura esenţială a basmului este elementul miraculos. Eroii basmelor sunt fiinţe supranaturale: smei, uriaşi cu coada de balaur, cari răpesc fetele de împărat şi le duc pe tărâmul celălalt; balauri cu şapte capete cari se hrănesc cu oameni; Zâne şi feţi frumoşi prefăcuţi, uneori, prin vrăji, în animale; calul năzdrăvan care se hrăneşte cu jăratec, sboară în slava cerului şi-şi povăţueşte eroul; animale recunoscătoare, care vorbesc, şi la vreme de primejdie, sar în ajutorul lui Făt-frumos, etc.

Cadrul în care trăesc eroii basmelor este şi el fantastic: pomi cari fac mere de aur; tărâmul celălalt cu palate de argint, de aur sau de smarald ce se pot preface la o plesnitură de biciu într'un măr sau într'o nucă; inele magice din care se înalţă până la cer ziduri de cremene; gresii ce se prefac în munţi de piatră; perii miraculoase din care cresc într'o clipită, păduri mari şi dese; apa vie dintre munţii ce se bat în capete şi care are darul de

a readuce în viaţă eroii răpuşi prin viclenie... şi multe altele.

Elemente miraculoase asemănătoare cu cele din basme se regăsesc şi în miturile popoarelor vechi, dar asupra corelaţiei dintre mit şi basm vom reveni pe larg în capitolul III (vezi mai departe pag. 17—20). Aci ne mărginim numai să observăm că miturile povesteau aventurile unui număr restrâns de eroi, consideraţi ca divinităţi: zei sau semi-zei; miturile se completau astfel unele prin altele şi alcătuiau o vastă materie legendară, care făcea parte din sistemul de credinţe religioase ale popoarelor vechi, pe când basmul se povesteşte din generaţie în generaţie, fără să aibă nici o legătură cu religia. In ele nu mai cred azi decât doar copiii!

Prin latura sa fantastică, basmul se apropie şi de legendă, dar nu se confundă cu ea. Legenda are mai totdeauna tendinţa de a explica originea sau caracteristica unui animal, a unei păsări, a unei insecte, a unei plante sau chiar a unei localităţi istorice sau geografice.

Să luăm, de pildă, pentru înţelegerea lucrurilor, legenda cocostârcului, aşa cum a fost culeasă de Sim. Fl. Marian, în Bucovina[1]). Legenda populară ne povesteşte că Dumnezeu, vroind să scape lumea de gângănii şi reptile, le-a adunat de pe faţa pământului, în ziua Crucii, şi le-a vârît pe toate într'o ladă. Trecând pe-acolo un om, cu numele Alexe, Dumnezeu îi încredinţează lada ca să o arunce în mare, cu recomandarea însă ca să nu se uite în ea, „că altfel nu va fi bine". Omul, neputându-şi stăpâni curiozitatea, a deschis lada înainte de vreme şi atunci vietăţile supărătoare s'au împrăştiat iarăşi pe faţa pământului. Zadarnic a alergat Alexe să le prindă din nou şi să le vâre în ladă. Dumnezeu l-a prefăcut de atunci în cocostârc, „ca să le strângă înapoi". Şi tot de atunci, dela ziua Crucii şi până la Sfântul Alexie, „toate gângăniile, jigăniile şi gujuliile stau ascunse

1) Sărbătorile la Români. Ed. Acad. Rom., II, Buc., 1899, p. 201.

ca într'o lacră prin văgăuni..., iar când sosește ziua lui Alexe (Sf. Alexe — 17 Martie), atunci iarăși încep a ieși din ascunzișurile lor și a umbla în toate părțile".

Se vede destul de limpede, din urzeala acestei legende, tendința ei. Și aci intervine elementul miraculos (prefacerea omului în pasăre), dar toate elementele narațiunei converg spre o țintă finală; să ne lămurească aparițiunea cocostârcului pe lume, să ne explice deprinderea lui de a aduna în cioc broaștele de pe malul râurilor și al lacurilor, și în acelaș timp — elementul acesta poate să fie adăogat ulterior — aparițiunea gângăniilor la începutul primăverei, în legătură cu ziua sfântului Alexe.

O altă trăsătură caracteristică prin care basmul se deosebește mai ales de legenda istorică sau geografică este că acțiunea basmului este descătușată de legăturile cu timpul și spațiul, pe când în legenda istorică acțiunea este localizată în timp și în spațiu.

Iată, de pildă, legenda despre Râul Doamnei din județul Muscel [2]). Povestea spune că în timpurile vechi, pe când domnea Radu Negru, Tătarii au năvălit pe neașteptate în țară, că Doamna, pe când soțul se afla la luptă, vroind să fugă, s'a înecat în apele râului, care tocmai atunci veniseră mari din munți; de aci și numirea de: Râul Doamnei. Cum se vede legenda stă în legătură cu un râu din județul Muscel, este deci *localizată;* iar pe de altă parte, acțiunea este *datată* pe vremea lui Radu Negru.

In basm, dimpotrivă, nici timpul, nici spațiul nu sunt determinate:

„A fost odată ca niciodată, a fost odată un împărat și o împărăteasă, care domneau peste o țară...", începe basmul. Dar *unde* este țara? *când* s'a petrecut acțiunea? — sunt chestiuni la care nici un povestitor de basme nu s'a gândit să le precizeze vreodată. Ac-

2) C. Rădulescu Codin. **Legende, tradiții... Acad. Rom. Din viața poporului român,** p. 49.

ţiunea s'a petrecut şi se petrece în infinitul timpului; eroii mai trăesc încă, dacă n'or fi murit; ţara, niciodată numită, poate fi în vecinătate sau foarte departe; acţiunea se desfăşoară pe tărâmul acesta, dar se întinde de cele mai multe ori şi pe tărâmul celălalt, ba uneori ajunge până la palatul soarelui şi al lunei.

II. FORMA BASMELOR

1. Formule iniţiale.

In afară de caracterul fantastic al fondului, basmul se deosebeşte de celelalte creaţiuni populare şi prin particularităţi de formă.

Basmele noastre, ca de altfel basmele tuturor popoarelor, încep şi se sfârşesc cu o serie de formule care, deşi variază dela povestitor la povestitor şi adesea chiar dela basm la basm, totuşi în factura lor sunt asemănătoare.

După *A fost odată...*, urmează imediat o formulă menită în aparenţă să slăvească epoca fabuloasă în care trăiau eroii basmelor, dar în realitate să sublinieze, cu o nuanţă de umor, irealul acţiunei.

A fost odată ca niciodată; că de n'ar fi nu s'ar mai povesti; de când făcea plopşorul pere şi răchita micşunele; de când se băteau urşii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau înfrăţindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci şi nouă de oca de fier şi s'arunca în slava cerului de ne aducea poveşti;

De când se scria musca pe perete,
Mai mincinos cine nu crede.

Atunci s'au întâmplat — vrea să ne spună povestitorul — cele narate în basm. Adică... *niciodată*.

Prin această formulă iniţială, povestitorul caută să ne atragă atenţia dela început că părăseşte tărâmul vieţii reale şi că intră în lumea fanteziei.

Formula amintită din basmul lui Ispirescu este cea

mai răspândită, dar alături de ea sunt multe altele, alcătuite toate din imagini incongruente, care stârnind râsul înviorător, fac în acelaș timp trecerea dela realitatea înconjurătoare la feeria basmului. Iată o altă formulă:

A fost demult — demult:
De când cu lupul ce era păstor la oi
Și le cânta horă din cimpoi;
De pe când se punea cocoșul de clocea
Mai mincinos să fie cine n'o credea [3]).

sau:

Odată, pe vremea de demult,
Când mâncau șoarecii pe pisici
Și erau mai înalți ăi pitici.
A fost odată de mult, de mult rău,
Când fugeau șoarecii după pisici
Și erau mai nevoiași ăi pitici [4]).

Sau însfârșit una din Banat:

A fost odată,
Când era lumea curată
(Nu ca și-acum spurcată),
Când toate animalele la o laltă trăiau
Și, și ele vorbeau [5]).

2. Formule finale.

De obicei basmul se încheie cu triumful lui Făt-Frumos asupra monștrilor, cu întoarcerea spre casa părintească, în tovărășia calului năsdrăvan și a Ileanei Cosinzeanei și cu nunta împărătească. Ajuns la acest desnodământ, povestitorul, pretinzând că a fost și el martor și părtaș la nuntă, încheie basmul cu o formulă glumeață, care, în structura basmului, are rostul de a

3) N. Dumitrașcu, **Povești oltene**, București. Biblioteca p. toți, No. 1151—2.
4) I. C. Fundescu, **Basme**, București, 1867, p. 21.
5) Iosif Olariu, **Povești din Banat**, Caransebeș, 1924, p. 52.

face transiția dela lumea fantastică a basmului spre realitatea înconjurătoare. Iată câteva formule finale din diferite colecții:

Eram și eu p'acolo; și la masa împărătească,
Căram mereu la vatră, lemne cu frigarea;
Duceam eu la masă glume cu căldarea;
Pentru care căpătai:
Un năpârstoc de ciorbă
Și-o sântă de cociorbă
Pentru cei ce-s lungă vorbă.
Și încălecai p'o șea, și v'o spusei d-voastră așa.
Și mai încălecai p'o lingură scurtă,
S'o dau pe la nasul cui n'ascultă.
Și-au jucat boierii împreună cu opincarii și-au băut până — spun bătrânii — au dat și cu căciulele în sus de bucurie!...
...Iar pe mine m'au chemat ca să le car vin la masă cu ciurul și să le frig ghiață pe grătar, ca să-i mai răcoresc... — s'o credeți dumneavoastră!... [6])

Iată o alta versificată, din Banat:

Iar eu să n'am păcat,
Vă spun adevărat,
Că mult am colindat
La noi prin sat
Și prin al Banat,
Pân povestea o am aflat;
Că-i ușor a vinde,
Da îi greu a strânge,
Ca să ai ce vinde.
Pit! găină curtă (scurtă de coadă)
In gura cui n'ascultă! [7])

Formulele acestea, mai mult sau mai puțin stereotipe, sunt variate și amplificate dela povestitor la povestitor, după darul de creație al fiecăruia, după înclinarea lui spre umor și după dispoziția ascultătorilor. Iată una amplificată dintr'o colecție a lui Tudor Pamfile *(Un tăciune și-un cărbune, Povești* (basmul Șperlă voinicul):

---

6) N. I. Dumitrașcu, **Povești oltene**, Bibl. pentru toți, p. 84.
7) George Cătană, **Din lumea poveștilor. Povești poporale din Banat**, Caransebeș, 1924 p. 25.

Şi la nuntă, masă; şi la masă, eu într'un cap, împăratul în celalt, mirele şi mireasa la mijloc, iar în faţa lor, şoricuţul din poveste.

Şi să credeţi de bună samă că-i aşa, că dacă n'aş fi auzit şi dacă n'aş fi văzut toate cele de până aicea, cum aşi fi putut să vi le 'nşir? Măi, nu vă uitaţi că-s ca vai de mine! Am fin împărătesc, să ştiţi, şi să vă ferească Sfântul să-mi faceţi vre-un neajuns, să-mi mâncaţi vre-o brazdă de pământ, ori să-mi furaţi vre-un pui de găină, că v'aţi dus!

Zilele istea l-aştept să-mi vie cu colacii, după cum ni-i obiceiul. Cum mi-o veni, am să vă chem, să veniţi şi să-l vedeţi şi voi, iar pe urmă v'oiu mai spune din ce-oiu mai putea să aflu şi eu dela Şperlă-voinicul, ginere împărătesc şi împărat, mâni-poimâni!

•

Iată, o alta mai bogată în umor, din Ardeal:

Chemaţii au fost aleşi tot din crai şi împăraţi. Eu încă mă aflam pe acolo; tăiam lemne cu sapa şi căram apă cu ciurul: ieşea zeama pe vârful curţei şi carnea pe feresti. Câinii umblau cu colaci în coadă şi lătrau că mor de foame. Eu neavând vreme să mănânc, luai un hârbâţ cu ceva de mâncare ş'o lingură de lemn, apoi mă arăduesc către satul meu. Pe drum mă văzu o ţarcă, ce mă tot cârâia şi mă lovea cu aripile. Ştia că vin dela nuntă şi simţise, că am şi ceva carne în hârb. Când eu o hâşiam, ea mă batjocorea, făcând tot mereu: si-r-cu! si-r-cu! Eu, fiind supărat şi de foame îmbătat, arunc lingura după ea ş'aceasta se împlântă deasupra cozei! De nu mă credeţi, vă uitaţi la ele, că de atunci au coada ca o lingură...

Eu mă sui pe-un cui şi până'alt rând nu v'o mai spui, — mă sui pe-o custură ruginoasă şi poate că povestea fu cam mincinoasă! [8]).

Haşdeu, care considera geneza basmului în vis, explica astfel rostul formulelor iniţiale şi finale; „Formula finală ca şi cea iniţială, ambele cât de scurte închipuesc o particularitate stereotipică a acestui gen de literatură poporană, corespunzând cu cele două capete ale visului: *adormire* şi *deşteptare*. Tocmai de aceea formula cea iniţială consistă adesea dintr'o gră-

8) Ioan Popu—Reteganul, **Poveşti ardelenesci culese din gura poporului**, Ciurcu, 1888.

mădire de imagini disparate, analoage cu confuziunea de idei prin care se caracterizează începutul adormirii; iar formula cea finală se deosibeşte printr'un ton de neîncredere, de îndoială, de nesiguranţă, cu totul străin întregului cuprins al basmului. Deşteptându-se din vis, omul se simte de odată în realitatea veghiării, care-l face să nu mai fie pe deplin sigur de realitatea somnului; tot aşa isprăvind basmul, pe care-l povestise cu cea mai vie credinţă în cele spuse, omul tocmai atunci vede că lumea în care petrecuse nu se prea potriveşte cu lumea la care se deşteaptă şi transiţiunea dela o stare la cealaltă se manifestă printr'o glumă, printr'o păcăleală..."[9]).

Teoria lui Haşdeu că impulsiunea pentru plăsmuirea basmului trebueşte căutată în vis a căpătat azi un nou aspect, după cum vom vedea mai jos (pag. 30, nota 27).

Rostul formulelor iniţiale şi finale poate fi, cred, mai bine lămurit dacă aşezăm basmul în cadrul lui natural: şezătoarea. La ţară, când începe să se aştearnă vremea rea, ţăranii pentru a se ajuta la nevoile lor şi a-şi alunga urâtul, se adună cu toţii la un loc: tineri, bătrâni şi copii. Acolo, într'o atmosferă de glume şi de voie bună, bărbaţii, tinerii şi copii desfac boabele de porumb de pe coceni, iar femeile torc.

Când copii încep să dea semne de neastâmpăr ori de oboseală, un bătrân, cu darul povestirei, pentru a-i înviora, începe basmul. Gluma iniţială e menită să dea semnalul de începere şi să trezească interesul pentru cuprinsul miraculos al basmului; gluma finală readuce imaginaţia fermecată a ascultătorilor din ţara fantasticului în mediul real al şezătoarei şi al clăcii.

---

9) B. Petriceicu Hasdeu, **Etymologicum Magnum Romaniae**, III, Bucureşti, 1893, col. 2637.

3. Formule mediane.

In afară de formulele introductive şi finale care servesc ca punţi de trecere dela realitate la feeria basmului şi dela aceasta la mediul celor ce ascultă povestea, mai sunt alte formule intercalate în miezul basmului. Acestea sunt totdeauna ritmate şi sintetizează de obiceiu momente principale din desfăşurarea acţiunei. Creiate printr'o fericită improvizaţie, ele au devenit formule stereotipe, adoptate de toţi povestitorii, întrucât înviorează, prin variaţie, povestirea.

Aceste formule sunt uneori aşa de numeroase încât se împletesc continuu cu naraţiunea.

Intr'un basm (cules lângă Blaj), care are, în partea sa finală, asemănări cu „Inşiră-te mărgăritari", se povesteşte cum se auzea din fundul unui lac, unde fusese aruncată împărăteasa de o ţigancă, „un glas bulbucind printre undele lacului şi printre bulbucii de nufăr":

Frate, frate Tirioane [10]).
Vino bag'a tale coarne
Tocma 'n fundul ăst de apă,
Unde soru-ta se'neacă,
Că piatra rău o apasă
Şi-i sdrobeşte a ei oasă,
Iar apa o înăbuşeşte.
Frate, frate, te grăbeşte
De moarte o mântueşte!...

Fratele, prefăcut în cerb şi legat şi el de un stâlp de piatră, îi răspunde tot în cântec:

Soră, soră draga-mea-re [11])
Duce-m'aş să [12]) am putere,
Dar ţiganca m'a legat,
De-un stâlp m'a ferecat.

Când împăratul — după cererea stăruitoare a ţigăn-

10) Tirion, numele băiatului; împărăteasa se numia: Tiriana.
11) silabă adăogată aci numai pentru cerinţele rimei.
12) să, conjucţie veche românească cu înţeles condiţional: dacă.

cii, care se prefăcuse bolnavă — trimete vânătorii ca să împuşte cerbul, acesta se tânguie, chemând în ajutor pe sora sa:

„Soră, soră Tiriană!
Vino şi-ţi fă o pomană
Scoate-mă dela puşcaşi,
Că de nu mor mintenaşi!

Din fundul lacului, sora îi răspunde:

„Frate, frate, suflet dulce,
La tine nu mă pot duce,
Că-s în apă aruncată
Şi pe mine stă o piatră,
Numai cât nu-s înnecată!...

Când, însfârşit în locul vânătorilor cari cruţară cerbul, împăratul trimite măcelari, acela iarăş se roagă în versuri:

Dar cerbul când mi-i zărea,
Se isbea şi se plângea
„Soră, soră, suflet drag,
Ieşi afară, ieşi din lac,
Ieşi afară şi mă scoate,
Soră dragă dela moarte!..." [13])

Unele versuri cuprind o notă de gingăşie, ca de pildă următoarea formulă pe care o spune Floarea florilor către dafin, ca să se deschidă:

Deschide-te dafin înflorit,
Să iese Floarea florilor,
De soare nevăzută,
De vânt nebătută,
De ploaie neudată,
De voinic nesărutată;
Să se ducă la isvor,
Să ia apă în urcior,
Feţişoara să şi-o spele
Şi s'adune floricele [14]).

13) Ioanu Popu-Reteganul. **Poveşti ardeleneşti**, vol. I, Braşov, 1888, basmul: Cerbul, p. 48 şi urm.
14) N. I. Dumitraşcu, **Poveşti oltene**, Bucureşti. Bibl. p. toţi, nr. 1151—1152, p. 70.

Sau următorul cântec pe care-l cântă eroina, dintr'un basm bănățean:

Mama nu ț'a dat muere,
Ci ț'a dat faguri de miere.
Tata nu ț'a dat nevastă,
Ci ț'a dat floare 'n fereastră.
Bate vântul floarea'n dos,
Umple casa de miros.
Bate vântul floarea'n față,
Umple casa de dulceață.

Alte formule sunt însfârșit locuri comune, care revin adesea în basme, când e vorba de a caracteriza o situație: De exemplu, o luptă înverșunată:

Și se luptară
și se luptară,
zi de vară
până seară

pentru un drum îndelungat:

și merseră,
și merseră,
zi de vară
până'n sară,
cale lungă
s'ajungă.

Astfel de formule inițiale, finale și mediane se găsesc pretutindeni, în basmele tuturor popoarelor, dar la noi ele sunt de o varietate care s'a impus chiar cercetărilor streini. Iată ce spune în această privință, un profesor francez, care ne-a dat de curând un studiu prețios despre viața și opera lui Ion Creangă: „En Roumanie les formules... sont particulièrement nombreuses et très caractéristiques". [15])

15) Jean Boutière, **La vie et l'oeuvre de Ion Creangă**, Paris, Gamber, 1930. Studiul a fost prezintat ca teză de doctorat la Paris, înaintea unei comisiuni prezidate de d-nul Mario Roques, acum profesor la Collège de France.

2. *LIMBA PITOREASCĂ A BASMELOR*

IMPORTANȚA LOR.

Un interes deosebit înfățișează basmele noastre și prin celelalte elemente de formă.

Structura lor epică, înlănțuirea vie a acțiunei, limba plastică prin care poporul nostru isbutește să evoace, în imagini concrete, noțiunile cele mai abstracte au atras din timp atenția chiar a streinilor, cari au avut prilejul să se ocupe de ele.

In 1894, un francez din Elveția, om de talent și de cultură frumoasă, venit la noi ca bibliotecar al regelui Carol I, profesorul Léo Bachelin, sublinia astfel frumusețea basmelor nostre:[16]).

„Ceeace dă un farmec fără pereche basmelor românești este înfățișarea lor epică. Unele pasagii amintesc pe Homer, atât sunt de mișcătoare, de sublime și de simple; altele ne fac să ne gândim la romanele de aventură, într'atât sunt de cavalerești și de fantastice; întregul povestirei face impresia unui fragment de epopee pusă în proză.

Să mi se îngăduie să adaog exemplul la teorie și să fac aci câteva citații, împrumutate din colecția Ispirescu, cea mai autentică, cea mai puțin suspectă de interpolări. Iată câteva extrase din basmul întitulat: *Porcul fermecat.*

— „Bine, frate dragă, cum se poate ca Soarele să fie supărat, el care este atât de frumos și face atâta bine muritorilor?

— Iacă pentruce, răspunse muma Soarelui: El dimineața stă în poarta raiului, și atunci este vesel, vesel, și râde la toată lumea. Peste zi este plin de scârbă, fiindcă vede toate necuviințele oamenilor, și d'aia își lasă arșița *iasa* de cu zăpușeală; iară seara este mâhnit și supărat, fiindcă stă în poarta iadului; acesta este drumul lui obișnuit, de unde apoi vine acasă".

„Nu este tot atât de vrednic de luat în seamă, ca oricare fragment din poeții ciclici ai Greciei primitive, acest lux de poezie, care este așa de isbitor în basmele românești, încât el constituie fără îndoială originalitatea lor proprie? Mai puțin sobre și răutăcioase (narquois) decât acelea ale Franței, mai puțin vesele și sglobii decât acelea ale Italiei, mai puțin romantice și naive decât

16) **Sept contes roumains traduits par** Jules Brun **avec une introduction générale et un commentaire folkloriste par** Léo Bachelin, Paris, Fimin—Didot, 1894, p. VII—IX.

acelea ale Germaniei, ele merită, aşa cum sunt, un loc aparte şi un loc de cinste în literatură folkloristică a naţiunilor indo-germanice".

Dar frumuseţea basmelor noastre nu stă numai în vieaţa cu care sunt înfăţişate de povestitori scenele şi incidentele povestirei, ci şi în frăgezimea plină de poezie a limbei.

Inaintea lui Bachelin, încă din 1877, un alt strein, profesorul Ioan Urban Jarnik — care a deşteptat în Cehoslovacia interesul pentru limba şi literatura noastră — atrăgea atenţia asupra elementului pitoresc din basmele noastre, într'un articol publicat în Anuarul unei şcoli reale din Viena[17]). Cu un bun simţ remarcabil şi cu o precizie vrednică de admirat la un strein, care învăţase de curând limba română, Jarnik a adunat cele mai expresive metafore din colecţiile de basme populare româneşti şi a subliniat importanţa pe care o înfăţişează aceste elemente poetice pentru împrospătarea limbii literare.

Iată, într'adevăr, ce plastic şi colorat redă poporul unele noţiuni abstracte privitoare, de pildă, la:

vreme: când se îngână ziua cu noaptea; când crapă de ziuă; când se luminează de ziuă; când se revarsă zorile; când cântă cocoşii; când cântă ciocârlia; când a sosit alba în sat; când luceafărul de dimineaţă era de-o suliţă; când soarele era de-o suliţă; când soarele era de două sulițe; când soarele dete în amurgit; când era pe la asfinţitul soarelui; când era pe la scăpătatul soarelui; a se scula cu noaptea în cap; în puterea nopţii; în cumpăna nopţii.

repeziciunea: cât ai da în cremene; cât te ştergi la ochi; cât ai clipi din ochi; cât te-ai freca la ochi; cât ai bate din palme; cât ai zice mei cum ai bea o lingură de apă; iute ca

17) Dr. Johann Urban Jarnik, **Sprachliches aus rumänischen Volksmärchen, Separatabdruck aus dem II. Jahresberichi der K. K. Unterrealsschule im Wien, Leopoldstadt,** Wien, 1877. Articolul a apărut mai complet într'o traducere românească făcută de autorul însuş, sub titlul: **Insemnări cu privire la limba basmelor poporane româneşti** şi publicată în Biblioteca revistei **„Ion Creangă"**, No. 3, Bârlad, 1913.

fulgerul; iute ca săgeata; iute ca gândul; iute ca vântul; iute ca un vârtej; a se întoarce într'un călcâi.

spaimă: a băga groaza până în măduva oaselor; i se făcu părul măciucă; i se făcu inima cât un purice; îi sărise inima de frică.

bătrân: bătrân ca Sfânta Vineri; ca Dumnezeu de bătrân; cu barba albă ca omătul; bătrâni albi ca iarna; bătrân... de-şi ridica pleoapele ochilor cu surcele.

Etc. Etc....

Această limbă vie, plină de mireasma proaspătă a vieţii câmpeneşti, a fost şi rămâne — întocmai ca isvorul de apă vie din basme — o sursă de veşnică întinerire pentru limba literară.

Fondul însuş al basmelor, cu tot caracterul lui fantastic, prezintă şi el o importanţă deosebită pentru literatura noastră. Imprumutându-şi motivele din fondul legendelor şi al basmelor şi turnându-le în limba vie a poporului, Alecsandri a înviorat epica noastră. Din două basme populare, Eminescu reliefând elementul adânc omenesc şi înlăturând accesoriile cari turburau unitatea concepţiei, a creat cel mai frumos poem filosofic din literatura noastră: *Luceafărul*. Dar cu deosebire Coşbuc în *Nunta Zamfirei, Moartea lui Fulger* şi c. l., s'a îndreptat către mina bogată a poveştilor populare.

Nici dramaturgia românească n'a trecut pe lângă basm fără să fie influenţată de comoara de viaţă sufletească ce se ascunde sub feeria aparentă. Alecsandri în *Sinziana* şi *Pepelea*, Zaharia Bârsan în *Trandafirii roşii*, Victor Eftimiu în *Cocoşul Negru* şi în *Inşiră-te Mărgărite*, Adrian Maniu şi Scarlat Froda în *Fata din dafin*, au dovedit ce atmosferă de poezie, ce conflicte adânc omeneşti şi ce umor sănătos se află latent în basmele noastre.

III. ORIGINEA BASMELOR.

O problemă interesantă în studiul basmelor populare este cea privitoare la asemănarea dintre basmele culese dela popoare ce n'au venit niciodată în contact direct

unele cu altele. Astfel, basmul *Porcul cel fermecat* din colecţia lui Ispirescu (vezi mai jos pag. 119) care s'a găsit la noi în o mulţime de variante, circulă nu numai la Sârbi, Ruşi, Albanezi şi Greci, ci şi în Occident (în Italia, Franţa şi Portugalia); ba s'a găsit o versiune şi în Extremul-Orient — tocmai în India.

Cum se explică aceste asemănări între basme culese la popoare din cele mai îndepărtate puncte ale pământului?

Sunt aceste asemănări — care uneori merg până la identitate — datorite numai întâmplărei sau trebuie să admitem că a fost un singur centru de producţie al basmelor şi că de acolo ele s'au împrăştiat peste lumea întreagă? Iată problema pe care o urmăresc, cu adevărată pasiune, cercetătorii basmelor de mai bine de un veac.

1. Teoria mitologică.

Pentru întâiaş dată, în 1819, savantul german, Wilhelm Grimm, într'o prefaţă pusă în fruntea celebrei colecţii de basme populare germane subliniind marea asemănare dintre basmele germane şi cele sârbeşti, pe de o parte, iar pe de alta, paralelismul dintre basmele europene şi cele indiene, încheia această constatare cu următoarele cuvinte: „înrudirea care se vădeşte între limba tuturor acestor popoare şi care a fost de curând pusă în lumină, se vede deopotrivă şi în poveştile lor". Această idee a lui Wilhelm Grimm a trecut apoi în câmpul filologiei comparate [18]) unde a fost lărgită şi desvoltată de

18) Filologia comparată se numeşte ştiinţa care se ocupă cu studiul comparativ al limbilor înrudite, în legătură cu prototipul din care descind. Astfel filologia romanică se ocupă cu studiul comparativ al limbilor neolatine, în legătură cu latina vulgară; filologia slavă cu studiul limbilor slave; iar filologia indo-germanică cu studiul limbilor europene, în legătură cu sanscrita, din care se trag.

79199

BIBLIOTECA ... UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

Max Müller[19]), Kuhn, M. Bréal[20]) ş. a.

In epoca aceea, filologia comparată, pornind dela asemănarea pe care o înfăţişa limba popoarelor europene cu limba veche indiană, cunoscută sub numele de sanscrită, admitea pentru a explica această înrudire linguistică, o rasă comună. Această rasă, această tulpină comună, din care se trag cu toţii, au fost vechii Arieni. Dincolo de pragul istoriei, în vremurile neguroase ale preistoriei, strămoşii popoarelor europene au trăit împreună cu strămoşii Indienilor o viaţă comună, — se credea atunci — în podişul Iranului. După o convieţuire îndelungată, Arienii s'au despărţit: unii au apucat către sud-răsărit, spre India; alţii au rămas în Asia (Perşii); iar alţii în sfârşit au apucat către apus, în Europa (Grecii, Latinii, Celţii, Germanii şi Slavii).

In timpul când vieţuiau la o laltă în Iran, Arienii şi-au plămădit o limbă pitorească, plină de imagini şi metafore pentru a exprima feeria cosmică: lupta dintre aurora şi întunerecul nopţii, dintre iarnă şi primăvară, dintre furtună cu trăsnetele şi fulgerele ei şi dintre soare, care trimete prin spărtura norilor, dunga de lumină şi de căldură binefăcătoare.

Mai târziu, când unitatea arică s'a rupt în bucăţi, grupurile etnice au pornit în direcţii diferite şi au dus cu ele în ţinuturi noi şi în climate diferite, limba colorată şi bogată în metafore, privitoare la fenomenele atmosferice. Cu vremea însă, limba evoluând, noile generaţii n'au mai înţeles precis termenii creaţi de strămoşii lor, în comunitatea arică, şi atunci printr'un fel de „maladie a limbii" — termenul este al lui Max Müller — cuvintele, care în vechea limbă arică indicau fenomenele naturei, au fost considerate ca nume de divinităţi, iar imaginile şi metaforele au fost înţelese nu la figurat, ci în sens propriu. Astfel forţele antagoniste ale naturei

19) Max Müller, **Essais sur la mythologie comparée**, trad. G. Perrot, Paris, 1873.

20) Michel Bréal, **Mélanges de Mythologie et de Linguistique**, Paris, 1878.

au ajuns să fie personificate şi considerate ca divinităţi. In jurul acestor divinităţi, s'au creiat cu vremea cicluri întregi de legende mitologice, care au alcătuit fundamentul religiunei popoarelor vechi. Aceste legende au mers desvoltându-se până la ivirea şi răspândirea creştinismului, care a dat o lovitură de moarte mitologiilor antice.

După răspândirea lui, legendele mitologice, pierzându-şi suportul religios, au căzut din situaţia privilegiată pe care o aveau în lumea veche; s'au sfărâmat în bucăţi şi s'au împrăştiat în literatura orală a popoarelor, întocmai ca boabele unui şireag de mărgele. Mai târziu, imaginaţia populară a adunat aceste rămăşiţe mitice şi le-a regrupat în basme. Basmele sunt aşa dar faza ultimă la care au evoluat, după un lung proces de descompunere şi transformare, legendele mitice din epoca străveche a comunităţii arice. Derivarea basmelor din aceeaşi sursă, *mitologia indo-europeană*, explică asemănarea dintre ele. „De aceea zicea — W. Grimm — aceste elemente, care se regăsesc în toate basmele, se aseamănă între ele ca fragmentele aceleiaşi pietre preţioase ale cărei bucăţi au fost împrăştiate în mijlocul unei pajişte de flori". Pajiştile de flori sunt popoarele indo-europene, iar piatra preţioasă: elementele mitice formate în epoca arică.

O legătură intimă de filiaţie uneşte prin urmare basmul de mit; divinităţile păgânismului indo-european de eroii basmelor populare. Această şcoală mitologică, inaugurată de fraţii Grimm, deschidea drum liber imaginaţiei în interpretarea faptelor şi a mers paralel cu romantismul în literatură. Rânduri întregi de cercetători s'au străduit în toate ţările să descopere în eroii basmelor, prototipul îndepărtat al divinităţei mitologice până la fenomenul cosmic: Făt-frumos, care colindă lumea ca să readucă la viaţă pe zâna cea albă ca zăpada, ce dormia împietrită de o vrăjitoare în adâncul unei păduri, este soarele, pe când logodnica sa este primăvara cu verdeaţa şi florile ei.

Iată bunioară cum interpreta la noi, după această şcoală, M. Strajanu [21]), basmul *Făt-frumos cu carâta de sticlă.*

„Făt-frumos este soarele, frate bun cu Apoline sau Phoebus... cerul cald şi luminos, care dă viaţă întregei naturi: primăvara şi vara, şi care era personificat în vechime sub figura lui Zeus sau Jupiter. Ileana Consinzeana este natura veselă şi frumoasă a dimineţei sau natura înflorită şi binecuvântată a primăverii". „Săgeţile lui Făt-frumos, care în alte basme reprezintă fulgerele, ca şi săgeţile lui Indra în contra balaurului şi ale lui Joe în contra Titanilor, arată aci destul de lămurit razele de lumină şi de căldură ale soarelui de primăvară". Calul năsdrăvan este simbolul vântului de primăvară — zefirul — „care duce pe eroii solari la ţinta întreprinderii lor". „Luptele dintre Făt-frumos şi smeoaică... au o minunată asemănare cu viscolele din zilele babelor, când iarna se sfârşeşte şi începe primăvara". Iar desnodământul final al basmului: victoria lui Făt-frumos şi liberarea fetei de împărat din robia smeului personifică triumful soarelui asupra iernei şi sosirea primăverei.

2. Teoria indianistă.

Către a doua jumătate a veacului trecut, culegătorii de folklor descopăr însă tot mai multe basme identice cu ale popoarelor europene, dincolo de frontierele rasei arice: la Tătarii din Siberia, la populaţiile siriace din Mesopotamia, la triburile arabe din Egipt, la Anamiţi şi la Cambodgieni, la Kabilii din Africa. Aceste descoperiri răstoarnă teoria derivării basmelor dintr'o sursă arică comună. In acelaş timp, studiile aprofundate asupra culturii vechi indiene pun în lumină bogăţia literaturii narative de care s'au servit pentru propaganda lor

21) **Principie de Estetică şi Poetică**, Craiova, 1896, p. 59.

preoții budiști și dau la iveală colecții întregi de basme mai vechi de cât începuturile literare ale popoarelor moderne din Europa, precum: Pantchatantra, (cele 5 cărți); Kathâ-Sarit-Sâgara (Oceanul poveștilor); Çuka-Saptati (70 povești ale papagalului) și multe altele. In aceste împrejurări, orientalistul german Th. Benfey, urmând pe drumurile deschise de savanții francezi Silvestre de Sacy și Loiseleur-Deslongchamps, într'o serie de articole și mai ales într'o introducere celebră, care însoțea traducerea în limba germană a cărții de vechi povești indiene, Pantschatantra, a formulat o nouă teorie și anume: că basmele popoarelor europene vin dintr'un centru comun: din India budistă. Din acest centru, ele s'au răsfirat cu vremea în lumea întreagă; dar oricât de îndelungată este calea, pe care au străbătut-o în lungul timpului și în depărtarea spațiului, ele păstrează totuși până astăzi, în structura lor, ceva din concepțiile specifice patriei primitive din care au purces. Aceste concepții specifice sunt, ca să ne folosim de o comparație a lui Em. Cosquin,[22]) ca niște adevărate mărci de fabrică: ori în ce parte a lumii sunt expediate mărfurile, oricât de departe călătoresc, marca de fabrică indică punctul lor de plecare.

O asemenea „marcă de fabrică" în basme este caritatea eroilor față de animale. Astfel de ex. în basmul Aleodor împărat din colecția lui Ispirescu (a se vedea mai departe la pag. 109), Făt frumos în drumul său cruță o știucă ce se sbătea de moarte pe marginea unui eleșteu, ajutând-o să intre în apă; mai departe leagă unui corb aripa ruptă și, în sfârșit, se îndură de un tăune pe care era cât pe-aci să-l strivească în drum cu piciorul. Vietățile la rândul lor rămân recunoscătoare eroului; și când acesta, la curtea lui Verdeș împărat, se află în cumpănă de moarte, ele îi sar în ajutor și-l călăuzesc să ajungă la isbândă. Acest ajutor mutual, zic partizanii teoriei

22) Em. Cosquin, **Contes populaires de Lorraine**, I—II, Paris, 1887. Vezi și: **Recherches sur la migration des contes populaires.**

indianiste, are la baza lui credinţa în metempsihoză, aşa cum o înţeleg Indienii, adică: trecerea sufletului omenesc prin diferite corpuri de animale până la completa stingere în Nirvana.

Numai din această credinţă, s'a putut ajunge la concepţia că sufletul omului este înfrăţit cu al animalelor şi că prin urmare trebuie să se ajute reciproc.

Credinţa aceasta este aşa de răspândită în Orientul budist, încât ea a dat acolo naştere la obiceiuri stranii pentru noi Europenii. Cosquin citează un caz în adevăr interesant. La Bangok, un călător european nota, în 1829, că indigenii cumpărau pe ţărmul mării peşte viu, pe care însă în loc să-l ducă acasă, îl aruncau în mare. Iată, zicea Cosquin, mediul social prielnic în care au putut fi plăsmuite episoadele care pun în lumină caritatea eroilor din basme faţă de animale şi recunoştinţa acestora faţă de mântuitorii lor.

Din India veche, basmele au călătorit apoi în toate direcţiile, la toate popoarele, împrăştiindu-se în lumea întreagă.

Teza lui Benfey a fost primită repede în toate ţările. Ea a fost răspândită la noi de Gaster [23]), care admite şi o sursă literară. Ea are chiar azi partizanii săi.

Până în ultimul pătrar al veacului trecut, savanţii de pretutindeni îşi dădeau truda să descopere prototipul basmelor europene în vechile colecţii de poveşti scrise sau în materialul adunat în zilele noastre din India.

3. Teoria antropologică.

Intre 1885—1890 însă se porneşte împotriva acestei teorii o reacţiune puternică, pregătită în Anglia de Taylor, Andrew Lang şi susţinută în Franţa de M. Gaïdoz, directorul unei preţioase reviste de studii folklorice, *Mé-*

23) Dr. M. Gaster, **Literatura populară românească**, Bucureşti, 1883, p. 545.

Iusine, şi deJoseph Bédier, fost profesor de literatură medievală franceză la Sorbona.

Ipoteza indianistă a lui Benfey este atacată din mai multe puncte, pe mai multe fronturi.

Mai întâi, se descopere în săpăturile făcute în ruinele vechiului Egipt, basme scrise pe papirus, cu mult mai vechi decât cele mai vechi colecţii de poveşti indiene.

Cel mai vechiu a fost scris cu 15 veacuri înainte de era noastră, de către scribul Enana pentru Prinţul Seti Mineftah, nepotul lui Ramses al II-lea, mai târziu el însuşi Faraonul Seti al II-lea. Iată, în linii mari, acest basm care s'a povestit pe valea Nilului, pe timpul lui Moise, pentru fiul Faraonului înecat în Marea Roşie:

„Trăea odată pe valea Nilului, în deplină armonie, doi fraţi, Anupu şi Bitiu. Dar într'o zi, fratele mai mic, Bitiu, este învinovăţit pe nedrept, de cumnata sa şi urmărit cu moartea de fratele său. Bitiu fuge din casa părintească şi se roagă zeului soare, Phra, care desparte pe cei doi fraţi, aşezând între ei o apă întinsă şi plină de crocodili. De pe celalt mal al apei, Bitiu se retrage în valea salcâmilor, îşi smulge prin magie inima din piept şi o aşează într'o floare de salcâm. Zeii, înduioşaţi de singurătatea tristă a nefericitului frate, îi trimiseră o fecioară frumoasă, ca să-i fie tovarăşe în viaţă. Femeia însă, îndrăgindu-se de Faraonul care o răpise, destăinuie acestuia în ce stă puterea soţului ei. Impăratul trimete atunci ostaşi, care tăiară salcâmul; inima lui Bitiu cade pe pământ şi acesta moare. Fratele mai mare, Anupu, care recunoscuse nevinovăţia lui Bitiu, pleacă în căutarea lui; găseşte, după 3 ani de căutare, inima; o pune într'o ceaşcă de apă şi o dete mortului să o bea. Inima se prinse la loc şi Bitiu învie. El se preface atunci într'un taur, se duce la curtea Faraonului şi începe să-şi mustre soţia pentru nelegiuirea ei. Aceasta cere împăratului să-i dea să mănânce din ficatul taurului. Taurul

este tăiat, şi două picături de sânge, căzând pe pământ, se prefac în două persele, care prin foşnetul lor continuau să mustre pe femeia necredincioasă. Ea cere împăratului să facă din ele, scânduri. Perselele sunt tăiate, dar pe când dulgherii tăiau scândurile, o aşchie subţire sări în sus şi intră în gura soţiei, care din acel ceas purcese grea. După câtva timp, soţia Faraonului născu un copil, şi acesta moştenind tronul după moartea Faraonului, convocă sfetnicii, povesti cele întâmplate şi pedepsi pe soţia necredincioasă".

Acesta este basmul egiptean. După cum s'a putut observa, partea finală: prefacerea lui Bitiu într'un taur, a taurului în două persele şi, în cele din urmă, lupta împotriva femeiei necredincioase, aduce întrucâtva cu basmul nostru popular: *Inşiră-te mărgăritari.* Şi episodul cu Bitiu, care-şi smulge inima şi o ascunde într'o floare de salcâm, are, după cum vom vedea îndată, paralele în basmele noastre. Basmul egiptean a fost scris pe vremea lui Moise, acum trei mii de ani. Aşa dar cu multe veacuri înainte de propaganda budistă şi de primele colecţii de poveşti indiene, se povesteau basme pe valea Nilului. Dacă n'ar fi decât acest singur caz, şi totuşi ar fi destul pentru a nimici teoria care făcea din India patria basmelor...

Dar cu timpul, săpăturile în ruinele vechei Tebe, au scos la lumină şi alte papirusuri cu basme, iar de altă parte o scrutare mai atentă a miturilor homerice şi a legendelor romane a isbutit să identifice basme asemănătoare cu ale noastre şi în antichitatea greco-romană: vrăjitoarea Circe din Odiseia, care cu varga magică prefăcea călătorii în purcei; Odiseos şi ciclopul Poliphem, uriaşul antropofag cu un ochiu în frunte; Amor şi Psyhe şi altele.

O altă lovitură puternică a primit teoria indianistă, a lui Benfey de pe urma anchetelor şi a cercetărilor întreprinse de antropologi şi etnografi asupra credinţelor

şi miturilor popoarelor sălbatece — sau ca să le numesc cu un termen mai propriu *primitive* — din Australia, Africa şi America.

Ei bine, cercetările duse în această direcţie au scos la lumină un vast material în care se găsesc o mulţime de concepţiuni identice cu acelea care se află la temelia basmelor noastre.

Cu o deosebire:

In basmele populare aceste concepţiuni sunt considerate de povestitor ca ireale, ca născociri ale imaginaţiei. Numai aşa are rost formula stereotipă prin care îşi începe povestitorul basmul: „A fost odată ca niciodată. A fost... pe când se potcovea puricele cu 99 de oca de fier şi tot sbura în slava cerului. A fost pe când se sărutau lupul cu mielul; pe când făcea plopul pere şi răchita micşunele..." Adică niciodată.

La popoarele primitive, dimpotrivă aceste concepţiuni — pentru noi fantastice, absurde, ireale — sunt considerate ca adevăruri şi fac parte integrantă din credinţele lor despre lume şi viaţă.

Pentru o înţelegere mai clară a lucrurilor, vom lua câteva exemple:

Un incident obişnuit în basmele noastre este credinţa în vrăjitori, care prin ajutorul formulelor şi obiectelor magice, pot preface oameni în animale, pot transforma o perie într'o pădure, o gresie într'un munte, o piatră într'un zid, o basma într'o apă întinsă, un palat de pietre preţioase într'un măr de aur, Insă credinţa în vrăjitori, în darul lor de a face minuni este aşa de înrădăcinată la primitivi, încât vrăjitorii sunt la ei conducătorii religioşi, militari şi politici ai triburilor. Vrăjitorii, „biraark", cum îi numesc unele triburi australiene, stau în legătură cu spiritele şi pot prezice viitorul; pot aduce nenorociri pe capul duşmanilor şi pot preîntâmpina calamităţile. Ei au darul de a opri vânturile şi de a înlesni navigaţia; de a deslănţui furtunile; de a se preface într'un animal, într'o

plantă, într'o stâncă, de a sili pe alţii la asemenea metamorfoze; de a transmite obiectelor uzuale ale vieţii, puterea magică.

Am atras mai sus atenţia asupra episodului din basmul egiptean *Cei doi fraţi*, unde eroul principal, Bitiu, îşi smulge prin magie, inima şi o pune într'o floare de salcâm. Incidentul acesta este foarte obişnuit şi în basmele noastre. Intr'unul din ele — de pildă în *Spată lată şi inimă putredă* din colecţia N. D. Popescu, se povesteşte cum inima unei vrăjitoare se află ascunsă în 3 viermişori, care se găseau în pântecele unui şoarece, care la rândul său sălăşluea într'un dihor, care şi acesta, în sfârşit se găsea în pântecele unui mistreţ. Ucizând pe rând toate aceste animale până la viermi, eroul basmului scapă de vrăjitoare. Asemenea incidente se regăsesc şi în naraţiunile triburilor primitive din America, Oceania şi Africa, dar acolo aceste incidente se reazimă pe credinţa, destul de puternică chiar azi, că sufletul omului se poate despărţi de trup în timpul somnului şi că poate intra, ca şi în basmul nostru, în corpurile altor animale.

In legătură cu această credinţă adânc răspândită, stă şi concepţia că omul se înrudeşte cu animalele, plantele sau chiar astrele, concepţie pe care este întemeiată una din cele mai răspândite şi mai importante instituţiuni ale triburilor primitive, *totetismul*. Totemul este strămoşul unui grup de triburi, care deşi nu vorbesc aceeaş limbă, se consideră totuşi înrudiţi prin sânge, fiindcă descind dintr'un totem comun, care în toate părţile este un animal, o pasăre, o plantă, un astru. Astfel triburile din Nordul Australiei (Queensland) se socotesc că se trag dintr'un pelican; altele că descind dintr'un cangur; altele că se scobor din şerpi.

Această descendenţă dintr'un totem nu este o simplă fantezie, ci o puternică realitate, pe care este clădită întreaga viaţă a tribului. Animalul considerat ca totem nu este niciodată vânat; ci totdeauna este înconjurat

de cel mai mare respect — o adevărată divinitate —. Chipul totemului serveşte ca emblemă pentru tatuaj; chiar animalele tribului sunt marcate uneori cu chipul totemului; căsătoria între persoanele care aparţin aceluiaş totem e considerată ca o crimă; când un bărbat fuge cu o femee din acelaş totem — chiar dacă ei vorbesc o limbă deosebită (şi nu există, după concepţia noastră, nici o legătură de sânge) — sunt totuşi urmărite, prinse şi ucise. Moartea este considerată în aceste cazuri ca o pedeapsă legală.

Caritatea eroilor din basmele noastre faţă de animale şi ajutorul pe care acestea îl aduc lui Făt-Frumos în ceasurile de primejdie — episod considerat de partizanii teoriei indianiste, după cum s'a arătat mai sus, ca „marcă de fabrică" ce dovedeşte originea indiană a basmelor — se poate explica nu numai prin credinţa indiană în metempsihoză, ci şi prin instituţia totemului.

Dacă oamenii descind din animale, atunci nimic nu e mai firesc decât ajutorarea lor reciprocă.

Am putea înmulţi exemplele, dar cred că faptele înşirate până acum sunt suficiente.

Intemeindu-se pe ele şi pe altele asemenea, adunate şi grupate de etnografi, englezul Andrew Lang formulează într'o serie de studii, apărute de pe la 1885, o nouă teorie despre originea miturilor şi a basmelor.[24]).

După el toate aceste elemente ireale şi absurde din mituri şi basme resfrâng credinţe, obiceiuri, mentalităţi care au trebuit să facă odată parte din concepţia despre lume şi viaţă a Europei preistorice. După zeci de veacuri de cultură, aceste credinţe şi obiceiuri au dispărut, mai ales la popoarele din Occident, dar ele trăesc până azi, încă vii, la triburile primitive. Ba unele dintre ele (ca de exemplu credinţa în vrăjitoare care, în cumpăna nopţii, pot lua roada câmpului şi mana vi-

24) Cf. Andrew Lang. **La Mithologie**, trad. franc. de Parmentier, Paris, 1886.

telor), dăinuesc încă la popoarele din Orientul Europei. Aceste concepţii ale popoarelor primitive sau înapoiate în civilizaţie ne luminează sensul adânc şi obscur al basmelor, căci elementele fantastice din basm precum: credinţa în puterea vrăjilor, în obiecte magice, în metamorfoza oamenilor în animale şi plante, canibalismul şi altele trebuesc considerate ca rămăşiţe de credinţe, supravieţuiri dintr'o stare de spirit străveche.

Sunt un fel de fosile din vremuri preistorice păstrate în straturile folklorice ale populaţiilor rustice din Europa.

Basmele au fost dar plăsmuite în timpuri foarte vechi, când strămoşii noştri îndepărtaţi se aflau pe o treaptă de cultură apropiată de aceea pe care se găsesc azi triburile primitive din Oceania, Africa şi America. Diferitele episoade fantastice şi ireale ale basmelor sunt deci produsul unei stări de cultură primitivă, identică la toate popoarele, în drumul spre civilizaţie.

Dacă pornim dela acest principiu, atunci trebue să conchidem că ideile, concepţiile şi episoadele acestea, care sunt în circulaţie pretutindeni, s'au putut uni în diferite timpuri şi locuri pentru a forma, în mituri şi basme, ansambluri care se pot uneori întâmplător asemăna. Asemănările în linii generale dintre basme — vorbim de asemănări şi nu de identităţi — se pot dar explica şi prin uniformitatea mentalităţii omeneşti pe aceeaşi treaptă de cultură primitivă. Teoria antropologică implică dar principiul poligenesei: basmele s'au putut naşte pretutindeni, la toate popoarele; nu există pe faţa pământului o singură rasă privilegiată, care să fi monopolizat darul creaţiunii lor; nici un centru unic din care să se fi revărsat basmele peste lumea întreagă.

Stăruind asupra poligenesei basmelor savantul francez Joseph Bédier[25]), fără a tăgădui posibilitatea de

25) Joseph Bédier **Les Fabliaux. Études de littérature populaire et d'histoire littéraire du moyen âge. V-e éd. revue et corrigée,** Paris, 1925.

localizare pentru unele povești, crede însă că pentru imensa majoritate a basmelor cercetările asupra originei și datării sunt infructuoase. Basmele s'au născut în locuri și timpuri diferite ce nu se pot niciodată determina.

Direcți noi.

In timpurile din urmă, s'a accentuat în cercetarea basmelor o direcție nouă, reprezentată prin Antti Aarne, Kaarle Krohn, Axel Olrik, Johannes Bolte și Georg Polivka. Această nouă direcție, pe care am putea-o numi istorico-geografică, caută să desfacă basmul în motivele lui alcătuitoare; să adune și să claseze în jurul unui motiv principal de basm toate variantele cunoscute orale și scrise dela toate popoarele. Pe temeiul acestui vast material, se cearcă apoi a se descifra motivul basmului, aria lui de răspândire, prefacerile suferite în mediuri sociale și epoci diferite și în sfârșit amalgamarea și decăderea lui acolo unde condițiile sociale nu-i sunt prielnice.[26])

Promotorul acestui curent, finlandezul Antti Aarne are meritul de a fi propus o nouă clasare. Această clasare, publicată în Comunicările societății de folklor din Helsinski, a fost adoptată de cercetătorii folkloru-lui din multe țări. Comunicările societății de folklor din Helsinski, publicată de „Academia Scientiarum Fennica", cuprind numeroase registre de motive de basme din diferite țări, clasate după schema dată de Antti Aarne. Domeniul românesc a fost explorat de regretatul folklorist sas, Adolf Schullerus (1864—1928).

O lucrare importantă pentru studiul comparativ al

26) Acest punct de vedere a fost aplicat la noi în studiul baladei populare de d-nul D. Caracostea, în cele două lucrări ale sale: **Mioriţa**, Bucureşti, 1916 (vezi şi continuarea în **Convorbiri Literare**, anii LII şi LVI şi în **Omagiul lui I. Bianu, din partea colegilor şi foştilor săi elevi**, Bucureşti, 1927, pag. 91—108) şi **Lenore...**, Bucureşti, 1929.

basmelor noastre este a lui Johannes Bolte und Georg Polivka, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*. In această lucrare, autorii au grupat în jurul basmelor germane ale fraţilor Grimm, variantele, ce le-au fost cunoscute, dela toate popoarele, cuprinzând şi un bogat material românesc. [27])

IV. CLASIFICAREA BASMELOR

Din cercetările îndelungate asupra basmelor s'au desprins două adevăruri: 1) că nu a existat un singur popor care să fi plăsmuit basmele, ci dimpotrivă din timpuri foarte vechi, toate rasele au contribuit la creierea basmelor şi al 2) că basmele au călătorit şi călătoresc necontenit peste neamuri şi frontiere, purtate de popoarele care şi-au strămutat aşezările, de neguţători cari străbat drumurile, de misionari, de călători, etc. In drumul lor îndelungat, basmele, venite din centre deosebite, se încrucişează, se amestecă, se contaminează. Imaginaţia populară lucrează la fuziunea basmelor tot aşa de rodnic ca şi la creierea lor.

Dar oricât de bogată ar fi imaginaţia oamenilor, ea are totuşi limitele ei, impuse de identitatea sufletului şi de legile naturei omeneşti. Cu toată varietatea subiectelor şi cu toată diversitatea formelor pe care le îmbracă la grupurile etnice în care se răspândesc, basmele se pot însă reduce la *câteva tipuri fundamentale*.

Prima încercare de a clasifica basmele, după motivele lor, a făcut-o cercetătorul german Hahn, care,

27) Incheind acest capitol, amintim aci încercările făcute sub călăuzirea lui Sigm. Freud, în altă direcţie şi anume de a pune în legătură basmul — ca şi întreaga creaţie artistică şi literară — cu funcţiunile vitale ale vieţii sufleteşti ale subconştientului şi ale vieţii organice. Intr'una din lucrările sale, apărută în 1900, **Die Traumdeutung**, (Sensul visului), Prof. Dr. Sigm. Freud, urmând pe calea deschisă de alţi psihologi şi cercetători de mituri, puse în valoare cu tot aparatul ştiinţific modern importanţa virusului în crearea miturilor şi a basmelor (cu deosebire pag. 368 şi urm., vezi însă şi mai sus teoria lui Haşdeu).

în prefața colecției sale de basme grecești[28]) a împărțit tezaurul de povești populare, în 40 de prototipuri. Regretatul C. Litzica a redus, după indicațiile lui Hașdeu, schema dată de Hahn, la 28 de tipuri[29]).

O clasificare mai completă și mai clară a basmelor românești a dat-o însă Șăineanu în prețiosul său studiu despre *Basmele române*. Spre a învedera mulțimea, varietatea și caracterul basmelor noastre, reproducem aci clasificarea lui Șăineanu.

Secțiunea I. Povești fantastice (mitice).

Ciclul părăsirilor sau om-animal. „Elementul caracteristic este părăsirea (mai totdeauna provisorie) a ființei iubite în urma unei greșeli". Eroul sau eroina, prefăcuți prin farmec într'un animal (porc, șarpe, broască, ciută, lebădă), își părăsește soțul, care apoi colindă lumea înreagă, până când în cele din urmă se regăsesc.

Ciclul femee-plantă. Eroina, în urma unei vrăji, locuește vremelnic într'o plantă (dafin) sau fruct (rodie), după care apoi iese la lumină.

Ciclul interzicerilor. Interzicerea de a călca sau de a vâna într'un loc, care se află în stăpânirea elementului demonic, sau oprirea de a intra într'o cameră. Interzicerea nu este respectată, ceea ce atrage după sine o serie întreagă de nenorociri pentru cel care a călcat-o.

Ciclul juruințelor. Motivul inițial este jurământul pe care-l face eroul unei ființe supranaturale de a-i dărui ceva (norocul, copilul), pentru a scăpa din încurcătură; sau făgăduiala pe care o dau părinții copilului, înainte de a se naște, că îi vor dărui o zână. La vârsta însurătorii, copilul pleacă în căutarea zânei.

Ciclul metamorfoselor. Prefacerea succesivă a eroului sau a eroinei în cal, bou, cocoș, pește, porumbel, brad, etc., pentru a zăbovi urmărirea din partea unei ființe

28) J. G. von Hahn, Griechische und albanesische Märchen, I—II, Leipzig, 1864, retipărire în 1918 (München, Georg Müller).

29) B. Petriceicu-Hașdeu, Etymologicum Magnum Romaniae, coloana 2616.

demonice (smeu, vrăjitor), sau pentru a supraviețui încercărilor repetate de distrugere din partea mamei vitrege sau a surorilor invidioase.

Ciclul descindelor infernale. Scoborîrea pe tărâmul celălalt pentru a scăpa pe fetele de împărat, răpite de smei, sau pentru a afla pe hoțul merelor de aur din grădina părintească.

Ciclul ascensiunilor aeriene. Eroul, în loc de a se scoborî pe tărâmul celălalt, se urcă în văzduh, pe o plantă miraculoasă, crescută până la cer, sau pornind în căutarea soției, trece în văzduh pe la surorile sale căsătorite cu păsări sau cu elemente atmosferice personificate (vântul, bruma, gerul).

Ciclul expunerilor. Eroina este părăsită pe țărmul unei ape sau jertfită ca pradă unui balaur, dar e mântuită de Făt-frumos, care o ia în căsătorie.

Ciclul isprăvilor eroice. Eroul este obligat să îndeplinească sarcini supra-omenești (să aducă apa vie și apa moartă dintre munții ce se bat în capete; să aducă pe Ileana Cosinzeana, etc.). Eroul îndeplinește sarcinele cu ajutorul calului năsdrăvan și al animalelor recunoscătoare.

Ciclul fecioarei războinice. Fata de împărat, îmbrăcată bărbătește, e supusă la încercări de bărbăție și de sex, dar triumfă, înlăturând toate piedicile.

Secțiunea II-a. Povești etico-mitice (psihologice).

Ciclul celor trei frați. Se caracterizează prin eșirea în lumină nouă a fratelui mai mic, pe cari toți îl cred nevoiaș și prost, dar care este în realitate de o rară istețime și bărbăție. Intr'o serie de basme, vitejia și inteligența eroului este valorificată față de nătângia tovarășilor năsdrăvani.

Ciclul celor doi frați. Se reliefează credința și devotamentul dintre doi frați gemeni sau de cruce, cu prilejul nenorocirilor și primejdiei care se abate peste unul din ei.

Ciclul animalelor recunoscătoare. Eroul, cruțând viața

unor păsări, animale, reptile sau insecte pe care le întâlneşte în drumul său, este ajutat de acestea în clipe de mare cumpănă.

Ciclul femeiei perfide. Eroina îşi trădează şoţul sau fratele, îndrăgostindu-se de adversarul acestuia. Eroul însă scapă de primejdie şi pedepseşte pe femeia perfidă.

Ciclul mamei vitrege. Copiii — sau fata — prigoniţi de mama vitregă, au de îndurat multe suferinţe, dar în cele din urmă triumfă.

Ciclul ghicitorilor. Dobândirea fetei de împărat este condiţionată sau de deslegarea unor enigme, ce apar în aparenţă insolubile, sau de săvârşirea unor isprăvi vitejeşti, care pun în primejdie viaţa eroului.

Ciclul uriaşilor şi piticilor. Adversarii sau prietenii lui Făt-Frumos sunt uriaşii (de obiceiu smei), reprezentând forţa fizică, lipsită de inteligenţă, sau piticii, care, deşi mici de statură, sunt totuşi de o inteligenţă surprinzătoare.

Ciclul omului viteaz. Eroul, născut uneori în condiţiuni supranaturale (dintr'un animal sau prin efectul unor vrăji), este înzestrat cu puteri extraordinare, luptându-se cu monştrii pe care-i răpune şi mântuind fiinţele răpite de ei. In alte basme, pe care Şăineanu le aşează tot în acest ciclu, eroul este un om de rând, dar foarte şiret, care păcăleşte nişte demoni, îngrozindu-i cu pretinsa sa putere.

Secţiunea III-a. Poveşti religioase.

Cuprinde o serie de basme care se apropie de mituri prin faptul că în ţesătura acţiunei intervine ca factor predominant elementul religios. Eroul are de-a-face cu Dumnezeu, Necuratul sau Moartea. Această secţiune cuprinde şi ea trei cicluri, după cum intervine în acţiune: Dumnezeu, Satana sau Moartea.

Secţiunea IV-a. Poveşti glumeţe.

Cuprinde poveştile în care elementul fantastic lipseşte cu desăvârşire şi în care nota caracteristică este humorul.

Această secţiune are 2 subdiviziuni:

Ciclul femeiei isteţe în care eroina, prin inteligenţa ei vioaie, îşi înfrânge adversarii, deslegând enigmele pe care aceştia i le pun.

Ciclul lui Păcală, în care eroul popular — Păcală — cu toată firea lui excentrică şi naivă, în aparenţă, isbuteşte totuşi, în situaţii de un comic irezistibil, să se ridice deasupra împrejurărilor.

Clasificarea lui Şăineanu nu este nici ea fără lacune. Bunăoară, în ciclul *omului viteaz* nu pot, în mod logic, intra basmele în care eroul este „un *om de rând*, dar foarte şiret, care păcăleşte nişte demoni, îngrozindu-i cu *pretinsa sa putere*". Pretinsa putere şi vitejia sunt noţiuni care se exclud.

In 1927, folkloristul sas *Adolf Schullerus* a inventariat poveştile populare româneşti, publicate până la acea dată, după schema de tipuri a lui Antti Aarne. Indicele lui Schullerus cuprinde întregul domeniu al creaţiunilor narative populare, pe care îl împarte în următoarele secţiuni: 1) povestiri despre animale; 2) basme propriu zise; 3) snoave; 4) legende cu cuprins moral privitoare la familie, virtuţi şi vicii, la datina de a sărbători Vinerea şi Duminica [30]), la creaţiune şi origine (legendele etiologice) şi însfârşit o ultimă clasă a 5-a), cuprinzând snoavele despre Ţigani.

Nu vedem clar motivele care l-au îndemnat pe Schullerus să grupeze la un loc snoavele despre Ţigani; dimpotrivă, credem că, prin tendinţa ca şi prin conţinutul lor, ele trebue să formeze o singură clasă cu snoavele privitoare la celelalte popoare, pe care însă Schullerus le omite.

Secţiunea basmelor propriu zise, singura care ne interesează aci, are patru subdiviziuni principale: *A. poveşti fantastice* (adversari supranaturali, ca: balaur, soţ sau soţie prefăcuţi în animale, păsări, peşti, etc.); misiuni supranaturale; ajutători supranaturali, ca de ex.:

30) Pentru originea acestor poveşti a se vedea N. Cartojan, **Cărţile populare în literatura românească**, *vol. I*, Bucureşti, 1929. p. 100 — 107, 156 — 163.

calul, câinele, iepurele sau fiica prefăcută în voinic, etc.; obiecte supranaturale: talismane magice; puteri sau cunoştinţe supranaturale, ca de ex.: cunoaşterea graiului animalelor; B. *poveşti în formă de legendă* (Dumnezeu răsplăteşte sau pedepseşte); C. *poveşti în formă de nuvelă* (fata de împărat care nu poate deslega ghicitoarea; fata cea isteaţă care desleagă enigmele), şi D. *poveşti despre dracul cel prost* pe care-l înfundă voinicul cel isteţ.

Intreaga scară a motivelor de basme româneşti este numerotată, fiecare motiv având numărul de ordine corespunzător din schema întocmită de Antti Aarne. Printr'aceasta indicele lui Schullerus este neapărat necesar pentru a afla variantele aceluiaş motiv de basm nu numai în domeniul românesc, ci şi pe tărâmul celorlalte literaturi populare, pentru care s'au întocmit indice similare după tipologia lui Aarne.

Interesantă este constatarea şi mărturia lui Schullerus din prefaţă cu care însoţeşte indicele său că *„în bogăţie şi substanţă"*, comoara de basme româneşti... *abia dacă poate să fie întrecută de aceea a vreunui alt popor"*.

PETRE ISPIRESCU

Prima impulsiune pentru culegerea basmelor româneşti a pornit din Germania. Sub influenţa fraţilor Grimm, care au publicat cea dintâi colecţie de basme populare germane, subliniind importanţa lor pentru studiul comparativ al mitologiei indoeuropene, savanţii germani au început să se intereseze nu numai de poveştile populare din Germania, ci şi de creaţiunile similare ale popoarelor din Orientul european.

In atmosfera acestor preocupări, doi germani, fraţii Arthur şi Albert Schott, care petrecuseră mai mulţi ani în mijlocul populaţiunei româneşti din Banat, au publicat în 1845, la Stuttgart, o colecţie de 27 basme ro-

mâneşti traduse în limba germană, sub titlul: *Walachische Maerchen.* Cea mai mare parte a basmelor fuseseră adunate prin avocatul român din Oraviţa, M. Drăgoescu.

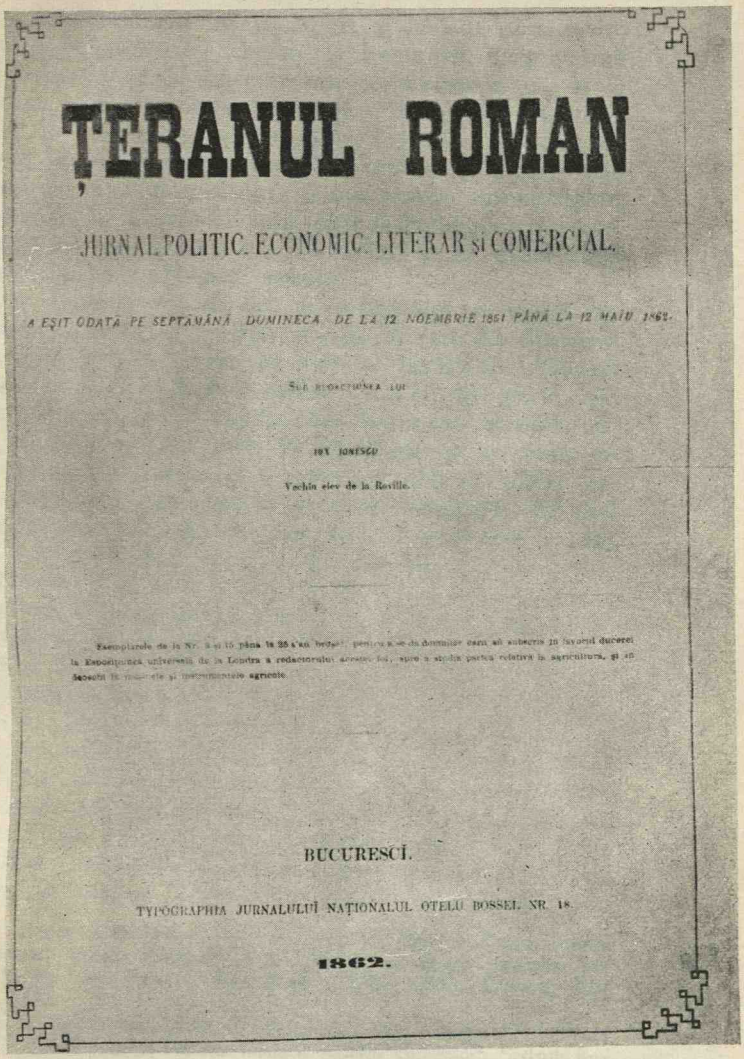
Indemnat probabil de publicaţiunea fraţilor Schott, un alt german Fr. Obert a publicat în *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denkund Merkwürdigkeiten Siebenbürgens* (serie nouă, 1859, V. II, I p. 112—121) câteva basme româneşti culese din Sibiiu.

Opera lui Ispirescu nu se leagă însă de aceste culegeri tipărite în limba germană şi de sigur nici de broşurica publicată la Temişoara în 1860, de către Stănescu Aradanul, cu titlul: *Prosa poporală, poveşti culese şi corese.*

Activitatea lui Ispirescu începe în 1862, subt influenţe care stau în legătură pe deoparte cu atmosfera creată de opera lui Anton Pann, pe de alta cu direcţia nouă imprimată literaturii noastre, încă din 1840, prin revistele literare ale lui Kogălniceanu, Alecsandri, Negruzzi şi Ion Ghica.

In 1862, Petre Ispirescu — pe atunci un tânăr de 32 de ani — era culegător la tipografia în care se imprima ziarul *Ţeranul Român,* de sub direcţia lui Ioan Ionescu (dela Brad). Ioan Ionescu era un aprig apărător al ţărănimei. Moldovean de origină, după ce făcuse în tinereţe studii de agricultură în Franţa, ca bursier al lui M. Sturza, ocupase la Academia Mihaileană catedra de agricultură pe vremea când Kogălniceanu, ridicându-se împotriva traducerilor şi imitaţiilor hibride, propaga în coloanele Daciei literare (1840): întoarcerea către tradiţiile naţionale.

Patru ani după aceasta, Ioan Ionescu colabora la noua revistă literară a lui Kogălniceanu şi a tovarăşilor săi, *Propăşirea,* cu o serie de articole privitoare la îmbunătăţirea agriculturii. Articolele, scrise cu multă vioiciune, aveau chiar o latură polemică şi puseseră în conflict conducerea revistei cu censura moldovenească. In 1846, Ioan Ionescu făcuse cunoştinţă cu Nicolae Bălcescu



ȚERANUL ROMAN

JURNAL POLITIC, ECONOMIC, LITERAR și COMERCIAL.

A EȘIT ODATĂ PE SEPTĂMÂNĂ DUMINECA DE LA 12 NOEMBRIE 1861 PÂNĂ LA 12 MAIU 1862.

SUB REDACȚIUNEA LUI

ION IONESCU

Vechiu elev de la Roville.

BUCUREȘCI.

TYPOGRAPHIA JURNALULUI NAȚIONALUL OTELU BOSSEL NR. 18.

1862.

Coperta *Țeranului Român*, în care s'au publicat cele dintâi basme populare românești din Principatele-Unite.

Vezi introducerea pag. 36—37.

la moşia Mânjina a lui C. Negri şi la isbucnirea revoluţiei din 1848, fusese chemat la Bucureşti, de guvernul provizoriu, al cărui secretar era N. Bălcescu, ca să ia parte ca vice-preşedinte la comisia delegaţilor boieri şi ţărani. In această comisiune, Ioan Ionescu a sprijinit cu căldură împroprietărirea ţăranilor, ceea ce i-a atras, după înăbuşirea revoluţiei, exilul. După unirea Principatelor, sub domnia lui Cuza, el a luat parte la lupta pentru emanciparea şi împroprietărirea ţăranilor şi în acest scop fundase în 1861, *Ţeranul român.*

Ioan Ionescu aducea dar la ziarul său pe lângă naţionalismul literar al marilor reviste literare din Moldova şi o notă socială: ridicarea păturei ţărăneşti. „Ţăranii români — scrie el într'un articol — n'au nici parte, nici noroc. Toate plugurile umblă, zice doina cea duioasă, numai plugul ţăranului şade în bătătură. Şi cu toate acestea numai ţăranul duce năduvul zilei şi sufere arşiţa soarelui! Pentru dânsul nu e nici dreptate, dar nici egalitate înaintea dărilor. Sperăm că providenţa, care atâta l-a cercat pentrucă l-a iubit, va face, în fine, pentru dânsul ce a făcut şi cu Iov" [31]).

Printre colaboratorii „Ţeranului Român", alături de Ion Ghica, D. Bolintineanu, P. S. Aurelian şi alţii, se găsea şi Nicolae Filimon.

Nicolae Filimon fusese camarad la colegiul Sf-tul Sava cu Ioan Ghica şi N. Bălcescu şi după ce părăsise de timpuriu şcoala (la sfârşitul clasei a II-a [32]), ajunse, după mai multe peripeţii, în pragul adolescenţei, să facă parte din ceata de boemi veseli ce petreceau împreună cu Anton Pann. De sigur că N. Filimon, care pe atunci era paracliser, „un copilandru, nalt, rumen, sprintenel", şi care îndată ce „Iancu Văcărescu, Eliad, Alexandrescu sau

31) Despre Ioan Ionescu mai pe larg: G. Bogdan Duică, **Istoria Ţărănismului român, Volumul 1-iu „Viaţa şi opera întâiului ţărănist român: Ion Ionescu dela Brad (1818—1891), Craiova, Ramuri, 1922.**

32) Cf. introducerea d-lui G. Baiculescu dela volumul N. Filimon, **Ciocoii vechi şi noi în editura Clasicii români comentaţi,** Scrisul Românesc, Craiova.

Anton Pann făceau o poezie, a doua zi o ştia pe dinafară", deprinsese dela tovarăşii săi nu numai înclinarea pentru cântec, pelin şi mielul fript haiduceşte, ci şi dragostea pentru producţiile populare dela „lume adunate şi iarăşi la lume date". Se instruise apoi singur; îşi formase o serioasă cultură muzicală; călătorise prin Germania sudică şi Italia, şi în 1862, se întâlnea cu vechiul său coleg de liceu, Ioan Ghica, unul din foştii directori ai *Propăşirei,* în coloanele ziarului *Ţeranul Român.*

In numărul din 14 Ianuarie 1862, al *Ţeranului Român,* Nicolae Filimon publică cel dintâi basm românesc: *Românul năsdrăvan,* pe care-l însoţeşte cu următoarea notă introductivă:

„Poporul român este dotat de natură cu impresiuni poetice sublime şi cu spirit satiric foarte picant: cântecele lui de dor, baladele, ghicitorile şi mai cu seamă satirile cele pline de sarcasm, prin care îşi râde de bieţii Ţigani, eterna ţintă a satirilor sale, coprind într'însele idei poetice şi epigramatice de o rară frumuseţe. Din nenorocire, aceste floricele suave ce formează literatura ţăranilor noştri, nefiind adunate şi tipărite, sunt în pericol de a se pierde cu timpul. Noi dăm lectorilor noştri acest basm, învestit în stilul şi limbagiul cel simplu al ţăranului, şi credem că mulţi din junii noştri literatori, în loc să-şi piarză timpul tratând subiecte scrise de alţi literatori mai de merit, se vor grăbi a forma colecţiuni de poveşti şi cântece populare, care sunt de mare necesitate pentru istoria şi literatura limbei române".

Basmul şi comentariul lui Nicolae Filimon precum şi atmosfera din redacţia *Ţăranului Român* au ispitit pe Ispirescu să aştearnă şi el pe hârtie basmele care-i încântaseră copilăria şi să culeagă altele noi.

„Când am citit cel dintâi basm — mărturisea mai târziu Ispirescu lui Delavrancea — tipărit într'un ziar, m'am mirat că şi basmele noastre să fie de ceva. Şi mi-am zis: aşa e basmul, bun e cum e, dar nu vine

legĭ sneviali:

1. *E. are sunetul tot deauna curatu, cându în silaba următóriă se află unŭ e saŭ i: superi, supere, mere.*

2. *E. tonicu se aude ca ea, cându în silaba următóriă e un a: freca, culega, negra.*

3. *E. are sunetul guturale (ĭ), cându vine după dênsu un n: facere, făcêndŭ; mulgere. mulgendŭ.*

4. *E. se aude ca i în terminăciunile ente, ere: ferbere, ferbente, juramente, parente.*

5. *E. netonicŭ se închide (se face e), cându silaba următóriă are un a saŭ u: supĕrŭ, supĕra; fiindŭ însă tonic, legea se despartè în alte duoe şi mai particulare: frecŭ, legŭ; crepŭ, vedŭ.*

Ar ĭ de prisos sъ esnrimem ama tonte legile sneviali ve konrinde în sinsl ei legea generarie, înkredinyaŭ kъ lektoriĭ vor fini singsrĭ ve am înveнst. De almintrele am sъ le arъt mi eš, dasъ ve voĭs nsmъra mi deskoase în srmъtoaria skrisoare kъlkъrile ve s'aš fъkst în kontra legiĭ generalĭ ve am demъstrat.

LITERATURA POPORANĂ.

Tinerețe fără bătrânețe, și viață fără de moarte.

A fost o datъ ka nivĭ o datъ; kъ de n'ar fi, nъ s'ar mai novesti; de kъnd se notkovea nъrevile la ъn nivior kъ nosъ-zevi mi nosъ de oka de fer mi s'arъnka în slava verъlъi de ne adъvea novestĭ,

De kъnd-sъ skria măska ne nъrete.
Maĭ minvinos vine nъ krede.

A fost o datъ ъn împъrat mare mi o împъrъteasъ, amъndoĭ tineri mi frъmъneĭ, mi voind sъ aibъ konĭĭ, a fъkst de ssle de ori tot ve trebъe sъ fakъ nentrъ aveasta, a ъmblat ne la vravĭ mi filosofĭ, ka se kaste la stele mi sъ le ghiveaskъ daka or sъ fakъ konĭĭ; dar in zadar. În sfъrmit aъzind împъratъl kъ este la ъn sat auroane ъn zukĭam memter, a kărie. Toatъ împъrăția kъ [illegible] împъrat îngelent mi urokonsit ka. Ear kъnd fsse într'o zi, tokmai [illegible] nca vinsi-sare-zene ani, oĭ iom[illegible] sъ ka toți boerii mi slujitami în faiaš; se skaĭ Fst frъmos mi vremea sъ'mi dai voea ve mi-a lere. Aъzind aveasta împъratsl mi la zis: dar bine, fiiule, de z[illegible] das ъn asi-fellŭ de lakrъ ne mai a fъgъdsăĭ, atsnel, a fost nsmaĭ ka sъ nsnse: dakъ tъ, tatъ, nъ noți s nevoit sъ kstrier toatъ lsmea nu dsinya nentrъ kare m'am nъskut riĭ mi împъratsl geterъ în genul nъ nъrъeaskъ împъrъția; kъzi [illegible] inte e bstrsn, mi o sъ'i tiniee nsl tsitne-seš mi sъ'i adokъ vea nъrteasъ de sab soare de seară nstingъ sъ'l întoarkъ din xotarn tornik ka o neatrъ în vorbele lu vъza mi vъza, îi dete voie, ă gteaskъ de drsm merinde, mi

Anoĭ, Fst frъmos, se dsse nъrtiemiĭ, snde era vel mai fr toatъ împъrъția, sъ'mi aleagъ a mъna ne kozile lor, îi tentea, kъzsrъ. În sfъrmit, tokmai kъn mai arъnkъ odatъ okiĭ n'ъn grăjd kolŋ ъn kal rъpvisgos, mi fsbo mi la dъnsăl; ear kъnd nsse mъ imĭ întoarse kanăl mi zise: ve n Mslyxmesk lsĭ D-zeš, kъ mi-a sъ mai nse mъna ne mine ăn voĭ da-mi niverele, rъmase drent. A suase ve avea de gъnd sъ fakъ ka sъ ajĭngĭ la d rinya ta; tc tatъ-tъš naloinsl, sslŋa, arkăl, xaînele ve le nъria. ei kъnd era sъ mъ îngrijemti kъ husaŋĭ mъna-t mi orzăl sъ mi'l dai fert în lanie

Verъnd împъratsl Iskrărde lăl, a kemet nre vtiafăl kerueĭ,

Cel dintâi basm publicat de Ispirescu: *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte în Țeranul Român.*

Vezi introducerea pag. 39.

tocmai așa. Ș'a fost destul să scriu cel dintâiu basm că n'am mai scăpat: și mie-mi plăcea, că nu mă puteam stăpâni și unii scriitori, mari și învățați, d'ai noștri, nu-mi mai dădeau pace".

Intr'adevăr în prima săptămână — ziarul apărea săptămânal — după ce Nicolae Filimon publicase basmul său, și anume în numărul din 21 Ianuarie al *Țeranului Român,* apare primul basm al lui Ispirescu: *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.* Dela această dată basmele lui Ispirescu se succed aproape săptămânal: 4 și 11 Februarie: *Cele trei mere de aur;* 25 Februarie: *Balaurul cu 7 capete;* 11 Martie: *Fata de împărat și pescarul;* 29 Aprilie și 6 Maiu: *Făt-Frumos;* Decemvrie: *Fata moșului cea cuminte...* ș. a.

Că Ispirescu a primit îmboldul de a aduna și publica basmele dela Nicolae Filimon se vede și din alte detalii. In nr. 34 din 11 Noemvrie, Nicolae Filimon publica al doilea basm al său: *Omul de piatră.* Pentru a pune mai bine în valoare fondul sufletesc al basmului, Filimon îl încheie cu o interesantă analiză literară:

Observațiuni asupra povestei aceștia:

Această poveste arată până la ce grad poate să se ridice țeranul nostru în domeniul imaginațiunei poetice și cu câtă abilitate știe să spicuească prin metaforelele lui tot ce poate încânta și desfăta fantasia. Ea mai are încă un dar bun, că descrierile celei mai nemărginite imaginațiuni le pune mai totdeauna în serviciul moralei celei mai sublime. Țeranul vede în amicie cea mai mare virtute socială: el învață în poveștile sale că înaintea amiciției nici un sacrificiu nu trebue cruțat...

In numărul următor din „Țeranul Român", Ispirescu publicând basmul: Fata moșului cea cuminte, crede necesar să-l însoțească și el, după modelul lui Filimon, de o analiză literară.

Invățătura povestei aceștia:

Povestea are de scop a ne arăta că răbdarea și ascultarea duc pre om totdeauna la bine, când din contră copii cei alintați nu aduc nici un bine pe lume, ba încă adeseori cad în daune care aduc

peirea lor şi a părinţilor lor. Poporul ştie că copii ajung a fi oameni dupe cum vor face părinţii lor, de aceea pune importanţa educaţiunei în alegoria povestei cu fata babei şi fata moşului. Povestea începe a se urzi cu o iscusinţă admirabilă, puind pe fata babei în condiţiunile cele mai bune şi pe fata moşului în acele mai rele şi atât de rele cât a fost silit să-şi iee lumea în cap şi să se ducă pe pustii. In întâiul episod al povestei, poporul nostru vede cum dragostea părintească este sdruncinată în căsătoriile de a doua oară şi cum aceeaş dragoste poate să facă pre un copil bun şi pre altul reu. Pre când fata babei era alintată şi devinea leneşă, râvnitoare şi neascultătoare, fata moşului trecea prin toate cercările şi cu supunerea şi ascultarea ei se forma în cele bune şi de folos vieţei"...

Aceste comentarii prezintă un interes deosebit pentru cunoaşterea preocupărilor primilor noştri culegători de basme şi ele vor fi reproduse la locul cuvenit în ediţia noastră.

Basmele publicate în *Ţeranul Român* au apărut într'o broşurică în 1862. Pentru a doua oară ele au fost reproduse în câteva fascicule tipărite în 1876.

Ediţia definitivă — de care ne conducem însă în publicaţia de faţă a apărut în 1883. Această ediţie cuprinde pe lângă basmele publicate de Ispirescu în *Ţeranul Român*, în revistele lui Haşdeu, în *Albumul Macedo-Român* şi basmele lui Nicolae Filimon, precum şi un basm comunicat lui Ispirescu de Iarnik Urban — pe atunci docent de filologie română la universitatea din Viena: *Poveste ţărănească*.

Despre viaţa şi opera lui Ispirescu, credem acum nemerit a reproduce aci articolul unuia din marii săi contimporani: Barbu Ştefănescu Delavrancea.

BARBU DELAVRANCEA DESPRE PETRE ISPIRESCU

Petre Ispirescu s'a născut la 1830, în Bucureşti, şi a murit către sfârşitul anului 1887, în vârstă de 57 de ani. Din 57 de ani, a muncit necontenit 45. Iacă întreaga biografie a acestui distins scriitor. A

scris mult şi bine, a muncit cu talent şi cu cinste, şi n'a ajuns nimic. A trăit strâmtorat şa murit sărac. Nici bani, nici glorie. A răbdat şi a înghiţit în sec orice râvnă. Lui i se cuvenea multe şi nu i s'a dat nimic. Viaţa şi moartea lui ca viaţa şi moartea adevăraţilor oameni mari, din bunul, nedreptul şi nepăsătorul Regat al Românilor. Şi poate că acest trist fenomen se explică. Toate popoarele la redeşteptare, năbuşesc şi ucid, în pornirea lor neluminată încă, pe adevăraţii mari. Cei aleşi sunt ca fecioarele cele frumoase, pe care popoarele din vechime le jertfeau. Ispirescu, ca şi Bălcescu, ca şi Bolintineanu, ca şi Alexandrescu, ca şi Eminescu, a fost o jertfă.

Viaţa lui Ispirescu este o glumă rea a soartei şo vină socială de neiertat. La 14 ani, lucrător în tipografia Carcalechi. După Unire, director al Tipografiei Naţionale. Dela 54, director la tipografia C. A. Rosetti. După 2 Maiu, în unire cu Sc. Walter şi Fr. Göbl, deschide tipografia „Lucrătorilor asociaţi". Prea puţin trece şi este numit director al Imprimeriei Statului. In 68, demisionează din această slujbă şi întemeiază tipografia „Laboratorilor Români" în unire cu Georgian, Conduratu, Busnea şi preotul Economu. Mai târziu, această tipografie îi rămase numai pe seama lui. Şi datoriile ei abia le-a plătit până în ceasul din urmă.

Viaţa lui Ispirescu curge şi se scurmă în miros de untdelemn, în aerul greu al celei mai câineşti munci, în urueli, în culegere de litere, în paginări şi corecturi. Viaţa plumbului şi a fontei îi împuţinează, îi dumică şi îi sfarmă sfânta lui viaţă. In anii din urmă, chipul bătrânului scriitor era galben ca ceara, privirea lui blândă umbrită şi pierdută sub acoperişul stufos şi cărunt al sprincenilor, glasul mângâetor tăiat de atâta muncă şi tăcere, de atâta citire de manuscrise, de atâtea corecturi şi îndreptări de fraze.

Şi el venise pe lume cu o viaţă puternică, mare, scânteetoare. Copilul libertăţii, al aerului fără hotare,

al glumelor, al ghicitorilor, al snoavelor, al basmelor și al poeziilor populare. Sburdalnic și curios de mic, a vroit să vază și să auză toate. El era rodul soarelui, al vântului și al goanei, iar nu fructul pipernicit și dospit al serilor întunecoase, umede și încropite. Toți săracii se nasc în libertate și în mijlocul naturii, dar nu toți au patimă de ele. Nici ochii, nici urechile, nici imaginația lor nu sunt la fel și de o potrivă. La cei distinși copilăria este bogată și plină de farmec. La această vârstă fragedă, ei simt o adâncă și nedesluşită mirare când văd fețele naturii schimbându-se una după alta. Și primele fulgere, primele vijelii, primele primăveri îmbrebenate cu flori, primele veri încărcate cu roade zemoase și dulci, primele pasări nebunatice și limbute, pentru acești copii înzestrați și neodihniți rămân neșterse în închipuirea lor aprinsă, neadormită și ca și bolnavă. Anii trec, nevoile s'arată, durerea începe, lupta pentru existență se încleștează, părul cărunțește, dar primele mirări, primele întrebări nu se sting. Căci oameni nepăsători la bătrânețe, nepăsători și bătrâni au fost și în copilărie. Oamenii mari, geniile chiar, lăcrămează când și-amintesc de copilărie și până la adânci bătrânețe ei au ceva într'înșii de nevinovat și de copilăresc.

In câteva amintiri inedite Ispirescu își povestește copilăria, și din copilăria lui se vede scriitorul care iubește natura, marele dascăl al tuturor care au avut darul de a fi scriitori, muzicanți, pictori, sculptori și arhitecți. Cum a văzut pe Vodă Bibescu, cum a învățat carte, cum se ducea cu salcia, cum se juca, cum asculta la basme, cum spunea ghicitori, și câte drăcii copilărești se petreceau pe la 1840, toate le descrie minunat eternul scriitor al „Basmelor Românilor". Și din aceste reese lămurit copilăria lui blândă, vie, bogată în impresii și înzestrată cu un sistem nervos ușor de mișcat și de aprins.

„In ziua aceea, — o fi fost cam pe la 1840, se

desprimăvărase de timpuriu: cerul era albastru ca vioreaua, soarele ieşise din închisoare să încălzească oase goale; pomii înmuguriseră, ba încă zarzării şi înfloriseră; rândunelile începuseră a veni: unii copii ziceau că veniseră şi berzele şi cocorii; salcia dăduse aşa de frumos, că-ţi era dragă lumea să priveşti la ea".

Şi mai departe:

„Era frumos să vezi cetele de atâţi copii, toţi veseli, toţi mulţumiţi, toţi râzând şi jucându-se. Părea că însăşi firea se bucură de bucuria cea nevinovată a copiilor. Vrăbiile ciripeau prin crăcile copacilor de prin prejur, ca şi când ne-ar fi zis: bine-aţi venit. Piţigoiul sălta şi el din rămurică, şi, stând pe câte o smicea, îşi cânta cântecul ce a rămas de pomenire:

Cinci
opinci
într'un picior
Şi călcâiul tot e gol.

Erau cu salcia. Au sosit la biserică în jurul Floriilor. Închipuirea lui Ispirescu ajunge la paroxism religios. S'a bucurat de natură, apoi supra-natura îl ameţeşte, îl farmecă şi vedeniile i-apar ca nişte realităţi.

„...că v'aş face, poate, şi pe d-voastră să credeţi ceeace credeam eu atunci.

„Cu sufletul plin de măreţie şi mărirea lui Dumnezeu, cu mintea pironită la umilirea lui Christos de a se coborî pe pământ, cu gândul la blândeţea celui ce a zis: lăsaţi copiii să vie la mine, că a lor este împărăţia cerurilor..., drept să vă spui eu mă 'socoteam răpit. Părea că nu mai calc pe pământ, că eram dus de nu ştiu cine pe sus, şi că de acolo de sus, vedeam aidoma pe Domnul Christos călare pe mânzul asinei cum mergea înconjurat de lumină şi de ce-

tele îngereşti, şi cum binecuvânta pe copii, zîmbindu-le cu blândeţe".

Astfel pregăteşte natura pe aleşii săi. Ei ce aud şi văd, ei văd *aidoma,* ca şi cum ar fi într'adevăr ceeace e numai vedenie. Somnul lor e torturat de vise şi nu adorm decât dacă îi vei descânta cu melopei prelungi, cu poezii şi cu basme.

Multe au povestit părinţii, şi cu ce dragă inimă se alipea pe lângă cârdurile de copii, care spuneau ghicitori, snoave şi basme. După cum îmi destăinui chiar el, în anul trecut.

După copilăria lui fericită şi liberă a sosit ucenicia grea, munca de lucrător şi aceleaşi şi aceleaşi slujbe mici şi umilite.

L-am cunoscut puţin, câteva luni; l-am cunoscut de curând; şi-l iubeam de mult şi mult.

De câte ori l-am întrebat:

— Nene Ispirescule, cum ai început d-ta să scrii?

In totdeauna mi-a răspuns blând şi surâzând, şi în totdeauna cu acelaş răspuns:

— „Iacă, tată, când am citit cel dintâi basm tipărit într'un ziar, m'am mirat că şi basmele noastre să fie de ceva. Şi-am zis, aşa e basmul, bun e cum e, dar nu vine tocmai aşa. Nu prea vine. Ş'a fost destul să scriu cel dintâiu basm, că n'am mai scăpat; şi mie-mi plăcea că nu mă puteam stăpâni şi unii scriitori, mari şi învăţaţi d'ai noştri, nu-mi mai dădeau pace".

Ispirescu a scris mult şi bine, dar opera lui nepieritoare este desigur întitulată „Basmele Românilor". Când citeşti acest volum şi-l recitesti, şi iar îl citeşti, ţi se pare că asculţi un popor întreg. Ispirescu n'are nici dialecte, nici loc, nici asemuire parţială numai cu unele judeţe. El e de pretutindeni, din toate timpurile, naiv, glumeţ, epic, trist, bogat, ca întregul nostru popor. El ţi-apare ca un focar mare în care s'au adunat şi frânt şi răsfrânt toate razele luminoase ale românităţei simple,

sărmane, muncitoare ale acestui aur curat al neamului nostru.

„Basmele Românilor" este o operă mare şi originală. Ispirescu nu este un culegător, după cum cred unii neştiutori nevinovaţi şi alţi ştiutori invidioşi, ci un adevărat creator.

Intre o culegere de poezii populare şi între „Basmele Românilor" este o enormă deosebire; şi după cum am îndrăsnit a susţine altădată voi susţine şi acum:

„Poezia se închiagă în ritm şi se înfrâneză în rimă. Poezia populară se fixează în ritm şi în rimă ca într'un calapod neschimbat. Poezia curge pe fraze scurte; poezia se învaţă pe din afară. Poezia populară s'a găsit ca şi tipărită în mintea tuturor cântăreţilor. Intre un cântec spus de un Oltean şi între acelaşi zis de către un Ialomiţean nu este mai mare deosebire decât între variantele aceluiaşi text scris şi imprimat în veacurile trecute.

In proză nu este tot astfel. Legendele-basme se povestesc ori cum, când mai bine, când mai rău, când fără nici o viaţă, după cum povestitorul are sau nu are imaginaţie poetică. In basme nu rămân neschimbate de cât câteva calapoade, câteva fraze sacramentale, pe cari le găsim la început, la sfârşit şi presărate, din când în când, între început şi sfârşit, ca şi cum ar fi nişte *odihne* ale povestitorului.

In basme ţi se dă un şir de evenimente, adeseaori fără nici un interes, şi câteva fraze. Iacă urzeala, şi din bătătură numai câteva floricele. Rămân câmpul şi alesul, rămân vieaţa şi frumuseţea de creat. Iacă ce a lăsat poporul în sarcina lui Ispirescu, şi nimeni ca el n'ar fi putut să dea vieaţă mai mare, din vieaţa lui, acestor morţi fantastici ai trecutului nostru.

In el, evenimentele şi frazele ciuntite, au dat de căldură, de fermentare, de energie, şi au ieşit la lumină vii, colorate, rotunjite, bogate, fermecătoare şi

vecinice. Intr'un furnal enorm, metalele nelămurite și fără de formă, cad unele peste altele, s'amestecă, fierb, apoi curg afară limpezi și strălucitoare, și se închiagă în calapoadele minunate ale artistului.

Ispirescu a fost furnalul enorm, în care s'au topit rămășițele nelămurite ale legendelor noastre; Ispirescu a fost artistul, care a croit și modelat diferitele calapoade, în care s'au închiegat formele acestor legende.

Ori unde vei deschide „Basmele Românilor", vezi pe Ispirescu, pe această imaginație naivă și epică, pe acest scriitor bogat și energic, a cărui frază și observație adesea-ori ți-amintesc de bătrânul Omer. Ori unde vei deschide cartea, vezi pe creatorul, iar nu pe culegătorul basmelor. Să transcriu câteva exemple:

„Voinicul nu zise nici cârc, ci, aducând toroipanul mai iute decât fulgerul, păli pe unul la dreapta, pe altul la stânga, de nu știură de unde le veni trăsnetul, și îi culcă la pământ..."

„Dracul de scroafă băgă de seamă că o țâță i se răcește. Se deșteptă și văzu că un purcel îi lipsește..."

„Cum ajunse fata la podul de argint, unde îi ieși leul înainte cu gura căscată, de să o îmbuce cu cal cu tot, cu niște colți ca cei de fildeș și cu niște ghiare ca secerile, și răcnea de se cutremurau codrii, și câmpiile de-ți luau auzul. Numai uitându-se cineva la capul lui cel cât banița și la coama sa ce sta ridicată în sus și sbârlită, ar fi înghețat de frică..."

„Iară săracul plângea de potopea pământul...".

„El era curat la față și chipeș, chica lui neagră ca pana corbului, flutura ca o coamă pe grumajii lui albi ca zăpada, mustăcioara abia mijia de par'că era o umbră pe buza lui de sus..."

„Aveau acești oameni o spuză de copii. Din acești copii cei mai mari erau numai fete, iară băeții erau mărunței, și stau pe lângă dânșii ca ulcelușele".

„Să nu vă fi dus Dumnezeu vreodată să fiți față când venea omul dela muncă, că v'ați fi luat câmpii.

Ieşeau toţi afară înaintea lui, jigăriţi şi hărtăniţi, ca nişte netoţi, subţiratici şi piţigăiaţi, mă rog, leşinaţi de foame, şi tăbărau pe bietul om cu gura: tată, mi-e foame, tată, mor de foame!..."

„Ea zicea fiului său că nu putea să fie bărbat, fiindcă vorba îi curgea din gură ca mierea, boiul îi era aşa de gingaş încât îţi vine s'o bei într'o bărdăcuţă de apă..."

Dar întreg volumul de basme al lui Ispirescu e plin de farmece şi de bogăţii, pe fiece pagină simţi că geniul poporului era fatal înfipt în acest bătrân blând şi modest, şi că acest geniu l-a ridicat, fără a-l ameţi, mai presus cu mult decât poporul din care a ieşit. Care povestitor a fost atât de bogat şi de poetic, atât de artist, încât să-şi spue legendele atât de frumos şi de sensibil? In Ispirescu vezi dihăniile şi te înspăimântă, vezi voinici frumoşi şi viteji şi rămneşti la ei, vezi Cosinzenele şi te prăpădeşti după ele, vezi foamea leşinată şi piţigăiată şi-ţi trec fiori d'alungul spinării. La el epitetele şi imaginele sunt potrivite şi artistice, sunt vii şi concrete, în cât te zguduie şi-ţi transmite emoţia fără să prinzi de veste.

Dar limba? Ce laude ar fi care nu i s'ar cuveni? „Basmele Românilor" este cea mai strasnică palmă pentru acei săraci cu duhul, care strigă la fiece cuvânt că este luat dintr'un cronicar, pe care de sigur că nu l-au citit. Limba poporului e vie, limba lui Ispirescu este imagina desăvârşită a acestei limbi uitate, sărăcite, schilodite de către mulţimea scriitoraşilor ignoranţi şi lipsiţi de talent. Fără îndoială însă că claviatura nemărginită a limbii lui Ispirescu va rămânea fără efect, nu va produce nici un ecou puternic în acele capete, în care coardele limbii româneşti s'au rupt şi n'au rămas decât numai câte se găsesc şi în capetele guşaţilor, care bâlbâe, iar nu vorbesc. Aceştia, şi sunt mulţi, sunt tot atât de pregătiţi pentru a înţelege opera unui adevărat scriitor, cum sunt pregătiţi pentru muzică aceia cari cască gura şi admiră dibla Turcilor ce călătoresc cu câte o maimuţă în spinare.

Şi lăsând la o parte marile merite ale creatorului, în „Basmele Românilor" este grămădită întreaga psihologie a poporului nostru. In această sfântă carte poţi studia fără să te înşeli:

limba poporului nostru dumicată în cuvinte;
limba poporului nostru ca alcătuire de frază;
poporul nostru ca putere de invenţie poetică;
înţelepciunea şi vorbele poporului nostru;
religia poporului nostru pe jumătate păgânească, pe jumătate creştinească;
obiceiurile trecute ale poporului nostru;
prejudiţiile, multe din ele uitate, ale poporului nostru;
măestria atotputernică şi vrăjită a feluritelor animale, etc., etc.

Acest volum va naşte de sigur multe volume de studii privitoare la geniul poporului românesc, căci atât de adânc fusese Ispirescu cuprins de acest geniu, încât la el ce n'ar fi fost popular în fond şi în formă nu i-ar fi spus nimic, — mai mult încă, el însuşi, era atât de robit de către acest geniu, încât când s'a încercat să creeze ceva din mitologia popoarelor antice n'a isbutit; stilul lui glumeţ, energic, bogat şi cald, fără să prinzi de veste, s'a prefăcut într'un stil sărac, natural şi indiferent.

Acest împărat al basmelor s'a stins lăsând vii şi neperitoare, de pe urma sa, un popor întreg de smei, de smeoaice, de împăraţi şi împărătese, de Iele, de Muma pădurii, de balauri, de păsări măiastre, de voinici, de zâne, de Feţi-frumoşi şi de Cosânzene, Cine poate fi mai neîntrecut în împărăţia sa decât acest împărat povestitor?

Dar nu pot încheia aceste rânduri decât cu apropierea, tristă şi fatală, dintre sfârşitul celui din urmă basm,

---

1) **Revista Nouă**, a apărut între 15 Decemvrie 1887 şi Septemvrie 1895, sub direcţia lui B. P. Haşdeu, având ca redactori pe Barbu Ştefănescu-Delavrancea, Al. Vlăhuţă (până în Martie 1891) şi Victor Bilciurescu.

scris pentru *„Revista Nouă"* şi sfârşitul blândului Ispirescu.

In tot volumul lui Ispirescu, cele 33 basme se termină cu fraza „şi încălecai p'o şea şi vă spusei D-voastră aşa". Numai cel de pe urmă basm al său sfârşeşte cu:

„Să trăiască şi cel care a spus".

Bietul Ispirescu, trei zile după ce ne-a citit această frază, şi-a dat obştescul sfârşit.

BIBLIOGRAFIE

STUDII ASUPRA BASMELOR ROMÂNEȘTI

Bogdan Petriceicu Haşdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae, Dicţionarul limbei istorice şi poporane a Românilor* Bucureşci, tom. III, 1893. coloanele 2596—2651.

Un fragment din acest studiu a fost retipărit în ediţia Bogdan Petriceicu-Haşdeu, Scrieri literare, morale şi politice îngrijite de *Mircea Eliade*, în colecţia Fundaţiei pentru literatură şi artă „Regele Carol II" Bucureşti 1937, vol. II p. 30—42.

Lazăr Şăinéanu, *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelorŭ învecinate şi ale tuturorŭ popoarelorŭ romanice. Studiŭ comparativŭ. Operă premiată şi tipărită* de Academia Română. Bucureşci, 1895, XIV+1114 pagini.

Adolf Schullerus, *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem System der Märchentypen Antti Aarnes*, 99 pagini, publicat în: *FF Communications edited for the Folkore Fellows by Walter Anderson, Johannes Bolte, Kaarle Krohn, Knut Liestol, C. W. Sydow, Archer Taylor.* Volum-XXVII. 2; No. 78—80. Suomalainen Tiedeakatemia. Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, 1928.

Johannes Bolte und Georg Polívka, *Anmerkungen zu den Kinder-u Hausmärchen der Brüder Grimm.* Vol. I—III Berlin..... utilizează într'o largă măsură şi material românesc.

Dr. Ion Urban Jarnik, *Sprachliches aus rumänischen Volksmärchen. Separatabdruck aus dem* II. *Jahresbericht der K. K. Unterrealschule in Wien. Leopoldstadt Glockengasse 2,* Wien 1877. Aceeaş operă tradusă în româneşte şi adăogită, subt titlul: *Insem-*

nări cu privire la limba basmelor poporane românești, în *Biblioteca revistei Ion Creangă* No. 3 Bârlad, 1913.

I. C. Cazan, *Nerej. Un village d'une région archaïque*, vol. II. p. 215—263. (Bibliothèque de Sociologie, étique et politique sous la direction de *D. Gusti*. Sociologie de la Roumanie), București, 1940.

OPERA LUI P. ISPIRESCU.

Legende sau basmele Românilor, ghicitori, proverburi. Partea I, Bucuresci 1872, Partea II, fasc. I Bucuresci, 1874, Partea II, fasc. II, Bucuresci, 1876[1]).

Snóve sau povești populare, adunate din gurile celoru ce sciu multe de un culegător-typograph. Nr. 1—2. Bucuresci, 2 broșuri 1873, 35 p. 1874, 34 p. Ediția II-a „cu multe adause", București, 1879, 118 pag.

Isprăvile și viața lui Michaiu Vitézul de un culegător-typograf, Bucuresci 1876, 65 pag. Ed. II, 1885.

Din poveștile unchiașului sfătos. Basme păgânesci, întocmite de P. Ispirescu, culegător-typograf, cu o precuvântare de A. I. Odobescu. Partea I, Bucuresci, Tipografia Academiei.

Pilde și ghic tori, București, 1880.

Legende sau basmele Românilor adunate din gura poporului de P. Ispirescu culegător-typograf, București, Tipografia Academiei-Române, 1882, 404 pag. + 2.

Jucării și jocuri de copii adunate de P. Ispirescu, culegător-typograf („Biblioteca poporală a Tribunei" Nr. 6), Sibiu, IV+88 pag.

Basme, snoave și glume, Craiova, 1885.

(Din poveștile unchiașului sfătos). Despre pomul Crăciunului (Krist-Baum), București, 1886.

Povești morale adunate din gura poporului... București, 1886.

NOTĂ PRIVITOARE LA EDIȚIA PRIMĂ

Volumul de față, ca toate celelalte apărute în colecția noastră, reproduce textul autentic al lui Ispirescu. Studii de limbă și de literatură nu se pot face pe texte pline de erori.

Colaboratorii noștri au atras adesea atenția asupra muncii, nu tocmai ușoare, pe care o avem de îndeplinit în această privință. D-nul D. Murăraşu constata în articolele politice ale lui Eminescu, reproduse după moartea autorului, omisiuni care atingeau tocmai partea de concepție generală a marelui poet.

D-nul G. Baiculescu a semnalat în edițiile lui N. Filimon (Ciocoii vechi și noi): „suprimări cari se văd bine că sunt făcute numai din neglijență, altele pentrucă editura trebuea să dea volumului o *coală sau două mai puțin*".

Este într'adevăr surprinzătoare lipsa de respect a editorilor față de scrisul celor ce au așezat temeliile literaturii noastre.

Cum era de așteptat, nici basmele lui Ispirescu n'au scăpat fără înlocuiri și omisiuni de cuvinte și de fraze care întunecă cu totul sensul textului.

Iată câteva, luate la întâmplare, din cele care abundă în edițiile curente:

Edițiile curente	**Textul autentic al lui Ispirescu**
Însă la dânsul este obiceiul ca *toți supușii împărăției să-i slujească* zece ani.	Însă la dânsul este obiceiul ca toți supușii împărăției *să-i trimeată câte un fiu ca* să-i slujească zece ani.
Fata împăratului..... își luă niște haine curate dar fără podoabe și venind înaintea tatălui său, îi zise.	niște haine curate *nițele merinde și cevă bani de cheltuială, încălecă calul* și venind înaintea tatălui său, îi zise.
El îi spunea să nu se uite la d'aldea astea.	El îi spunea că *voinicii nu se uită* la d'alde astea.
Atunci toți fii de împărați se *rugară* de dânsa.	Atunci toți fii de împărați *alergară* la dânsa.

iară în sufletul *ei pe Dumnezeu.*

Peste noapte când se *scularǎ.*

Şi merserǎ până ce ieşiră la o pustietate unde se şi pierdu *dâra (de sânge). Ocoliră împrejurul prăpastiei (?).*

găsirǎ

iapa cea *stearpă*

să se sue

El *dimineaţa* stă în poarta raiului şi atunci este plin de scârbă fiindcă vede toate necurăţiile oamenilor.

Făt Frumos *îm scutură şi el şi toate bubele şi răpciugă căzură pe calul ce-şi alesese, îşi luă ziua* bună de la împăratul ...

Etc

iară în sufletul ei *rugă* pe Dumnezeu.

Peste noapte când se *culcarǎ.*

Şi merserǎ până ce ieşiră la o pustietate; *de acolo mai merserǎ o leacă până dede de o prăpastie.* Ocoliră împrejurul prăpastiei.

zăriră

iapa cea *sireapă*

să se uite

El dimineaţa stă în poarta raiului şi atunci *este vesel, vesel şi râde la toată lumea. Peste zi* este plin de scârbă, fiindcă vede toate necurăţiile oamenilor.

Vezi mai jos pag..

Făt-frumos, *îmbrăcat ca un viteaz cu paloşul în mână călare pe calul ce îşi alesese, îşi luă* ziua bună de la împăratul.

Etc.

Aceste constatări făcute în prefaţa primei noastre ediţii au trezit atenţia cercetătorilor, şi unii dintre dânşii, însărcinaţi de diferite case de editură cu îngrijirea operelor noastre clasice, au trimes la tipar de-a gata textele şi au rezumat prefeţele, fără măcar să menţioneze, după cum cere o veche şi bună tradiţie literară, textele şi studiile pregătite de noi printr'o muncă migăloasă. Avem însă, în ce ne priveşte, mulţumirea sufletească de a fi adus şi pe această cale un folos culturii româneşti.

Volumul de faţă reproduce — pentru motivele arătate în prefaţă — ediţia din 1882.

Limba plină de vigoare a basmelor lui Ispirescu are, în structura ei fonetică, morfologică şi sintactică, nuanţe arhaice şi populare, pe care noi — credincioşi programului nostru — le-am păstrat întocmai.

Pentru a înlesni însă copiilor înţelegerea mai uşoară a textului, am actualizat ortografia, am sporit notele şi am adăogat la începutul fiecărui basm argumentul.

IN LOC DE PREFAŢĂ *)

Mircești, 1882.

Domnule Ispirescu,

Privind la volumul de poveşti poporale ce mi-ai trimis la ţeară, îmi pare că mă aflu faţă cu o comoară, pe care aş fi pierdut-o de mult şi am regăsit-o într'o zi de noroc.

Un geniu fermecător iese din cuprinsul lui şi vine de mă ia pe aripele sale ca să mă transpoarte în timpul copilăriei mele şi în lumea acea mult adimenitoare, locuită de smei, de balauri, de pajuri, de cai năsdrăvani, de paseri măestre, de strâmbă-lemne, de sfarmă-piatră, de feţi-frumoşi, de fete de împăraţi cu plete de aur, etc., într'un cuvânt, de toate minunile ce-mi povestea manca (doica) în nopţile de iarnă, la gura sobei.

Drăgălaşe povestiri, care îmi îngânau somnul cu visuri încântătoare şi care au avut o fericită înrâurire asupra închipuirei mele de când sunt pe lume. Ele au contribuit a mă face poet!

In adevăr aceste fantastice roduri ale imaginaţiei poporului român au un caracter de originalitate, care le ridică mai presus decât basmele altor neamuri, căci sunt şi înavuţite de tradiţii mitologice

*) In volumul lui Ispirescu, apărut în 1882, scrisoarea lui Alecsandri a apărut sub titlul: In loc de prefaţă. Unele ediţii, azi în circulaţie, au schimbat şi acest titlu dat de Ispirescu.

ale anticilor noştri străbuni, şi viu coloarte de razele soarelui oriental. Ele dar sunt de natură a naşte mirarea şi admirarea străinilor culţi, care se ocupă cu studiul producerilor intelectuale ale seminţiilor răsăritene.

A se interesa de aceste basme feerice, este un lucru natural; a le feri de nimicirea, la care ar fi expuse cu timpul, este o dorinţă patriotică; însă a şti de a le păstra naivitatea poetică a graiului povestitorilor dela şezători, este o operă din cele mai meritorii.

Acest merit l-ai avut d-ta, domnule Ispirescu, şi eu te felicit cu toată sinceritatea unui adorator al poeziei poporului nostru, pentru modul iscusit cu care ai cules şi ai publicat importanta colecţie ce ai întreprins cu multă osteneală şi mari sacrificii.

Ai făcut un bun serviciu neamului românesc, adunând într'un şireag mulţime de pietre scumpe din averea naţională, un şireag care nu mai este ameninţat de a se pierde. Recunoştinţa noastră îţi este dar câştigată pentru totdeauna. Preţiosul d-tale volum trebue să se afle în fiecare casă; căci în el generaţiile nouă vor învăţa a cunoaşte valoarea inteligenţii şi a naturii poporului român.

Cea mai scumpă recompensă pentru d-ta este de a-ţi vedea numele legat de comoara poveştilor din ţară şi de a-ţi putea zice cu fală că ai îndeplinit o sacră datorie către Patrie!

A d-tale servitor şi amic
V. Alecsandri.

TINEREŢE FĂRĂ BĂTRÂNEŢE ŞI VIEAŢĂ FĂRĂ DE MOARTE

Copilul de împărat nu încetează plânsul până nu i se făgăduieşte: Tinereţe fără bătrâneţe şi vieaţă fără de moarte. Pleacă să o dobândească. Lupta cu Gheonoaia şi cu Scorpia. Sosirea în palatul unde se găsea: Tinereţe fără bătrâneţe. Căsătoria cu zâna. Alunecarea în Valea Plângerii. Dorul de părinţi şi întoarcerea acasă. Moartea lui Făt-Frumos.

A fost odată ca niciodată; că de n'ar fi nu s'ar mai povesti; de când făcea plopuşorul pere şi răchita micşunele; de când se băteau urşii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau înfrăţindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci şi nouă de oca de fer şi s'arunca în slava cerului de ne aducea poveşti;

De când se scria musca pe părete,
Mai mincinos cine nu crede.

A fost odată un împărat mare şi o împărăteasă, amândoi tineri şi frumoşi şi, voind să aibă copii, au făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă pentru aceasta; au îmblat[1]) pela vraci[2]) şi filosofi, ca să caute la stele[3]) şi să le ghicească dacă or să facă copii; dar în zadar. In sfârşit, auzind împăratul că este la un sat aproape un unchiaş dibaci, a trimes să-l chieme; dar el răspunse

1) Formă veche de limbă: au umblat.

2) Vraci însemna în limba veche: doctor.

3) Poporul crede că între vieaţa omului şi stele se află o legătură strânsă, că stelele (zodiile) influenţează vieaţa omenească şi că, prin urmare, cine cunoaşte această legătură tainică poate prevedea viitorul, (citeşte în stele).

CAROLI

trimişilor că: cine are trebuinţă să vie la dânsul. S'au sculat deci împăratul şi împărăteasa şi, luând cu dânşii vr'o câţiva boeri mari, ostaşi şi slujitori, s'au dus la unchiaş acasă. Unchiaşul, cum i-a văzut de departe, a ieşit să-i întâmpine şi totdeodată le-a zis:

— Bine aţi venit sănătoşi; dar ce îmbli[4]), împărate, să afli? Dorinţa ce ai o să-ţi aducă întristare.

— Eu nu am venit să te întreb asta, zise împăratul, ci dacă ai ceva leacuri care să ne facă să avem copii, să-mi dai.

— Am, răspunse unchiaşul; dar numai un copil o să faceţi. El o să fie Făt-Frumos şi drăgăstos şi parte n'o să aveţi de el.

Luând împăratul şi împărăteasa leacurile, s'au întors veseli la palat şi peste câteva zile împărăteasa s'a simţit însărcinată. Toată împărăţia şi toată Curtea şi toţi slujitorii s'au veselit de această întâmplare. Mai 'nainte însă de a veni ceasul naşterii, copilul se puse pe un plâns, de n'a putut nici un vraci să-l împace. Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici aşa n'a fost cu putinţă să-l facă să tacă.

— Taci, dragul tatei, zicea împăratul, că ţi-oi da împărăţia cutare sau cutare; taci, fiule, că ţi-oi da de soţie pe cutare sau cutare fată de împărat, şi alte multe d'alde astea; în sfârşit, dacă văzu şi văzu că nu tace, îi mai zise: taci, fătul meu, că ţi-oi da: *Tinereţe fără bătrâneţe şi vieaţă fără de moarte.*

Atunci copilul tăcu şi se născu; iar slujitorii deteră în timpine[5]) şi în surle[6]) şi în toată împă-

4) formă veche de limbă, în loc de: umbli.
5) tobe mici întrebuinţate în vechime.
6) un fel de fluer, cu multe găuri, terminat la bază în formă de pâlnie, cu sunet ascuţit, întrebuinţat în vechime.

răţia se ţinu veselie mare o săptămână întreagă.

De ce creştea copilul, d'aceia se făcea mai isteţ şi mai îndrăzneţ. Il deteră pe la şcoli şi filosofi, şi toate învăţăturile pe care alţi copii le învăţa într'un an, el le învăţa într'o lună; astfel încât împăratul murea şi învia de bucurie. Toată împărăţia se făli că o să aibă un împărat înţelept şi procopsit ca Solomon[7]) împărat. Dela o vreme încoace însă, nu ştiu ce avea, că era tot galeş, trist şi dus pe gânduri. Iar când fuse într'o zi, tocmai când copilul împlinea cincisprezece ani, şi împăratul se afla la masă cu toţi boierii şi slujbaşii împărăţiei şi se chefuiau, se sculă Făt-Frumos şi zise:

— Tată, a venit vremea să-mi dai ce mi-ai făgăduit la naştere.

Auzind aceasta, împăratul s'a întristat foarte şi i-a zis:

— Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ţi dau un astfel de lucru ne mai auzit; şi dacă ţi-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

— Dacă tu, tată, nu poţi să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreer toată lumea până voi găsi făgăduinţa pentru care m'am născut.

Atunci toţi boierii şi împăratul deteră în genuchi[9]) cu rugăciune ca să nu părăsească împărăţia; fiindcă, ziceau boierii: tatăl tău de 'aci înainte e bătrân, şi o să te ridicăm pe tine în scaun, şi avem să-ţi aducem cea mai frumoasă împărătească de sub soare de soţie; dar n'a fost putinţă să-l întoarcă din hotărîrea sa, rămâind statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său dacă

---

7) pricopsit ca Solomon = învăţat şi isteţ ca Solomon. Solomon este socotit în popor ca cel mai înţelept şi iscusit împărat. El ar fi avut în puterea lui şi pe diavoli, care i-au ajutat la zidirea templului din Ierusalim.

9) căzură în genunchi.

văzu şi văzu, îi dete voie, şi puse la cale să-i gătească de drum merinde şi tot ce-i trebuia.

Apoi, Făt-Frumos se duse în grajdurile împărăteşti, unde erau cei mai frumoşi armăsari din toată împărăţia, ca să-şi aleagă unul; dar, cum punea mâna şi apuca pe câte unul de coadă, îi trântea, şi astfel toţi caii căzură. In sfârşit, tocmai când era să iasă, îşi mai aruncă ochii odată prin grajd şi, zărind într'un colţ un cal răpciugos[10]) şi bubos şi slab, se duse şi la dânsul; iar când puse mâna pe coada lui, el îşi întoarse capul şi zise:

— Ce poruncești, stăpâne? Mulţumesc lui Dumnezeu, că mi-a ajutat să ajung ca să mai puie mâna pe mine un voinic.

Şi înţepenindu-şi picioarele, rămase drept ca lumânarea. Atunci Făt-Frumos îi spuse ce avea de gând să facă, şi calul îi zise:

— Ca să ajungi la dorinţa ta, trebuie să ceri dela tatăl-tău paloşul[11]), suliţa, arcul, tolba cu săgeţile şi hainele ce le purta el când era flăcău; iar pe mine să mă îngrijeşti cu însăşi mâna ta şease săptămâni, şi orzul să mi-l dai fiert în lapte.

Cerând împăratului lucrurile ce-l povăţuise calul, el a chemat pre vătaful[12]) curţii şi i-a dat poruncă ca să-i deschiză toate tronurile[13]) cu haine spre a-şi alege fiul său pe acelea care îi va plăcea. Făt-Frumos, după ce răscoli trei zile şi trei nopţi, găsi în sfârşit în fundul unui tron vechi, armele şi hainele tătâne-său[14]) de când era flăcău, dar

10) bolnav de răpciugă = boala cailor, caracterizată prin tuse, răsuflare grea, răni pe piele şi pe căptuşala nasului, din care curge materie purulentă. Este o boală foarte contagioasă şi periculoasă, care se ia dela cal la om şi produce moartea.

11) un fel de sabie ascuţită în formă de secure.

12) îngrijitorul (administratorul) curţii domneşti.

13) lăzi mici.

14) tătâne-său, formă veche de limbă: tatălui său

foarte ruginite. Se apucă însuşi cu mâna lui să le cureţe de rugină şi, după şease săptămâni, izbuti a face să lucească armele ca oglinda. Tot odată îngriji şi de cal, precum îi zise el. Destulă muncă avu; dar fie că izbuti.

Când auzi calul dela Făt-Frumos că hainele şi armele sunt bine curăţate şi pregătite, odată se scutură şi el, şi toate bubele şi răpciuga căzură de pe dânsul şi rămase întocmai cum îl fătase mă-sa: un cal gras, trupeş[15]) şi cu patru aripi. Văzându-l Făt-Frumos astfel, îi zise:

— De azi în trei zile plecăm.

— Să trăieşti, stăpâne; sunt gata chiar azi, de porunceşti, îi răspunse calul.

A treia zi de dimineaţă, toată curtea şi toată împărăţia era plină de jale. Făt-Frumos, îmbrăcat ca un viteaz, cu paloşul în mână, călare pe calul ce-şi alesese, îşi luă ziua bună dela împăratul, dela împărăteasa, dela toţi boierii cei mari şi cei mici, de la ostaşi şi dela toţi slujitorii curţii, cari, cu lacrămile în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la peirea capului său; dar el, dând pinteni calului, ieşi pe poartă ca vântul, şi după dânsul carele cu merinde, cu bani şi vre-o două sute de ostaşi pe care-i orânduise împăratul ca să-l însoţească.

După ce trecu afară de împărăţia tatălui său, şi ajunse în pustietate, Făt-Frumos îşi împărţi toată avuţia pe la ostaşi şi luându-şi ziua bună, îi trimise înapoi, oprindu-şi pentru dânsul merinde numai cât a putut duce calul. Şi apucând calea către răsărit, s'a dus, s'a dus, s'a dus, trei zile şi trei nopţi, până ce ajunse la o câmpie întinsă, unde era o mulţime de oase de oameni.

Stând să se odihnească, îi zise calul:

— Să ştii, stăpâne, că aici suntem pe moşia

15) cu trupul bine desvoltat; voinic.

unei Gheonoae[16]), care e atât de rea, încât nimeni nu calcă pe moşia ei fără să fie omorît. A fost şi ea femeie ca toate femeile, dar blestemul părinţilor pe care nu-i asculta, ci îi tot necăjea, a făcut-o să fie gheonoae; în clipa aceasta este cu copiii ei, dar mâine, în pădurea ce o vezi, o s'o întâlnim venind să te prăpădească; e grozavă de mare; dar să nu te sperii, ci să fii gata cu arcul ca să o săgetezi, iară paloşul şi sulița să le ţii la îndemână, că să te slujeşti cu dânsele când va fi de trebuinţă.

Se deteră spre odihnă; dar pândea când unul, când altul.

A doua zi, când se revărsa[17]) zorile, ei se pregăteau să treacă pădurea. Făt-Frumos înşeuă şi înfrână calul, şi chinga o strânse mai mult decât altă dată, şi porni; când, auzi o ciocănitură groaznică. Atunci calul îi zise: ţine-te, stăpâne, gata, că iată că se apropie Gheonoaea. Şi când venea ea, nene, dobora copacii; aşa de iute mergea; iar calul se urcă ca vântul[18]) până cam d'asupra ei, şi Făt-Frumos îi luă un picior cu săgeata; şi când era gata a o lovi cu a doua săgeată, strigă ea:

— Stăi, Făt-Frumos, că nu-ţi fac nimic.

Şi văzând că nu o crede, îi dete înscris cu sângele său.

— Să-ţi trăiască calul, Făt-Frumos, îi mai zise ea, ca un năzdrăvan[19]) ce este; căci de nu era

---

16) Gheonoaia este un animal fantastic, în formă de femeie cu aripi, spre deosebire de ghionoaia, pasărea călătoare care ciocăneşte în coaja copacilor pentru a găsi viermuşori de hrană.

17) formă populară în loc de: revărsau.

19) năzdrăvan = înzestrat cu puteri neobişnuite, supranaturale: sboară, vorbeşte cu Făt-frumos şi-l povăţueşte, prezice ceea ce se va întâmpla.

el, te mâncam fript; acum însă m'ai mâncat tu pe mine; să ştii că până azi nici un muritor n'a cutezat să calce hotarele mele până aicea; câţiva nebuni cari s'au încumes[20]) a o face, d'abia au ajuns până în câmpia unde ai văzut oasele cele multe.

Se duseră acasă la dânsa, unde Gheonoaea ospătă pe Făt-Frumos şi-l omeni[21]) ca p'un călător. Dar pe când se aflau la masă şi se chefuiau, iar Gheonoaea gemea de durere, deodată el îi scoase piciorul pe care îl păstra în traistă, i-l puse la loc şi îndată se vindecă. Gheonoaea, de bucurie, ţinu masa trei zile d'a rândul şi rugă pe Făt-Frumos să-şi aleagă de soţie pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca nişte zâne; el însă nu voi, ci îi spuse curat ce căuta; atunci ea îi zise: cu calul care îl ai şi cu vitejia ta, cred că ai să izbuteşti.

După trei zile, se pregătiră de drum şi porni. Merse Făt-Frumos, merse şi iar merse, cale lungă şi mai lungă; dar când fu de trecu peste hotarele Gheonoaei, dete de o câmpie frumoasă, pe de o parte cu iarba înflorită, iară pe de altă parte pârlită. Atunci el întrebă pe cal de ce este iarba pârlită? Şi calul îi răspunse:

— Aici suntem pe moşia unei Scorpii[22]), soră cu Gheonoaea; de rele ce sunt nu pot să trăiască la un loc; blestemul părinţilor le-a ajuns, şi d'aia s'au făcut lighioi[23]) aşa precum le vezi; vrăjmăşia lor e groaznică, nevoie de cap, vor să-şi răpească una dela alta pământ; când Scorpia este necăjită rău, varsă foc şi smoală: se vede că a avut vr'o ceartă cu soră-sa, şi viind s'o gonească de pe tărâmul ei, a pârlit iarba pe unde a trecut; ea este

---

20) s'au încumetat, au îndrăznit.
21) a omeni = a primi cu cinste, cum se cuvine unui om.
22) animal fantastic în chip de femeie, cu mai multe capete.
23) lighioane = animale sălbatece şi neplăcute

mai rea decât soră-sa şi are trei capete. Să ne odihnim puţin, stăpâne, şi mâine dis de dimineaţă să fim gata.

A doua zi se pregătiră, ca şi când ajunsese la Gheonoae, şi porniră. Când, auziră un urlet şi o vâjitură, cum nu mai auziseră ei până atunci.

— Fii gata, stăpâne, că iată se apropie zgripsoroaica de Scorpie.

Scorpia, cu o falcă în cer şi cu alta în pământ şi vărsând flăcări, se apropie ca vântul de iute; iară calul se urcă repede ca săgeata până cam d'asupra şi se lasă asupra ei cam pe de o parte. Făt-Frumos o săgetă şi îi sbură un cap[24]); când era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrămi ca să o ierte, că nu-i face nimic; şi ca să-l încredinţeze, îi dete înscris cu sângele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos şi mai şi decât Gheonoaea; iară el îi dete şi dânsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, carele se lipi îndată cum îl puse la loc, şi după trei zile plecară mai departe.

Trecând şi peste hotarele Scorpiei, se duseră, se duseră, şi iară se mai duseră, până ce ajunseră la un câmp numai de flori şi unde era numai primăvară; fiecare floare era cu deosebire de mândră şi cu un miros dulce de te îmbăta; trăgea un vântişor care abia adia; aicea stătură ei să se odihnească; iară calul îi zise:

— Trecurăm cum trecurăm până aci, stăpâne; mai avem un hop[25]); avem să dăm peste o primejdie mare; şi dacă ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm şi de dânsa, apoi suntem voinici. Mai nainte de aci este palatul unde locueşte *Tinereţe fără bătrâneţe şi vieaţă fără de moarte.* Această casă este înconjurată cu o pădure deasă şi înaltă,

24) îi taie un cap.

25) hop = săritură; săritură peste o adâncime periculoasă, de aci: primejdie.

ievie de a intra mai a-
mele? N'avegi de kът
s se aşde foarte des in
se poate vedea *tăiătu-*
n *tăiat* intokmaĭ ka mi
; mi atsnvĭ singsrĭ vъ
ind, kъm favegi, regsla
in *u*, se terminъ ventrъ
de esvengisne ventrъ
riu, cugetătoriu, se fa-
tătoriă, lucrătoriă. A-
ne skoasъ din inima
ginatъ mi mai vertъ de
nsne mstematikъ, ar
de a vъ da mi nrobe
ginegi kъ dingii mi
din vele snase mi avi
skrisoare; de vregi in-
vъ daş mi de aveste
v rekomъnd kărgile bi-
znei foarte mari nrrgi
fia la finitsl kavintelor
iu mi pronsngat mi
d-voas'rъ apĭ pe ingri-
Apĭ batjokorit natsra
ntsl in kъt ns v'aş fost
zeş sъ favegi, kъ toate
Romъnĭ, frei pe ertate
vetsgĭ intr'o singsrъ
sъ fsrigi dsnъ lina-
n avĭ: ama vorba *di-*
dsnъ avent mi dsnъ
nă finale, ventrъ kъ
mi sъ se pronsnge *di-*
sъ ginegi vekĭsl meş
vregi sъ vъ invъgъm
vinte fsrъ fir de ana-
Darъ legile aventslsi
ințelegior simple sure-

dsm lektorilor nostri avest basn, investit în stilsl mi limbagisl vel simnls al geransls, mi kredem kъ mslgi din jsnii nostri literatori, în lok sъ'mi niarzъ timpsl traktsnd ssbiekte skrise de algi literatori mai de merit, se vor grsbi a forma kolekgisnĭ de povestĭ mi kъnteve nonslare, kare sânt de mare nevesitate ventrъ istoria mi literatsra limbeĭ romъne.

Roman Năsdrăvan.

A fost o datъ ka nivi o datъ, daka n'ar fi nivi kъ s'ar povestĭ. Kъnd sъ notkovea nsrevele kъ nsoъ sale nosъ-zevi mi nesъ oka de fer, mi tot da kъ spatele de ver.

Lingsrigъ skartъ ne gsra kъĭ n'askăltъ.

A fost o datъ trei fragi olteni, dintre kare snъ era năsdrăvan[1]). Într'o zi imi asksgirъ koasele mi ulekarъ ne o kămnie. Dsnъ ge merserъ mi iar merserъ dederъ neste o livede de fsn mare. Ei se ourirъ în lok mi o nrivirъ; dar fratele vel mai mare zise: mtigi voi sna mъ? Hftim daka ne vei susne, rъsnsnse vel-l-algi dsoi fragi. Ai mъ sъ ne'nverkъm koasele n'vo ъst fsn verde. — Bine zivi ts mъ, rъsnsnse vel d'al dzoilea frate, mi indatъ invensrъ amsndsoi sъ koseaskъ la fsn: dar n'ausksrъ sъ sfirmeaskъ vorba bine, mi zsrirъ ne zmeul Stan Ginъ barbaton kъlare n'o jsmitate de ensre mkion; atsnvi for de frikъ le kăzsrъ koasele din msnъ, dar Roman Năsdrăvan le zise: Ns vъ temegi msre, lasagi nъ mine kъ' viă eş de xak.

Zmeul din ge în ge s'auronia, iar kъnd fs auroane de dsmnii povsrti bazdsganul de treori mi zise: Hine santegi voi bre, dъ mi ag isrbarat izvoarele mi imagi inkarkat livezile? Santem nimite oameni sărani mi nemernici Mъria Ta, sъ nъ'ngi favi nъkat kъ noi. Ai skălagi-vъ kъ vъ iert, zise Zmeul kъ miretlik, dar fiind kъ avu inveput livedea kosim'o toată

unde stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume; ziua şi noaptea păzesc cu neadormire şi sunt multe foarte; cu dânsele nu este chip de a te bate; şi ca să trecem prin pădure e peste poate [26]); noi însă să ne silim, dac'om putea, să sărim pe d'asupra.

După ce se odihniră vreo două zile, se pregătiră iarăşi; atunci calul, ţinându-şi răsuflarea, zise:

— Stăpâne, strânge chinga cât poţi de mult, şi, încălecând, să te ţii bine şi în scări şi de coama mea; picioarele să le ţii lipite pe lângă subţioara mea, ca să nu mă zăticneşti [27]) în sborul meu.

Se urcă, făcu probă, şi într'un minut fu aproape de pădure.

— Stăpâne, mai zise calul, acum e timpul când se dă demâncare fiarelor pădurii şi sunt adunate toate în curte; să trecem.

— Să trecem, răspunse Făt-Frumos, şi Dumnezeu să se îndure de noi.

Se urcară în sus şi văzură palatul strălucind astfel de la soare te puteai uita, dar la dânsul ba. Trecură pe d'asupra pădurii, şi tocmai când erau să se lase în jos la scara palatului, d'abia, d'abia atinse cu piciorul vârful unui copaci şi d'odată toată pădurea se puse în mişcare; urlau dobitoacele de ţi se făcea părul măciucă pe cap [28]). Se grăbiră de se lăsară în jos; şi de nu era Doamna palatului afară, dând demâncare puilor ei (căci aşa numea ea lighioanele [29]) din pădure), îi prăpădea negreşit.

Mai mult de bucurie că au venit, îi scăpă ea; căci nu mai văzuse până atunci suflet de om pe la dânsa. Opri pe dobitoace, le îmblânzi şi le tri-

26) peste puterea lor; imposibil.
27) să nu mă împiedici.
28) adică de groază i se ridică părul în cap ca o măciucă.
29) fiare sălbatice.

mise la locul lor. Stăpâna era o zână 'naltă, subţirică şi drăgălaşă, şi frumoasă, nevoie mare[30])! Cum o văzu, Făt-Frumos, rămase încremenit. Dară ea, uitându-se cu milă la dânsul, îi zise:

— Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauţi pe aici?

— Căutăm, zise el: *Tinereţe fără bătrâneţe şi vieaţă fără de moarte.*

— Dacă căutaţi aceia ce ziseşi, aci este.

Atunci descălică şi intră în palat. Acolo găsi încă două femei, una ca alta de tinere; erau surorile celei mai mari. El începu să mulţumească zânei, pentrucă l-a scăpat de primejdie; iară ele, de bucurie, gătiră o cină plăcută şi numai în vase de aur. Calului îi dete drumul să pască pe unde va voi dânsul; pe urmă îi făcură cunoscuţi tuturor lighioanelor, de puteau umbla în tihnă prin pădure.

Femeile îl rugară să locuească de aci înainte cu dânsele, căci, ziceau, că li se urîse şezând tot singurele; iară el nu aşteptă să-i mai zică odată, ci primi cu toată mulţumirea, ca unul ce aceia şi căuta.

Incet, încet, se deprinseră unii cu alţii, îşi spuse istoria şi ce păţi până să ajungă la dânsele, şi nu după multă vreme se şi însoţi[31]) cu fata cea mai mică. La însoţirea lor, stăpânele casei îi deteră voie să meargă prin toate locurile de prin prejur pe unde va voi; numai pe o vale, pe care i-o şi arătară, îi ziseră să nu meargă, căci nu va fi bine de el, şi-i şi spuseră că acea vale se numea *Valea Plângerii.*

Petrecu acolo vreme uitată, fără a prinde de veste, fiindcă rămăsese tot aşa de tânăr, ca şi când

---

30) nevoie mare este un fel de superlativ popular: foarte frumoasă.

31) se căsători.

venise. Trecea prin pădure, fără să-l doară măcar capul. Se desfăta în palaturile cele aurite; trăia în pace şi în linişte cu soţia şi cumnatele sale; se bucura de frumuseţea florilor şi de dulceaţa şi curăţenia aerului, ca un fericit. Ieşea adesea la vânătoare; dar într'o zi, se luă după un iepure, dete o săgeată, dete două, şi nu-l nimeri; supărat, alergă după el, şi dete şi cu a treia săgeată, cu care îl şi nimeri; dară nefericitul, în învălmăşeală, nu băgase de seamă că, alergând după iepure, trecuse în Valea Plângerii.

Luând iepurile, se întorcea acasă; când, ce să vezi d-ta? deodată îl apucă un dor de tată-său şi de mumă-sa. Nu cuteza să spuie femeilor măestre[32]), dară ele îl cunoscură după întristarea şi neodihna ce vedea într'însul.

— Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii! îi ziseră ele cu totul speriate.

— Am trecut, dragele mele, fără ca să fi voit să fac astă neghiobie; şi acum mă topesc d'a'npicioarele de dorul părinţilor mei, însă şi de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc. Sunt de mai multe zile cu voi şi n'am să mă plâng de nici o mâhnire. Mă voi duce dară să-mi mai văz odată părinţii, şi apoi m'oi întoarce ca să nu mă mai duc niciodată.

— Nu ne părăsi, iubitule; părinţii tăi nu mai trăiesc de sute de ani, şi chiar tu, ducându-te, ne temem că nu te vei mai întoarce; rămâi cu noi, căci ne zice gândul că vei pieri.

Toate rugăciunile celor trei femei, precum şi ale calului n'au fost în stare să-i potolească dorul părinţilor, care-l usca pe d'a-ntregul. In cele mai de pe urmă, calul îi zise:

— Dacă nu vrei să mă ascultaţi, stăpâne, orice

32) năzdrăvane, supranaturale.

ţi se va întâmpla, să ştii că numai tu eşti de vină. Am să-ţi spui o vorbă, şi dacă vei primi tocmeala mea, te duc înapoi.

— Primesc, zise el, cu toată mulţumirea, spune-o.

— Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos şi eu să mă întorc, de vei voi să rămâi măcar un ceas.

— Aşa să fie, zise el.

Se pregătiră de plecare, se îmbrăţişară cu femeile, şi după ce-şi luară ziua bună unul dela altul, porni, lăsându-le suspinând şi cu lacrămile în ochi. Ajunseră în locurile unde era moşia Scorpiei; acolo găsiră oraşe; pădurile se schimbaseră în câmpii; întrebă pre unii şi pre alţii despre Scorpie şi locuinţa ei; dară îi răspunseră că bunii[33]) lor auziseră dela strămunii lor povestindu-se de asemenea fleacuri.

— Cum se poate una ca asta? le zicea Făt-Frumos, mai alaltăeri am trecut pe aici; şi spunea tot ce ştia.

Locuitorii râdea[34]) de dânsul, ca de unul ce aiurează sau visează deştept, iară el supărat plecă înainte, fără a băga de seamă că barba şi părul îi albise.

Ajungând la moşia Gheonoaei, făcu întrebări ca şi la moşia Scorpiei şi primi asemenea răspunsuri. Nu se putea domiri[35]) el cum de în câteva zile s'au schimbat astfel locurile şi iarăşi supărat, plecă cu barba albă până la brâu, simţind că îi cam tremurau picioarele şi ajunse la împărăţia tătâne-său. Aici alţi oameni, alte oraşe, şi cele vechi erau schimbate de nu le mai cunoştea. In cele mai de pe urmă, ajunse la palaturile în care se născuse. Cum se dete jos, calul îi sărută mâna şi îi zise:

33) bunicii.
34) r â d e a în loc de râdeau.
35) lămuri.

— Rămâi sănătos, stăpâne, că eu mă întorc de unde am plecat. Dacă pofteşti să mergi şi D-ta, încalecă îndată şi aidem.

— Du-te sănătos, că şi eu nădăjduesc să mă întorc peste curând.

Calul plecă ca săgeata de iute.

Văzând palaturile dărâmate şi cu burueni crescute pe dânsele, ofta, şi, cu lacrimi în ochi, căta să-şi aducă aminte cât erau odată de luminate aste palaturi şi cum şi-a petrecut copilăria în ele; ocoli de vre-o două trei ori, cercetând fiecare cămară, fiecare colţuleţ ce-i aducea aminte cele trecute, grajdul în care găsise calul; se pogorî apoi în pivniţă, gârliciul[36]) căreea se astupase de dărâmăturile căzute.

Căutând într'o parte şi în alta, cu barba albă până la genuchi, ridicându-şi pleopele ochilor cu mâinile şi abia umblând, nu găsi decât un tron odorogit[37]); îl deschise, dară în el nimic nu găsi; ridică capacul chichiţei[38]) şi un glas slăbănogit îi zise:

— Bine ai venit, că de mai întârziai, şi eu mă prăpădeam.

O palmă îi trase Moartea lui, care se uscase de se făcuse cârlig în chichiţă, şi căzu mort, şi îndată se şi făcu ţărână.

Iar eu încălecai pe-o şea şi vă spusei dumneavoastră aşa.

Notă. Povestit de tata, şezător în Bucureşti, mahalaua Udricani, între 1838—1844. Publicat pentru prima oară în Teranul român, no. 11 din 1862; a doua oară într'o broşurică din 1862; a treia oară în Legendele sau Basmele Românilor, de un culegător tipograf, Partea I, la 1872.

36) gârliciul înseamnă aci intrarea îngustă în pivniţă. Mai are şi alte înţelesuri de ex.: locul pe unde ies oile la muls.

37) corect: hodorogit = vechiu şi stricat.

38) chichiţă = încăperea mică a lăzii (a tronului). Mai are şi alte înţelesuri: 1. lădiţă de sub capra vizitiului; 2. pretext: caută vreo chichiţă = caută vreun pretext.

ILEANA SIMZIEANA

Un împărat tânjește că n'are un băiat ca să-l trimeată ostatec la vecinul său, căruia i s'a închinat. Plecarea pe rând a fetelor spre împăratul suveran. Izbânda fetei celei mici. Intervenția ei în lupta dintre doi smei. Cum scapă de ispitele mamei smeului și dobândește pe Galben de Soare. La curtea împăratului suveran. Răpește pe Ileana Simzieana care fusese furată de un smeu. Cum scapă de mama smeului. Noi încercări: lupta cu smeul și aducerea hergheliei de iepe a Ilenei Simzienei; aducerea vasului de botez. Transformarea fetei în voinic. Căsătoria cu Ileana Simzieana.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un împărat. Acel împărat mare și puternic bătuse pe toți împărații de prin pregiurul lui și-i supusese, încât își întinsese hotarele împărăției sale pe unde a înțărcat dracul copiii [1]), și toți împărații cei bătuți erau îndatorați a-i da câte un fiu d'ai săi ca să-i slujească câte zece ani.

La marginea împărăției lui mai era un alt împărat carele, cât a fost tânăr, nu se lăsase să-l bată: când cădea câte un pârjol asupra țării sale, el se făcea luntre și punte [2]) și-și scăpa țara de nevoie; iară după ce ajunse la bătrânețe, se supuse și el împăratului celui mare și tare, fiindcă n'avea încotro. El nu știa cum să facă, cum să dreagă, ca să împlinească voia acelui împărat de a-i trimite pe unul din fiii săi, ca să-i slujească, fiindcă n'avea băeți, ci numai trei fete. Dintr'aceasta el sta pe gânduri. Grijea lui cea mare era ca să nu crează acel împărat că el este zăcaș [3]) și se îndărătnicește

1) a înțărcat dracul copii = foarte departe.
2) făcea tot ce se putea.
3) invidios.

a-i trimite vreun fiu, din care pricină să vină să-i ia împărăţia, iară el cu fetele lui să moară în ticăloşie, în sărăcie şi cu ruşine.

Văzând fetele pe tată-său tot supărat, se luaseră şi ele de gânduri, şi nu ştiau ce voie să-i facă ca să-l mai înveselească. Dacă văzură şi văzură că nimic nu-i este pe plac, fata cea mai mare îşi luă inima în dinţi şi-l întrebă într'o zi la masă, că de ce este supărat:

— Au purtarea noastră nu-ţi place? îi zise ea. Au supuşii Măriei Tale sunt răi şi arţăgoşi de-ţi pricinuesc atâta mâhnire? Spune şi nouă, tată, cine este vipera aceea care nu-ţi dă pace şi-ţi otrăveşte bătrâneţele, şi ne făgăduim chiar a ne jertfi, dacă aceasta va putea să-ţi aline oarecum mâhnirile, căci numai tu, tată, eşti mângâierea noastră, după cum prea bine ştii, iară noi nici odată n'am ieşit din cuvântul tău.

— De asta, aşa este; n'am a mă plânge de nimic. Nu mi-aţi călcat porunca nici odată. Dară voi, dragele mele, nu puteţi să-mi alinaţi durerea care-mi pătrunde sufletul. Voi sunteţi fete şi numai un băiat m'ar scoate din nevoia în care mă aflu.

— Eu nu înţeleg, zise fata cea mare, de ce ascunzi de noi izvorul mâhnirilor tale, tată; spune, că eu, iată, sunt gata a-mi da vieaţa pentru tine.

— Ce să ştiţi voi face, dragele mele! De când sunteţi pe lumea asta albă, voi aţi îmblat cu furca, cu acul, cu războiul; ştiţi toarce, coase, ţese. Numai un viteaz mă poate mântui, care să ştie să răsucească buzduganul[4]), să mânuiască sabia cu vârtute şi să călărească ca un smeu paraleu[5]).

— Oricum, tată, spune-ne şi nouă, că doară nu

---

4) buzdugan = măciucă de fier ghintuită, cu coada de lemn. Era întrebuinţată ca armă şi ca sceptru de Domnii noştri.

5) paraleu, adică mai tare de cât leul, viteaz.

s'o face gaură în cer, dacă vom şti şi noi ce lucru te amărăşte.

Dacă văzu împăratul că-l înteţesc fetele cu rugăciunile, zise:

— Iată, copilele mele, de ce sunt tot trist. Voi ştiţi că nimeni nu s'a putut atinge de împărăţia mea cât am fost tânăr, fără să-şi capete alageaoa[6]) şi fără să se ducă ruşinat de unde a venit. Acum pârdalnicele[7]) de bătrâneţe mi-au secat toată vârtutea[8]); braţul meu e slăbănogit, nu mai poate să învârtească paloşul[9]) de să se cutremure vrăjmaşul. Şoimuleanul[10]) meu, pentru care p'aci- p'aci era să-mi pierz vieaţa până l-am dobândit, a îmbătrânit şi el; este un răpciugos; abia îşi târâe şi el viaţa de azi pe mâine. Altă dată, abia mă arătam înaintea vrăjmaşului şi, să te ţii, pârleo![11]) îi sfârâia călcâiele[12]) din naintea feţii mele; dar azi, ce să vă mai spui? voi ştiţi că m'am supus celui mai mare şi mai tare împărat de pe faţa pământului. Insă la dânsul este obiceiul ca toţi supuşii împărăţiei să-i trimeată câte un fiu, să-i slujească zece ani, şi eu vă am numai pe voi.

— Mă duc eu, tată, zise fata cea mare, şi mă voi sili din toate puterile mele să te mulţumesc.

— Mă tem să nu te întorci fără nici o ispravă. Cine ştie ce încurcătură vei face p'acolo, de să

---

6) alageaoa înseamnă ştofă de mătase vărgată. Expresiunea să-şi capete alageaoa înseamnă să dea de bucluc; să intre în nevoie mare. Este, poate, aluzie la afacerile necurate cu stofele de mătăsuri din timpurile vechi.

7) afurisitele.

8) puterea.

9) un fel de sabie ascuţită.

10) Şoimuleanul, cal ager şi iute ca un şoim.

11) pârlea = cel pârlit; expresiunea să te ţii pârleo, înseamnă a fugi din răsputeri.

12) îi sfârâiau călcâiele = fugea aşa de repede că parcă i se aprinseseră călcâiele.

nu-i mai dea nimeni de căpătâi[13]), cât hău![14])

— Tot ce ştiu, tată, şi mă făgăduesc este că nu te-oi da de ruşine.

— Dacă este aşa, pregăteşte-te şi te du.

Când auzi fata că tată-său îi dă voie să meargă, nu mai putea de bucurie. Punea la cale tot pentru drum; şi se întorcea numai într'un călcâi[15]), când poruncea şi aşeza lucrurile de călătorie. Işi alese calul cel mai de frunte din grajdurile împărăteşti, hainele cele mai mândre şi mai bogate, şi merinde[16]) ca să-i ajungă un an de zile.

După ce tată-său o văzu gata de plecare, îi dete poveţele părinteşti de cum să se poarte, cum să facă ca să nu se descopere că e fată. O învăţă tot ce trebuia să ştie un viteaz care merge la o aşa slujbă înaltă, şi cum să se ferească de bârfeli[17]) şi clevete, ca să nu fie urâtă şi nebăgată în seamă de ceilalţi fii de împărat. Apoi îi zise:

— Pasă[18]) cu Dumnezeu, fiica mea, şi adu-ţi aminte de învăţăturile mele.

Fata eşi din curte ca fulgerul; n'o mai ţinea pământul de bucurie; într'o clipă nu se mai văzu. Şi dacă n'ar fi stat mai încolo să-şi aştepte boierii şi carăle cu merinde, acestea s'ar fi pierdut, fiindcă nu puteau să se ţină după dânsa.

Impăratul îi ieşi pe de altă parte înainte, mai la marginea împărăţiei, fără să ştie ea; aşeză în dată un pod de aramă, se făcu un lup şi se ascunse sub pod. Când era să treacă fiica-sa, de-odată ieşi de sub acel pod cu dinţii rânjiţi şi clănţănind de

---

13) să nu mai descurce nimeni.

14) hău = prăpastie, haos; cât hău = cât (este de necuprins) haosul, adică: niciodată.

15) se 'ntorcea numai într'un călcâi = umbla repede.

16) proviziuni de drum.

17) clevetiri, calomnii.

18) Pasă = mergi. Este o formă rămasă dintr'un verb vechiu românesc: a păsa = a merge, de la lat. passare.

te lua groaza; se uita drept la dânsa cu nişte ochi cari străluceau[19]) ca două făclii, şi se repezi la ea ca să o sfâşie. Fata, care îngheţase sângele în ea de frică, îşi perduse cumpătul, şi dacă calul nu făcea o săritură la o parte, lupul înfigea ghiarele într'însa; ea o luă la sănătoasă[20]) înapoi. Tată-său, care se întorsese înaintea ei, ieşi s'o întâmpine şi-i zise :

— Nu-ţi spuneam eu, fata mea, că nu toate muştele fac miere?

— Aşa este tată, dară eu n'am ştiut că, ducându-mă să slujesc unui împărat, am să mă lupt şi cu fiare sălbatice şi turbate.

— Dacă este aşa zise împăratul, şezi acasă de-ţi vezi de fuse şi mosoare, şi Dumnezeu să aibă milă de mine, ca să nu mă lase a muri ruşinat.

Nu trecu mult şi se ceru şi fata cea mijlocie să se ducă şi dânsa, şi se lega[21]) că ea îşi va pune toate puterile cum să-şi sfârşească slujba ce lua asupră-şi.

După multe rugăciuni şi făgăduieli, se înduplecă tată-său şi o lăsă şi pe dânsa să se ducă; dară păţi şi ea ca soru-sa cea mare şi, întâmpinând-o tată-său când se întorcea, îi zise:

— Ei, fata mea, nu ţi-am spus eu că nu se mănâncă tot ceea ce sboară?[22]).

— Adevărat este, tată, aşa mi-ai zis; dară prea era grozav acel lup. Unde deschisese o gură de să mă îmbuce dintr'odată, şi unde se uita cu nişte

---

19) corect: străluceau.

20) fugi, de la expresiunea populară: fuga e ruşinoasă, dar e s ă n ă t o a s ă.

21) făcu legământ.

22) adică: după cum nu se mănâncă tot ce sboară tot astfel fata nu a împlinit tot ceea ce credea ea că va îndeplini; adică n'a isbutit.

ochi din care par'că ieşeau nişte săgeţi de mă săgetau la inimă!

— Şezi acasă dară, îi răspunse împăratul, de vezi de coada măturei şi de zarzavaturile dela bucătărie.

Mai trecu ce mai trecu, şi iată că şi fata cea mică zise tatălui său într'o zi când şedeau la masă:

— Tată, lasă-mă şi pe mine să fac o cercare [23]), lasă-mă, rogu-te, să mă duc şi eu să-mi încerc norocul.

— De oarece surorile tale cele mai mari n'au putut-o scoate la capătâi, mă mir cum îţi mai vine să vorbeşti de tine, care nu ştii nici cum se mănâncă mămăliga.

Şi se cerca în tot felul să-i taie pofta de plecare, dară în zadar.

— Pentru dragostea ta, tată, mai zise ea, voi face pe dracul în patru [24]), numai să izbutesc; însă dacă Dumnezeu îmi va sta împotrivă, mă voi întoarce iarăş la tine şi fără să mă ruşinez.

Se mai împotrivi tată-său, se mai codi [25]); dară fiică-sa îl birui cu rugăciunile. La urmă de tot zise împăratul:

— Dacă este aşa, iată îţi dau şi ţie voie, să vedem ce procopseală a să-mi faci. Ce-aş mai râde să te văz întorcându-te cu nasul în jos! [26])

— Vei râde, tată, cum ai râs şi de surorile mele, fără cu toate astea să le scază cinstea.

Fata împăratului, dacă văzu că tată-său îi dete

---

23) încercare.

24) a face pe dracul în patru, adică a face şi ceea ce omeneşte pare cu neputinţă.

25) a se codi = a se da la coadă, adică a se lăsa greu.

26) cu ochii ţintă în pământ şi nasul în jos, ca omul umilit care ocoleşte privirile batjocoritoare ale celorlalţi; ruşinată că n'a făcut nici o ispravă.

voie, se gândi mai întâi pe care din boierii cei bătrâni să ia de povăţuitor. Şi până una-alta, ea îşi aduse aminte de vitejiile tatălui său din tinereţe şi de calul său. Se duse deci la grajd ca să-şi aleagă şi ea un cal. Se uită la unul, se uită la altul, se uită la toţi caii din grajduri, şi de nici unul nu i se prindeau ochii, deşi erau armăsarii şi caii cei mai buni din toată împărăţia. In cele mai de pe urmă, dete şi peste calul tatălui său din tinereţe, răpciugos, bubos şi zăcând pe coaste. Cum îl văzu, se uită la el cu milă şi par'că nu se îndura să se depărteze de dânsul.

Calul dacă văzu aşa, îi zise:

— Se vede că pentru iubirea ce ai către împăratul, stăpână, te uiţi aşa de galeş[27]) la mine. Ce pui de voinic era în tinereţele lui! Multe isbânzi am mai făcut noi amândoi! Dară de când a îmbătrânit, nici pe mine n'a mai încălecat altul. Şi dacă mă vezi aşa de jigărit[28]), este că n'are cine să mă hrănească ca el. Astăzi, uite, de m'ar îngriji cineva cum să-mi priască[29]) mie, în zece zile m'aş face de nu m'aş da pe zece ca d'alde ăştia.

Atunci fata zise:

— Şi cum trebuie să te îngrijească?

— Să mă spele în toate zilele cu apă neîncepută, să-mi dea orzul fiert în lapte dulce, ca să-l pot roade, şi pe fiecare zi o baniţă de jăratec.

— Când aş şti că-mi vei fi de ajutor să sfârşesc ce am pus de gând, mai-mai că aş face aşa precum zici tu.

— Stăpână, zise calul, fă cercarea asta, şi nu te vei căi.

---

27) duios.
28) prăpădit de slab, pipernicit, murdar.
29) să-mi meargă bine.

Calul era năzdrăvan [30]).

Fata împăratului îngriji de cal tocmai precum îi zise el.

La a zecea zi, unde se scutură odată calul, şi se făcu frumos, gras ca un pepene şi sprinten ca o căprioară. Apoi, uitându-se vesel la fata împăratului, zise:

— Să-ţi dea Dumnezeu noroc şi isbândă, stăpâna mea, că m'ai îngrijit şi m'ai făcut să mai fiu odată pe lume cum doream. Spune-mi tu care este păsul [31]) tău, şi porunceşte-mi ce trebuie să fac.

— Eu voi să merg la împăratul cel mare şi tare, vecinul nostru, ca să-i slujesc, şi-mi trebuie pe cineva care să mă povăţuească. Spune-mi pe care din boieri să aleg?

— Dacă vei merge cu mine, îi zise calul, habar să n'ai; nu-ţi trebuie pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit şi pe tată-tău. Numai să m'asculţi.

— Dacă este aşa, de azi în trei zile plecăm.

— Şi chiar acum dacă porunceşti, îi răspunse calul.

Fata împăratului, cum auzi aceasta, puse toate alea la cale pentru drum. Işi luă nişte haine curate, dară fără podoabe, nişte merinde şi ceva bani de cheltuială, încălecă calul şi, venind înaintea tatălui său, îi zise:

— Rămâi cu Dumnezeu, tată, şi să te găsesc sănătos!

— Cale bună, fata mea, îi zise tată-său. Toate ca toate, numai poveţele ce ţi-am dat să nu le uiţi niciodată. Şi la orice nevoie mintea ta să fie

---

30) supranatural, vezi şi pag. 59, nota 19.

31) păsul = greutate ce apasă asupra inimii adică: durerea, necazul.

pironiță la Dumnezeu, de unde ne vine tot binele și tot ajutorul.

După ce se făgădui că așa va face, fata porni. Ca și la celelalte fete, tată-său dete pe de altă parte și-i ieși înainte, așeză iarăș podul de aramă și o aștepta acolo.

Pe drum, calul spuse fetei cu ce tertipuri[32]) umblă tată-său să-i încerce bărbăția, și o povățui ce să facă ca să scape cu față curată. Ajungând la pod, unde se năpusti[33]) asupra ei un lup cu niște ochi turbați și sgâiți de băga fiori în oase, cu o gură mare și cu o limbă ca de dihanie[34]) turbată, cu colții rânjiți și clănțănind de parcă nu mâncase de o lună de zile; și când să înfigă ghiarele sale cele sfâșiitoare, fata dete călcâie calului, și unde se repezi asupra lupului cu paloșul[35]) în mână de să-l facă mici fărâmi[36]), și dacă nu se da în lături lupul, în două îl făcea cu paloșul, căci ea nu glumea, fiindcă-și pusese credința în Dumnezeu, și dorea ca, vrând nevrând, să împlinească slujba ce și-o luase asupră.

Ea trecu podul mândră ca un voinic. Tată-său se miră de vitejia ei și dând pe de altă parte, ieși mult înaintea ei, așeză un pod de argint, se făcu un leu și acolo o aștepta.

Calul spuse fetei peste ce o să dea și o învățâ cum să facă să scape și de astă ispită[37]). Cum ajunse fata la podul de argint, unde îi eși leul înainte cu gura căscată, de să o îmbuce cu cal

---

32) Cuvântul este de origine turcească și înseamnă în turcește: planuri.
33) se aruncă; năvăli.
34) fiară sălbatecă.
35) un fel de sabie ascuțită.
36) să-l taie în bucăți.
37) încercare.

cu tot, cu niște colți ca cei de fildeș [38]) și cu niște ghiare ca secerile și răcnea de se cutremurau codrii și câmpiile vuiau de-ți lua auzul. Numai uitându-se cineva la capul lui cel cât baniță [39]), și la coama aia ce sta rădicată în sus și sbârlită, ar fi înghețat de frică. Dară fata împăratului, îmbărbătată de cal, se năpusti odată într'însul cu sabia goală în mână, încât daca nu fugea leul sub pod, în patru îl făcea. Atunci trecu podul, mulțumind lui Dumnezeu și neștiind ce o mai aștepta.

Fata împăratului, care nu ieșise din casă de când o făcuse mă-sa, se mira, și sta în loc uimită, văzând frumusețile câmpului. Aci îi venea să descalece ca să adune câte un mănunchiu de flori din mulțimea aia ce acoperea văile și dealurile, flori de care nu mai văzuse ea; aci îi venea să se dea la umbră sub câte un copaciu 'nalt și stufos, în care miile de paseri cântau fel de fel de cântece așa de duioase de erau în stare să te adoarmă; și aci în urmă să se ducă la câte un șipot [40]) de apă limpede ca lacrima, ce izvora din câte un colț de piatră din coastele dealurilor. Susurul acestor izvoare o făcea să se uite galeș la ele și-i plăcea să le vază curgerea lor cea șerpuită ce aluneca pe pământ, încungiurate de mulțime de floricele și verdeață de primăvară. Dară la toate astea calul o îmbărbăta și-i da ghies [41]) să meargă înainte și să-și cate de drum. El îi spunea că voinicii nu se uită la d'alde astea, decât după ce duc trebile la capăt bun. Ii mai spuse că are să mai dea de o cursă pe care i-o întindea tată-său,

38) elefant, dinți de elefant.

39) baniță, măsură veche pentru cereale. O baniță are 67,93 l.

40) izvor ce izvorește din coastă de deal sau de munte.

41) ghies = ghionți; a da ghies = a da cu cotul, îndemnând; a îndemna.

şi o şi învăţă cum să facă să iasă şi de astădată biruitoare.

Fata asculta cu toate urechile şi făcu precum o învăţă calul, fiindcă văzu ea că toate învăţăturile lui îi ies în de bine, şi din cuvântul lui nu se abătea.

Tată-său, ca şi de alt rând, dete pe de altă parte şi-i ieşi înainte, aşeză un pod de aur, se făcu un balaur mare cu douăsprezece capete şi se ascunse sub acel pod.

Când fu ca să treacă fata pe acolo, unde îi ieşi înainte balaurul, plesnind din coadă şi încolăcindu-se; din gurile lui ieşea văpaie cu foc, şi limbile îi jucau ca nişte săgeţi arzătoare; cum îl văzu fata că este aşa de grozav, nişte răcori o apucară[42]) şi i se făcu părul măciucă[43]) de frică. Calul, dacă simţi că fata se pierde cu firea[44]), o îmbărbătă iarăşi şi-i aduse aminte ce o învăţase să facă; iară fata împăratului, după ce mai prinse niţică inimă, strânse frâul calului cu mâna stângă, îi dete călcâie şi cu paloşul în dreapta se repezi asupra acelui balaur.

Un ceas ţinu lupta. Calul o potrivea cum să vină tot cam la o parte ca să-i reteze vreun cap; dară vrăjmaşul se păzea şi el destul de bine. În cele mai de pe urmă, izbuti fata să rănească pe balaur. Atunci dându-se el de trei ori peste cap, se făcu om.

Fetei nu-i venea să crează ochilor când văzu pe tată-său înaintea ei; iară el, luând-o în braţe şi sărutând-o pe frunte, îi zise:

— Văz că tu eşti voinică, fata mea, şi bine ai

---

42) nişte răcori o apucară = o apucară (friguri) tremurături reci, de frică.

43) i se făcu părul măciucă = de frică i se sbârli părul în cap de par'că ar fi fost o măciucă.

44) adică îşi pierde curajul.

făcut de ţi-ai luat calul ăsta, căci fără dânsul te-ai fi întors şi tu ca şi surorile tale. Am bună nădejde să isprăveşti cu bine slujba cu care te-ai însărcinat de bună voie. Numai adu-ţi aminte de poveţele mele şi să nu ieşi din cuvântul calului ce ţi-ai ales. Să ne vedem sănătoşi!

— Să te audă Dumnezeu, tată, îi răspunse fata, şi să te găsesc sănătos!

Apoi, sărutând mâna tatălui său, se despărţiră.

După ce merse cale lungă depărtată, ajunse la nişte munţi mari şi înalţi. Intre munţi întâlni doi smei ce se luptau de nouă ani şi nu puteau să se dovedească[45]) unul pe altul. Lupta era pe moarte ori pe viaţă. Cum o văzură ei, crezând că este un voinic, unul îi zise:

— Făt-Frumos, Făt-Frumos, vino de taie pe ăst duşman al meu, că ţi-oiu cădea şi eu vreodată bun la ceva.

Iar celălalt zise el:

— Făt-Frumos, Făt-Frumos, vino de mă scapă pe mine de idolul[46]) ăsta de vrăjmaş, şi-ţi voiu da un telegar[47]) fără splină[48]), care se numeşte Galben-de-soare.

Fata întrebă pe cal, pe care din amândoi să scape; iară calul îi zise să scape pe cel ce-i făgăduise să-i dea pe Galben-de-soare, că este un cal mai harnic decât dânsul, fiindu-i frate mai tânăr. Atunci unde se repezi fata la smeul celălalt cu paloşul, şi dintr'o lovitură îl făcu în două bucăţi!

Smeul, dacă se văzu scăpat, îmbrăţişă pe mân-

45) să răsbată unul pe altul; să învingă unul pe celălalt.

46) statuă a unei divinităţi păgâne, deci falşă pentru creştini; prin urmare: demon.

47) cal voinic şi iute.

48) splina este o glandă ca un burete, aşezată în pântece, care serveşte la reînoirea sângelui. In credinţele populare, care nu cunosc rostul ei în organism, calul năzdrăvan nu are splină; de aceea, crede poporul, fiind mai uşor, aleargă repede şi nu oboseşte.

tuitorul său şi-i mulţumi ; apoi merseră acasă la dânsul ca să dea lui Făt-Frumos pe Galben-de-soare, după cum se făgăduise. Muma Smeului nu mai putea de bucurie când văzu pe fiu-său teafăr[49]) şi nu mai ştia ce să facă ca să mulţumească lui Făt-Frumos că-i scăpase copilul dela moarte.

Fata împăratului arătă dorinţa ce are de a se odihni de osteneala drumului ce făcuse. Ii deteră dară o cameră şi o lăsară singură. Ea, prefăcându-se că voeşte să îngrijească de cal, îl întrebă dacă are să i se întâmple ceva; şi calul îi spuse ce are să facă.

Muma Smeului pricepu că aci la mijloc se joacă vreo drăcie. Ea spuse fiului său că voinicul ce-l scăpase de primejdie trebuie să fie fată, şi că o asemenea fată vitează ar fi numai bună să o ia el de soţie. Fiul său zicea că odată cu capul nu putea el crede una ca asta, fiindcă nu se putea ca o mână femeiască să răsucească paloşul aşa de bine cum făcea Făt-Frumos. Atunci muma Smeului zise că are să facă cercare. Pentru aceasta puse seara la capul fiecăruia din ei câte un mănunchiu de flori: la care se vor veşteji florile, acela este bărbat, şi la care va rămânea verzi este femeie.

Fata împăratului, după povaţa calului, s'a sculat peste noapte, cam despre ziuă, când somnul este mai dulce, şi, pâş, pâş, în vârful degetelor, intră în cămara Smeului, îi puse mănunchiul său de flori, luă pe a lui, şi punându-l la capul patului său, se culcă şi dormi dusă.

Dimineaţa, cum se sculă smeoaica, se duse într'un suflet la fiul său şi văzu florile veştede. După ce se sculă şi fata împăratului, merse şi la dânsa şi văzând că şi ale ei se vestejise, tot nu crezu

---

49) nevătămat, sănătos.

că este voinic. Ea zicea fiului său că nu se putea să fie bărbat, fiindcă vorba îi curgea din gură ca mierea, boiul[50]) îi era aşa de gingaş, încât îţi venea să o bei într'o bărdăcuţă[51]) de apă, perişorul subţire şi stufos îi cădea pe umeri în unde, faţa-i are pe vino'ncoace[52]), ochii ăia mari, frumoşi şi vioi, de te bagă în boale, mănuşiţa aia micuţă şi picioruşul ca de zână, şi, în sfârşit, totul nu putea să fie decât de fată, măcar că se ascundea sub ţoalele[53]) cele voiniceşti. Apoi hotărîră să mai facă o încercare.

După ce-şi dară bună dimineaţa, după obicei, Smeul luă pe fată şi merseră în grădină. Aci Smeul îi arătă toate felurile de flori ce avea şi o îmbia şi pe dânsa să le miroase. Fata împăratului îşi aduse aminte de poveţele calului şi, cunoscând viclenia, zise cam răstit, că de ce l-a adus în grădină de dimineaţă, ca pe o femee, să-i laude florile cu nişte vorbe seci, pe când ar fi trebuit să meargă mai întâi la grajduri, să vază cum se îngrijeşte p'acolo de cai.

Auzind acestea Smeul, spuse măsei, dar ea nici acum nu putea să creadă că este băiat. In cele mai de pe urmă, Smeoaica se vorbi cu fiul său să mai facă o 'ncercare; zise fiului său să ducă pe Făt-Frumos în cămara cu armele, să-l îmbie să-şi aleagă ceva de acolo, şi de va alege vre-o armă din cele împodobite cu nestimate, să ştie de bună seamă că ea este fată.

După prânz, Smeul duse pe Făt-Frumos în cămara cu armele. Aci erau rânduite cu meşteşug tot felul de arme: unele împodobite cu nestimate, altele

---

50) boiul = culoarea naturală a obrajilor, chipul.

51) cană mică.

52) chip simpatic care te atrage; care pare că ţi-ar spune: vino încoace.

53) haine, straie.

numai aşa fără podoabe. Fata împăratului, după ce se uită şi cercetă mai toate armele, îşi alese o sabie cam ruginită, dar cu fierul ce se încovoia de se făcea covrig. Apoi spuse Smeului şi mumei sale că a doua zi vrea să plece.

Când auzi muma Smeului ce fel de armă îşi alese, se da de ceasul morţii [54]) că nu putea descoperi adevărul. Ea spuse fiului său, că deşi pare că este băiat, după apucăturile lui, dar este fată, şi încă de cele mai prefăcute.

Dacă văzu că n'are încotro, merseră la grajd şi-i dederă pe Galben-de-Soare. Şi după ce-şi luară rămas bun, fata împăratului îşi căută de drum.

Incă pe cale fiind şi silind să ajungă, calul zise fetei :

— Stăpână, până acum m'ai ascultat la orice ţi-am zis, şi toate ţi-au mers bine. Ascultă-mă şi de astă-dată şi nu vei greşi. Eu sunt bătrân de aci înainte; şi mi-e să nu poticnesc [55]). Ia pe frate-meu, Galben-de-Soare, şi fă călătoria mai departe cu el. Increde-te lui, cum te-ai încrezut în mine, şi nu te vei căi. El este mult mai tânăr decât mine şi mai sprinten, şi te va învăţa ca şi mine ce să faci la vreme de nevoie.

— Este adevărat că am izbutit ori de câte ori te-am ascultat. Şi dacă n'aş şti cât ai fost de credincios tatălui meu, de astădată nu te-aş asculta. Mă voi încrede însă fratelui tău ca şi ţie, după ce-mi va dovedi că-mi vrea binele.

— Increde-te, stăpână, zise Galben-de-Soare, căci voi fi mândru să încalece pe mine o viteză ca tine, şi apoi mă voi sili ca să nu simţi lipsa fratelui meu, fiindcă voi să-l scutesc şi pe dânsul, sărmanul, că e bătrân, de necazurile şi primejdiile

54) murea de ciudă.
55) să nu scapăt din genunchiu şi să cad.

călătoriei ce vrei să faci; pentrucă trebuie să ştii, peste multe nevoi a să dai[56]) şi multe primejdii ai să întâlneşti. Dară cu vrerea lui Dumnezeu şi de mă vei asculta, pe toate ai să le birueşti şi să le scoţi la capăt bun.

Fata împăratului încălecă apoi pe Galben-de-Soare şi se despărţi de calul ei, lăcrimând. Merseră, merseră, cale lungă depărtată, când fata împăratului zări o cosiţă[57]) de aur. Opri calul şi-l întrebă dacă este bine să o ia, ori s'o lase locului. Calul îi răspunse: de o vei lua, te vei căi; de nu o vei lua, iarăşi te vei căi; dară mai bine este să o iei. Fata o luă, o băgă în sân şi plecă înainte.

Trecură dealuri, trecură munţi şi văi, lăsară în urmă păduri dese şi verzi, câmpii cu flori de cari nu mai văzuse fata, izvoare cu ape limpezi şi reci, şi ajunseră la curtea împăratului celui mare şi tare.

Ceilalţi fii de împăraţi, cari slujeau acolo, îi ieşiră înainte şi o întâmpinară. Ei nu se puteau deslipi de dânsa, căci şi vorba-i şi faţa îi erau cu lipici[58]).

A doua zi se înfăţişă la împăratul şi spuse pentru ce a venit. Impăratul nu mai putea de bucurie că-i sosise aşa voinic chipeş şi drăgălaş. Ii plăceau prea mult răspunsurile ce primea la întrebările lui; se vedea cât de colo că vorbea cu înţelepciune şi supunere. Văzând împăratul un tânăr aşa de cuminte, prinse dragoste de el şi-l luă pe lângă dânsul.

Fata de împărat nu se putu împrieteni cu toţi ceilalţi fii de împăraţi, fiindcă cei mai mulţi erau

---

56) a s ă d a i = va să dai, vei da (formă populară de viitor).

57) coadă de păr împletită.

58) adică chipul şi vorba îi erau aşa de dulci că pare că te lipeai de ea.

năzuroşi, tembeli[59]) şi deşuchiaţi[60]); iară ei prinseseră pizmă[61]) pe dânsa pentru aceasta; şi pentru că văzuse că împăratul o lua în nume de bine, îi purtau sâmbetele[62]).

Intr'una din zile ea îşi găti bucate singură şi şedea la masă, când doi din ceilalţi fii de împăraţi veniră să o vază. Şezură deci cu toţii şi mâncară. Atât de mult plăcură acestor fii de împăraţi bucatele, în cât îşi lingeau şi degetele când mâncau. O lăudară pentru meşteşugul de a face bucatele şi ziseră că, de când sunt ei, nu mai mâncaseră aşa bucate bune.

Cum se întâlniră aceştia cu ceilalţi fii de împăraţi, le spuseră că au fost la masă la fiul de împărat venit de curând, că au mâncat cum nici împăratul nu mănâncă şi că bucatele au fost gătite de dânsul.

Atunci toţi fiii de împăraţi se alegară de dânsa să le gătească într'o zi ea bucatele. Şi iată că tocmai în ziua aceea bucătarii curţii se îmbătaseră sau nu ştiu ce făcuseră, că nici focul nu era făcut pe vatră. Şi aşa, rugată fiind cu stăruinţă, se apucă şi ea de găti nişte bucate înfricoşate. Când le aduse pe masă la împăratul, acesta nu se putea sătura mâncând. Iară dacă chemă pe bucătar şi-i dete poruncă că tot astfel de bucate să-i gătească, el spuse cine a gătit în ziua aceea. Impăratul rămase pe gânduri.

Apoi veniră şi ceilalţi fii de împăraţi şi spuse împăratului că fiul împăratului de curând venit s'ar fi lăudat la un chef ce l'au făcut cu toţii, că ştie unde este *Ileana Simzieana, cosiţă de aur, câmpul înverzeşte, florile 'nfloreşte*, şi că are o cosită

59) trândavi.
60) într'o ureche.
61) invidie, ură.
62) îi doreau moartea.

din cosiţa ei. Cum auzi împăratul aceasta, porunci să-l cheme şi îndată îi zise:

— Tu ai ştiut de Ileana Simzieana şi mie nu mi-ai spus nimic, măcar că ţi-am arătat dragoste şi te-am cinstit mai mult decât pe ceilalţi.

După ce ceru şi văzu cosiţa de păr, îi zise:

— Poruncă împărătească: să ştii că ai să-mi aduci pe stăpâna acestei cosiţe; căci de nu, unde-ţi stau talpele, îţi va sta şi capul [63]).

Biata fată de împărat se cercă să zică şi ea ceva, dară împăratul îi tăie cuvântul [64]). Apoi se duse de spuse calului cele ce se întâmplară. Calul îi zise:

— Nu te speria, stăpână. Astă noapte chiar frate-meu mi-a adus răspuns că pe stăpâna cosiţei a furat-o un Smeu; că ea nu voeşte nici în ruptul capului să-l iubească până nu-i va aduce herghelia ei de iepe; şi că Smeul îşi bate capul cum să-i împlinească dorinţa. Ea este acum în smârcurile mărilor. Du-te la împăratul şi cere să-ţi dea douăzeci de corăbii, şi ia marfă de cea mai frumoasă de pune într'însele.

Fata de împărat nu aşteptă să-i zică de două ori şi se duse drept la împăratul.

— Să trăeşti, luminate împărate, şi să-ţi fie faţa cinstită. Am venit să-ţi spun că slujba cu care m'ai însărcinat o voi împlini-o, dacă-mi vei da douăzeci de corăbii şi bani ca să cumpăr marfa cea mai frumoasă şi mai scumpă ca să pun într'însele.

— Să se facă aşa precum zici tu, numai să-mi aduci pe Ileana Simzieana, îi răspunse împăratul.

Cum se gătiră corăbiile, le încărcară cu marfă, şi fata de împărat, împreună cu Galben-de-Soare, intră în cea mai frumoasă şi plecară. Nici vânturi, nici valurile mării, nu putură să le stea împotrivă

63) adică: îi tăia capul.
64) adică: o întrerupse; n'o lăsă să mai vorbească.

şi după o călătorie de câteva săptămâni, ajunseră la smârcurile mărilor. Acolo stătură. Fata împăratului şi cu Galben-de-Soare ieşiră la uscat şi îmblau pe ţărmuri; însă când ieşiră, luară din corabie o pereche de conduri [65]), cusuţi numai cu fir şi împodobiţi cu pietre nestimate. Tot îmblând pe aci, zăriră nişte palaturi, cari se învârteau după soare, şi o luară într'acolo. In cale, se întâlniră cu trei roabe de ale Smeului, cari păzeau pe Ileana Simziana. Cum văzură ele condurii, li se scurgeau ochii după dânşii; iară fata împăratului le spuse că este un neguţător, care a rătăcit drumul pe mare.

Intorcându-se roabele, spuse doamnei lor cele ce văzură; iară ea zărise de pe fereastră pe neguţătorul; de cum îl ochi, începu să-i tâcâe inima, fără să ştie de ce; şi era bună bucuroasă de a putea să scape de Smeu, mai cu seamă că nu era atunci acolo, fiindcă-l trămisese ca să-i aducă herghelia ei cu iepele.

După ce ascultă cele ce-i spuse roabele, se duse la neguţător care aştepta la poartă, ca să vază şi ea condurii; dară după ce auzi dela neguţător că are în corabie marfă şi mai scumpă şi mai frumoasă, se îndupleca de rugăciunile neguţătorului şi pofti să meargă să-i vază marfa; ajungând la corabie şi tot alegând la marfă, nu băgase de seamă că lopătarii depărtaseră corabia de la uscat, şi, dând Dumnezeu un vânt bun, corăbiile mergeau ca săgeata; când se pomeni în mijlocul mării, Ileana Simziana se prefăcu că-i pare rău şi prinse a certa [66]) pe neguţător că o înşelase, iară 'n sufletul ei ruga pe Dumnezeu să-i ajute a scăpa de iasma [67]) de Smeu.

---

65) pantofi cu tocuri înalte, cusuţi cu fir şi împodobiţi cu pietre nestimate.

66) începu să certe.

67) monstru; vedenie urîtă.

Ajunseră cu norocire la ţărm, când ce să vezi! drăcoaica de muma a Smeului, cum auzi dela roabe că pe Ileana Simzieana o furase un neguţător şi fugea cu dânsa cu corăbiile, se luă după ei ; şi ajungând la ţărm, o văzură venind după dânşii ca o leoaică, cu o falcă în cer şi una în pământ, şi aruncând văpaiă din gura ei ca dintr'un cuptor.

Cum o văzu Ileana Simzieana, înţelese că e zgripţoroaica de mumă a Smeului, spuse neguţătorului cu care era călare pe Galben-de-Soare şi începu a plânge cu foc.

Fata împăratului întrebă pe Galben-de-Soare ce să facă că o dogoreşte văpaia ce iese din gura Smeoaicei, iară Galben-de-Soare îi răspunse:

— Bagă mâna în urechia mea cea stângă, de scoate gresia ce este acolo, şi o aruncă înapoi.

Aşa făcu fata împăratului. Apoi o luară iute la picior, pe când în urma lor, se'nălţă de o dată un munte de piatră, care atingea cerul.

Muma smeului făcu ce făcu şi trecu muntele, căţărîndu-se din colţ în colţ, şi să te ţii după dânşii ! Văzând Ileana Simzieana că iară era să-i ajungă, spuse neguţătorului; iară acesta, după ce se înţelese cu calul, scoase din urechia lui cea dreaptă o perie şi o aruncă înapoi. Indată se făcu o pădure mare şi deasă de nu putea să treacă prin ea nici pui de fiară.

Muma Smeului roase din copaci, se agăţă de ramure, sări din vârf în vârf, se strecură şi tot după dânşii, alergând ca un vârtej. Dacă văzură că şi de astădată îmblă să-i ajungă, fata împăratului întrebă iară pe cal ce să facă, şi acesta îi zise să ia inelul de logodnă ce se află în degetul Ileanei Simzieanei şi să-l arunce înapoi. Cum aruncă inelul, se făcu un zid de cremene până la cer.

Muma Smeului, dacă văzu că nu se poate urca

pe dânsul şi să treacă dincolo, nici să roază din acest zid, nu mai putea de ciudă, şi cum era de cătrănită[68]) şi amărîtă, se urcă şi ajunse cu gura la gaura ce lăsase inelul să rămână, şi suflă văpaiă din gura ei cea spurcată cale de trei ceasuri ca să-i ajungă şi să-i pârjolească; dară ei se aşezară jos la rădăcina zidului şi nu le păsa nimic de focul Smeoaicei.

Smeoaica suflă ce suflă, şi dacă văzu că nu poate să-i prăpădească, nici să pună mâna pe dânşii, plesni fierea într'însa de necaz, căzu şi crăpă ca necuratul; iară ei aşteptară până să moară bine, apoi neguţătorul băgă degetul în gaura inélului, după cum îl învăţase Galben-de-Soare, şi zidul pieri ca şi cum n'ar fi mai fost[69]) şi-i rămase inelul în deget. După ce se uitară la stârvul[70]) Smeoaicei şi făcură haz de dânsul, îl lăsară corbilor şi porniră mai departe, şi merseră şi merseră, până ce ajunseră la curtea împărătească.

Ajungând, se înfăţişară la împăratul; acesta primi cu multă cinste pe Ileana Simzieana. El nu mai putea de bucurie, şi se îndrăgosti de dânsa de cum o văzu. Iară Ileana Simzieana se căina[71]) şi se întrista în sufletul ei că n'avea trişte[72]). Cum se poate — zicea ea — să ajungă pe mâinele unora şi altora, pe care nu putea să-i vază de urîţi ce-i erau. Inima şi ochii ei era tot la Făt-Frumos, care o scăpase din mâna Smeului.

Când însă o sili împăratul ca să se cunune cu el, ea îi zise:

— Luminate împărate, să-ţi stăpâneşti împărăţia

68) cătrănită, parcă ar fi fost unsă cu catran; adică n.agră, întunecată de mânie.

69) n'ar fi mai fost, expresiune veche = n'ar mai fi fost.

70) hoit, cadavru.

71) se jel a, se tânguia.

72) noroc.

cu norocire; dară eu nu mă pot mărita până nu mi s'o aduce herghelia de iepe, cu armăsarul ei cu tot.

Auzind astfel împăratul, chemă îndată pe fata de împărat şi-i zise:

— Să te duci să-mi aduci herghelia de iepe cu armăsarul ei cu tot a iubitei mele; căci de nu, unde-ţi stau picioarele, îţi va sta şi capul.

— Prea mărite împărate! m'ai însărcinat cu o slujbă care abia am săvârşit-o, fiindu-mi capul în joc. Ai la curtea Măriei Tale atâţi viteji, fii de împăraţi; şi fiindcă toţi te ţin de om drept şi cu frica lui Dumnezeu, eu socotesc că ar fi cu dreptul ca să dai la altul această slujbă. Ce mă ştiu eu face[73]), şi de unde să-ţi aduc eu herghelia ce-mi porunceşti.

— Nu ştiu eu. Din pământ din iarbă verde, să te duci să-mi aduci herghelia, şi să nu îndrăzneşti a mai zice nici o vorbă măcar.

Atunci fata împăratului se închină şi ieşi. Ea se duse de spuse lui Galben-de-Soare ceea ce i se poruncise. Iară calul îi răspunse:

— Du-te de caută nouă piei de bivol, să le cătrăneşti[74]) şi să le aşezi bine pe mine. Nu te teme, că cu ajutorul lui Dumnezeu vei scoate-o la căpătâiu bun şi slujba cu care te-a împovărat împăratul. Dară trebuie să ştii că cu amar are să-i vină şi lui la urma urmelor pentru faptele sale.

Fata împăratului făcu precum îi zisese calul, şi porniră amândoi. După o cale lungă şi grea, ajunseră pe tărâmul unde păşteau iepele. Acolo se întâlni cu Smeul, care furase pe Ileana Simzieana, rătăcind ca un desmetic[75]) şi neştiind cum să facă ca să aducă herghelia. Îi spuse că Ileana nu

---

73) ce ştiu eu să mă fac.

74) să le cătrăneşti = să le ungi cu catran (cu smoală).

75) zăpăcit.

mai este a lui şi că măsa crăpase de necaz, pentrucă nu putuse să-i scape dela răpitor pe iubita lui.

Auzind Smeul aceasta, se făcu foc şi pară de mânie, se turbură de necaz şi nu mai vedea înaintea ochilor. Apoi după ce înţelese că are a face tocmai cu răpitorul iubitei sale, îşi pierdu cumpătul de supărare şi amărăciune; şi răcnind ca un leu, se luă la luptă cu fata împăratului, care îşi ţinea firea [76]) şi pe care o îmbărbăta calul. Pe fata împăratului o ferea calul de loviturile Smeului; căci, când vedea că ridică sabia să dea, odată se rădica mai sus decât Smeul, şi el da în vânt; iară când aducea fata paloşul, calul se lăsa repede asupra calului Smeului şi ea da în carne vie. După ce se luptară, de credeai că a [77]) să se scufunde pământul subt ei, nu ştiu cum îi veni bine fetei împăratului, aduse paloşul cam pieziş [78]) şi-i reteză capul. Apoi lăsându-i stârvul ciorilor şi coţofenelor, se duseră până ajunseră la locul unde se afla herghelia.

Aci calul zise fetei de împărat să se urce ea într'un pom ce era acolo, şi să privească la lupta lor. După ce se urcă fata în pom, necheză Galben-de-Soare de trei ori, şi toată herghelia de iepe se adună împrejurul lui. Apoi d'odată se arătă şi armăsarul iepelor, plin de spume şi sforăind de mânie. Şi văzând pe Galben-de-Soare în mijlocul iepelor, se repezi la dânsul cu turbare şi se încinse o luptă de să te ferească Dumnezeu! Când se da armăsarul la Galben-de-Soare, muşca din pieile de bivol; iară când se da acesta la armăsar, muşca din carne vie; şi se bătură şi se bătură până ce armăsarul sfâşiat, hărtănit de sus până jos şi plin de sânge, fu răzbit şi biruit; iară Galben-de-Soare scă-

76) îşi ţine firea = se stăpânea.
77) formă populară de viitor: se va scufunda.
78) dintr'o parte, oblic.

pase teafăr, fiindcă se hărtănise pieile de bivol. Atunci se dete fata jos din pom, încălecă şi luară herghelia, mânând-o de dinapoi; iară armăsarul abia se târa după dânsa.

După ce bägă herghelia în curtea împăratului, se duse de-l înştiinţă. Atunci ieşi Ileana Simzieana şi le chemă pe nume. Armăsarul, cum îi auzi glasul, îndată se scuturä şi se făcu ca întâi, fără să se cunoască semn de rane pe el.

Ileana Simzieana zise împăratului să pună pe cineva să-i mulgă iepele ca să se îmbăieze amândoi. Dară cine putea să se apropie de ele? Că asvârleau din copite de svânta[79]) unde loveau. Dacă nimeni nu putu, împăratul porunci iarăşi fetei de împărat să le mulgă.

Fata împăratului, cu inima sdrobită de mâhnire şi obidă că tot pe dânsa o punea la lucrurile cele mai grele, şi fiind curată în cugetul ei, se rugă lui Dumnezeu cu credinţă ca să o ajute să sfârşească cu bine şi slujba aceasta. Şi unde începu o ploaie d'alea de părea că toarnă cu găleata, şi îndată ajunse apa până la genunchile iepelor, apoi dete un îngheţ de nu se mai puteau mişca din loc. Văzând minunea aceasta, fata împăratului mai întâi mulţumi lui Dumnezeu pentru ajutorul ce-i dete, apoi se puse de mulse iepele.

Impăratul se topea de dragoste pentru Ileana Simzieana şi se uita la dânsa ca la un cireş copt[80]); dară ea nici nu-l băga în seamă, ci tot da zi după zi, cu fel de fel de vorbe, a se cununa. In cele de pe urmă îi zise:

— Văz, luminate împărate, că tot ce am cerut mi s'a împlini. Un lucru ne mai trebuie şi apoi să ştii că ne vom cununa.

79) a s v â n t a = a usca la vânt. Aci: prăpădeau tot. Svânta în loc de svântau.

80) cu dragostea cu care se uită un gospodar la cireşul copt din grădina sa şi în acelaş timp cu grija ca să nu-i fure cireşile altul.

— Porumbița mea, îi răspunse împăratul, împărăția mea și eu suntem supuși ascultători ai poruncilor tale. Cere ce mai ai de cerut cu un ceas mai curând, că iată mă sfârșesc[81]) de dragoste pentru tine. Am ajuns ca un năuc, visez deștept, nu mai știu ce să fac când mă uit la ochii tăi cei frumoși și tânjitori[82]).

— Dacă este așa, mai zise Ileana Simzieana, să-mi aduci vasul cu botez, care se păstrează într'o bisericuță de peste apa Iordanului, și atunci ne vom cununa.

Cum auzi împăratul aceasta, chemă iarăși pe fata împăratului, și-i porunci să facă ce o face, și, cum va ști ea, să-i aducă ceea ce poruncise Ileana Simzieana.

Fata de împărat, cum auzi, se duse de spuse lui Galben-de-Soare, și el îi răspunse:

— Aceasta este cea din urmă și mai grea slujbă ce mai ai să faci. Aibi însă nădejde în Dumnezeu, stăpână, căci și împăratului i s'a împlinit.

Se gătiră și plecară.

Calul știa de toate astea, căci nu era el năzdrăvan de florile mărului[83]).

El spuse fetei împăratului, zicând:

— Acel vas cu botez se află pe o masă, în mijlocul unei bisericuțe, și-l păzesc niște călugărițe. Ele nu dorm nici zi nici noapte. Din când în când însă un pustnic vine pe la ele de le povățuește cele sfinte pentru Domnul. Când sunt la ascultare de le învață pustnicul, rămâne numai una de pândă. De am putea nemeri la vremea aceea, tocmai bine ar

81) mor.
82) galeși.
83) în zadar.

fi; de nu, cine ştie cât avem a zăbovi[84]), căci altfel nu e chip.

Se duseră deci, trecură apa Iordanului şi ajunseră la acea bisericuţă. Noroc că tocmai atunci sosise pustnicul şi chemase pe toate călugăriţele la ascultare. Numai una rămăsese de pază; şi aceasta, obosită fiind de şederea îndelungată, o prinse somnul. Ca să nu se întâmple însă cine ştie ce, ea se culcă pe pragul uşei, cu gând că n'o să poată nimeni intra fără să simtă ea.

Galben-de-Soare povăţui pe fata de împărat cum să facă ca să pună mâna pe vasul cu botez. Fata se duse binişor, se strecură pe lângă zid şi, pâş-pâş, în vârful degetelor, până la uşă. Aci odată sări ca o pisică de uşure peste prag, de nici nu atinse pe călugăriţa, pe care o furase somnul; şi punând mâna pe vas, ieşi cum a intrat, încălecă pe cal şi pe ici ţi-e drumul!

Călugăriţa simţi, sări o dată în sus şi, văzând că lipseşte vasul, începu a se boci de ţi se rupea rărunchii de milă. Indată se adunară călugăriţele şi se văicăreau de focul ce le ajunsese[85]). Pustnicul, dacă văzu că s'a spălat pe mâini[86]) de vasul cu botez, cătă către fata de împărat cum sbura cu Galben-de-Soare, şi rădicând mâinile în sus, şi îngenuchind, o blestemă, zicând:

— Doamne, Doamne sfinte! fă ca nelegiuitul, care a cutezat să pună mâna lui pângărită[87]) pe sântul[88]) vas cu botez, să se facă muiere de va fi bărbat, iar de va fi muiere să se facă bărbat!

Şi îndată rugăciunea pustnicului se ascultă. Fata împăratului se făcu un flăcău de-ţi era dragă lumea să te uiţi la el.

---

84) a întârzia.
85-86) adică: că a pierdut vasul de botez.
87) spurcată.
88) formă populară; pentru: sfântul.

Cum ajunse la împăratul, se miră şi nu ştia ce să crează ochilor săi, băgând de seamă că se schimbase; lui i se părea că nu mai este cum era la plecare, ci că acuma e mai chipos[89]) şi mai semeţ. Cum dete vasul, zise:

— Mărite Impărate, ţi-am făcut slujbele cu cari m'ai însărcinat. Socotesc că acum am sfârşit. Fii fericit şi domneşte cu pace, cât mila Domnului va voi!

— Sunt mulţumit de slujbele tale, zise împăratul; să ştii că, după moartea mea, tu ai să te urci pe scaunul împărăţiei mele, fiindcă eu n'am moştenitor până acum. Iară daca Dumnezeu îmi va da un fiu, tu vei fi mâna lui cea dreaptă.

Toţi sfetnicii şi fiii de împăraţi erau de faţă când a zis împăratul vorbele acestea.

Ileana Simzieana, dacă văzu că i se împlini şi astă voinţă, se hotărî să-şi răsbune asupra împăratului, pentrucă trămisese[90]) tot pe Fătul ei Frumos la toate slujbele cele grele, care puteau să-l răpună; căci ea credea că însuş împăratul se va duce să-i aducă vasul cu botez, fiindcă el putea mai lesne s'o facă, de vreme ce toţi se supuneau la porunca lui.

Ea porunci să încălzească baia şi împreună cu împăratul să se îmbăieze în laptele iepelor ei. După ce intră în baiă, porunci să-i aducă armăsarul ca să sufle aer răcoros. Şi dacă veni, armăsarul suflă cu o nară înspre dânsa răcoare, iară cu altă nară în spre împăratul aer înfocat, încât fierse şi maţele dintr'însul, şi rămase mort pe loc.

Mare vâlvă se făcu în împărăţie când se auzi de moartea împăratului celui mare şi tare; toţi din

89) frumos la chip.

90) trămisese, formă mai veche a cuvântului; în loc de: trimisese.

toate părţile se adunară şi-i făcură o înmormântare d'ale împărăteştile.

După acestea, zise Ileana Simziana Fătului-Frumos :

— Tu m'ai adus aici, tu mi-ai adus herghelia, tu ai omorît pe Smeul care mă furase, tu mi-ai adus vasul cu botez, tu să-mi fii bărbat. Aidem să ne îmbăiăm şi să ne cununăm.

— Eu te voi lua, dacă tu mă alegi, răspunse Făt-Frumos; dară să ştii că în casa noastră voi ca să cânte cocoşul, iară nu găina[91]).

Se învoiră şi intrară în baie. Ileana chemă armăsarul ei ca să încropească laptele, în care se vor îmbăia. Chemă şi împăratul cel nou pe Galben-de-Soare. Şi astfel amândoi caii se întreceau care de care să facă baia mai potrivită de caldă stăpânului său, şi mai nimerit de încropită[92]).

După ce s'au îmbăiat, a doua zi s'au şi cununat. Apoi s'au urcat în scaunul împărăţiei. Trei săptămâni ţinură veseliile, şi toată lumea se bucura că le-a dat Dumnezeu un împărat aşa de viteaz, care făcuse atâtea isprăvi.

Iară el domni cu dreptate şi cu frica lui Dumnezeu, ocrotind pe săraci şi neasuprind pe nimeni, şi domnesc şi în ziua de astăzi de n'or fi murit.

Eram şi eu p'acolo şi căscam gura pe dinafară pe la toate sărbările, căci nici pomeneală nu era să fiu şi eu poftit, şi apoi se ştie că nepoftitul scaun n'are.

Incălecai p'o şea şi v'o spusei D-voastră aşa.

Notă. Comunicat de D. Panait Nicolaescu din Craiova. Publicat pentru întâia oară în Legende sau Basmele Românilor, adunate de un culegător-tipograf, Partea II, fasc. I, la 1874.

---

91) adică în casă să poruncească şi să conducă bărbatul, nu femeia.

92) călduţă.

BROASCA ŢESTOASĂ CEA FERMECATĂ

Un împărat îşi sfătueşte fiii să-şi caute soţie. Cel mai mic găseşte pe malul unui eleşteu o broască ţestoasă pe care se hotăreşte să o ia de soţie. Fraţii râd de el. Broasca ţestoasă era o zână vrăjită. Fiul împăratului se cunună cu zâna cea isteaţă şi se urcă pe tronul tatălui său.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un împărat, şi el avea trei feciori. Când le-a venit şi lor vremea de însurătoare, le-a zis împăratul:

— Dragii mei copii, v'aţi făcut mari; mergeţi de vă căutaţi ursitele[1]), ca să intraţi şi voi în rândul oamenilor.

— Vorbele tale, tată, sunt pentru noi ca o icoană la care ne închinăm, răspunseră copiii, şi după ce îi sărutară mâna, se gătiră care mai de care să plece mai curând.

Fiul cel mare se îmbrăcă cu hainele ce le avea el mai bune, luă oaste cu dânsul şi bănet de ajuns.

Mergând spre răsărit, ajunse la curtea unui împărat care avea o fată, singură la părinţi. O peţi dela tatăl ei, împăratul, şi învoiala se şi făcu.

Asemenea şi cel mijlociu, după ce se dichisi[2])

---

1) Ursitele, adică miresele ce le-au fost hotărîte de ursitoare. După credinţele populare, ursitoarele sunt trei zâne care vin la casa omului, la trei zile după naşterea copilului şi, nevăzute de nimeni, menesc noului născut soarta lui viitoare: cea mai mare toarce firul vieţii, a doua rosteşte ursita; a treia — moartea — taie firul, atunci când viaţa lui va trebui să se încheie.

2) se găti frumos.

şi el cum ştiu mai bine, plecă şi el spre apus. Ajunse şi el la curtea unui alt împărat, carele asemenea avea o fată. Făcură vorba, şi iute, iute, se logodi şi el cu dânsa.

Pe fiul cel mai mic, însă, nu-l trăgea inima a pleca în peţit[3]). Dară n'avu ce-şi face capului, căci tată-său îl trimitea într'una să caute a se căpătui[4]) şi el. Luă şi dânsul nişte haine, numai să nu zică nescine că nu s'a gătit, şi de cheltuială ce pe apă nu curge, şi plecă şi el, ştii cam în dorul lelei[5]).

Dar unde să se ducă? Nici el, iacă, nu ştia. Mişca şi el picioarele a lene, unul după altul înaintea lui, numai să zică că umblă; apucă pe o cărare, ce întâlni în cale, şi merse ea, fără să-şi dea seama unde se duce. Când, ce să vezi D-ta? Poteca, pe care o apucase, îl scoase drept la un eleşteu mare. În cale văzu o nuia lungă de alun pe care o luă, aşa de florile mărului, fără să ştie ce are să facă cu dânsa.

Ajungând pe marginea eleşteului, se aşeză şi el acolo jos şi, privind cu nedomirire, ia aşa numai ca să zică şi el că face ceva, bălăcea cu nuiaua prin apă şi făcea haz cum sar stropii de apă, când o lovea. Apoi începu a cugeta. El vedea că fiecare strop de apă, când pică înapoi la matcă, se face câte un armean (cerc), împrejurul lui şi de ce merge se măreşte, până ce intră iarăşi în sânul matcei de unde a ieşit, fără mai pe urmă să se cunoască nici locul unde a picat stropul, nici întinderea armeanului din giurul lui, ci totul

3) a peţi înseamnă a cere în căsătorie.

4) a se căpătui = a-şi face un căpătâi în vieaţă pe care să se odihnească, să-şi asigure, să-şi aşeze vieaţa (aci: prin căsătorie).

5) lele înseamnă soră mai mare, prin extensiune femeie mai în vârstă; în dorul lelii = fără tragere de inimă, fără scop precis.

rămânea ca mai 'nainte, adică faţa apei lucie ca o oglindă.

El era dus cu gândurile. Se uita şi nu mai vedea; tot da cu nuiaua în apă, şi nu ştia ce făcea. Nu mai simţia dacă este, ori nu mai este. Când, iată că o broască ţestoasă ieşise pe luciul apei, şi se uita galeş la dânsul.

Unde lovea el cu nuiaua şi unde se deschidea talazurile care înconjura vârful nuelei, acolo ţâşt! şi dânsa, şi ochii de la dânsul nu şi-i mai lua.

Se uita la dânsul, par'că să-l soarbă cu privirea. Dară el nu vedea, nu auzea. Atâta era de dus cu minţile.

In cele din urmă, cum, cum, băgă de seamă că o broască ţestoasă se ţine după vârful nuelei lui. Se uită şi el la dânsa; şi par'că îi zicea inima ceva; dar nu pricepu nimic.

Când se trezi bine din cugetările lui, văzu că soarele dă în asfinţit. Se sculă binişor, fără să-i pese de ceva, şi se duse acasă.

A doua zi iarăşi aşa făcu, fără să-i plesnească prin cap ceva [6]), şi fără să-şi mai aducă aminte că plecase în peţit.

A treia zi, cum se sculă, plecă iarăşi la marginea eleşteului. Pasă-mi-te îl trăgea aţa la ursita lui [7]).

Şi cum sta el acolo şi se juca cu nuiaua în apă, iară broasca ţestoasă îi tot sărea pe dinainte şi se uita la dânsul cu dor, îşi aduse aminte la urma urmelor, că el era plecat în peţit, şi că fraţii lui erau a se întoarce a doua zi cu logodnicele lor.

Tocmai când voi să se scoale şi să plece spre a merge să-şi încerce şi el norocul, iată că broasca mai ţâşti odată; iară el îşi aruncă ochii la dânsa

---

6) să-i treacă prin cap, să se gândească.
7) îl trăgea aţa (ursitei) la mireasa ce-i fusese sortită.

mai cu băgare de seamă. Se uită drept în ochii broaştei şi simţi un nu ştiu ce, colea la inimioară, pare că îl săgetase ceva. Şezu iarăş jos. Ar fi voit să plece, dară par'că îl pironise cineva locului. Mai voi el să facă ceva cumva, aşa ca să se depărteze, dară în deşert. Picioarele nu se mai mişcară, ca şi când ar fi fost butucite [8]).

Se miră de astă lâncezeală [9]). Şi, mai aruncându-şi căutătura la broască, văzu ochii ei, pare că străluceau de un foc ce simţea că îl atinge. Atunci îşi luă inima în dinţi şi strigă:

— Asta să fie logodnica mea.

— Iţi foarte mulţumesc, dragul meu iubit, îi răspunse atunci broasca. Cuvântul tău a sfărâmat toate farmecele ce mă ţineau înlănţuită. Tu eşti ursitul inimei mele. Pe tine te voi urma până voiu avea viaţă în mine.

Se sperie oarecum fiul de împărat când auzi pe broască vorbind.

Ar fi rupt-o d'a fuga; dară graiul ei cel dulce şi viersul cu lipici [10]) ce avea, îl făcu să-i rămâie tălpile lipite de locul unde sta.

Broasca se dete de trei ori peste cap şi se făcu o zână gingaşe, şi plăpândă, şi frumoasă, cum nu se mai afla sub soare. Ii venea flăcăului de drag, să o soarbă într'o lingură de apă. Dară se opri şi nu făcu nici o mişcare, ca să nu supere ori să îndărătnicească pe zână a veni după el; căci simţi că de aci înainte fără dânsa nu va putea trăi.

Se puseră la vorbă, şi nici ei nu ştiau ce vorbesc. Aci începeau una, aci lăsau alta, până ce se

8) Butuc înseamnă trunchiu de arbore tăiat. Butuc era însă odinioară şi un instrument de supliciu, construit dintr'un trunchiu de lemn cu găuri în care se vârau mâinele sau picioarele făcătorilor de rele.

9) amorţeală.

10) adică vorba îi era aşa de dulce că se lipea de sufletul lui.

pomeniră că amurgise. Şi fiindcă a doua zi era să vie fraţii cu logodnicele lor, spuse zânei că se duce să înştiinţeze şi el pe tătâne-său că a să-şi aducă şi el logodnica.

Broasca intră iarăş în eleşteu, iar dânsul plecă la curtea împărătească. Mergea el, dar par'că-l tot oprea cineva în cale. I se parea că-l trage cineva dela spate de haine. El se tot întorcea de se uita înapoi. Nu vedea nimic; însă el îşi tot întorcea capul şi se uita. Noroc că i se scurtase calea şi ajunse acasă, căci, de ţinea drumul mai lung, te miră de nu rămânea cu gâtul strâmb, de atâta uitat înapoi.

Dacă ajunse şi găsi pe toţi ai lor adunaţi la tatăl său, începu să le povestească şiretenia[11]) celor ce i se întâmplase. Când ajunse să le spue că a zis broaştei: tu să fii logodnica mea, toţi se umflară de râs deodată, şi începură a-l cam lua peste picior[12]) cu vorbe în doi peri[13]) şi cu glume nesărate[14]). Vru el să le spuie cine a fost broasca, dară nu-i deteră răgaz, căci îi luau vorba din gură, şi-l cam dedeau în tărbăceală[15]) cu graiuri care mai de care păcălitoare.

Dacă văzu, tăcu din gură şi înghiţi ruşinea ce-i făcură fraţii înaintea tatălui său. Se gândi el: acum o mie de vorbe un ban nu face. Lasă, îşi

11) şirul întâmplărilor.
12) în bătaie de joc.
13) cu două înţelesuri.
14) glume nesărate, adică fără haz, supărătoare. Hazul este pentru glumă ca sarea în bucate. După cum mâncarea fără sare nu este gustoasă, tot astfel gluma fără haz şi cu supărare nu poate fi plăcută.
15) tărbăceală înseamnă aci bătaie de joc. Tărbaca sau tărbăceala era un obicei vechiu. A doua zi de lăsatului secului, câinii erau prinşi, legaţi cu capul în jos şi învârtiţi până ameţeau. Cuvântul, care însemna la început acest obiceiu barbar, şi-a lărgit înţelesul şi a ajuns cu vremea să însemne: bătaie; bătaie de joc.

zise el, să vedem că cine râde mai la urmă, râde mai cu folos.

A doua zi, fiecare flăcău sbura la logodnica sa. Iară împăratul puse de împodobi palaturile şi cetatea cât se putu mai frumos, ca să-şi primească nurorile. Oamenii umblau cete, cete prin cetate, ca în zi de sărbătoare, ostaşii se gătiră ca de alai[16]), până şi copiii se veseleau de veselia împăratului.

Veniră unul după altul feciorii cei mai mari ai împăratului cu logodnicele lor. Ce e drept, şi ele erau frumoase; hainele păreau că le erau turnate pe dânsele. Fiecare îşi adusese zestre însemnată: robi, cai, căruţe ferecate[17]); şi le primise împăratul cum se cuvine împăraţilor şi fiilor de împăraţi.

Ei, dacă se adunară la un loc, aduseră vorba iarăşi despre broasca fratelui lor celui mai mic şi începură, împreună cu logodnicele lor, a grăi despre dânsul cam în dodii[18]).

Ii ţinu de rău tatăl lor; căci de, orice s'ar zice, fiu îi era şi ăl mic, şi îl durea la inimă când îl luau în râs; dară toate fură în deşert; căci deşi nu mai vorbeau de rău aevea[19], în faţa împăratului, pe din dos însă, îşi băteau mendrele[20]), cum voiau, îşi dedeau coate de râdeau, şi chiar se vorbiră amândoi fraţii cu logodnicele lor, să facă pe fratele lor cel mic de râs şi de ocară, când va veni cu broasca ţestoasă înaintea împăratului.

Fiul cel mic al împăratului, dacă se duse şi el să-şi aducă logodnica, broasca cea ţestoasă ieşi din

---

16) alai, un cuvânt de origine turcească, înseamnă paradă domnească.

17) îmbracăte în fier sau alte metale (aur).

18) a grăi în dodii = a aiura.

19) adică în realitate.

20) mendre = pofte capricioase; ***a-şi bate*** (*sau* ***a-şi face mendrele***) = a face ce vrea.

eleşteu la dânsul, se dete de trei ori peste cap şi se făcu om ca toţi oamenii. Vorbiră ce vorbiră, apoi fiul împăratului îi zise să se gătească să meargă. Atunci ea îi răspunse:

— Dragul meu logodnic, trebuie să ştii că şi eu sunt fată de împărat şi încă fată de împărat mare, şi avut, şi puternic. Dar blestematele de fermece[21]) ne-au acoperit palatele cu apa aceasta murdară, împărăţia ne-a fost răpit-o duşmanii, şi pe mine m'a făcut precum m'ai văzut.

Vorbele ei mieroase, viersul ei plăcut, de pare că te ungea la inimă, nu altceva, zăpăcise oarecum pe bietul fecior de împărat; dar ţiindu-şi firea, şi nepierzându-şi cumpătul, el îi mai zise:

— Lasă astea acum. Odată dacă te-am ales, tu eşti a mea, floncăneascăă[22]) lumea ce va vrea. Găteşte-te, îţi zic; şi aidem, că ne aşteaptă tatăl, cu fraţii şi cu cumnatele mele.

— La noi este obiceiul, adaogă zâna, ca înainte de a merge la cununie, să ne îmbăiem.

— Ne vom îmbăia la palaturile tatălui meu, răspunse el.

— De ce să mai facem p'acolo tevatură[23]); să ne îmbăiem aci.

Şi făcând un semn cu mâna, apa eleşteului se trase într'o parte şi într'alta, şi în locul lui se văzură nişte palaturi, strălucite de podoabe, încât la soare te puteai uita, dară la dânsele ba. Aurul cu care erau poleiţi stâlpii şi ciubucele[24]) de pe lângă streaşină, licărea de-ţi lua ochii.

---

21) farmecul este un blestem făcut de vrăjitor cu formule şi obiecte magice. In credinţele populare vrăjitorii sunt persoane care au darul supranatural de a schimba ordinea firească a lucrurilor, de a preface oamenii în animale, palatele în heleştee, etc. (Vezi mai sus pag. 23).

22) a flocăni = a palavragi, a cleveti

23) turburare; larmă.

24) ciubuce înseamnă aci: dungile trase pe sub straşina palatului.

Zâna luă de mână pe fiul împăratului şi intră în palat. Vezi că el rămăsese cu ochii bleojdiţi [25]), ca unul ce nici dânsul, deşi era fecior de împărat, nu mai văzuse asemenea scumpeturi.

Şi fiind băile gata şi apa încropită [26]), numai ca laptele când îl mulge de la oae, intrară fiecare în câte o baie şi se îmbăiară.

Fiul împăratului nu cuteza să calce pe pardoseala băiei şi pe velinţele [27]) cele de mare preţ ce erau aşternute prin palat, de milă să nu le strice frumuseţea.

Baia era pardosită cu tot felul de marmură lustruită şi adusă din meşteşug, aşa încât închipuia fel de fel de flori, de păsări şi câte nagode [28]) toate. Apa ciuruia din ţeve aurite şi o lua cu năstrape [29]) şi cu căuşe [30]) de aur. Ştergarele erau de mătase şi în ţesătură cu fir de cel bun şi cu mărgăritare.

După ce ieşiră din baie şi se îmbrăcară, trecură prin grădină, unde mirosul florilor îi îmbăta.

Zâna porunci şi trase la scară o căruţă ferecată în aur, cu patru telegari [31]) de mâncau foc. Căruţa era împodobită cu pietre nestemate [32]) de sclipeau în faţa soarelui ca cine ştie ce lucru mare. Ei se urcară. Cum se puse el lângă dânsa, un luceafăr se aşează pe fruntea ei, şi aşa strălucea de orbea pe cei ce se uitau asupra dânşilor.

Amândoi erau îmbrăcaţi cu nişte haine scumpe şi foarte frumoase. Caii porniră. Dară zburau de

---

25) cu ochii deschişi mari, de mirare; holdaţi
26) încălzită uşor.
27) scoarţă, covor ţărănesc.
28) minunăţii.
29) năstrape, cuvânt de origine turcească = cană.
30) lingură mare, cu mânerul lung.
31) cai sprinteni.
32) pietre nestemate = pietre preţioase.

par'că n'atingeau pământul, iară nu că mergeau. Intr'o clipă ajunseră la împăratul, tatăl băiatului, carele îi aştepta şi se ciudea [33]) de atâta întârziere.

Când îi văzură, toţi înţeleseră că aceasta era femeie de pe alte tărâmuri, şi lăuda pe fiul de împărat pentru o aşa nimerită şi neaşteptată alegere. Fraţii cei mai mari o mâlciră [34]), văzând atâta frumuseţe şi atâta bogăţie. Mai mare strălucire şi gingăşie ca aceasta nu se mai văzuse sub soare şi pe la dânşii până atunci. Incepură a-şi da coate, a-şi veni în cunoştinţă şi a se căi de râsul ce făcuseră de fratele lor.

Impăratul nu mai putu de bucurie, când văzu că fiul său cel mai mic îi aduce în casă minunea minunilor. Zâna se purtă cu mare bunăcuviinţă şi vorbi astfel încât robi toate inimile. Oaspeţii nu-şi mai luau ochii dela dânsa, şi urechile lor nu mai ascultau alte vorbe decât vorbele ei, că mult erau cu lipici [35]).

Fiii cei mari ai împăratului povăţuiră pe logodnicele lor, ca să facă şi ele tot ce va vedea pe zâna că face, şi la cununie şi la masă.

Impăratul îşi împlini pofta inimei lui. El dorise, vezi, să-şi cunune toţi copiii într'o zi, şi aşa şi făcu.

Era vesel împăratul pentru aceasta cât un lucru mare [36]).

După ce se cununară fiii împăratului cu logodnicele ce-şi aleseseră fiecare, se prinseră în horă şi jucară ca la nunta unui împărat. Ceilalţi jucau,

---

33) se ciudea— se minuna. *Ciudă* în limba veche românească avea înţelesul de minune.

34) rămaseră muţi de uimire. A tăcea mâlc — a nu spune un cuvânt.

35) adică erau aşa de plăcute că se lipeau de sufletul ascultătorilor.

36) ca pentru un lucru mare.

nu jucau, dară zâna când juca, părea că n'atinge pământul. Lumea privea şi i se umplea inima de mândrie, căci fiul cel mic al împăratului lor adusese o aşa zână să o domnească. Oamenii se luau la prinsoare că nici în cer nu se găsea o mai mare frumuseţe ca ceea ce aveau ei dinaintea ochilor lor.

Intre acestea veni seara, şi se puse o masă d'alea împărăteştile. Imprejurul mesei împărăteşti, o mulţime de alte mese erau puse pentru boierime, pentru negustorime şi pentru prostime. Se puseră la masă.

Nurorile cele mari ale împăratului ţineau ochii ţintă la zână să vază ce face ea, ca să facă şi ele, după povaţa soţilor lor.

Zâna, din fiecare fel de bucate ce se aducea la masă, lua câte niţele şi băga în sân. Asemenea făcură şi cumnatele ei. Mâncară şi se veseliră cât le ceru inima.

Când se sculară dela masă, zâna se duse la împăratul-socru, îi sărută mâna, îi mulţumi şi scoţând din sân, de unde băgase bucatele, un mănunchiu de flori bine-mirositoare, i-l dete ca semn de iubire fiască.

Odată se umplu locul de un miros aşa de frumos şi străin, cum nu mai mirosise oamenii locului aceluia. Atunci toţi într'o glăsuire strigară: „să ne trăiască doamna şi împărăteasa noastră"; iară ea, fără a se mândri, se trase dinaintea împăratului cu totul smerită şi se aşeză lângă soţiorul ei.

In calea ei începu a curge de printre încreţiturile hainei sale mărgăritare, de umplu[37]) locul; iară mesenii, cu buni, cu proşti, se plecară şi le adunară.

Ducându-se şi nurorile cele mai mari ale împăratului să-i mulţumească, îi sărutară şi ele mâna.

---

37) corect: umplură.

Când voiră însă a scoate şi ele din sân ce puseseră în timpul mesei, băgară de seamă că hainele lor sunt murdare şi terfelite de bucate încât nu mai semăna[38]) a haine puse pe om, ci a alte dihanii[39]). Şi se făcu un râs de mila lor în toată nunta, încât plecară umilite în cămările[40]) lor, ca să se schimbe, fiindcă nu mai era chip a mai sta aşa îngălate[41]) la nuntă.

Atunci mulţimea, cu mic, cu mare, şi împăratul împreună cu dânsa, strigară într'un grai, că aceşti soţi să-i domnească de aci înainte. Impăratul se coborî din scaun şi se urcă fiul cel mic cu soţia sa.

Această împărătească cu rostul ei cel blajin, cu purtarea cea cumpătată, se făcu de o iubiră până şi cumnatele ei. Iară fiul împăratului, cu agerimea minţii lui, cu înţelepciunea cea firească şi cu poveţele împărătesei, soţia lui, domni în pace, în linişte şi în veselie toată viaţa lui.

Eram şi eu p'acolo. Şi fiindcă am dobândit şi eu un os de ros, mi-am pus în gând să vă povestesc, boieri d-voastră, lucruri care, de s'ar crede, m'ar da de minciună; şi încălecai p'o şea, etc.

Notă. Povestită de d-na Jeorjean, din Bucureşti, strada Clopotar, la 1877, Iunie.

38) corect: semănau.
39) fiare sălbatece.
40) odăi.
41) murdare.

ALEODOR IMPĂRAT

Aleodor împărat şi călcarea sfatului dat de tatăl său. Pe moşia lui Jumătate de om, călare pe un iepure şchiop. Aleodor constrâns să aducă pe fata lui Verdeş Împărat. Întâlnirea cu ştiuca, cu corbul rănit şi cu tăunele. La curtea lui Verdeş împărat. Îndeplinirea condiţiunilor puse pentru dobândirea fetei, cu ajutorul animalelor recunoscătoare. Moartea lui Jumătate de om. Că ătoria lui Aleodor Împărat.

A fost odată ca niciodată etc.

A fost odată un împărat. El ajunsese la căruntețe[1]) şi nu se învrednicise a avea şi el măcar un copil. Se topea d'a'n picioarele[2]), bietul împărat, să aibă şi el, ca toţi oamenii, măcar o stârpitură de fecior[3]), dară în deşert.

Când, tocmai la vreme de bătrâneţe, iată că se îndură norocul şi cu dânsul, şi dobândi un drag de copilaş, de să-l vezi şi să nu-l mai uiţi. Împăratul îi puse numele Aleodor. Când fu a-l boteza, împăratul adună Răsărit şi Apus, Miazăzi şi Miază-noapte, ca să se veselească de veselia lui. Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile, şi se chefuiră, şi se bucurară, de o ţinură minte cât trăiră.

Băiatul de ce creştea, d'aia se făcea mai isteţ şi mai iscusit. Nu mai trecu mult şi iată că împăratul ajunse la marginea groapei[4]). Când fu la ceasul morţii, el luă copilul pe genunchi şi-i zise:

— Dragul tatei, iată că Dumnezeu mă chiamă.

---

1) bătrâneţe.
2) se prăpădea de dorul de a avea copii.
4) la marginea mormântului, adică aproape de sfârşitul vieţii.

Sunt în clipa de a-mi da obştescul sfârşit. Eu văz că tu ai să ajungi om mare. Şi chiar mort, oasele mele se vor bucura în mormânt de isprăvile tale. Asupra cârmuirii împărăţiei n'am nimic să-ţi zic, fiindcă tu, cu iscusinţa ta, ştiu că ai s'o duci bine. Un lucru numai am să-ţi spui: vezi tu şi oamenii se făleau că le-a fost dat de sus ca să vânezi p'acolo, că este nevoie de cap [5]). Acel munte este moşia lui Jumătate de om călare pe jumătate de iepure-şchiop ; şi cine calcă pe moşia lui, nu scapă nepedepsit.

Acestea zicând, căscă gura de trei ori, şi-şi dete sufletul. Se duse şi el ca toată suflarea de pe pământ, de pare că n'a fost de când lumea şi pământul.

Il jeliră ai săi, îl jeliră boierii, îl jeli şi poporul; în cele de pe urmă trebuiră să-l îngroape.

Aleodor, după ce se urcă în scaunul tătâne-său, deşi copilandru, puse ţara la cale ca şi un om matur. Toată lumea era mulţumită de domnirea sa, şi oamenii se făleau că le-a fost dat de sus ca să trăiască în zilele lui.

Adesea ieşea Aleodor la vânătoare ca să-şi petreacă ceasurile ce-i prisosea [6]) dela trebile împărăţiei. El ţinea minte ce-i spusese tătâne-său şi se silea să-i păzească cuvintele cu sfinţenie.

Intr'o zi, nu ştiu cum făcu, dus fiind pe gânduri, şi alunecă de călcă pe pământul pocitului de om. N'apucă să facă zece, douăzeci de paşi, şi iată că se pomeni cu dânsul dinaintea lui.

Acum nu-i era lui pentru că trecuse pe pământul omului celui slut şi scârbos, ci îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său ce-i spusese cu grai de moarte.

---

5) este primejdie de a-ţi pierde capul.

6) adică ceasurile libere; p r i s o s e a, e forma popu'ară necorectă, în loc de: prisoseau.

Pocitania pământului îi zise : — Toţi nelegiuiţii ce-mi calcă hotarul, cad în robia mea.

— Mai întâi trebue să ştii, îi răspunse Aleodor, că din nebăgare de seamă şi fără de voia mea am călcat pe coprinsul tău, şi n'am nici un gând rău asupră-ţi.

— Eu te socoteam mai altfel; dar văz că ai de gând să-ţi cei iertăciune dela mine ca toţi fricoşii.

— Ba să mă ferească Dumnezeu ! Eu ţi-am spus curatul adevăr, şi dacă vrei luptă, alege-ţi: în săbii să ne tăiem, în buzdugane [7]) să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm.

— Nici una, nici alta. Ci, ca să scapi de pedeapsă, alt chip nu e, decât să te duci să-mi aduci pe fata lui Verdeş împărat.

Aleodor voi să se codească [7]) oarecum, ba că trebile împărăţiei nu-l iartă să facă o călătorie aşa de lungă, ba că n'are călăuz, ba că una, ba că alta; dar aşi! unde vrea să ştie pocitul de toate astea! El o ţinea una: să-i aducă pe fata lui Verdeş împărat, dacă vrea să scape de ponosul [9]) de tâlhar, de călcător de drepturile altuia, şi să rămâie cu sufletul în oase [10]).

Aleodor se ştia vinovat. Deşi fără voia lui, dar ştia că a făcut un păcat de a călcat pe moşia slutului. Mai ştia iară că de omul dracului să dai şi să scapi. Să n'ai nici în clin [11]), nici în mânecă cu dânsul. Făgădui în cele din urmă să-i facă slujba cu care-l însărcina.

Jumătate de om, călare pe jumătate de iepure

---

7) ghioagă (măciucă) de fier cu ţinte în vârf.

8) a se codi = a se da la coadă.

9) ponos = nume rău.

10) chinuit până rămâne numai cu oasele pe el.

11) clin = petec de pânză ce se pune la mâneca unei cămăşi; *nici în clin, nici în mânecă* = să nu mai ai nimic cu el, nici o legătură.

şchiop, ştia că, deoarece Aleodor i-a făgăduit, apoi are să-şi ţie cuvântul, ca unul ce era om de omenie, şi-i zise:

— Pasă[12]) cu Dumnezeu, şi să-ţi ajute să vii cu izbânda bună.

Aleodor plecă. Şi cum mergea el gândindu-se şi răsgândindu-se cum să-şi împlinească sarcina mai bine, căci îşi dăduse cuvântul, se pomeni pe marginea unui eleşteu, şi o ştiucă se sbătea de moarte pe uscat.

Cum o văzu, el se duse să o ia, ca să-şi aline foamea cu dânsa. Ştiuca îi zise:

—Nu mă omorî, Făt-Frumos; ci mai bine dă-mi drumul în apă, că mult bine ţi-oi prinde când cu gândul n'ăi gândi.

Aleodor o ascultă şi o dete în apă. Atunci ştiuca îi mai zise:

— Ţine acest solzişor, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.

Flăcăul plecă mai înainte şi se tot mira de o astfel de întâmplare.

Când, iacă, se întâlneşte cu un corb ce avea o aripă ruptă. Şi voind să vâneze corbul, el îi zise:

— Făt-Frumos, Făt-Frumos, decât să-ţi încarci sufletul cu mine, mai bine ai face să-mi legi aripa, că mult bine ţi-oi prinde.

Aleodor îl ascultă; căci era băiat viteaz şi de treabă, şi îi legă aripa. Când era să plece, corbul îi zise:

— Ţine peniţa[13]) asta, voinicule, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.

Luă peniţa Aleodor şi-şi căută de drum. Dară nu făcu ca la o sută de paşi, şi iată că dete peste

---

12) Du-te.
13) pana mică.

un tăune[14]). Când se gătea[15]) a-l strivi cu piciorul, tăunele zise:

— Cruţă-mi viaţa, Aleodor împărat, şi eu te voi mântui pe tine dela moarte. Ţine acest puf ulet din aripioara mea, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.

Auzind Aleodor unele ca acestea, şi că îi zise şi pre nume, odată ridică piciorul şi lăsă pe tăune să se ducă în voia lui.

Şi mergând înainte, cale de nu ştiu câte zile, dete de palaturile lui Verdeş împărat. Cum ajunse aci, se puse la poartă şi aşteptă că doar de va veni cineva să-l întrebe ce caută.

Stete o zi, stete două; şi ca să vie cineva să-l întrebe ce voeşte, ba. Când fu în ziua d'a treia, Verdeş împărat chemă slujitorii şi le dete o gură de or pomeni-o.

— Cum se poate, le zise el, să stea omul trei zile la poarta mea, şi să nu meargă nimeni să-l cerceteze? Pentru asta vă plătesc eu simbrie?[16]) Pentru asta vă am eu la mine pe procopseală?

Slujitorii dădeau din colţ în colţ şi nu ştiau ce să răspundă. In cele de pe urmă, chemă pe Aleodor şi-l duse înaintea împăratului.

— Ce vrei, flăcăule, îi zise împăratul, şi ce aştepţi la poarta curţilor mele?

— Ce să voi, mărite împărate, îi răspunse el, iată sunt trimis să-ţi cer fata.

— Bine, băiete. Dar mai întâi trebue să facem legătură[17]), căci aşa este obiceiul la curtea mea. Ai voie să te ascunzi unde vei voi în trei zile d'a rândul. Dacă fie-mea te va găsi, capul ţi se va

---

14) O insectă neagră-cafenie, care înţeapă vitele şi le suge sângele.

15) se pregătea.

16) simbrie = leafă.

17) adică învoială.

tăia şi se va pune în parul ce a mai rămas, din o sută, fără cap. Iară dacă nu te va găsi, atunci cu cinste împărătească o vei lua de la mine.

— Am nădejde la Dumnezeu, mărite împărate, că nu mă va lăsa să piei. Parului îi vom putea da şi altceva, nu tot cap de om. Să facem legătura.

— Aşa ?

— Aşa.

Se puseră şi făcură legătura; scriseră carte[18]) şi o întăriră.

Viind fata de faţă, se învoiră ca, a doua zi, el să se ascundă cum va şti mai bine. Iară dacă se învoiră, el rămase într'un neastâmpăr, ce-l chinuea mai cumplit decât moartea. El se gândea şi se răzgândea cum să se ascundă mai bine. Vezi că era vorba de capul lui, iară nu de altceva. Şi tot mergând pe gânduri şi tot plănuind, iată că-şi aduse aminte de ştiucă. Scoase solzul, se uită şi se gândi la stăpâna lui; când, iată, măre, că ştiuca şi venise şi-i zise:

— Ce pofteşti dela mine, Făt-Frumos?

— Ce să poftesc? Iacă, iacă, ce mi s'a întâmplat. Nu ştii tu ceva să mă înveţi ce să fac?

— Ia nu te mai îngrija. Lasă pe mine.

Şi îndată, lovind din coadă, făcu pe Aleodor un cosăcel[19]) şi îl ascunse pe fundul mării, printre ceilalţi cosăcei.

Când se sculă fata, îşi luă ochianul şi se uită cu el în toate părţile. Nu-l văzu. De unde ceilalţi care venise să o ceară în căsătorie, se ascundeau prin pivniţi, pre după case, pre după câte o şiră de paie, sau prin vreo culă[20]) părăsită, Aleodor se ascunse astfel încât fata intră la grije că a să

18) carte însemna în limba veche: scrisoare, act scris.
19) peşte lungăreţ şi turtit ca plătica.
20) culă = clădire în formă de turn.

fie[21]) biruită. Ce-i veni ei, se uită cu ochianul şi în mare şi îl zări pe fundul mării printre cosăcei. Pasă-mi-te ochianul ei era năzdrăvan.

— Ieşi d'acolo, hoţomanule, îi zise ea râzând. Ce mi te-ai posmăgit[22]) aşa? Din coşcogea-mi-te[23]) omul te-ai făcut un cosac şi mi te-ai ascuns în fundul mării.

N'avu încotro şi trebui să iasă.

Ea zise şi împăratului:

— Mi se pare tată, că flăcăul ăsta mi-a venit de hac[24]). Şi mult e nurliu[25]) şi drăgălaş. Chiar de l-oi afla până la a treia oară, să-l ierţi, tată, că nu e prost ca ceilalţi. Boiul[26]) lui îl arată a fi ceva mai deosebit.

— Vom vedea, îi răspunse împăratul.

A doua zi, ce-i veni lui, se gândi la corb. Acesta fu numai decât dinaintea lui, şi-i zise:

— Ce mă vrei, stăpâne?

— Ia uită-te, neiculiţă, ce mi s'a întâmplat; nu ştii tu ceva să mă înveţi?

— Să cercăm.

Şi lovindu-l cu aripa, îl făcu un pui de corb şi îl vârî într'un stol de corbi ce se urcase până la vântul turbat[27]).

Cum se sculă fata, îşi luă ochianul şi iarăşi îl căta prin toate locurile. Nu e. Caută-l pe pământ; nu e. Caută-l prin ape şi prin mări, nu e. Se luă de gânduri fata. Când, către nămiezi, ce-i

---

21) a să fie = va să fie, va fi.

22) te-ai strâns aşà ca un posmag (pesmete) uscat.

23) coşcogea e un cuvânt de origine turcească, înseamnă: foarte mare.

24) hac = leafă (în Moldova); a veni de hac = a se răfui; deci aci: m'a încolţit, m'a învins.

25) graţios, atrăgător.

26) boiul = chip.

27) vântul turbat este, după credinţa populară, vântul care bântuie în regiunile cele mai înalte ale văzduhului.

veni ei, se uită şi în sus. Şi zărindu-l în slava cerului printre stolul de corbi, începu a-i face cu degetul şi-i zise:

— Ghidi, ghidi[28]), tâlharule ce eşti! Dă-te jos d'acolo, omule, ce mi te-ai făcut aşa pitcoace[29]) de pasăre? Nici în rai nu scapi de mine.

Se dete jos, că n'avea ce face. Impăratul începu a se minuna şi el de isteţimea lui Aleodor, şi-şi plecă urechea la rugăciunea fiicei sale.

Insă, fiindcă legătura era ca să se ascunză până de trei ori, împăratul zise:

— D'a minune, ia să vedem unde are să se mai ascunză.

A treia zi, dis de dimineaţă, se gândi la tăune. Acesta veni într'un suflet. După ce îi spuse ce voeşte, tăunele zise:

— Lasă pe mine, şi de te-oi găsi, eu aici sunt.

Il făcu o lindină[30]) şi îl ascunse chiar în coada fetei, fără să simţă ea.

Sculându-se fata şi luând ochianul, îl căută toată ziua, şi ca să dea de dânsul, nici cât. Ea se da de ceasul morţii[31]); căci îl simţea, i se arăta ei a fi p'aci prin preajmă[32]), dară de văzut nu-l vedea. Cătă cu ochianul prin mare, pre pământ, prin văzduh, dară nu-l văzu nicăiri. Către seară, obosită de atâta căutare, strigă:

— Ci că arată-te odată. Te simţ că eşti p'aci p'aproape, dară nu te văz. Tu m'ai biruit, a ta să fiu.

Dacă auzi el că este biruită, se dete binişor jos din coada ei şi se arătă. Impăratul n'avu nici

---

28) expresiune de mirare şi de mustrare în acelaş timp de origine turcească; înseamnă: ce mai om, sau: ce mai lucru!
29) pitcoace = mică, pitică.
30) ou de păduche de cap.
31) adică se sbătea ca în ceasul morţii.
32) împrejurul ei.

el ce mai zice şi îi dete fata. Când plecară, îi petrecu cu mare cinste şi alai[33]) până afară din împărăţia lui.

Pe drum, ei stătură să facă popas[34]). Şi după ce îmbucară câte ceva, el puse capul în poala ei şi adormi. Fata de împărat, tot uitându-se la el, i se scurgea ochii după frumuseţea şi după boiul[35]) lui. Inima îi dete brânci, şi ea nu se putu opri, ci îl sărută. Aleodor, cum se deşteptă, îi trase o palmă de auzi câinii în Giurgiu[36]). Ea plânse şi îi zise:

— I! Aleodor dragă, dar grea palmă mai ai.

— Te-am pălmuit pentru fapta ce ai făcut; căci eu nu te-am luat pentru mine, ci pentru cela ce m'a trămis pe mine.

— Apoi bine, frăţioare, de ce nu mi-ai spus aşa de acasă; căci atunci ştiam şi eu ce să fac; dară lasă, nici acum nu e timpul trecut.

Pornind şi de aici, ajunseră cu sănătate la Jumătatea de om, călare pe jumătate de iepure şchiop.

— Iată, m'am închinat cu slujba, zise Aleodor, şi voi să plece.

Fata, când văzu pe acea iasmă, se cutremură de scârbă, şi nu voia să rămâe la dânsul odată cu capul.

Slutul se dete pe lângă fată şi începu s'o linguşească cu vorbe miorloitoare şi să se ia cu binele pe lângă dânsa.

Dară fata îi zise:

— Piei de dinaintea mea, satano, că te trimit la mumă-ta iadul, care te-a vărsat pe faţa pământului.

---

33) paradă.
34) adică se opriră.
35) chipul, înfăţişarea.
36) îi trase o palmă de auzi câinii în Giurgiu, adică îi trase o palmă grea.

Sluţenia de neom se topea de dragostea fetei, se lungea cu burta pe pământ şi umbla cu şoşele [37]), cu momele [37]) să înduplece pre fată a-l lua de bărbat.

Dar, aşi! feritu-l-a sfântuleţul să se apropie de dânsa! căci îl ţinea ţintuit [38]) în loc cu ochii cât de colo. Din satană, din iasmă [39]) şi din spurcăciune nu-l mai scotea.

— Piei, necuratule, de pe faţa pământului, să scape lumea de o ciumă şi de o holeră ca tine.

Mai stărui, ce mai stărui, şi dacă se văzu înfruntat până într'atât, iasma plesni de necaz, cum de să fie el ocărît atât de mult de o cutră [40]) de muiere.

Atunci Aleodor întinse coprinsul său şi peste moşia lui Jumătate de om, călare pe jumătate de iepure şchiop, luă de soţie pe fata lui Verdeş împărat şi se întoarse la împărăţia lui.

Când îl văzură alde [41]) gloatele venind teafăr, alături cu o soţioară de-i râdea şi stelele de frumoasă, îl primiră cu mare bucurie; şi urcându-se din nou în scaunul împărăţiei, domni şi trăi în fericire, până se istoviră [42]).

Iară eu încălecai pe o şea şi v'o spusei dumneavoastră aşa.

Notă. Comunicat de un şcolar din gimnaziu, şezător în Duşumea, localitate în Bucureşti, la anul 1875.

---

37) şosele = şopteli; momele = amăgiri, adică se căznea să o amăgească.

38) ţintuit = nemişcat, parecă ar fi fost bătut cu ţinte pe loc.

39) iasmă = nălucă, vedenie urâtă.

40) cutră = femee de nimic.

41) alde, o formă populară de adjectiv: acele gloate (mulţime).

42) se instovi = muri.

PORCUL CEL FERMECAT

Sfatul dat fetelor de tatăl lor, care pleacă la războiu. Călcarea sfatului. Jalea fetei celei mici. — Împlinirea destinului şi căsătoria cu porcul. — Porcul este fiu de împărat, blestemat de o vrăjitoare. — Fata amăgită de vrăjitoare prelungeşte farmecul. — Fiul împăratului dispare. — Fata pleacă în căutarea lui. — La mama Sfintei Lune; la mama Soarelui; la mama Vântului. Întâlnirea soţilor la marginea pământului. — Înapoi la casa părintească.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un împărat şi avea trei fete. Şi fiind a merge[1]) la bătălie, îşi chemă fetele şi le zise:

— Iacă, dragele mele, sunt silit să merg la războiu. Vrăjmaşul s'a sculat cu oaste mare asupra noastră. Cu mare durere mă despart de voi. In lipsa mea băgaţi de seamă să fiţi cuminte, să vă purtaţi bine şi să îngrijiţi de trebile casei.. Aveţi voie să vă preîmblaţi prin grădină, să intraţi prin toate cămările[2]) casei; numai în cămara din fund, din colţul din dreapta, să nu intraţi că nu va fi bine de voi.

— Fii pe pace, tată, răspunseră ele. Nici odată n'am eşit din cuvântul dumitale. Du-te fără grije şi Dumnezeu să-ţi dea o isbândă strălucită.

Toate fiind gata de pornire, împăratul le dete cheile dela toate cămările, mai aducându-le aminte încă odată poveţele ce le dăduse, şi-şi luă ziua bună dela ele.

---

1) fiind a merge, expresiune populară: fiind vremea să meargă, trebuind să meargă.

2) odăile.

BIBLIOTECA REGELUI CAROL I

Fetele împăratului, cu lacrămile în ochi, îi sărutară mâna, îi poftiră biruinţă; iar cea mai mare din ele primi cheile din mâna împăratului.

Nu se ştia[3]) ce să se facă de mâhnire şi de urît fetele, când se văzură singure. Apoi, ca să le treacă de urît, hotărîră ca o parte din zi să lucreze, o parte să citească şi o parte să se plimbe prin grădină. Aşa făcură şi le mergea bine.

Vicleanul pismuia pacea fetelor şi-şi vârî coada.

— Surioarele mele, zise fata cea mai mare, câtu-i ziulica de mare toarcem, coasem citim. Sunt câteva zile de când ne aflăm singure, n'a mai rămas nici un colţ de grădină pe unde să nu ne fi plimbat. Am intrat prin toate cămările palatului tatălui nostru şi am văzut cât sunt de frumos şi bogat împodobite; de ce să nu intrăm şi în cămara ceia în care ne-a oprit tatăl nostru de a intra.

— Vai de mine, leliţă[4]), zise cea mai mică, mă mir cum ţi-a dat în gând una ca aceasta, ca să ne îndemni dumneata să călcăm porunca tatălui nostru. Când tata a zis să nu intrăm acolo, trebuie să fi ştiut el ce a zis şi pentru ce a zis să facem aşa.

— Că doară nu s'o face gaură în cer, d'om intra, zise cea mijlocie. Că doară n'o fi niscaiva zmei să ne mănânce, ori alte lighioane[5]). Ş'apoi de unde o să ştie tata dacă noi am intrat au ba?

Tot vorbind şi îndemnându-se, ajunseră tocmai pe dinaintea acelei cămări; cea mai mare din surori care era şi păstrătoarea cheilor, băgă cheia în broasca uşei şi, întorcând-o niţel, scârţ! uşa se deschise.

Fetele intrară.

Când colo, ce să vază? Casa n'avea nici o po-

3) nu ştiau.
4) leliţă, de la lele = soră mai mare.
5) animal sălbatic, necurat, scârbos.

doabă; dară în mijloc era o masă mare cu un covor scump pe dânsa, şi d'asupra o carte mare deschisă.

Fetele, nerăbdătoare, voiră a şti ce zicea în cartea aceia. Şi cea mare înaintă, şi iată ce ceti:

— Pe fata cea mare a acestui împărat are s'o ia un fiu de împărat dela răsărit.

Merse şi cea mijlocie, şi întorcând foaia, ceti şi ea:

— Pe fata cea mijlocie a acestui împărat are s'o ia un fiu de împărat dela apus.

Râseră fetele şi se veseliră, chihotând şi glumind între ele. Fata cea mică însă nu voia să se ducă.

Cele mai mari nu o lăsară în pace, ci cu voie, fără voie, o aduse şi pe dânsa lângă masă, şi cam cu îndoială, întoarse şi ea foaia şi ceti:

— Pe fata cea mică a acestui împărat are s'o ia de soţie un porc.

Trăsnetul din cer de ar fi căzut, nu i-ar fi făcut mai mult rău ca ceeace i-a făcut citirea acestor vorbe. P'aci, p'aci, era să moară de mâhnire. Şi, dacă n'o ţineau surorile, îşi şi spărgea capul căzând.

După ce se desmetici[6]) din leşinul ce-i venise, de inimă rea, începură s'o mângâie surorile.

— Ce! îi ziseră, mai crezi şi tu la toate acelea! Unde ai mai pomenit tu, ca o fată de împărat să se mărite după un porc?

— Ce copilă eşti! îi zise cealaltă, dară tata n'are destulă oştire ca să te scape, chiar când s'ar întâmpla să vie să te ceară un dobitoc aşa de scârbos?

Fata cea mică a împăratului ar fi voit să se înduplece a crede cele ce îi spuneau surorile; dară n'o lăsa inima. Gândul ei îi era mereu la cartea care spuse că norocul celorlalte surori era să fie

6) se trezi; îşi veni în fire.

aşa de frumos şi numai ei îi spusese că o să i se întâmple ceeace nu se mai auzise până atunci pe lume. Şi apoi o rodea la ficaţi[7]) călcarea poruncii tatălui lor.

Ea începu a lâncezi[8]). Şi numai în câteva zile aşa se schimbase, încât nu o mai cunoşteai; din rumenă şi veselă ce era, ajunse de se ofilise[9]) şi nu-i mai intra nimeni în voie. Se ferea de a se mai juca cu surorile prin grădină, d'a culege flori ca să le puie la cap şi d'a cânta cu toatele când erau la furcă, ori la cusătură.

Intre acestea tatăl fetelor, împăratul, făcuse o isbândă cum nu se aştepta, biruind şi gonind pe vrăjmaş. Şi fiindcă gândul îi era la fiicele sale, făcu ce făcu şi se întoarse mai curând acasă. Lume după lume ieşise întru întâmpinarea lui, cu buciume[10]), cu tobe şi cu surle[11]), înveselindu-se că împăratul se întorcea biruitor.

Cum ajunse, până a nu merge acasă, împăratul dete laudă Domnului că-i ajutase asupra protivnicilor, cari se sculase asupra lui, de-i înfrânse. Apoi mergând acasă, fiicele lui îi ieşîră înainte. Bucuria lui crescu când văzu că fetele îi erau sănătoase. Fata cea mică se feri cât putu a nu se arăta tristă.

Cu toate astea, nu după mult timp, împăratul băgă de seamă, că fie-sa cea mică din ce în ce slăbea şi se posomora. Indată îi trecu un fier ars prin inimă, gândindu-se că poate i-au călcat porunca. Şi de unde să nu fie aşa!

---

7) o chinuea de pare că ar fi ros-o ceva la ficaţi.

8) a lâncezi = a slăbi de suferinţă.

9) se veştejise; slăbise ca o floare care se veştejeşte.

10) buciumul este un instrument muzical lucrat din coaje de teiu; lung uneori de 3 metri; lărgit şi încovoiat puţin la capătul de jos.

11) surlă: un fel de fluer cu sunetul ascuţit, întrebuinţat în armatele vechi.

Ca să se încredinţeze, îşi chemă fetele, le întrebă, poruncindu-le să-i spuie drept.

Ele mărturisiră. Se feriră însă d'a spune care din ele fuse îndemnătoarea.

Cum auzi împăratul una ca aceasta, se tânguia în sine cu amar, şi cât p'aci era să-l birue mâhnirea.

Işi ţinu însă firea şi căuta a-şi mângâia fata care vedea că se pierde. Ce s'a făcut, s'a făcut; văzu el că acum o mie de vorbe un ban nu fac.

Incepuse a se cam uita întâmplarea aceasta. Când, într'o zi, se înfăţişă la împăratul fiul unui împărat dela răsărit şi-i ceru de soţie pe fata cea mare. Impăratul i-o dete cu mulţumire. Făcură nuntă înfricoşată şi peste trei zile o petrecu cu mare cinste până la hotar. Peste puţin, aşa făcu şi cu fata cea mijlocie pe care o ceruse un fiu de împărat dela apus.

Cu cât vedea că se împlinesc întocmai cele scrise în cartea ce citise, cu atât fata împăratului se întrista şi mai mult. Ea nu mai voia să mănânce, nu se mai gătea, nu mai ieşea la plimbare; voia să se lase să moară mai bine, decât să ajungă batjocura lumii. Dară împăratul nu-i da răgaz[12]) să puie în lucrare o faptă aşa de nelegiută, ci o mângâia cu fel de fel de poveţe.

Mai trecu ce mai trecu şi iată, măre, că într'o zi împăratul se pomeneşte cu un porc mare că intră în palatul lui şi-i zice:

— Sănătate ţie, împărate; să fii rumen şi voios ca răsăritul soarelui într'o zi senină.

Bine ai venit sănătos, prietene. Dară ce vânt te aduce pe la noi?

— Am venit în peţit, răspunse porcul.

Se miră împăratul când auzi de la porc aşa vorbe

---

12) răgaz = păsuială, nu-i da timp.

frumoase, şi îndată îşi dete cu părerea că aci nu putea să fie lucru curat. Ar fi voit s'o cârmească[13]) împăratul spre a nu-i da fata de soţie; dar după ce auzi că curtea şi uliţele geme[14]) de porci, care venise cu peţitorul, n'avu încotro, şi-i făgădui. Porcul nu se lăsă numai pe făgăduială, ci intră în vorbă şi, şi hotărî ca nunta să se facă peste o săptămână. Numai după ce primi cuvânt bun dela împăratul, porcul plecă.

Până una alta, împăratul îşi povăţui fata să se supuie ursitei, dacă aşa a voit Dumnezeu. Apoi îi zise :

— Fata mea, cuvintele şi purtarea cea înţeleaptă a acestui porc, nu este de dobitoc; odată cu capul nu crez eu ca el să se fi născut porc. Trebuie să fie vre-o fermecătorie sau vre-o altă drăcie aci. Insă tu să fii ascultătoare, să nu ieşi din cuvântul lui, căci Dumnezeu nu te va lăsa să te chinueşti mult timp.

— Dacă dumneata, tată, găseşti cu cale aşa, răspunse fata, te ascult şi-mi pui nădejdea în Dumnezeu. Ce o vrea el cu mine. Aşa mi-a fost trişteа[15]); văz eu că n'am încotro.

Intre acestea sosi şi ziua nunţii. Cununia se făcu cam pe sub ascuns. Apoi puindu-se porcul cu soţia sa într'o căruţă împărătească, porni la dânsul acasă.

Pe drum trebuia să treacă pe lângă un noroi mare; porcul porunci să stea căruţa; se dete jos şi se tăvăli în noroi, până se făcu una cu tina[16]), apoi suindu-se, zise miresei să-l sărute. Biata fată ce să facă? Scoase batista, îl şterse niţel la bot

---

13) să întoarcă lucrurile, întocmai ca un corăbier care întoarce cârma corăbiei în altă direcţie.
14) formă populară necorectă, în loc de gem.
15) soartă.
16) noroi.

şi-l sărută, gândindu-se să asculte poveţile tatălui său.

Când ajunseră acasă la porc, care era într'o pădure mare se şi înseră. Şezură, niţel de se odihniră de drum, cinară împreună şi se culcară. Peste noapte, fata împăratului simţi că lângă dânsa era un om, dară nu un porc. Se miră. Insă îşi aduse aminte de cuvintele tătâne-său şi începu a se mai însufleţi, plină de nădejde în ajutorul lui Dumnezeu.

Porcul seara se desbrăca de pielea de porc, fără să simţă fata, şi dimineaţa, până a nu se deştepta ea, el iară se îmbrăca cu dânsa.

Trecu o noapte, trecură două, trecură mai multe nopţi, şi fata nu se putea domiri cum se face de bărbatu-său ziua este porc şi noaptea om. Pasă-mi-te el era fermecat, vrăjit să fie aşa.

Mai târziu, începu a prinde dragoste de dânsul, când simţi rodurile căsătoriei; atât numai se mâhnea că nu ştia ce o să dea lumii peste câteva luni. Când, într'o zi, văzu trecând pe acolo o babă cloanţă[18]) vrăjitoare.

Ea, care nu văzuse oameni de atâta mare de timp[19]), era jinduită[20]), şi o chemă să mai vorbească cu dânsa câte ceva. Vrăjitoarea îi spuse că ştie să ghicească, să dea leacuri şi câte nagode[21]) toate.

— Aşa să trăieşti, bătrânico, ia spune-mi, d'a minune ce are bărbatu-meu de este ziua porc şi noaptea, când doarme lângă mine, îl simţ că este om?

---

18) babă bătrână fără dinţi.

19) mare de timp = trecuse timp mult cât o mare fără margini.

20) a jindui = a râvni; a dori mult.

21) nagode = lucruri rare, minunăţii, ciudăţenii.

— Ceeace-mi spui, puica mamei, eram să ţi-o spui eu mai înainte; căci nu de surda[22]) sunt ghicitoare. Să-ţi dea mămulica leacuri care să-i taie fermecele.

— Dă-mi, zău, mămuşoară, şi ţi-oi plăti cât mi-i cere, că mi s'a urît cu el aşa.

— Ţine icea, puişorul mamei, aţa aceasta. Să nu ştie el de dânsa, că n'are leac. Să te scoli când doarme el, binişor, şi să i-o legi de piciorul stâng, cât se poate de strâns, şi să vezi, draga babei, că dimineaţa rămâne om. Parale nu-mi trebuie. Eu voi fi destul de plătită când voi afla că o să scapi de aşa urgie. Mi se rupe, uite, băierile[23]) inimei de milă, pentru dumneata, bobocelul mamei, şi mă căesc, mă căesc, cum de să nu aflu mai dinainte ca să-ţi viu într'ajutor.

După ce plecă zgripţoroaica[24]) de vrăjitoare, fata de împărat ascunse cu îngrijire aţa; iară peste noapte se sculă binişor, în cât să n'o simţă nici măiastrele[25]), şi cu inima tâcâindă, legă aţa de piciorul bărbatului său. Când să strângă nodul, pâc! se rupse aţa, căci era putredă.

Deşteptându-se bărbatul speriat, îi zise:

— Ce ai făcut, nenorocito! Mai aveam trei zile şi scăpam de spurcatele astea de vrăji; acum cine ştie cât voi mai avea să port această scârboasă piele de dobitoc. Şi numai atunci vei da cu mâna de mine, când vei rupe trei perechi de opinci de fier şi când vei toci un toiag de oţel, căutându-mă, căci eu mă duc.

---

22) de surda = în zadar.

23) băiere înseamnă, propriu zis, împletitura de lână de care se prinde ceva; legătura cu care se înoadă punga. Mi se rup băierile inimei = mi se rup pereţii inimei de milă.

24) zgripţoroaică femeninul de la zgripsor = pasăre fantastică. Aci: femeie bătrână şi îndrăcită.

25) măiestrele = zânele măestre, răufăcătoare (ielele).

Zise şi se făcu nevăzut.

Sărmana fată de împărat, când se văzu singură cuc[26]), unde începu a plânge şi a se boci, de ţi se rupea inima. Blestema cu foc şi cu pară pe afurisita de ghicitoare. Dară toate în zadar. Daca văzu că n'o scoate la căpătâi cu tânguirea, se sculă şi plecă încotro va duce-o mila Domnului şi dorul bărbatului.

Ajungând într'o cetate, porunci de-i făcu trei perechi de opinci de fier şi un toiag de oţel; se găti de drum, şi se porni în călătorie, spre a-şi găsi bărbatul.

Se duse, se duse, peste nouă mări, peste nouă ţări; trecu prin nişte păduri mari cu buşteni ca butia, se poticnea lovindu-se de copacii cei răsturnaţi, şi de câte ori cădea, de atâtea ori se şi scula; ramurile copacilor o isbiau peste faţă, crângurile[27]) îi sgâriase mâinile, şi ea tot înainte mergea, şi îndărăt nu se uita. Când obosită de drum şi de sarcină, abătută de mâhnire şi cu nădejdea în inimă, ajunse la o căsuţă.

Pasă-mi-te acolo şedea Sfânta Lună.

Bătu la portiţă, se rugă să o lase înăuntru să se odihnească nitel, mai cu seamă că îi şi abătuse să facă.

Muma Sântei Lune, avu milă de dânsa şi de suferinţele sale; o primi dară înăuntru şi o îngriji, apoi o întrebă:

— Cum se poate, ca om de pe alte tărâmuri[28]) să răsbească până aci?

Biata fată de împărat îşi povesti atunci toate întâmplările şi sfârşi zicând:

---

26) singur cuc = singur de tot, ca un cuc. Poporul crede despre cuc că este o pasăre singuratică; el îşi depune ouăle în cuibul altor păsări care i le clocesc.

27) pădure tânără de lăstari; tufiş cu mărăcini.

28) regiune ce se află sub pământ.

— Mulţumesc mai întâi lui Dumnezeu, că mi-a îndreptat paşii către acest loc, şi al doilea, dumitale, că nu m'ai lăsat să pier la ceasul naşterei. Acum te mai rog să-mi spui, nu care cumva Sânta Lună, fiica dumitale, ştie pe unde s'ar afla bărbatul meu?

— Nu poate să ştie, draga mea, îi răspunse muma Sântei Lune, dar du-te încolo spre răsărit până vei ajunge la Sântul Soare; poate el să ştie ceva.

Ii dete să mănânce o găină friptă şi îi zise să bage de seamă să nu piarză nici un oscior, că-i va fi de mare trebuinţă.

După ce mai mulţumi încă odată de buna găsduire şi de poveţele cele folositoare, şi după ce lepădă o pereche de opinci care se spărsese, încălţă altele, puse oscioarele găinei într'o legătură, luă în braţe copilaşul şi toiagul în mână şi o porni iarăşi la drum.

Merse, merse, prin nişte câmpii numai de nisip; aşa de greu era drumul, încât făcea doi paşi înainte şi unul înapoi; se luptă, se luptă şi scăpă de astă câmpie, apoi trecu prin nişte munţi 'nalţi, colţoroşi şi scorburoşi [29]); sărea din bolovan în bolovan şi din colţ în colţ. Când ajungea pe câte un piept de munte şes [30]), i se părea că apucă pe Dumnezeu de un picior; şi după ce se odihnea câte nitel, iar o lua la drum şi tot înainte mergea. Glodurile [31]), colţii de munte care erau tot de cremenă, atât îi sgâriase picioarele, genunchii şi coatele, încât erau numai sânge; căci trebuie să vă spun că munţii erau 'nalţi încât întreceau norii. Şi pe unde nu erau prăpăstii peste care trebuea să sară, nu putea merge altfel decât suindu-se pe brânci şi ajutându-se cu toiagul.

29) cu scorburi.
30) platou.
31) bulgări de noroi uscat.

În cele mai de pe urmă, stătută de osteneală[32]), ajunse la niște palaturi.

Acolo ședea Soarele.

Bătu la poartă și se rugă să o primească. Muma Soarelui o primi și se miră când văzu om de pe alte tărâmuri pe acolo, și plânse de mila ei când îi povesti întâmplările. Apoi după ce-i făgădui că va întreba pe fiu-său despre bărbatul ei, o ascunse în pivniță, ca să n'o simță Soarele când o veni acasă, căci seara se întoarce întotdeauna supărat.

A doua zi, află fata de împărat că era s'o pață, fiindcă Soarele cam mirosise a om de pe altă lume. Dar mumă-sa, îl liniști cu vorbe bune, zicându-i că sunt păreri.

Fiica de împărat prinse curagiu când văzu cu câtă bunătate este primită și întrebă:

— Bine, frate dragă, cum se poate ca Soarele să fie supărat, el care este atât de frumos și face atâta bine muritorilor?

— Iacă pentru ce, răspunse muma Soarelui: El dimineața stă în poarta raiului, și atunci este vesel, vesel și râde la toată lumea; peste zi este plin de scârbă[33]), fiindcă vede toate necurățiile oamenilor, și d'aia își lasă arșița așa de cu zăpușeală[34]), iară seara este mâhnit și supărat, fiindcă stă în poarta iadului; acesta este drumul lui obicinuit, de unde apoi vine acasă.

Ii mai spuse că l-a întrebat despre bărbatul ei, și fiu-său îi răspunse că nu știe de seama lui nimic, fiindcă de va ședea în vre-o pădure deasă și mare, vederea lui nu poate străbate prin toate colțurile și afundăturile, ci că altă nădejde nu e decât să meargă la Vânt.

---

32) istovită de osteneală.

33) scârbă în limba veche românească avea înțelesul de: mâhnire.

34) căldură mare.

Ii dete şi acolo o găină să mănânce, şi îi zise să păstreze oscioarele cu îngrijire.

După ce lepădă şi a doua pereche de opinci, care se spărsese şi acelea, luă legătura cu oscioarele, copilul în braţe şi toiagul în mână şi porni spre Vânt.

In calea aceasta întâlni nişte greutăţi şi mai mari, căci dete, una după alta, peste munţi de cremene, din care ţâşneau flăcări de foc, peste păduri ne mai umblate şi peste câmpii de ghiaţă cu nămeţi [35]) de zăpadă. P'aci, p'aci era să se prăpădească biata femeie; însă cu stăruinţa ei şi cu ajutorul lui Dumnezeu birui şi aceste greutăţi mari şi ajunse la o văgăună [36]), care era într'un colţ de munte mare, de putea să intre şapte cetăţi într'însa.

Acolo şedea vântul.

Gardul care o înconjura avea o portiţă. Bătu şi se rugă să o primească. Muma Vântului avu milă de dânsa şi o primi să se odihnească. Ca şi la Soare fu ascunsă ca să nu o simţă Vântul.

A doua zi, îi spuse că bărbatul său locuea într'o pădure mare şi deasă, pe unde nu ajunsese toporul încă [37]); că acolo şi-a făcut un fel de casă grămădind buşteni unul peste altul, şi împletindu-i cu nuele, unde trăea singur singurel, de teama oamenilor răi.

După ce îi dete şi aci o găină de mâncă şi îi zise să păstreze oscioarele, muma Vântului o povăţui să se ia după drumul robilor [38]), care se vede noaptea pe cer, şi să meargă, să meargă până va ajunge.

35) grămadă de zăpadă strânsă de vânt.

36) peşteră; loc între doi munţi pe unde se scurge o apă.

37) adică pe unde nu pătrunsese omul ca să taie copacii cu toporul.

38) calea lactee, se numeşte popular drumul robilor, fiindcă se crede că ea a servit de călăuză robilor, cari au scăpat din mâinile Tătarilor.

Aşa şi făcu. După ce mulţumi cu lacrămi de bucurie pentru buna găzduire şi pentru vestea cea bună, porni la drum.

Biata femeie nopţile le făcea zi. Nu i se mai alegea nici de mâncare, nici de odihnă. Atâta dor şi foc avea să-şi găsească bărbatul pe care ursita i-l dedese.

Merse, merse până ce i se sparse şi opincile acestea. Le lepădă şi începu a merge cu picioarele goale. Nu căuta gloduri, nu băga seamă la ghimpii ce-i intrau în picioare, nici la loviturile, ce suferea când se împiedica de vreo piatră.

In cele mai de pe urmă, ajunse la o poiană verde şi frumoasă de pe marginea unei păduri. Acum se mai înveseli şi sufletul ei, când văzu floricelele şi iarba cea moale. Stătu şi se odihni niţel. Apoi văzând păsărelele câte două, două, pe rămurelele copăceilor, se încinse focul într'însa de dorul bărbatului său, începu a plânge cu amar; şi cu copilul în braţe, şi cu legătura cu oscioarele pe umăr, porni iarăşi.

Intră în pădure. Nu se uita nici la iarba cea verde şi frumoasă ce-i mângâea picioarele, nu voia să asculte nici la păsărelele ce ciripeau de te asurzea, nu căuta nici la floricelele ce se ascundeau prin desişurile crângurilor, ci mergea dibuind prin pădure. Ea băgase de seamă că aceasta trebuie să fie pădurea în care locuia bărbatul său, după semnele ce-i spusese muma Vântului.

Trei zile şi trei nopţi orbăcăi[39]) prin pădure, şi nu putu afla nimic. Atât de mult era ruptă de osteneală, încât căzu şi rămase acolo o zi şi o noapte, fără să se mişte, fără să bea şi să mănânce ceva.

In cele mai de pe urmă, îşi puse toate pute-

39) orbăcăi = a umbla pipăind ca un orb.

rile, se sculă, şi aşa şovăind[40]), cercă să umble sprijinindu-se în toiagul său, dară îi fu cu neputinţă, căci şi acesta se tocise, încât nu mai era de nici o trebuinţă. Insă de mila copilului, care nu mai găsea lapte la pieptul ei, de dorul bărbatului pe care îl căuta cu credinţă la Dumnezeu porni aşa cum putu. Nu mai făcu zece paşi, şi zări către un desiş un fel de casă precum îi spusese muma Vântului. Porni într'acolo şi abia, abia ajunse. Acea casă n'avea nici ferestre, nici uşă. Pasă-mi-te uşa era pe d'asupra. Ii dete ocol. Scară nu era.

Ce să facă? Voia să intre.

Se gândi, se răsgândi; se cercă să se suie; în zadar. Sta, sta s'o doboare cu totul întristarea cum se poate să se lase ea să se înece tocmai la mal. Când, îşi aduse aminte de oscioarele de găină ce le purtase atâta cale şi-şi zise: nu se poate să mi se fi zis de florile mărului[41]) să păstrez aceste oscioare, ci că îmi va fi de mare ajutor la nevoie.

Atunci scoase oscioarele din legătura ce o avea, se socoti niţel, mai cugetă, şi luând două din aceste oscioare, le puse vârf în vârf, şi văzu că se lipi[42]) ca printr'o minune. Mai puse unul, apoi unul, şi văzu că se lipiră şi acelea.

Făcu deci, din oscioare doi drugi cât casa de înalţi. Ii rezemă de casă la o depărtare de o palmă domnească unul de altul. După aceea puse iarăşi, căpătâiu la căpătâiu celelalte oscioare şi făcu nişte druguleţi[43]) mici, fiecare puindu-i d'a curmezişul pe drugii cei mari, închipui treptele unei scări; cum punea aceste trepte se lipiau şi ele. Şi astfel

40) clătinându-se.
41) de florile mărului = în zadar, degeaba.
42) formă populară în loc de: lipiră.
43) druguleţ = vergele de lemn sau de metal.

unul câte unul până sus. Cum punea o treaptă, se urca pe ea. Apoi alta, apoi alta, până unde îi ajunse. Când tocmai sus, în vârful scării, nu-i ajungea să mai facă o treaptă.

Ce să facă? Fără astă treaptă nu se putea. Pasă-mi-te ea pierduse un oscior. Să stea acolo, era peste poate[44]). Să nu intre înăuntru, îi era ciudă. Se apucă şi-şi tăie degetul cel mic, şi cum îl puse acolo, se lipi. Luă copilul în braţe, se urcă din nou şi întră în casă.

Aci se miră ea de buna rânduială ce găsi. Se apucă şi ea şi mai deretică[45]), o leacă. Apoi mai răsuflă niţel, puse copilul într'o albie ce găsi şi o aşeză în pat.

Când veni bărbatu-său, se sperie de ceea ce văzu. Parcă nu-i venea să creadă ochilor săi, tot uitându-se la scara de oscioare şi la degetul din vârful scării. Frica lui era să nu fie iară niscaiva farmece[46]), şi cât p'aci era să-şi părăsească casa, dară Dumnezeu îi dete în gând să intre.

Atunci, făcându-se un porumbel, ca să nu se lipească farmecele de el, sbură pe d'asupra, fără să se atingă de scară, şi întră înăuntru în sbor. Acolo văzu o femeie îngrijind de un copil.

El îşi aduse aminte atunci că femeia sa era însărcinată când plecase dela ea, şi unde îl coprinse un dor de dânsa şi o milă, gândindu-se la câte trebuea să fi păţit ea până să dea cu mâna de dânsul, încât se făcu numai decât om.

Cât p'aci era să n'o cunoască; atât de mult se schimbase din pricina suferinţelor şi a necazurilor. Fata de împărat, cum îl văzu, se sculă în sus, şi îi tăcâea inima de frică, fiindcă ea nu-l cunoştea.

---

44) cu neputinţă, imposibil.

45) a pune în ordine, a curăţi.

46) operaţiune, cu formule şi obiecte magice, spre a-i pricinui nenorociri.

După ce el i se făcu cunoscut, ea nu se căi, ba şi uită tot ce suferise. El era un bărbat ca un brad de frumos.

Se puse deci la vorbă. Ea îi povesti toate întâmplările, iară el plânse de mila ei. Apoi începu şi el a spune:

— Eu, zise el, sunt fiu de împărat. La un războiu ce avu tată-meu cu nişte smei, vecini ai lui, cari erau foarte răi şi-i tot călcau moşia, am omorît pe cel mai mic.

Pasă-mi-te, ursita te făgăduise lui. Atunci mă-sa, care era o vrăjitoare de închega şi apele cu farmecele ei, mă blestemă să port pielea acelui scârbos dobitoc, cu gând ca să nu ajung să mi te iau eu.

Dumnezeu i-a stat împotrivă, şi eu te-am luat. Baba, care ţi-a dat aţa să mi-o legi de picior, era ea. Şi de unde mai aveam trei zile să scap de blestem, am fost silit să port încă trei ani stârvul[47]) porcului.

Acum, fiindcă tu ai suferit pentru mine şi eu pentru tine, să dăm laudă Domnului şi să ne întoarcem la părinţii noştri. Fără tine eram hotărît să trăesc ca un pustnic[48]), d'aia şi mi-am ales acest loc pustiu şi mi-am făcut casa asta, aşa ca pui de om să nu mai poată răsbi la mine.

Apoi se îmbrăţişară de bucurie şi se făgăduiră ca amândoi să uite necazurile trecute.

A doua zi de dimineaţă, se sculară şi porniră amândoi, mai întâi la împăratul, tatăl lui. Când se auzi de venirea lui şi a soţiei sale, toată lumea plângea de bucurie că îi vedea. Iară tatăl şi muma lui îi îmbrăţişe[49]) strâns şi ţinură veseliile trei zile şi trei nopţi.

47) stârv = mortăciune; aci înseamnă pielea.
48) călugăr care trăeşte în pustiu.
49) formă populară în loc de: îmbrăţişară.

Apoi merse şi la împăratul, tatăl femeii lui. El cât p'aci era să-şi iasă din minţi, de bucurie, când îi văzu. Ascultă povestindu-i-se întâmplările lor. Apoi zise fie-săi:

— Ţi-am spus eu că nu credeam să se fi născut porc acel dobitoc ce te-a cerut de soţie? Şi bine ai făcut, fata mea, de m'ai ascultat.

Şi fiindcă era şi bătrân, şi moştenitori n'avea, se coborî din scaunul împărăţiei sale şi îi puse pe dânşii. Iară ei domniră, cum se domneşte când împăraţii trec prin fel de fel de ispite, necazuri şi nevoi.

Şi de n'or fi murit, trăesc şi astăzi, domnind în pace.

Iară eu încălecai p'o şea, etc.

NOTĂ. — Povestit de mama, între 1838—1847. Publicat pentru întâia oară în Columna lui Traian, broşura pe Aprilie 1876, apoi în Legende sau Basmele Românilor de un Culegător tipograf, partea II, fasc. II.

ÎNŞIR'TE MĂRGĂRITARI

Fiul de boier se căsătoreşte cu fata care-i făgăduieşte să-i facă doi feciori cu totul şi cu totul de aur. — Şiretenia ţigăncii; isgonirea fetei şi căsătoria stăpânului cu ţiganca. Răsărirea a doi meri de aur, care sunt tăiaţi şi prefăcuţi în scând ri. — Scândurile aruncate în foc. Două scântei se prefac în mănunchiuri de busuioc. Un miel, mâncând busuiocul, îşi aureşte lâna. Mielul e tăiat. Renaşterea copiilor. La curtea împărătească îşi povestesc viaţa. Ţiganca e pedepsită, iar mama co-copiilor readusă în cinste.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un fecior de boier mare, şi după ce cutreerase[1]) ţările, răsbătând prin toate unghiurile, se întorcea la moşia sa. Şi trecând printr'o cânepişte[2]), văzu trei fete ce munceau la cânepă. El îşi căuta de drum în treaba lui, fără să ia aminte la cele ce tot spuneau fetele. Când, ajunse la urechile lui nişte vorbe ce-l trezi, căci era dus pe gânduri. Se întoarse la fete şi le întrebă:

— Ce aţi zis, fetelor?

— De m'ar lua pe mine feciorul ăla de boier ce trece p'aci, eu i-aşi îmbrăca curtea cu un fus, zise fata cea mai mare.

— De m'ar lua pe mine feciorul ăla de boier ce trece p'aci, eu i-aşi sătura curtea cu o pită[3]), zise fata cea mijlocie.

— De m'ar lua pe mine feciorul ăla de boier ce

---

1) a străbate ţările, a merge dela o margine la alta a lor.
2) câmpie semănată cu cânepă.
3) pâine dospită în cuptor, turtă.

trece p'aci, eu i-aşi face doi feţi-logofeţi[4]) cu totul şi cu totul de aur, zise fata cea mică.

După ce îi spuseră fetele ce ziseseră, el stătu de se socoti gândindu-se : mă, ca ce să fie asta? Apoi după ce se mai răsgândi, zise fetei celei mici :

— Fetico, mie îmi plăcu vorbele tale mai mult decât ale surorilor tale. Dacă vrei să mergi cu mine, eu te iau de soţie, numai să-ţi ţii cuvântul.

Şi cum să nu fi voit fata; căci era un brad[5]) de flăcău, chipeş şi drăgălaş, nu glumă.

Fata se roşi la faţă ca un bujor; apoi, după ce mai stătu niţel la chibzuiri, întinse mâna şi îi zise :

— Ai, să fie de bine! Dacă tu vei fi orânduitul meu, nu scap eu de tine, nici tu de mine, măcar de s'ar pune nu ştiu cine şi cruciş şi curmeziş.

Feciorul de boier luă fata şi se duse cu dânsa la moşiile lui. Acolo avea el nişte palaturi cum nu mai văzuse ea. Se cununară, făcând o nuntă de se dusese veste în şapte ţări, şi făcură tot ce trebuia pentru rostul căsătoriei lor.

Nu trecu mult şi fata rămase grea şi ea ca toată lumea. Când auzi feciorul de boier una ca asta, nu mai putu de bucurie, şi porunci numai decât să-i facă un leagăn numai de mătase, în care să-şi pue copiii.

Feciorul de boier, când îşi aduse acasă nevasta, îi dete, pentru trebuinţele ei, o fată a unei bahniţe[6]) de ţigancă ce-şi ţinea zilele prin curtea

---

4) Cuvântul e compus din: făt = copil şi logofăt = cel mai mare boier în ţările noastre; era în acelaş timp şi un cărturar de seamă, căci el conducea cancelaria domnească şi punea, în numele Domnului, pecetea pe hrisoave. Făt-logofăt înseamnă în basm: Făt-frumos.

5) adică înalt şi drept ca un brad.

6) femeie leneşe şi murdară.

boierului cu ce se îndurau stăpânii. Procleta[7]) de cioară[8]) cum văzu fata, îi puse gând rău.

Când sosi ceasul naşterii, fiul de boier nu era acasă, ci dus într'ale sale. Doamna casei trimise pe ţigancă să aducă o moaşe. Ea aduse pe mumă-sa. Aceasta, cum veni, îi zise:

— Milostiva noastră Doamnă, mânca-ţi-aş ochişorii; la noi p'aci este obicei ca doamnele când au să nască, să se suie în pod şi moaşa să stea cu ciurul la uşa podului, şi aşa să facă.

Doamna îi răspunse:

— Bine, bunico; dacă aşa vă este obiceiul p'aci, aşa să facem.

Ea, biet, nevinovată cum era, nici prin gând nu-i plesnea că întru aceasta era o viclenie din cele mai spurcate. Ea se ştia curată la inimă. Făcuse tuturor bine. Nu se aştepta, deci, ca cineva să aibă nici măcar o umbră de cugete pângărite[9]) pentru dânsa.

Ea crezu. Şi suindu-se în pod, făcu, cum zisese, doi feţi-logofeţi cu totului totului de aur, în ciurul pe care îl ţinea ţiganca la gura podului. Cum văzu copilaşii aşa de frumoşi, gaşperiţa[10]) de cioară[11]); ce să facă ca să ponosească[12]) pe doamna sa? Se duse numai decât şi îngropă copilaşii în băligarul dela grajd, şi luând doi căţei dela o căţea ce fătase de curând, îi arătă doamnei sale zicându-i:

— Iată, stăpână, ce făcuşi dumneata.

---

7) blestemată.

8) poreclă dată ţiganilor, fiindcă sunt la chip negri ca cioara.

9) a pângări = a spurca.

10) gaşperiţă = ţigancă slută. Numele vine din Vicleim; Gaşper este în Vicleim numele unuia din cei trei crai de la Răsărit, care este înfăţişat negru ca tăciunul, fiindcă avea „frânele crăiei, în părţile Arabiei".

11) aci ca şi mai sus: ţigancă neagră ca cioara.

12) ponosi = a calomnia.

— Cum se poate una ca asta? îi răspunse doamna.

Şi pângara[13]) de cioară începu a se ciorovăi[14]) cu doamna sa. Ba, c'o fi; ba, că n'o fi.

Intre acestea iată că sosi şi fiul de boier. Ţiganca îi ieşi înainte, arătându-i ciurul cu căţei şi îi zise:

— Iată ce pricopseală îţi făcu nevasta ce ţi-ai ales. Bine că ţi-a dat Dumnezeu în gând să-i aduci o credincioasă ca mine, care să fie pe lângă dânsa, căci altminteri, cine ştie cum era să te înbrobodească[15]) şi să-şi râză de d-ta.

Se mânie fiul de boier când văzu o astfel de batjocură şi, ca să o pedepsească, luă de soţie pe ţigancă; iară pe fosta lui nevastă o făcu slujnică.

Biata femeie văzu bine nedreptatea ce i se făcu; dar neavând încotro, tăcu şi răbdă cu nădejdea în Dumnezeu că-şi va revărsa mila lui asupra ei, şi va da odată, odată, la iveală nevinovăţia sa.

Şi mai trecând câtăva vreme, iată, mare, că răsări, din băligarul unde fuseseră îngropaţi copiii, doi meri. Coaja acestor meri era suflată cu aur, de lucea ca ziua, când noaptea era întuneric beznă[16]). Ei creşteau într'o zi ca într'un an, şi după puţin se făcură mari.

Ţiganca, care ştia blestemăţia ce făcuse, se temu, văzând frumuseţea merilor, şi zise bărbatului ei, tatăl copiilor răpuşi[17]) de dânsa:

---

13) pângara de cioară = spurcata de ţigancă. De la a pângări.

14) a se ciorovoi = a face gâlceavă pentru lucruri mărunte, a se certa.

15) să te amăgească, să te păcălească. Sensul vine de la obiceiul de a acoperi capul miresei cu o broboadă sau un voal în ziua cununiei; de aci: a face să nu vadă bine şi deci a putea să păcălească.

16) întunerec adânc. Propriu zis cuvântul beznă înseamnă: fără fund.

17) ucişi.

— Mă, mie mi-a venit aşa să te îndemn a tăia merii ăia ce cresc lângă grajd, şi din ei să faci, din doi, două scânduri la pat, că tot ne lipseşte câteva scânduri.

— Bine, fa, răspunse fiul de boier, cum să tăiem noi a[18]) mândreţe de meri? Nu vezi, tu, că sunt de poveste? Cine mai are asemenea meri?

— Fie; mie mi-a venit aşa ca să-i tai; că tu de nu-i vei tăia, eu nu mai mănânc pâine şi sare cu tine pe un taler[19]).

Şi neputându-se cotorosi[20]) de dânsa, fiul de boier puse de tăie merii şi făcu dintr'înşii scânduri, le puse la pat şi se culcară pe dânsele.

Peste noapte, ţiganca auzi cum vorbea scândurile:

— Dado[21]), zicea una, — căci copiii erau un băiat şi o fată, — dado, zise băiatul, greu ţi-e ţie?

— Greu, răspunse fata, căci este păgâna pe mine. Dară ţie, greu îţi este?

— Mie nu-mi este greu, zise băiatul, că este tata pe mine.

Cum pricepu ţiganca că vorbele scândurilor o vor duce la pierzare, de le va auzi fiul de boier, numai dete nici un pic de somn în genele ei până dimineaţa.

— Bărbate, îi zise blestemata de cioropină, cum se lumină de ziuă, să tai scândurile alea ce le-am pus ieri la pat; căci am visat nişte vise urîte astă noapte.

— Bine, fa, îi răspunse el, cum să tăiem ale scânduri aşa de frumoase?

---

18) cuvânt popular pentru: acea.

19) nu mai trăesc cu tine. A mânca pâine şi sare cu cineva pe un taler se zice despre soţii cari trăesc împărţindu-şi împreună hrana şi împărtăşind la olaltă soarta.

20) a se cotorosi = a se scăpa de cineva.

21) d a d ă, cuvânt de origine sârbă sau bulgară, înseamnă: soră (de obicei: mai mare).

— Eu nu ştiu; tu dacă nu le vei tăia, eu mă duc şi mă dau de râpă [22]).

Ca să scape de câra [23]) ei, fiul de boier puse de tăie scândurile, făcându-le ţândări mărunte. Iară spurcata astupă toate găurelele casei şi puse scândurile pe foc de arseră. Totuşi două scânteioare, se strecură pe coş şi picară în grădină. Iar pe locul unde căzură aceste scântei, răsări îndată două steble [24]) de busuioc. Boierul avea un mieluşel ce creştea şi el prin curtea lui; acesta, scăpând în grădină, mâncă busuiocul, şi îndată i se auri lâna. Şi aşa de frumos se făcu mielul, încât nu se mai găsea pe lume un altul aşa de frumos ca acesta.

Crăpa fierea într'însa de necaz, când văzu mielul; căci ţiganca pricepu că aceasta nu era lucru curat pentru dânsa. Şi după ce mai trecu cătinică [25]) vreme, zise bărbatului ei, când îl văzu cam cu voie bună:

— Cum aş mai mânca carne din mielul ăla al nostru!

— Nici să te gândeşti la una ca asta, că mie mi-este drag, îi răspunse fiul de boier.

Văzu ţiganca că de astă dată nu i se prinde vorba, o întoarse la viclenie.

Se făcu bolnavă. O săptămână încheiată îşi chinui bărbatul cu gemetele ei. Intr'o noapte se făcu că răsare din somn; şi dacă o întrebă bărbatu-său, că ce i s'a întâmplat, ea îi răspunse:

— Am visat că unde venise o descântătoare [26]) şi unde îmi zicea că, dacă voi să mă fac sănătoasă, să cer dela tine să tai mielul ăla al nostru şi să-i mănânc drobul [27]).

22) mă arunc pe râpă (prăpastie).
23) cără = cicală.
24) mănuchiuri.
25) puţintică.
26) femeie care descântă, vrăjitoare.
27) măruntaele.

— Fugi d'acolo, nevastă, îi răspunse el, ce stai tu de vorbeşti? Unde s'a mai văzut pe lume un miel aşa de frumos? Cum să-l tăiem? Mai bine să aducem pe toţi vracii[28]) să-ţi dea leacuri care să te facă sănătoasă.

— Leacul meu ăsta este, îi mai zise ea. Dacă nu vrei să tai mielul, înţeleg că tu vrei să mor eu.

Şi neavând încotro, fiul de boier puse de tăie mielul şi-l dete la bucătărie să-l gătească.

Gaşperiţa[29]) se duse îndată în bucătărie şi puse la cale ce să se facă cu mielul, ca să nu mai rămâie nimic din el. Trimise maţele la pârâu, cu o credincioasă d'ale ei, ca să le spele, după ce numără până şi cel mai mic măţişor, şi-i spuse că va plăti cu capul ei de va pierde vr'un crâmpei[30]) din ele. Credincioasa bahniţei[31]) spălându-le la pârâu, nu ştiu cum făcu, şi rupse un căpătâi. De frică, îl dete pe gârlă.

După aceea se întoarse acasă, aduse toate maţele şi le dete iarăşi în număr.

A doua zi ducându-se fosta soţie a boierului la pârâu cu cofa să aducă apă, se uită la vale pe râu şi văzu acolo pe un dâmb[32]), doi copilaşi jucându-se cu două mere de aur, de lucea pământul, şi rămase acolo până seara, uitându-se cu jind la dânşii, căci ei îi da în gând că poate să fie copiii dânsei.

Intorcându-se acasă, o luă spurcata de cioroaică[33]) la bătăi.

Dar ea zise:

— Nu mă mai bate, stăpână, că ce-mi văzură

---

28) doctorii.

30) bucăţică mică.

32) movilă cu vârful plan.

ochii, o săptămână să te tot uiţi, şi tot nu te îndestulezi.

Dacă auzi aşa, se duse şi cioroaica, şi în adevăr că şi ea se uitase acolo privind la copilaşi. Şi cum şi-ar aduce aminte oare a se depărta, când vedea aşa frumuseţe ne mai auzită? Se jucau copiii şi se sbenguiau[34]) de-ţi era dragă lumea să priveşti la dânşii.

Inţepenise împeliţata[35]), sgâindu-se[36]) cu ochii acolo. Şi venind mama copiilor şi trezind-o din buimăceala[37]) în care căzuse, îi zise:

— Vezi, stăpână, nu-ţi spuneam eu că nu te poţi îndestula de o aşa frumuseţe, de te-ai uita nu ştiu cât?

Procleta[38]) le puse gând rău şi tot plănuea cum ar face ca să-i răpuie.

Intr'acestea venea lume după lume de se uita la dânşii. Din toţi privitorii, o babă bătrână, mai pricepută, dorind şi ea să-i aibă de feţi ai ei, ducându-se acasă, aduse cu dânsa o furcă mică şi un toiegel. Cu acesta se duse în marginea râului, şi, arătându-le aceste unelte, îi strigă cu un grai duios.

Cum văzură copiii aceste lucruri, odată se repeziră la dânsele; şi fata puse mâna pe furcă, iar băiatul pe toiag.

Luându-i baba cu sine, îi îmbrăcă cu nişte zdrenţe şi îi duse acasă la dânsa.

Nu trecu mult după aceasta, şi boierul făcu clacă[39]), adunând pe toţi copiii şi fetele din

---

34) se jucau.

35) împeliţat înseamnă încarnat; drac împeliţat = dracul încarnat, adică dracul însuş în fiinţă. Aci are sensul de femeie rea la suflet şi vrăjmaşe ca un adevărat drac.

36) sgâi = a căsca ochii mari.

37) ameţeală, zăpăceală.

38) blestemată.

39) şezătoare, adunare ce se obişnueşte la ţară de copii şi fete pentru a face la o laltă o muncă comună (vezi şi prefaţa pag. 8).

sat ca să înşire mărgăritare. Se duse şi baba cu copiii ei.

Acolo, la şezătoare, unde se strânseră toţi de vorbea la verzi şi uscate[40]), spuind la glume şi la ghicitori[41]), sta şi feciorul de boier.

El se întâmplase în acea zi să fie cu voie bună şi zise:

— Ştiţi ce? copii! Decât să flecăriţi[42]) la glume şi la câte nagode[43]) toate, mai bine spuneţi-vă fiecare basmul[44]) său.

Toţi într'o glăsuire, primiră de bună cugetarea boierului. Şi spuseră unii, una; alţii, alta; până ce veni şi rândul copiilor babei, ca să-şi spuie şi ei basmul lor. Dar ei, sfiicioşi, cum îi lăsase pe ei Dumnezeu, răspunseră:

— Apoi de, boierule, noi ce să spunem? că nu ştim nici un basm.

— De! nu vă mai fandosiţi[45]) acum. Spuneţi şi voi, ia, ce v'ăţi pricepe.

Atunci băiatul începu:

— „A fost odată trei fete, care munceau în cânepişte, înşir'te mărgăritari; şi trecând p'acolo un fecior de boier mare, înşir'te mărgăritari.

„Fata cea mai mare zise: De m'ar lua pe mine de soţie feciorul ăla de boier, eu i-aş îmbrăca curtea cu un fus, înşir'te mărgăritari.

„Fata cea mijlocie zise: De m'ar lua pe mine de soţie feciorul ăla de boier ce trece p'aci, eu i-aş sătura curtea cu o pită. Înşir'te mărgăritari.

---

40) vorbeau despre una şi alta, spuneau fleacuri.
41) la şezători, pentru a se înveseli tineretul, se spune de obiceiu şi ghicitori.
42) flecări = a spune fleacuri.
43) aci: ciudăţenii.
44) adică povestea, istoria.
45) nu mai faceţi nazuri.

„Fata cea mai mică zise şi ea: De m'ar lua pe mine de soţie feciorul ăla de boier, eu i-aş face doi feţi logofeţi cu totul şi cu totul de aur. Inşir'te mărgăritari.

„Feciorul de boier luă de soţie pe fata cea mai mică, şi dacă o duse acasă, îi dete spre slujbă pe fata unei ţigance".

Afurisita de ţigancă, cum auzi începutul unui astfel de basm, prinse a zice:

Un tăciune,
Şi-un cărbune
Taci, băiete, nu mai spune.

Iară boierul zise şi el:

Un cărbune,
Şi-un tăciune,
Spune, băiete, spune.

Băiatul iarăşi începu:

„Mai trecu ce mai trecu şi soţia boierului rămase grea. Când fu la ceasul naşterii, boierul nu era acasă. Soţia lui trimise pe ţigancă să-i aducă o moaşe; şi ea aduse pe mă-sa. Inşir'te mărgăritari.

„Bahniţa de mă-sa, dacă veni, zise că pe la dânşii p'acolea este obiceiul ca doamnele când nasc, să se suie în pod şi moaşa să stea la uşa podului cu ciurul. Doamna crezu. Se urcă în pod şi născu doi feţi-logofeţi cu totului, totului de aur. Inşir'te mărgăritari.

„Cioroaica, cum văzu minunea asta, se duse de îngropă copilaşii în băligarul dela grajd şi puse în ciur doi căţei fătaţi de curând, pe care îi arătă boierului, spuindu-i că astfel de odrasle[46]) i-a născut soţia. Inşir'te mărgăritari.

46) mlădiţă, urmaş, copil.

„Boierul se mânie pe soţia sa, şi o pedepsi, făcând-o slujnica ţigancei, iară pe ţigancă o luă de soţie. Din băligar crescu doi meri cu coaja de aur. Ţiganca cum îi văzu, se ţinu de câra boierului, ca să-i taie şi să-i facă scânduri de pat. Peste noapte, când se culcară, scândura de sub boier zise: „Dado[47]), greu ţi-e ţie? — Greu, că este păgâna[48]) pe mine. — Dară ţie, greu ţi-e? — Mie nu-mi este greu, că este tata pe mine. Inşir'te mărgăritari".

Ţiganca iară sări cu vorba:

Un tăciune,
Şi-un cărbune,
Taci, băiete, nu mai spune.

Dară şi boierul sări şi zise şi el:

Un cărbune,
Şi-un tăciune,
Spune, băiete, spune.

Băiatul începu:

„Atunci bahniţa, care auzise ce vorbise scândurile, stărui cu dinadinsul la bărbatu-său, până ce tăie scândurile. Ea le făcu ţândări şi le puse pe foc. Două scânteioare săriră pe coş şi căzură în grădină. Din aceste scânteioare răsăriră două steble de busuioc. Boierul avea un mieluşel; el scăpă în grădină şi mâncă din acest busuioc. Indată i se auri lâna. Inşir'te mărgăritari.

„Cum văzu cioropina[49]) şi această minune, se prefăcu că e bolnavă şi ceru dela bărbatu-său să-i taie mielul, că se va însănătoşi de va mânca din el. Acesta se împotrivi. Ea stărui. Şi ca să scape

47) vezi mai sus nota 21.
48) adică: rea, haină ca o păgână.
49) poreclă dată ţiganilor. Cuvântul e alcătuit din alte două: cioară (fiindcă ţiganul e negru ca cioara) şi arapină (de la arap).

de gâra-mâra [50]) că nu-i mai tăcea fleoanca [51]), puse de-l tăie. Inşir'te mărgăritari.

Ţiganca trimise pe o credincioasă a ei cu matele mielului să le spele la râu; şi ca să nu lipsească nici un măţişor, i le dete pe număr. Credincioasa spălându-le, se rupse un crâmpeiaş [52]) şi-l dete pe râu. El se opri pe un prund [53]), şi noi ieşirăm de acolo. Inşir'te mărgăritari".

Şi o minune! Mărgăritarul se înşira dela sine, fără ca copiii să fi pus mâna pe dânsul.

Afurisita de ţigancă tot mereu le zicea, căci vedea ea unde are să ajungă treaba:

Un tăciune,
Şi-un cărbune,
Taci, băiete, nu mai spune.

Boierul însă, căruia pare că i se răcorea inima când auzi spusele băiatului, îi da ghies [54]), zicându-i:

Un cărbune,
Şi-un tăciune,
Spune, băiete, spune,

„De acolo ne luă o babă şi ne duse la casa ei, unde ne creşte ca pe copiii ei. Boierul, stăpânul acestei moşii, făcu o şezătoare, şi venirăm şi noi, şi iacă-te-ne teaferi [55]) cum ne-a născut maica. Inşir'te mărgăritari".

Toţi cei de faţă rămaseseră cu ochii bleojdiţi [56]) la copilul care-şi spunea basmul, şi pare-că nu le venea a crede celor ce le auzea urechile.

---

50) ceartă.
51) bot, gură.
52) crâmpei mic, bucăţică.
53) nisipul şi pietrişul de pe fundul apelor.
54) îi da cu cotul, îl îndemna.
55) teafăr = sdravăn, nevătămat.
56) a blojdi ochii = a deschide ochii mari, a se uita cu mirare.

Atunci băiatul îşi sfârşi basmul, zicând:

„Şi dacă nu credeţi, uitaţi-vă şi vă încredinţaţi".

Şi d'odată se desbrăcară de sdrenţele cele murdare şi rămase strălucind, de nu putea nimenea să ţie ochii la ei. Tatăl lor însă numai decât se repezi şi, luându-i în braţe, văzu că se lipesc de inima lui, şi atunci îi cunoscu că sunt fii ai săi. Şi viind şi muma lor, care plânsese de dânşii cu lacrămile cât pumnul, îi îmbrăţişe şi dânsa. Şi plânseră de bucurie, că îi mai adună Dumnezeu la un loc pre toţi, şi se veseliră veselie îngerească.

Atunci boierul, amărît de amăgirea şi înşelăciunea ţigăncei, porunci şi aduse din herghelie doi armăsari neînvăţaţi. Apoi legă pe ţigancă de coadele cailor, împreună cu un sac de nuci, şi le dete drumul să se ducă în lume, şi unde cădea nuca, cădea şi bucăţica, până ce nu se mai alese nici praful de dânsa.

Iară eu încălecai p'o şea, etc.

Notă. Povestit la 1876, de Mihai Constantin, din comuna Bălăciţa, plasa Dumbrava, jud. Mehedinţi, soldat în regimentul I.

LUPUL CEL NĂSDRĂVAN ŞI FĂT-FRUMOS

Mărul de aur al împăratului. Fructele erau răpite când dădeau în copt. Pânda feciorilor de împărat. Cel mai mic săgetează hoţul şi pleacă în căutarea lui. Întâlnirea cu un lup cu fruntea de aramă. La împăratul păsărilor. Făt-Frumos trimis să răpească iapa sireapă din împărăţia vecină. Acolo trimes să aducă pe Zâna crăiasă. O aduce; cu ajutorul lupului năsdrăvan păcăleşte pe cei 2 împăraţi. Întoarcerea spre casă.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost un împărat şi o împărătească. Ei aveau trei copii. Mai aveau pe lângă palaturile lor o grădină foarte frumoasă. Şi atât de drag îi era[1]) florile acestui împărat, încât însuşi cu multă tragere de inimă le plivea[2]) şi îngrijea de grădină. In fundul acestei grădini, crescuse un măr cu totul şi cu totul de aur. Impăratul nu mai putea de bucurie că în grădina sa se află un aşa pom cum nu se găsea în toată lumea. Se tot întorcea pe lângă dânsul şi se tot uita pe de toate părţile la el, de i se scurgeau ochii. Când, într'o zi, văzu că pomul înmugureşte, înfloreşte, se scutură florile şi roadele se arată; apoi spre seară dă în pârguială[3]). Ii zâmbea mustaţa împăratului şi îi lăsa gura apă, când se gândea că a doua zi o să aibă la masa sa mere de aur, lucru ce nu se auzise până atunci.

A doua zi nu se luminase bine de ziuă, şi împăratul era în grădină ca să vază merele cele aurite şi să-şi împace nesaţiul[4]) ce avea de a se

---

1) formă populară, în loc de: erau.
2) plivea adică smulgea buruenile în jur.
3) încep să se coacă.
4) fără saţ, nesăturat; lacomia.

uita la dânsele. Dară rămase ca ieşit din minte[5]), când, în loc de mere coapte aurii, văzu că pomul înmugurise din nou; iară merele nicăiri. Incă fiind acolo, văzu cum înfloreşte pomul, cum îi cad florile şi cum roadele se arată iarăşi.

Atunci îi mai veni inima la loc şi se mulţumi a aştepta până a doua zi. In ziua următoare, ia merele de unde nu e. S'a supărat împăratul, nevoie mare[6]), şi porunci ca paznicii să se puie să prinză pe hoţi. Dară aşi! unde e pomana aia!

Pomul înflorea în fiecare zi, se scuturau florile rodul creştea şi seara da în pârg[7]). Noaptea se cocea. Oare cine venea atunci şi le lua, fără să prinză de veste oamenii împăratului. Pare-că era un lucru făcut: acel cineva care lua merele, îşi bătea joc şi de împărat şi de toţi paznicii lui. Acest împărat acum nu-i mai era că nu poate avea mere aurite la masa lui; ciuda[8]) cea mai mare era, că nici pârga acestui pom nu o văzuse măcar. Aceasta îl întristă până într'atâta încât p'aci, p'aci era să se scoboare din scaunul împărăţiei şi să-l dea celui ce se va lega[9]) a prinde pe hoţ.

Fiii acestui împărat pasă-mi-te că-i simţiră gândul, căci veniră înaintea lui şi-l rugară să-i lase a pândi şi ei. Mare fu bucuria împăratului când auzi din gura fiului său celui mai mare legătura ce făcea de a pune mâna pe hoţ. Le dete deci voie, şi ei se puseră pe lucru. Pândi în ziua d'întâi fiul cel mare; dară păţi ruşinea ce păţise şi ceilalţi pândari[10]) dinaintea lui.

5) ieşit din minte, turburat de necaz, parcă şi-ar fi pierdut minţile.
6) nevoie mare = foarte mult.
7) da în copt.
8) mâhnirea.
9) va face legământ.
10) paznici.

A doua zi pândi şi cel mijlociu, dară nici el nu fu mai breaz[11]), ci se întoarse la tatăl său cu nasul în jos.

Ei spuseră că până la miezul nopţii, o duc cum o duc, dară că după aceea nu se pot ţine pe picioare de piroteala[12]) ce-i apucă şi cad într'un somn adânc şi nu mai ştiu nimic.

Fiul cel mai mic asculta şi tăcea. Apoi, după ce sfârşiră de spus fraţii cei mai mari ce li se întâmplase, se ceru şi el dela tată-său ca să-l lase să pândească şi el. Cât de trist era tată-său pentrucă nu se găsea nici un voinic care să-i prinză pe hoţii merelor, râse când îl auzi. Iară după multe rugăciuni se înduplecă. Atunci fiul cel mai mic se pregăti de pândă.

Cum veni seara, îşi luă tolba cu săgeţile, arcul şi paloşul, şi se duse în grădină. Işi alese un loc singuratic şi depărtat de orice pom şi de ziduri, astfel ca să n'aibă de ce se rezema. Se hotărî a sta în picioare pe un trunchi de pom tăiat astfel încât, când i-ar veni somn şi ar moţăi, să cază jos şi să se deştepte. Aşa făcu, şi, după ce căzu de vre-o două ori, i se sperie somnul şi rămase treaz şi nebântuit[13]) de piroteală.

Când, colea despre ziuă, când somnul e mai dulce, auzi un fâlfâit, ca de un stol de pasări, că se apropie.

Trase cu urechia şi simţi că cineva jumuleşte pomul de mere. Scoase o săgeată din tolbă, o aşează la arc şi, trac! trase o săgeată şi nu se făcu nici o mişcare. Trac! mai trase una şi iarăşi nimic. Când trase cu a treia, fâlfăitul se auzi

---

11) breaz se zice despre o vită care are o dungă albă dela frunte spre bot. In ironie, se zice despre cineva care are pretenţia că este mai îndemânatec sau mai deştept decât alţii.

12) somnolenţă.

13) neatins, necuprins de piroteală.

din nou şi el pricepu că stolul de păseri trebuie să fi sburat; se apropie de mărul de aur, şi văzu că hoţul n'avusese timp a lua toate merele. Luase ce luase, dară tot mai rămăsese. Stând el acolo, i se păru că vede lucind ceva pe jos. Se plecă şi ridică acel ceva ce lucea. Când, ce să vezi D-ta? două pene cu totul şi cu totul de aur.

Cum se făcu ziuă, culese câteva mere, le puse pe o tipsie de aur, şi cu penele la căciulă, se duse de le înfăţişă tatălui său.

Impăratul, văzând merele, mai-mai era să-şi iasă din minţi[14]), de bucurie, dară îşi ţinu firea[15]). Puse de strigă prin toată cetatea că fiul său cel mai mic a isbutit să aducă mere şi să şi afle că hoţul este o pasăre.

Făt-Frumos zise tatălui său să-i dea voie acum să caute şi pe hoţ. Tatăl său nu mai voia să ştie de hoţ, de oarece i-a ajutat Dumnezeu să vază merele cele atât de mult dorite.

Dară fiul cel mic al împăratului nu se lăsă numai pe aceea, ci stărui până ce împăratul îi dete voie să meargă a căuta şi pe hoţ. Se găti de drum; iară când fu a pleca[16]), îşi scoase penele cele de aur dela căciulă şi le dete împărătesei, muma lui, ca să le poarte ea până s'o întoarce el.

Luă haine de primeneală şi bani de cheltuială, îşi atârnă tolba cu săgeţile la spate, paloşul[17]) la coapsa stângă şi, cu arcul într'o mână şi cu alta de gâtul credinciosului său, porni la drum. Şi aide, şi aide, merse cale lungă depărtată, până ce ajunse în pustietate. Aci făcu popas şi, sfătuindu-se cu robul său cel credincios, găsi cu cale să apuce

14) să-şi piardă mintea, să înebunească.

15) îşi ţinu firea (să nu iasă din minţi) adică se potoli şi se stăpâni.

16) când fu (vremea) să plece, când plecă.

17) sabie tăioasă în formă de seceră.

spre răsărit. Mai călătorind ei o bucată bună, ajunse la o pădure deasă şi stufoasă. Prin bungetul[18]) ăsta de pădure mergând ei pe dibuitele, căci altfel era peste poate[19]), zăriră în depărtare un lup groaznic de mare şi cu fruntea de aramă. Indată se şi gătiră de apărare. Când fură aproape de lup de o bătaie de săgeată[20]), puse Făt-Frumos arcul la ochi.

Văzând lupul una ca aceasta, strigă: stăi, Făt-Frumos, nu mă săgeta, că mult bine ţi-oi prinde vreodată!

Făt-Frumos îl ascultă şi lăsă arcul în jos. Apropiindu-se lupul şi întrebându-l unde merge şi ce caută prin astfel de păduri nestrăbătute de picior de om, Făt-Frumos îi spuse toată întâmplarea cu merele din grădina tatălui său, şi că acum merge să caute pe hoţ.

Lupul îi spuse că hoţul era împăratul pasărilor. Că el când venea a fura merele, aduna păsările cele mai agere la sbor şi cu ele în stol venea de le culegea. Că acea pasăre se află la împărăţia dela marginea acestei păduri. Ii mai spuse că toată megieşia[21]) se vaetă de furturile ce face ea poamelor de prin grădini, şi le arătă drumul cel mai apropiat şi mai lesnicios. Apoi, dându-i un merişor frumos la vedere, îi mai zise:

— Ţine, Făt-Frumos, acest merişor. Când vei avea trebuinţă de mine vreodată, să te uiţi la el, să gândeşti la mine, şi eu îndată voi fi acolo.

Făt-Frumos primi merişorul şi-l bägă în sân; apoi luându-şi rămas bun, porni cu credinciosul

---

18) pădure bătrână şi deasă.

19) cu neputinţă; imposibil.

20) adică până acolo până unde poate ajunge (bate) o săgeată aruncată cu arcul.

21) megieşie, cuvânt întrebuinţat mai mult în Moldova: vecinătate.

său şi străbătând desişurile pădurii, ajunse la cetatea în care se afla acea pasăre.

Cercetă prin cetate şi i se spuse că împăratul locului aceluia o ţine într'o colivie de aur în grădina sa.

Aceasta îi fu deajuns a şti.

Dete câteva târcoale[22]) curţii împărăteşti şi luă aminte la toate amănunturile ce încongiura curtea. Cum se făcu seară, veni cu credinciosul său şi se pitulă[23]) la un colţ, aşteptând acolo până se liniştiră toţi cei din curte. Apoi credinciosul lui, puindu-se piuă[24]), Făt-Frumos se urcă pe dânsul; d'aci pe coama zidului, şi sări în grădină. Când puse mâna pe colivie, odată ţipă pasărea, şi cât ai zice *meiu*[25]), se văzu încongiurat de o mulţime de pasări, cari mai mici, cari mai mari, ţipând pre limba lor. Şi atâta larmă[26]) făcură, încât se deşteptară toţi slujitorii împărăteşti. Şi viind în grădină, găsiră pe Făt-Frumos cu colivia în mână; şi pasările dându-se la el să-l sfâşie, iară el apărându-se.

Puseră slujitorii mâna pe el şi-l duseră la împăratul carele şi dânsul se sculase să vază ce se întâmplase.

Cum îl văzu, împăratul îl şi cunoscu; apoi prinse a-i zice:

— Imi pare rău, Făt-Frumos, de această întâmplare. De ai fi venit cu binele, sau cu rugăciuni, să-mi ceri pasărea, poate m'aşi fi înduplecat să ţi-o dau de bună voia mea; dară acum, prins cu mâna în sac[27]), cum se zice, după datinele noastre,

22) da târcoale, umbla de jur împrejur.
23) se piti, se ascunse ghemuindu-se.
24) se ghemui pentru a se urca Făt-frumos pe el.
25) într'o clipă. Se zice şi: cât ai zice miau.
26) sgomot.
27) prins cu mâna în sac (ca să fure) = prins asupra încercării de furat.

cu moarte trebuie să mori. Şi numele îţi va rămânea pângărit[28]) cu ponosul[29]) de tâlhar.

— Această pasăre, luminate împărate, răspunse Făt-Frumos, ne-a jefuit de mai multe ori merele de aur din pomul ce are tătâne-meu în grădina sa, şi de aceia am venit să pui mâna pe hoţ.

— Poate să fie adevărat ceea ce spui tu, Făt-Frumos; dară la noi, împotriva datinelor noastre, eu n'am nici o putere. Numai o slujbă însemnată făcută împărăţiei noastre, te poate scăpa şi de ponos şi de moarte.

— Spune ce slujbă să-ţi fac, şi mă voi încumete.

— De vei izbuti să-mi aduci iapa cea sireapă ce este la curtea împăratului meu vecin, vei scăpa cu faţa curată[30]), şi-ţi voi da pasărea cu colivia.

Făt-Frumos primi. Şi chiar în acea zi şi plecă cu credinciosul său rob.

Ajungând la curtea împăratului vecin, luă cunoştinţă de iapă şi de împrejmuirea curţii. Apoi cum veni seara, se aşeză cu credinciosul lui la un colţ de curte, unde i se păru a fi un loc de pârleaz[31]).

El văzuse iapa cum o plimba doi slujitori şi se minună de frumuseţea ei. Ea era albă, avea căpăstrul aurit şi împodobit cu pietre nestimate[32]), de lumina ca soarele.

Pela miez de noapte, când somnul este mai dulce, Făt-Frumos zise credinciosului său de se puse piuă, iară el se urcă pe dânsul, apoi pe zid şi sări în curtea împăratului. Merse pe dibuitele şi în vârful degetelor, până ce ajunse la grajd;

---

28) pătat.
29) nume rău, de ocară.
30) va scăpa de ponos.
31) punte de scânduri peste un gard de nuiele.
32) pietre nestimate, nepreţuite.

şi deschizând uşa, puse mâna pe căpăstru şi trăgea iapa după dânsul. Cum ajunse iapa la uşa grajdului, unde nicheză odată de hăui văzduhul şi urlă toată curtea şi palaturile. Indată săriră toţi cu totul, puseră mâna pe Făt-Frumos, şi-l duseră la împăratul, carele şi el se sculase. Acesta, cum văzu pe Făt-Frumos, îl şi cunoscu.

Il înfruntă pentru fapta cea mişeleascâ ce era să săvârşească, şi-i spuse că datinele [34]) ţării sale dă morţii pe furi [35]), şi că în potriva acelor datine el n'are nici o putere.

Făt-Frumos îi spuse drept toată şiretenia [36]) cu merele, cu pasărea şi cu cele ce-i zisese să facă împăratul, vecinul său.

Atunci împăratul îi zise:

— De vei putea, Făt-Frumos, să-mi aduci pe Zâna Crăiasa, poate că vei izbuti să scapi de moarte şi să-ţi rămâie numele nepătat.

Făt-Frumos se încumese [37]), şi luând pe credinciosul său cu sine, plecă. Pe drum îşi aduse aminte de merişor. Il scoase din sân, se uită la dânsul şi se gândi la lup. Şi cât te-ai şterge la ochi, lupul fu aci.

— Ce pofteşti, Făt-Frumos, îi zise.

— Ce să poftesc, îi răspunse el. Iaca, iaca, iacă, ce mi s'a întâmplat. Cum să fac eu acum să mă întorc cu ispravă bună?

— De asta îţi este? Las' pe mine că treaba este ca şi sfârşită.

Şi porniră câteşi trei spre Zâna Crăiasă.

Când fură aproape de Zâna Crăiasă, făcură popas [38]) într'o pădure de unde se vedea palaturile

---

34) obicei vechi.
35) furi, hoţi.
36) povestea.
37) se încumetă, îndrăsni.
38) se opriră.

cele strălucite ale zânei. Se învoiră ca Făt-Frumos şi cu credinciosul său să aştepte la tulpina unui copaciu bătrân, până s'o întoarce lupul.

Şi mândre palaturi mai avea Zâna, măre. Însuşi lupul se miră de frumuseţea şi de rânduiala cea bună ce era p'acolo. Cum ajunse, făcu ce făcu şi se furişă în grădină.

Ce să vezi D-ta? Nici un pom nu mai era verde. Le căzuse frunza, şi crăcile, şi rămurelele, de erau ca despuiaţi. Pe jos frunzele căzute erau făcute scrum[39]) de uscăciune. Numai un stuf de trandafiri mai era înfrunzit, şi plin de boboci, unii în floare şi alţii deschişi. Ca să ajungă până la dânsul, lupul trebui să meargă în vârful degetelor ca să nu fâşie frunzetul[40]) cel uscat, şi se ascunse în acel crânguleţ înflorit. Stând el acolo şi pândind, iată că iese Zâna Crăiasă din palaturi, însoţită de douăzeci şi patru de roabe, ca să se plimbe prin grădină.

Când o văzu lupul, p'aci-p'aci era să uite pentruce venise şi să se dea de gol[41]); dară se stăpâni. Căci era aşa de frumoasă, cât nu s'a mai văzut şi nu se va mai vedea pe faţa pământului. Avea un păr, nene, cu totul şi cu totul de aur. Cosiţele ei lungi şi stufoase de-i bătea pulpele! Când se uita la cineva cu ochii ei ceia mari şi negri ca murele, îl băga în boală[42]), avea nişte sprâncene bine arcuite[43]) de pare că erau scrise[44]) şi o peliţă mai albă ca spuma laptelui.

După ce dete câteva târcoale prin grădină cu roabele după dânsa, veni şi la stufui de trandafir

39) aşa de uscate că se făceau cenuşe sub picioare.
40) frunzişul, grămada de frunze.
41) adică să se desvăluie, să spuie adevărul.
42) erau aşa de frumoşi ochii ei că se bolnăvea de dor cel ce-o privea.
43) încovoiate în formă de arc.
44) pare că erau scrise, adică zugrăvite.

să rupă câteva flori. Când, lupul care era ascuns în crâng, odată se repezi, o luă în braţe, şi pe ici ţi-a fost drumul[45]). Iară roabele, de spaimă se împrăştiară ca puii de potârniche. Într'un suflet alergă lupul şi o dete leşinată în braţele lui Făt-Frumos. Acesta, cum o văzu, se pierdu cu firea[46]); dară lupul, îi aduse aminte că e voinic, şi-şi veni în fire. Mulţi împăraţi voise s'o fure, dară se răpuseră[47]).

Făt-Frumos prinsese milă de ea şi nu-i venea a o da altuia.

Zâna Crăiasă, după ce se deşteptă din leşin şi se văzu în braţele lui Făt-Frumos, prinse a-i zice: Dacă tu eşti lupul, care m'a furat, a ta să fiu.

Făt-Frumos îi răspunse: a mea să fii, nedespărţită până la moarte.

Apoi se înţeleseră la cuvinte şi spuse fiecare şiretenia[48]) istoriei sale.

Văzând lupul dragostea ce se încinse între ei, zise: lăsaţi pe mine, că toate le întocmesc eu după vrerea voastră.

Şi plecară a se întoarce[49]) de unde veniseră.

Pe drum, lupul se dete de trei ori peste cap, şi se făcu întocmai ca Zâna Crăiasă. Pasă-mi-te[50]) lupul era năzdrăvan.

Se vorbiră ei, ca credinciosul lui Făt-Frumos să stea cu Zâna Crăiasă la tulpina unui copaciu mare, în pădure, până se va întoarce Făt-Frumos cu iapa sireapă.

Ajungând la împăratul cel cu iapa, Făt-Frumos, îi dete pe prefăcuta Zâna Crăiasă. Cum o văzu

---

45) pe ici ţi-a fost drumul = a fugit cu ea.
46) se zăpăci: de bucurie nu ştia ce să mai facă.
47) îşi pierdură viaţa.
48) vezi mai sus nota 36.
49) expresiune veche: plecară, porniră să se întoarcă.
50) Se pare că; bag seama că.

împăratul, i se muiă inima şi prinse un dor de dânsa, de nu se poate povesti.

Impăratul îi zise: „Vrednicia ta, Făt-Frumos, te-a scăpat şi de ocară şi de moarte. Acum te şi răsplătesc pentru aceasta, dându-ţi în dar iapa".

Cum puse mâna pe iapă, şi pe căpăstrul cel minunat, Făt-Frumos o luă la sănătoasa[51]), şi puind pe Zâna Crăiasă călare pe iapă, porni cu dânsa şi trecu hotarele acelei împărăţii.

Impăratul adună numai decât pe sfetnicii săi şi purcese la biserică ca să se cunune cu Zâna Crăiasă. Când fu la uşa bisericei, prefăcuta Zână se dete de trei ori peste cap şi se făcu iară-ş lup, carele, clănţănind din colţi, îşi arătă dinţii rânjind către curtenii împăratului. Aceştia, cum văzură, deodată îngheţară de frică. Apoi, după ce se mai desmeteciră[52]), se luară după dânsul cu chiote şi cu huideo. Dară lupul, să te ţii pârleo![53]) lungi pasul lupeşte şi se duse, duluţă[54]), de nu mai dete cu mâna de dânsul. Şi ajungând pe Făt-Frumos, şi pe ai săi, merse cu dânşii. Când fu aproape de curtea împăratului cel cu pasărea, făcură ca şi la celălalt împărat. Lupul schimbat în iapă sireapă[55]) fu dus la împăratul, carele văzând iapa, nu se mai ştia de bucurie.

După ce primi cu multă omenie pe Făt-Frumos, împăratul acesta îi zise:

— Ai scăpat, Făt-Frumos, şi de ponos şi de moarte. Iară eu îmi voi ţinea cuvântul împărătesc şi mulţumirea mea va fi pururea cu tine.

Porunci şi numai decât i se dete pasărea cu colivia ei cu tot. Şi primind-o Făt-Frumos, îşi luă

---

51) fugi.
52) se treziră, îşi veniră în fire.
53) fugea din răsputeri.
54) se duse iute.
55) iute, sălbatecă.

ziua bună şi plecă. Ajungând în pădure unde lăsase pe Zâna Crăiasă, iapa şi pe credinciosul lui, porniră împreună către împărăţia tatălui său.

Împăratul cel ce primise iapa, porunci să iasă toată oastea lui şi mai marii împărăţiei sale la câmp, unde voia să li se arate călare pe iapa cea atât de vestită.

Când îl văzură ostaşii, toţi cu toţii strigară:

— Să trăieşti împărate că ai dobândit un astfel de odor. Să-ţi trăiască şi iapa, care te face să te arăţi aşa de măreţ.

Şi în adevăr, venea, nene, iapa cu împăratul pe dânsa, de nu-i da picioarele de pământ, ci parc'ar fi sburat.

Se luară la întrecere. Dar nici pomeneală nu era ca să se apropie cineva de această iapă, căci pe toţi îi lăsa în urmă.

Când fu la o depărtare bună, odată stătu iapa, trânti pe împărat, se dete de trei ori peste cap şi se făcu iarăşi lup, şi o rupse d'a fuga şi fugi, şi fugi, până ajunse pe Făt-Frumos.

Când fură a se despărţi[56]), lupul zise lui Făt-Frumos:

— Iată, de astă dată ţi s'a împlinit toate poftele. Păzeşte-te în viaţa ta a nu mai pofti lucruri peste puterea ta, căci nu vei păţi bine.

Apoi se despărţiră, ducându-se fiecare într'ale sale.

Ajungând la împărăţia tatălui şi auzind că vine fiul său cel mic, îi ieşi înainte cu mare cu mic, ca să-l primească, după cum i se cuvenea.

Mare fu bucuria obştească, când îl văzură cu soţioara, cum nu se mai găsea pe faţa pământului, şi cu odoare cum nu s'a mai pomenit.

Cum ajunse, porunci Făt-Frumos, şi făcu un grajd

---

56) când fură să se despartă, când se despărţiră.

măestrit[57]) pentru iapă; iară colivia cu pasărea o puse în pălimarul[58]) despre grădină.

Apoi tată-său puse de se făcu pregătirile de nuntă. Şi după câteva zile se cunună Făt-Frumos cu Zâna Crăiasa, întinse masă mare pentru bun şi pentru rău, şi ţinură veseliile trei zile şi trei nopţi încheiete.

După care trăiră în fericire, fiindcă Făt-Frumos nu mai avea ce pofti. Şi-or fi trăind şi astăzi, de n'or fi murit.

Iar eu încălecai p'o şea, etc.

NOTĂ. — Povestit de un lucrător de presă tipografică, poreclit Mencicov, şezător în mahalaua Tirchileşti, Bucureşti.

57) măestrit = făcut cu meşteşug mare.
58) stâlp la casă, balustradă.

PRÂSLEA [1]) CEL VOINIC ŞI MERELE DE AUR

Merele de aur erau furate tocmai când dădeau în coţ. Fiii împăratului pândesc pe rând. Cel mai mic săgetează hoţul şi se ia cu fraţii săi după dâra sângelui. Scoborîrea lui Prâslea pe tărâmul celălalt. Lupta cu 3 smei şi mântuirea fetelor de împărat. Ridicarea fetelor pe tărâmul pământean. Viclenia fraţilor. Lupta lui Prâslea cu balaurul şi mântuirea puilor de sgripţor. Recunoştinţa Sgripţoroaicei şi aducerea lui Prâslea pe tărâmul pământesc. Cum este Prâslea recunoscut, prin odoarele miraculoase, de fata împăratului pe care o alesese de soţie şi pe care o scăpase dela Smeu. Cum sunt pedepsiţi fraţii cei vicleni.

A fost odată ca niciodată, etc.

Era odată un împărat puternic şi mare, şi avea pe lângă palaturile sale o grădină frumoasă, bogată de flori, şi meşteşugită [2]), nevoie mare! Aşa grădină nu se mai văzuse până atunci, p'acolo. In fundul grădinei avea şi un măr care făcea mere de aur, şi, de când îl avea, el nu putuse să mănânce din pom mere coapte, căci, după ce le vedea înflorind, crescând, pârguindu-se [3]), venea oarecine noaptea şi le fura tocmai când erau să se coacă. Toţi paznicii din toată împărăţia şi cei mai aleşi ostaşi, pe care îi pusese împăratul, ca să pândească, n'au putut să prinză pe hoţi. In cele mai de pe urmă, veni fiul cel mai mare al împăratului şi-i zise:

— Tată, am crescut în palaturile tale, m'am plimbat prin astă grădină de atâtea ori, şi am văzut

---

1) Prâslea este în basmele noastre feciorul cel mai mic, dar în acelaş timp cel mai voinic şi mai isteţ.

2) îngrijită cu meşteşug.

3) a se pârgui se zice despre fructe când dau în copt.

roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinei, dar n'am putut gusta nici odată din ele; acum a dat în copt, dă-mi voie ca nopţile astea să păzesc însumi, şi mă prinz că voi pune mâna pe acel tâlhar care ne jefueşte.

— Dragul meu, zise tată-său, atâţia oameni voinici au păzit şi n'au făcut nici o ispravă; doresc prea mult să văz la masa mea măcar un măr din acest pom care m'a ţinut atâta sumă de bani; şi de aceea iată, mă înduplec, şi te las ca să păndeşti, măcar că nu-mi vine a crede că o să isbuteşti.

Atunci fiul împăratului se puse la pândă o săptămână întreagă; noaptea păndea şi ziua se odihnea; iară când fu într'o dimineaţă, se întoarse trist la tată-său, şi-i spuse, cum priveghiase până la miezul nopţii, cum mai pe urmă îl apucase o piroteală[4]) de nu se mai putea ţinea pe picioare, cum mai târziu, somnul îl copleşi şi căzu ca un mort, fără să se poată deştepta de cât tocmai când soarele era ridicat de două suliţe[5]), şi atuncea văzu că merele lipsesc.

Nepovestită fu mâhnirea tatălui său, când auzi spuindu-i-se astă întâmplare.

De silă, de milă, fu nevoit a mai aştepta încă un an ca să facă şi voia fiului său celui mijlociu, care cerea cu stăruinţă dela tată-său ca să-l lase şi pe dânsul să păndească, şi se lega că el va prinde pe hoţii care îi făcea atâta întristare.

Timpul veni, merele începură a se pârgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi şi el; dară păţi ca şi frate-său cel mare.

Tată-său desnădăjduit, pusese în gând să-l taie;

---

4) somnolenţă.

5) când soarele era ridicat de două suliţe, adică atunci când soarele era ridicat deasupra orizontului ca de două suliţe aşezate una peste alta, deci dimineaţa pe la 7—8.

dară fiul său cel mai mic, Prâslea, veni cu rugăciune către tată-său şi-i zise:

— Tată, atâţia ani l-ai ţinut, ai suferit atâtea necazuri după urma acestui pom, mai lasă-l, rogu-te, şi anul acesta, să-mi încerc şi eu norocul.

— Fugi d'aci, nesocotitule, zise împăratul, fraţii tăi cei mai mari, atâţi şi atâţi oameni voinici şi deprinşi cu nevoile, n'au putut face nimic, şi tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească? N'auzi tu ce prăpăstii spun fraţii tăi? Aici trebue să fie ceva vrăji [6]).

— Eu nu mă încumet, zise Prâslea, a prinde pe hoţi, ci zic că o încercare de voi face şi eu, nu poate să-ţi aducă nici un rău.

Impăratul se înduplecă şi mai lăsă pomul netăiat încă un an.

Sosi primăvara; pomul înflori mai frumos şi legă [7]) mai mult decât altă dată. Impăratul se veseli de frumuseţea florilor şi de mulţimea roadelor sale, dară când se gândea că nici în anul acesta n'o să aibă parte de merele lui cele aurite, se căia că l-a lăsat netăiat.

Prâslea se ducea adesea prin grădină, da ocol mărului şi tot plănuia. In sfârşit, merele începură a se pârgui. Atunci fiul cel mai mic al împăratului zise:

— Tată, iată a sosit timpul; mă duc să pândesc şi eu.

— Du-te, zise împăratul; dară negreşit că şi tu ai să te întorci ruşinat ca fraţii tăi cei mai mari.

— Pentru mine n'are să fie aşa mare ruşine, zise el, fiindcă eu nu numai că sunt mai mic, dar nici nu mă leg [8]) ca să prinz pe tâlhari, ci numai o cercare să fac.

---

6) farmece făcute de un vrăjitor care stă în legătură cu necuratul.

7) adică florile primiră rod.

8) nu fac legământ.

Cum veni seara se duse, îşi luă cărţi de cetit, două ţepuşe[9]), arcul şi tolba[10]) cu săgeţile. Işi alese un loc de pândă într'un colţ, pe lângă pom, bătu ţepuşele în pământ, şi se puse între ele, aşa cum să-i vină unul dinainte şi altul la spate, că, dacă îi va veni somn şi ar moţăi, să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui şi daca ar da capul pe spate, să se lovească cu ceafa în cel de dinapoi.

Astfel pândi, până când într'una din nopţi, cam după miezul nopţii, simţi că-l atinge încetişor boarea zorilor[11]), care îl îmbăta cu mirosul său cel plăcut; o piroteală moleşitoare se alegă de ochii lui; dară loviturile ce suferi vrând să moţăiască, îl deşteptară, şi rămase privegheind până când pe la revărsat de zori, un uşor fâşăit se auzi prin grădină. Atunci cu ochii ţintă la pom, luă arcul şi sta gata; fâşăitul se auzi mai tare şi un oarecine se apropie de pom şi se apucă de ramurile lui; atunci el dete o săgeată, dete două şi când dete cu a treia, un geamăt ieşi de lângă pom, şi apoi o tăcere de moarte se făcu; iară el, cum se lumină puţin, culese câteva mere din pom, le puse pe o tipsie[12]) de aur şi le duse la tatăl său.

Nici odată n'a simţit împăratul mai mare bucurie de cât când a văzut la masa sa, merele de aur, din care nu gustase nici odată.

— Acum, zise Prâslea, să căutăm şi pe hoţ.

Dară împăratul, mulţumit că pipăise merele cele aurite, nu mai voia să ştie de hoţi. Fiul său însă, nu se lăsă cu una cu două, ci arătând împăratului dâra de sânge ce lăsase pe pământ rana ce făcuse

---

9) ţepuşe = ţepi mici

10) Cutie în care se ţin săgeţile.

11) boarea zorilor = adierea din timpul răsăritului de soar (răsăritului de zori).

12) tavă.

hoţului, îi spuse că se duce să-l caute şi să-l aducă împăratului, chiar din gaură de şarpe. Şi chiar de a doua zi vorbi cu fraţii lui, ca să meargă împreună pe urma hoţului şi să-l prinză.

Fraţii săi prinseră pizmă pe el, pentrucă fusese mai vrednic de cât dânşii, şi căutau prilej ca să-l piarză; de aceea şi voiră bucuros să meargă. Ei se pregătiră şi porniră.

Se luară deci după dâra sângelui şi merse, merse[13]), până ce ieşiră la pustietate; de acolo mai merse o leacă până ce dete de o prăpastie unde se şi pierdu dâra. Ocoliră împregiurul prăpăstiei şi văzură că dâra de sânge nu mai înainta. Atunci pricepură ei că în prăpastia aceea trebuie să locuească furul merelor.

Dară cum să se lase înăuntru? Porunciră numai decât vârteje[14]) şi funii groase, şi îndată se şi gătiră. Le aşezară, şi se lăsă fratele cel mare; „dară, zise el, când voi scutura frânghia, să mă scoateţi afară". Aşa şi făcură. După fratele cel mare se coborî cel mijlociu, şi făcu şi el ca cel dintâi, atât numai că se lăsă ceva mai în jos.

Acum e rândul meu să mă las în prăpastie, zise Prâslea, văzând că fraţii cei mari se codesc[15]); când voi mişca frânghia, voi mai mult să mă lăsaţi în jos; şi după ce veţi vedea că frânghia nu se mai duce la vale, să puneţi paznici să păzească, şi când va vedea că frânghia se mişcă de loveşte marginele groapei, să o trageţi afară.

Se lăsă şi cel mai mic din fraţi, şi de ce mişca frânghia, d'aia îl lăsa mai jos, şi-l lăsară, şi-l lăsară, până cé văzură că frânghia nu mai sta întinsă, cum este când are ceva atârnat de capătul ei.

---

13) formă populară, în loc de merseră.
14) unelţă cu care se ridică poverile.
15) se dau la coadă, nu îndrăsnesc.

Atunci fraţii ţinură sfat şi ziseră: să aşteptăm până ce vom vedea dacă face vreo izbândă, şi atunci, ori bine ori rău de va face, să-l pierdem, ca să ne curăţim de unul ca dânsul care ne face de ruşine.

Prâslea ajunse pe tărâmul celalt, se uită cu sfială în toate părţile şi cu mirare văzu toate lucrurile schimbate; pământul, florile, copacii, lighioni altfel făptuite[16]) erau p'acolo.

De o cam dată îi cam fu frică, dară îmbărbătându-se, apucă pe un drum şi merse până dete de nişte palaturi cu totul şi cu totul de aramă.

Nevăzând nici pui de om, pe care să-l întrebe câte ceva, intră în palat ca să vază cine locuia acolo. In pragul uşei, îl întâmpină o fată frumuşică, care zise:

— Mulţumesc lui Dumnezeu că ajunsei să mai văd om de pe tărâmul nostru. Cum ai ajuns aice, frate, îl întrebă ea; aici este moşia a trei fraţi, smei, care ne-a răpit dela părinţii noştri, şi suntem trei surori şi fete de împărat, de pe tărâmul de unde eşti tu.

Atunci el povesti în scurt toată istoria cu merele, cum a rănit pe hoţ- şi cum a venit după dâra sângelui până la groapa pe unde s'a lăsat în jos la ea, şi o întrebă ce fel de oameni sunt smeii aceia şi dacă sunt voinici.

Ea îi spuse apoi că fiecare din smei şi-a ales câte una din ele, şi le tot sileşte să-i ia de bărbaţi, iară ele se tot împotrivesc cu fel de fel de vorbe, cerându-le câte în lună şi în soare, şi se fac luntre şi punte[17]) de le împlinesc toate voile.

— Ei sunt în adevăr voinici, adăogă ea, însă cu vrerea lui Dumnezeu, poate îi vei birui. Dară până una alta, ascunde-te, vai de mine! undeva să

16) înfăptuite, creiate.
17) a face tot ce e cu putinţă.

nu dea smeul peste tine în casa lui, că e năbădăios şi se face leu paraleu[18]). Acum e timpul când are să vină la prânz, şi are obicei de aruncă buzduganul[19]) cale de un conac[20]) şi loveşte în uşă, în masă şi se pune în cui.

N'apucă să isprăvească vorba, şi se auzi ceva că şueră, că loveşte în uşă, în masă şi buzduganul se arătă şi se aşează în cui. Dară Prâslea luă buzduganul, îl asvârli înapoi mai departe de cât îl asvârlise smeul[21]); şi când era prin dreptul lui, îl atinse pe umere.

Smeul speriat stătu în loc, se uită după buzdugan[22]), se duse de-l luă şi se întoarse acasă. Când era la poartă, începu să strige:

— Hâm! hâm! aice miroase a carne de om depe tărâmul cel'lalt şi văzând pe fiul de împărat ce-i ieşise înainte, îi zise:

— Ce vânt te-a adus pe aici, omule, ca să-ţi rămâie oasele pe alt tărâm?

— Am venit ca să prinz pe furii[23]) merelor de aur ale tatălui meu.

— Noi suntem, îi zise smeul, cum vrei să ne batem? In buzdugane să ne lovim, în săbii să ne tăiem, ori în luptă să ne luptăm?

— Ba în luptă că e mai dreaptă, răspunse Prâslea.

Atunci se apucară la trântă şi se luptară şi se luptară până când smeul băgă pe Prâslea în pământ până la glesne; iară Prâslea se opinti odată, aduse pe smeu şi, trântinu-l, îl băgă în pământ până în genunchiu, şi-i tăie capul.

---

18) mai puternic şi mai îndârjit decât leul.

19) ghioagă de fier.

20) conac înseamnă loc de popas; staţie de poştă; cale de un conac adică drumul cât duce de la o staţie de poştă la alta. Vezi şi nota 27.

21) smeul = monstru fantastic.

23) furii = cei ce fură, hoţii.

Fata, cu ochii plini de lacrămi, îi mulţumi că a scăpat-o de smeu şi îl rugă să-i fie milă şi de surorile ei.

După ce se odihni vreo două zile, porni după povaţa fetei la soră-sa cea mijlocie, care avea palaturile de argint.

Acolo ca şi la cea mare, fu primit cu bucurie; fata îl rugă să se ascunză; iar el nu voi, ci când veni buzduganul să se aşeze în cui, pe care îl aruncase smeul ei, cale de două conace, el îl aruncă mult mai îndărăt, izbind şi pe smeu în cap; iară smeul veni turbat, se luptă cu Prâslea ca şi frate-său cel mare, şi rămase şi el mort.

Fata, după ce îi mulţumi, îl povăţui cum să facă ca să scape din robie şi pe sora lor cea mai mică.

— De şi e mai puternic, zise fata, decât fraţii lui pe care i-ai omorît, dar cu ajutorul lui Dumnezeu şi mai ales că e şi cam bolnav din lovitura ce i-ai dat cu săgeata când a vrut să fure merele, nădăjduesc că-i vei veni de hac[24]).

O săptămână întreagă se desfătară împreună cu amândouă fetele, şi Prâslea, odihnindu-se de ostenelile ce încercase, porni şi către smeul de al treilea.

Văzând palaturile de aur în care locuea smeul cel mic, rămase cam pe gânduri, dară luându-şi inima în dinţi[25]), intră înăuntru.

Cum îl văzu fata, îl rugă ca pe Dumnezeu să o scape de smeu care, zicea ea, e hotărît[26]) ca îndată ce se va face sănătos bine, să o silească, ori cum, să se însoţească cu dânsul.

Abia isprăvise vorba, şi buzduganul, isbind în

---

24) vezi mai sus pag. 115 nota 24.
25) făcându-şi curaj.
26) formă populară, în loc de: hotărît.

uşe şi în masă, se puse în cui. Prâslea întrebă ce putere are smeul, şi îi spuse că aruncă buzduganul cale de trei conace[27]); atunci el aruncă şi mai departe, lovindu-l în piept.

Smeul, turburat de mânie, se întoarse numai decât acasă.

— Cine este acela care a cutezat să calce hotarele mele şi să intre în casa mea?

— Eu sunt, zise Prâslea.

— Dacă eşti tu, îi răspunse smeul, am să te pedepsesc amar pentru nesocotinţa ta. Cum ai ,vrut venit-ai; dară nu te vei mai duce cum vei voi.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, îi răspunse Prâslea, am eu ac şi de cojocul tău[28]).

Atunci se învoiră să se ia la luptă dreaptă[29]),

şi se luptară
şi se luptară
zi de vară
până seara;

iară când fu pe la nămiez[30]), se făcură amândoi două focuri şi aşa se băteau; un corb însă le tot da ocol croncănind. Văzându-l smeul, îi zise:

— Corbule, corbule ia seu[31]) în unghiile tale şi pune peste mine, că-ţi voi da stârvul[32]) ăsta ţie.

— Corbule, corbule, îi zise şi Prâslea, dacă vei pune peste mine seu, eu îţi voi da trei stârvuri. stârvuri.

— Unde dă Dumnezeu să cază o asemenea

---

27) In timpurile vechi, când nu se cunoşteau drumurile de fier, se călătorea dela un oraş la altul cu poşta (trăsuri închise şi poştalioane). Staţiile unde se oprea poşta se numea conace.

28) a avea ac de cojocul cuiva, adică a avea mijlocul de a înfrunta pe cineva.

29) Lupta dreaptă este singura luptă plăcută lui Făt-Frumos.

30) miezul zilei.

31) grăsime de animale

32) stârv, adică trupul fiului de împărat ucis.

tiflă[33]) peste mine! Mi-aş sătura sălaşul[34]) întreg.

— Adevăr grăeşte gura mea, îi răspunse Prâslea.

Corbul, fără a mai întârzia, aduse în unghiile sale seu, puse peste viteazul Prâslea, şi prinse mai multă putere.

Către seară, zise smeul către fata de împărat, care privea la dânşii cum se luptau, după ce se făcuseră iară oameni:

— Frumuşica mea, dă-mi niţică apă să mă răcoresc, şi-ţi făgăduiesc să ne cununăm chiar mâine.

— Frumuşica mea, îi zise şi Prâslea, dă-mi mie apă şi-ţi făgăduesc să te duc pe tărâmul nostru, şi acolo să ne cununăm.

— Să-ţi auză Dumnezeu vorba, voinice, şi să-ţi împlinească gândul, îi răspunse ea.

Fata de împărat dete apă lui Prâslea de bău, şi prinse mai multă putere; atunci strânse pe smeu în braţe, îl ridică în sus şi când îl lăsă jos, îl băgă până în genunchiu în pământ; se opinti şi smeul, ridică şi el în sus pe Prâslea, şi lăsându-l jos, îl băgă până în brâu; puindu-şi toate puterile, Prâslea mai strânse odată pe smeu, de-i pârâi oasele şi, aducându-l, îl trânti aşa de grozav, de îl băgă până în gât în pământ şi-i tăie capul; iară fetele de bucurie se adunară împregiurul lui, îl luau în braţe, îl sărutau şi îi ziseră: de azi înainte frate să ne fii. Ii spuseră apoi că fiecare din palaturile smeilor, are câte un bici, cu care loveşte în cele patru colţuri ale lor şi se fac nişte mere. Aşa făcură, şi fiecare din fete avură câte un măr. Se pregătiră deci să se întoarcă pe tărâmul nostru.

Ajungând la groapă, clătenă frânghia de se lovi de toate mărginile groapei. Paznicii de sus pricepură că trebuie să tragă frânghia. Se puseră la

33) cuvânt de origine grecească, înseamnă: noroc orb.
34) casa întreagă, adică gurile de-acasă.

vârtejuri şi scoaseră pe fata cea mare cu mărul ei de aramă.

Ea, cum ajunse sus, arătă un răvăşel[36]) ce-i dase Prâslea, în care scria că are să ia de bărbat pe frate-său cel mai mare.

Bucuria fetei fu nespusă, când se văzu iară pe lumea unde se născuse.

Lăsară din nou frânghia şi scoase pe fata cea mijlocie cu mărul ei cel de argint şi cu o altă scrisoare în care o hotăra Prâslea de soţie fratelui celui mijlociu.

Mai lăsară frânghia şi scoase şi pe fata cea mică; aceasta era logodnica lui Prâslea; însă mărul ei cel de aur nu-l dete, ci îl ţinu la sine.

El simţise de mai înainte că fraţii săi îi poartă sâmbetele[37]), şi când se mai lăsă frânghia, ca să-l ridice şi pe el, dânsul legă o piatră şi puse căciula d'asupra ei, ca să-i cerce; iară fraţii, dacă văzură căciula, socotind că este fratele lor cel mic, slăbiră vârtejele şi dete drumul frânghiei, care se lăsă în jos cu mare iuţeală, ceea ce făcu pe fraţi să crează că Prâslea s'a prăpădit.

Luară deci fetele, le duseră la împăratul, îi spuseră cu prefăcută mâhnire că fratele lor s'a prăpădit şi se cununară cu fetele, după cum rânduise Prâslea. Iară cea mai mică nu voia cu nici un chip să se mărite, nici să ia pe altul.

Prâslea, care şedea d'o parte, văzu piatra, care căzuse cu sgomot, mulţumi lui Dumnezeu că i-a scăpat zilele şi se gândea ce să facă ca să iasă afară. Pre când se gândea şi se plângea, dânsul auzi un ţipăt şi o văetare, care îi umplu inima de

---

36) scrisoare.
37) căutau să-l omoare.

jale; se uită împrejur şi văzu un balaur[38]) care se încolăcise pe un copaci, şi se urca să mănânce nişte pui de sgripsor[39]). Scoase paloşul Prâslea, se repezi la balaur şi numai decât îl făcu în bucăţele.

Puii, cum văzură, îi mulţumiră, şi-i ziseră: vino încoa, omule viteaz, să te ascundem aici, că de te va vedea mama noastră, te înghite de bucurie. Traseră o pană dela unul din pui, şi-l ascunseră în ea.

Când veni sgripsoroaica şi văzu grămada aia de bucăţele de balaur, întrebă pe pui cine le-a făcut ăst bine?

— Mamă, ziseră ei, este un om de pe tărâmul celălalt şi a apucat încoa spre răsărit.

— Mă duc, le zise ea, să-i mulţumesc.

Ea porni ca vântul în spre partea încotro îi spusese puii că a apucat omul. După câteva minute, se întoarse:

— Spuneţi-mi drept, le zise, încotro s'a dus?

— Spre apus mamă.

Şi într'o bucată de vreme, ca de când începui să vă povestesc, străbătu cele patru părţi ale tărâmului de jos şi se întoarse cu deşert[40]). Ea ceru ca numai decât să-i spuie. In cele mai de pe urmă, îi ziseră puii:

— Dacă ţi l-om arăta, mamă, ne făgăduieşti că nu-i vei face nimic?

— Vă făgăduiesc, dragii mei.

Atunci ei îl scoaseră din pană şi îl arătară; iară

---

38) animal fantastic în formă de şarpe uriaş, cu aripi şi cu mai multe capete; varsă foc din gură. De obicei basmele noastre ni-l înfăţişează în luptă cu Făt-frumos, având puteri supranaturale. Dacă i se retează un cap, creşte repede la loc; numai retezându-le pe toate odată, Făt-frumos poate să-l răpună.

39) pasăre fantastică având cap şi aripi de vultur, iar trupul de leu.

40) adică fără să-l fi găsit.

ea de bucurie, îl strânse în braţe şi cât p'aci era să-l înghiţă, dacă nu l-ar fi acoperit puii.

— Ce bine vrei să-ţi fac şi eu pentru că mi-ai scăpat puii de moarte?

— Să mă scoţi pe tărâmul celălalt, răspunse Prâslea.

— Greu lucru mi-ai cerut, îi zise sgripsoroaica; dară pentrucă ţie îţi sunt datoare mântuirea puilor mei, mă învoiesc la asta. Pregăteşte 100 oca[42]) de carne, făcută bucăţele de câte o oca una, şi 100 de pâini.

Făcu ce făcu Prâslea, găti pâinele şi carnea şi le aduse la gura groapei. Sgripsoroaica zise:

— Pune-te d'asupra mea cu merinde[43]) cu tot şi de câte ori oi întoarce[44]) capul, să-mi dai câte o pâine şi câte o bucată de carne.

Se aşezară şi porniră, dându-i de câte ori cerea pâine şi carne. Când era aproape, aproape, să iasă d'asupra, pasărea uriaşă mai întoarse capul să-i mai dea de mâncare; dară carnea se sfârşise. Atunci Prâslea, fără să-şi piardă cumpătul, trage paloşul şi-şi taie o bucată de carne moale din coapsa piciorului de sus, şi o dete sgripsoroaicei.

După ce ajunseră d'asupra şi văzu că Prâslea nu putea să umble, îi zise sgripsoroaica:

— Dacă nu era binele ce mi-ai făcut şi rugăciunea puilor mei, mai că te mâncam. Eu am simţit că, carnea, care mi-ai dat în urmă, era mai dulce decât cea de mai înainte, şi n'am înghiţit-o: rău ai făcut de mi-ai dat-o.

Apoi o dete afară dintr'însa, i-o puse la loc, o unse cu scuipat de al său, şi se lipi. Atunci se

---

42) oca = măsură veche de capacitate (= 1 litru şi 520) şi de greutate (= 1 kgr. 272).

43) hrană pentru drum.

44) oi întoarce, formă populară de viitor = voi întoarce

îmbrăţişară, îşi mulţumiră unul altuia şi se despărţiră; ea se duse în prăpastia de unde ieşiseră şi Prâslea plecă către împărăţia tatălui său.

Plecând către oraşul în care locuia[45]) părinţii şi fraţii lui, îmbrăcat fiind în haine proaste ţărăneşti, întâlni nişte drumeţi şi află dela dânşii că fraţii lui au luat de soţii pe fetele care le-a trimis el, după cum le hotărîse însuşi, că părinţii lui erau foarte mâhniţi de pieirea fiului lor celui mai mic; că fata cea mică e îmbrăcată în negru şi-l jeleşte şi că nu voeşte a se mărita nici în ruptul capului[46]), măcar că a peţit-o mai mulţi fii de împărat; că acum, în cele din urmă, fraţii lui i-a adus un ginere prea frumos şi că o silesc să-l ia, şi că nu se ştie de va putea scăpa.

Prâslea, auzind de toate acestea, nu puţin s'a întristat în sufletul lui, şi cu inima frântă[47]) a intrat în oraş. Mai cercetând în sus şi în jos, află că fata a zis împăratului, că, dacă voeşte să o mărite cu tânărul care i-l aduseră, să poruncească a-i face şi a-i aduce la odoare[48]) o furcă cu caerul şi fusul cu totul de aur, şi să toarcă singură, fiindcă aşa îi făcuse şi smeul, şi asta îi plăcea mult. Mai află că împăratul chemase pe starostea[49]) de argintari şi-i poruncise, zicându-i: iată, de azi în trei săptămâni, să-mi dai gata furca care o cere fata mea cea mică; că de unde nu, unde-ţi stau picioarele, îţi va sta şi capul[50]). Şi bietul argintar se întoarse acasă trist şi plângând.

---

45) locuia, formă populară necorectă, în loc de: locuiau.

46) cu nici un chip, nici chiar dacă i s'ar tăia (rupe) capul.

47) cu inima frântă, sdrobită de durere.

48) vestmânt împodobit pe care-l poartă preoţii; se numesc odoare şi lucrurile sfinte din biserică. De aci prin extensiune: lucru scump, sculă preţioasă.

49) căpetenia unei bresle (corporaţii) de meseriaşi.

50) unde-ţi stau picioarele, îţi va sta şi capul, adică pe pământ, deci: îi va tăia capul.

Atunci Prâslea se duse de se bägă ucenic la argintar.

Prâslea, tot văzând pe stăpânu-său văitându-se fiindcă nu isbutise a face furca după porunceală, îi zise:

— Stăpâne, te văd trist că nu poţi să faci furca ce ţi-a poruncit împăratul, iată mai sunt trei zile până să se împlinească sorocul[51]) ce ţi-a dat; lasă-mă pe mine să o fac.

Argintarul îl goni, zicându-i:

— Atâţi meşteri mari n'au putut să o facă, şi tocmai tu, un trenţăros ca tine, să o faci?

— Dacă nu-ţi voi da furca de azi în trei zile, răspunse Prâslea, să-mi faci ce vei voi.

Atunci se învoiră a-i da o odaie, să lucreze numai Prâslea singur, şi pe fiecare noapte să-i dea câte o trăistuţă de alune şi câte un pahar de vin bun.

Argintarul îi ducea grija, fiindcă ascultând pe la uşe, n'auzea alt decât cum spărgea la alune pe nicovală; iară când fu a treia zi, el ieşi dis de dimineaţă din odaie cu furca pe tavă, pe care o scosese din mărul smeului ce era la dânsul, şi o dete argintarului ca să o ducă fetei împăratului.

Argintarul nu mai putea de bucurie, şi-i făcu un rând de haine; iară pe la nămiez, când venise slujitorii împăratului ca să-l chieme la palat, el se duse şi îi dete furca care torcea singură.

După ce împăratul se minună de frumuseţea ei, dete argintarului doi saci de bani.

Fata, cum văzu furca, îi trecu un fier ars prin inimă; ea cunoscu furca şi pricepu că Prâslea cel viteaz trebue să fi ieşit d'asupra pământului. Atunci zise împăratului:

— Tată, cine a făcut furca, poate să-mi facă un

51) termenul (timpul).

lucru pe care mi l-a adus la odoare, smeul.

Iară împăratul chemă îndată pe argintar şi-i porunci să-i facă o cloşcă cu pui, cu totul şi cu totul de aur, şi-i dete soroc de trei săptămâni, şi dacă nu i-o face-o, unde îi stă picioarele, îi va sta şi capul.

Argintarul, ca şi de celalt rând, se întoarse acasă trist, despreţui ca şi întâia oară pe Prâslea care îl întrebase şi de astă-dată; iar dacă se înţeleseră la cuvinte, se învoiră, şi lucrul se şi săvârşi cu bine.

Când văzu argintarul cloşca cloncănind şi puii piuind, cu totul şi cu totul de aur şi ciugulind mei tot de aur, înţelese că trebuie să fie lucru măiestru [53]).

Argintarul luă cloşca, o duse la împărat, iară împăratul, după ce se minună îndestul de frumuseţea şi gingăşia lor, o duse fetei, şi-i zise:

— Iată ţi s'au împlinit toate voile; acum, fata mea, să te găteşti de nuntă.

— Tată, îi mai zise fata, cine a făcut aste două lucruri, trebuie să aibă şi mărul de aur al smeului; porunceşte, rogu-te, argintarului să aducă pe meşterul care le-a făcut.

Primind porunca asta, argintarul se înfăţişă împăratului, rugându-se să-l ierte şi zicându-i:

— Cum o să aduc înaintea Măriei Tale pe meşter, fiindcă este un om prost şi trenţăros şi nu este vrednic să vază luminata faţă a Măriei Tale.

Impăratul porunci să-l aducă, oricum ar fi.

Atunci argintarul, după ce puse de spălă pe Prâslea şi-l curăţi, îl îmbrăcă în nişte haine noi şi-l duse la împăratul; iară împăratul îl înfăţişă fetei.

---

53) miraculos.

Cum îl văzu fata, îl şi cunoscu. Ea nu putu să-şi ţie lacrămile, care o podidiseră, de bucurie mare ce avu, şi zise împăratului:

— Tată, acesta este viteazul care ne-a scăpat din mâna smeilor.

Şi dând în genunche, îi sărută mâinele şi pe faţă şi pe dos.

Luându-i seama bine împăratul, îl cunoscu şi dânsul, măcar că foarte mult se schimbase. Il îmbrăţişă şi-l sărută de sute de ori. Dar el tăgăduia.

In cele mai din urmă, inima lui înduioşată de rugăciunile tatălui său, ale mamei sale şi ale fetei, care rămăsese în genunche rugându-l, mărturisi că în adevăr el este fiul lor cel mai mic.

Prâslea le povesti apoi toată istoria sa, le spuse şi cum a ieşit d'asupra pământului şi le arătă şi mărul de aur al smeului.

Atunci, împăratul, supărat, chemă pe feciorii lui cei mai mari; dar ei cum văzură pe Prâslea, o sfeclirăˢ⁴). Iară împăratul întrebă pe Prâslea cum să-i pedepsească? Viteazul nostru zise:

— Tată, eu îi iert, şi pedeapsa să o iea dela Dumnezeu.

Noi vom ieşi la scara palatului şi vom arunca fiecare câte o săgeată în sus şi Dumnezeu, dacă vom fi cineva greşiţi, ne va pedepsi.

Aşa făcură. Ieşiră câte trei fraţii în curte, dinnaintea palatului, aruncară săgeţile în sus, şi când căzură, ale fraţilor celor mai mari, le căzură drept în creştetul capului şi-i omorîră, dar a celui mai mic, îi căzu dinainte.

Iară dacă îngropară pe fraţii cei mai mari, făcură nuntă mare, şi Prâslea luă pe fata cea mică. Toată împărăţia s'a bucurat că le-a adus Dumne-

54) adică de ruşine se făcură roşii ca sfecla şi începură să se teamă.

zeu sănătos pe fiul cel mai mic al împăratului, şi se mândrea, fălindu-se cu vitejiile ce făcuse el; iară după moartea tătâne-său, se sui el în scaunul împărăţiei, şi împărăţi în pace de atunci şi până în ziua de astăzi, de or fi trăind.

Trecui şi eu pe acolo şi stătui de mă veselii la nuntă, de unde luai

O bucată de batoc[55])
Ş'un picior de iepure şchiop.

şi încălecai p'o şea şi v'o spusei d-voastră aşa.

Notă: Povestit de tata. Publicat pentru întâia oară în Ţăranul Român, no. 13 şi 14 din 1862; apoi într'o broşurică: Basme sau poveşti populare; a treia oară în Legende sau Basmele Românilor, Partea I, la 1872.

55) peşte de mare.

VOINICUL CEL CU CARTEA IN MÂNĂ NĂSCUT

Baba şi unchiaşul dobândesc un copil cu cartea în mână. Prezicerea ursitoarelor. Copilul răpit de duhurile rele. Scapă cu ajutorul cărţii. La palatul fermecat. De facerea vrăjii. Plecarea spre casa părintească. Viclenniile moşierului care vrea să răpească talismanele tânărului. Izbânda lui Făt-frumos şi întoarcerea la împărăţie.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată o babă şi un unchiaş. Ei până la vreme de bătrâneţe nu avură nici un copil. Ce nu făcură? Ce nu dreseră? Şi ca să aibă şi ei măcar o miarţă[1]) de copil, nici cât[2]). Ba merseră pe la descântătoare[3]), ba pe la meşteri vrăjitori[4]), ba pe la cititori de stele[5]), şi ca să rămâie baba grea, nici gând n'avea.

Ajunşi la vreme de bătrâneţe, începură a se îngrijura.

— Ce ne facem noi, babo, zise într'o zi unchiaşul, de vom ajunge niscaiva zile de neputinţă, ori de nevoie. Tu ştii că am făcut tot ce mi-a stat prin putinţă, şi ca să ne dea Dumnezeu şi nouă un copilaş, care să fie toiagul bătrâneţelor[6]) noastre, nu s'a îndurat.

— De! unchiaş, cine e de vină? Tu ştii că am

1) copil mic cât o merţă (un fel de baniţă).
2) nici de cum; de loc.
3) femei, care prin descântece (formulă magică), pot împlini dorinţa cuiva.
4) care fac vrăji.
5) vezi la pag. 57 nota 3.
6) adică sprijinul lor la bătrâneţe, întocmai cum este toiagul pentru un bătrân care se reazimă în el ca să poată umbla.

umblat şi cruciş şi curmeziş pe la meşterese, pe la vraci, am făcut tot ce m'au învăţat unii şi alţii, şi ca să avem şi noi o mângăere pentru pârdalnicele[7]) de bătrâneţe, că grele mai sunt! a fost peste poate[8]).

— Ia să apucăm noi doi în două părţi, să ne ducem unde ne-o lumina Dumnezeu, căci tot de geaba stăm noi la un loc amândoi, două nevoi[9]).

— Să ne despărţim, unchiaş, dacă tu aşa găseşti de cuviinţă. Dar bine, cine să ne închiză ochii în ceasul cel de pe urmă?

— Că bine zici tu, babo; stăi dară; ia să iei tu basmaua mea care am avut-o în ziua de cununie, şi eu ştergarul[10]) cel vărgăţel[11]), ce mi-ai adus de zestre. In toate zilele să ne uităm la dânsele; şi când vom vedea pe ele câte trei picături de sânge, să ne întoarcem acasă. Acesta să fie semnul că moartea s'a apropiat de unul din noi.

— Aşa să facem, unchiaş.

Cum ziseră şi făcură. Se gătiră de drum, îşi luară fiecare desăguţa[12]) d'a umeri, în care baba puse pe fund basmaua bărbatului ei, iară unchiaşul ştergarul cel vărgăţel al neveste-sei, şi apucară unul spre răsărit, iar altul spre apus.

Nouă zile şi nouă nopţi se duseră, se duseră, şi iară se duseră. Intrebară şi pe bun şi pe rău, pe mare şi pe mic, ce-ar face ei ca să poată avea un copil. Ceea ce le spuseră să facă, ei răspunseră că au tot făcut, dară în deşert[13]). Ei căutau să le spuie cineva altceva ce nu ştiau ei, dară nu-şi găsiseră omul.

---

7) afurisitele.
8) imposibil.
9) două nevoi, adică doi oameni nevoiaşi, neputincioşi.
10) prosopul.
11) adică cu vărgi sau dungi.
12) desagă (traistă), mică.
13) în deşert = în zadar.

A zecea zi, sculându-se unchiaşul, ieşi afară să se spele, ca să pornească la drum mai departe. Când luă ştergarul să se şteargă pe ochi, ce să vază? Trei picături de sânge pe dânsul.

El îşi zise: trebuie să mă întorc acasă, căci Dumnezeu ştie ce va fi păţit baba mea.

Intinse unchiaşul la drum. Nu mai căuta nici de mâncare, nici de odihnă, şi se întoarse acasă cum plecase.

— Ce ţi s'a întâmplat, babo? zise el, cum îşi văzu jumătatea.

— Ce să mi se întâmple, unchiaş? Iacă eu îmi căutam de cale şi întrebam în dreapta şi în stânga, rugându-mă de toţi să mă înveţe ceva ca să putem avea un copil. Dară întrebările şi rugăciunile mele le faceam în sec[14]), căci îmi răceam gura de surda[15]).

Şi tot mergând înainte, am ajuns într'o pădure mare, mare, fără seamăn şi m'am rătăcit prin bungetul[16]) acelei păduri, de nu mai ştiam pe unde să ies la oameni.

Când, odată, văz înaintea mea un moş, fleoş[17]) de bătrân, uitat de moarte şi de Dumnezeu. Eu îi spui după ce umblu şi cum m'am rătăcit. Moşul, încărcat de zile cum era, se pune jos, stă de vorbă cu mine şi cu un grai blajin îmi arătă drumul pe unde să ies acasă, şi îmi zice să mă întorc, căci râvna noastră a ascultat-o Dumnezeu.

— Şi ăsta a fost semnul de pe ştergarul meu?

— Se vede că ăsta.

Atunci şi ei se hotărîră ca să nu se mai despartă, şi să rămâie să-şi mănânce amarul împreună[18]).

14) în zadar.
15) în zadar.
16) pădure bătrână şi deasă.
17) moale, veşted de bărtân.
18) să-şi mănânce amarul împreună = să împartă amărăciunea, suferinţa, împreună.

Nu trecu mult după asta şi baba spuse unchiaşului că se simte îngrecată[19]).

Aoleo! Unde era Dumnezeu să vază bucuria unchiaşului când auzi d'o asemenea veste bună! Umbla de colo până colo de bucurie, şi nu mai ştia pe ce să puie mâna şi ce să facă.

Şi aşa trecură zilele una după alta până la nouă luni, când baba, cu ajutorul Maicii Domnului, născu un dolofan[20]) de copil, drăguleţ şi cu o carte în mână.

A treia seară, când veniră ursitoarele, se întâmplă ca unchiaşul să fie deştept. Pe dânsul, vezi, nu-l mai prindea somnul[21]) de bucurie, şi de trei zile nu-i mai dase ochii în gene[22]), tot umblând pe lângă babă ca s'o îngrijească şi s'o caute la boală. D'aia şi când veniră ursitoarele, el nu dormea, ci sta stârcit[23]) într'un colţ, ca şi când ar fi fost Matracuca[24]), sora doamnei.

Când începură ursitoarele să ursească, el se făcu numai urechi şi auzi tot.

Cea mai mare din ursitoare zise:

„Acest copil are să fie un Făt-Frumos, şi are să ajungă bogat".

Cea mijlocie zise:

„Pe acest copil, când va fi el de doisprezece ani, are să-l răpească duhurile rele".

Cea mică zise:

„Dacă va scăpa de duhurile rele, acest copil are să ajungă împărat".

Atâta îi trebui unchiaşului să auză, ca să-i dea

---

19) însărcinată; simte că va deveni mamă.
20) mic şi grăsuliu.
21) nu mai putea adormi.
22) nu-i mai dase ochii în gene, adică nu adormise.
23) sta ghemuit, încovoiat, ca un stârc (cocostârc).
24) femeie nëroadă.

un cuţit ascuţit prin inimă[26]). El, vezi, nu se împăca cu ceea ce zisese ursitoarea d'a doua. O grije mare îl cuprinse, şi de pe acum chiar, începu a plănui cum să facă să-şi scape copilaşul de un asemenea rău.

Până una alta, copilul creştea, asculta pe părinţi şi cartea cu care se născuse, din mâini n'o lăsa. Cetea, cetea mereu pe dânsa şi învăţa, de se mira toată lumea de silinţa şi învăţătura dânsului.

Când se făcu ca de nouă ani, ştia câte în lună şi în soare. El însuşi ajunsese să fie o carte, şi toţi megieşii[27]) veneau la dânsul şi-l întrebau despre păsurile lor.

Unchiaşul se bucura, nu se bucura de fiul său, dară baba ştiu că nu mai putea de bucurie, văzându-l şi frumos şi cu atâta procopseală într'însul. Unchiaşul, vezi, era cu cuiul la inimă[28]); ştia el ce ştia; dară la nimeni nu spunea.

Băiatul de ce creştea, d'aia se făcea mai frumos şi mai învăţat. Tot satul îl cinstea şi îl asculta ca pe cine ştie cine; iară unchiaşul, de ce trecea timpul, d'aia se întrista.

Când era aproape de a împlini băiatul doisprezece ani, nu mai putu unchiaşul să ţie, trebui să răsufle. El găsi de cuviinţă să spuie şi alor săi ceea ce era să se întâmple fiului lor. Şi astfel într'o seară, când stau cu toţii la foc şi povesteau şi verzi şi uscate[29]), ca să le treacă timpul, unchiaşul se apucă de spuse tot ce auzise dela ursitoare.

P'aci, p'aci, era să moară baba, muma băiatului, de întristare, când auzi unele ca acele; săriră însă unchiaşul şi fiul său, o stropiră cu apă, şi

26) adică să-l doară aşa de rău cum l-ar durea dacă i-ar înfige cineva un cuţit ascuţit în inimă.

27) vecinii.

28) adică îl durea ca şi cum ar fi avut un cui în inimă.

29) lucruri interesante şi neinteresante; proaspete şi răsuflate; bune şi rele.

d'abia, d'abia o mai înviorară[30]). Iară băiatul se puse pe gânduri.

Şi mai plănui el ce mai plănui, până ce, după câteva zile, spuse tatălui său, ceea ce izvodise[31]) el să facă. Tată-său, carele asculta la gura lui ca la o carte, se duse numai decât prin sat şi dete gură[32]) la toţi megieşii[33]) că, în seara cutare şi cutare, adecă când era să împlinească fiul său doisprezece ani, ei să se adune toţi cu totul la biserică, ca să facă rugăciune pentru fiul său, spre a-l scăpa de duhurile cele rele. Vorbi şi cu moş popa; şi toţi cu totul se făgăduiră că va împlini[34]) cererea unchiaşului. Şi aşa şi făcură.

In seara aceea, când era băiatul unchiaşului să împlinească doisprezece ani, toţi oamenii din sat, bărbaţi, femei şi copii, împreună cu moş popa, se adunară la biserică pentru rugăciune. Şi viind moşul cu baba şi cu fiul lor, tot cu cartea în mână, megieşii îl băgară la mijloc şi rugăciunile începură. Se rugară ce se rugară, când de odată se pomeniră că se umple biserica de o ceaţă groasă. Atunci căzură cu toţii în genunche şi scoaseră nişte rugăciuni ferbinţi, de ar fi muiat inima nu ştiu cărui duh rău. Ceaţa se risipi şi ei rămaseră teaferi[35]).

A doua seară, când erau la rugăciune, tot pe acea vreme, unde se pomeniră că se umple biserica de şoareci, de lilieci şi de bufniţe, şi începură a chiţăi, de colo până colo prin biserică, a se sui pe oameni şi a-i ciupi de pe unde apuca.

Toţi se speriară, până şi chiar moş popa. Atunci

30) o mai însufleţise, îi mai dăduse vieaţă.
31) născocise, pusese la cale.
32) dete gură = înştiinţă; vorbi cu toţi vecinii.
33) megieşii = vecinii.
34) va împlini, formă populară necorectă din punct de vedere gramatical, în loc de: vor împlini.
35) nevătămaţi, sănătoşi.

băiatul unchiaşului, cu cartea în mână, căzu în genunchi şi începu a se ruga cu foc. Aşa făcură şi unchiaşul şi moş popa şi toţi megiaşii cari se aflau în biserică. Şoarecii şi toate lighioanele [36]) acelea pieriră.

A treia seară, dacă se adunară şi se puseră la rugă, se rugară, se rugară, până ce către miezul nopţii odată începu a se cutremura biserica şi se auziră nişte pocnete şi tunete, bubuituri şi duduituri îngrozitoare, ca de tunet. Căzură şi de astă dată în genunchi, se rugară şi de astădată cu toată credinţa în Dumnezeu. Insă, ce să vedeţi D-voastră? Tocmai în toiul rugăciunei, unde se coborî un călugăr din turnul bisericei, apucă pe băiatul unchiaşului de subţiori, îl răpeşte din mijlocul lor şi se înalţă cu dânsul în sus. N'apucară oamenii să bage bine de seamă şi pieriră din ochii lor ca o nălucă [37]). Ba că o fi rămas prin turn, ba că o fi pe după biserică, ba că o fi pe colo, ba pe dincolo. Aş! El s'a dus cu călugărul ce-l răpise, şi dus a fost.

Toţi rămaseră ca căzuţi din cer de spaimă, dară unchiaşul şi baba mai cu asupra [39]). După ce se mai astâmpărară din spaimă şi după ce biserica se linişti, oamenii ieşiră şi se duse fiecare într'ale sale.

Fiul unchiaşului, deşi răpit de călugăr, dară cartea din mână n'o lăsa. Cetea mereu, şi în gura mare; iară când fu de ajunse la mijlocul cărţii, călugărul nu-l mai putea ţine. Vru să-i smucească cartea din mână; dar băiatul o ţinea vârtos. Luptându-se cu băiatul prin văzduh, ca să-i ia cartea, călugărul îl scăpă şi fiul unchiaşului căzu într'o prăpastie adâncă.

---

36) animale sălbatece.
37) nălucă = fantomă, vedenie înşelătoare.
39) mai presus de toţi.

Dumnezeu ştie cât a rămas el acolo, până s'a desmetecit din ameţeala ce-i veni căzând. Când se pomeni, el era tot cu cartea în mână. Mulţumi Domnului că l-a scos din mâna duhurilor rele şi că este viu; dară alt necaz acum! Nu ştia unde se află. Se scoală el d'acolo şi o porneşte la drum. Şi aide, şi aide până ce d'abia ieşi din prăpastie. Apoi o luă într'acolo unde mila Domnului l-o duce. Şi apucând spre soare scapătă[40]), se duse, se duse, zi de vară până 'n seară, fără să dea de vr'un sat şi fără să vază pui de om; şi mai mergând ce mai merse, dete de un copaciu şi mase[41]) acolo. Nemâncat şi nebăut, nu putea să doarmă.

Şi luptându-se cu foamea, cu setea şi cu nesomnul, se socotea[42]) unde s'ar duce, ca să iasă la lume. A doua zi, o apucă iarăşi spre soare scapătă, după cum plănuia el, până ce dete peste nişte grămezi de căpăţâni şi oase de oameni.

Şi apucându-l nişte răcori reci de frică, începu a citi pe cărticica lui şi înlătură oarecum groaza ce sta gata să-l coprinză. Işi luă deci inima în dinţi[43]) şi porni înainte; de ce mergea mai înainte, d'aceea grămezile de oase de om se înmulţeau. El se făcu că nu le bagă de seamă şi tot înainte mergea, până ce ajunse la un oraş mare, din care numai dărâmături rămăsese. Prea puţine ziduri mai erau în picioare. Şi mai merse ce mai merse, şi dete de nişte palaturi foarte frumoase.

Acolo, dacă ajunse, bătu în poartă. El cugeta să ceară ceva de mâncare, că nu mâncase nu ştiu de câte zile, şi să-l lase să mâe[44]) acolo, că era vreme de când nu se odihnise ca lumea. Dară nu-i răspunse nimeni.

40) adică încotro scapătă (asfinţeşte, apune) soarele.
41) rămase.
42) se chibzuea.
43) prinse curaj.
44) să rămâie.

Mai bătu odată. Dară ca să răspunză cineva, ba.

In sfârşit, bătu şi a treia oară; dară niţel mai tăricel. De astă dată se auzi un glas piţigăiat din lăuntru că-l întreabă: cine este?

El răspunse că este om ca toţi oamenii şi cere să-l găzduească.

Dacă îi deschise portiţa, ce credeţi că mi-ţi văzu? O umbră de om, un bătrân cu barba până la genunchi, slab şi pipernicit[45]) şi cocoşat de par'că mânca numai Vinerea[46]). El se cruci când văzu pe Făt-Frumos, şi-i spuse că n'a văzut om de când era copilandru. Acest bătrân era portarul curţii, şi lăsat acolo să păzească palatul până s'o găsi cineva care să desfacă făcutul[47]) locului aceluia.

Dacă intră Făt-Frumos înăuntru, bătrânul îi puse o masă curată, şi pe masă nişte pâine albă ca zăpada şi nişte legumă bună de mâncare, însă gătită fără multe meşteşugiri.

Băiatul îmbuca lupeşte[48]), căci nici el nu mai ştia de când nu mâncase. După ce mâncă şi se săturâ, se puse la vorbă cu unchiaşul.

— Bine, tătuţule, ca ce să fie asta de n'am întâlnit eu, cale de atâtea zile de când viu, nici un sufleţel de om p'aici pe la voi, fără numai grămezi, grămezi de oase de oameni, risipite colea şi colea? Ş'apoi şi aici la palaturile acestea, numai pe tine te găsesc cu sufletul în oase, încolo par'că ar fi în împărăţia morţii?

— Ei, tătişorule, povestea împărăţiei acesteia

45) mic cât bobul de piper.

46) adică pare că n'ar fi mâncat decât odată pe săptămână şi atuncia numai post, căci poporul socoteşte Vinerea (în amintirea sfintei Vineri, care a fost ucisă pentru credinţa ei) ca zi sfântă şi o cinsteşte postind. Vezi *N. Cartojan*: Cărţile populare în lit. românească, Bucureşti, I, 1929, p. 156.

47) făcutul = farmecul făcut, vraja.

48) mânca ca un lup.

este mare. Eu ţi-oi spune o cătinică[49]) din ea. Să vezi dumneata, nepoţelul moşului, această împărăţie a fost şi ea odată mare şi puternică. Împăratul şi împărăteasa locului n'aveau copii. Ei în loc să se roage lui Dumnezeu ca să le dea un moştenitor, se apucară să umble cu farmece[50]). Umblară ei ce umblară şi deteră peste un fermecător meşter.

Acesta nu ştiu ce făcu, nu ştiu ce drese, că numai iată că împărăteasa rămâne grea, şi după nouă luni născu o fată, mai frumoasă decât nu ştiu care zână din cer. Ea trăeşte şi acum. Este atât de frumoasă, încât s'o vezi şi să n'o uiţi în toată viaţa ta.

La trei zile, când veniră ursitoarele[51]), o ursiră ca ea să nu se poată mărita până ce nu se va găsi cineva care să petreacă o noapte în cămara[52]) ei şi să scape teafăr. Pasă-mi-te Dumnezeu pedepsea pe copil pentru păcatul părinţilor. Nu numai atât, dară ursitoarele întinse pedeapsa aceasta şi asupra împărăţiei. Ele zise că, din ziua când va veni cel dintâi peţitor şi nu va izbuti să scape, toate oraşele şi toate satele să se dărâme, precum le-ai văzut şi tu, şi toţi oamenii să putrezească, să le rămâie numai oasele. Aceasta ca să îngrozească pe juni[53]), ca să nu vie în peţit[54]). Vezi D-ta, şi fermecătorul acela care a făcut pe împărăteasă să nască, fu pedepsit, căci umbra lui este care vine noaptea de munceşte[55]) şi chinueşte pe bieţii tineri care se încumet a rămânea în cămara domniţei.

Mulţi tineri s'au încumes până acum a face cercare[56]) şi toţi au pierit.

49) o părticică.
50) rituri şi formule magice (ca să dobândească copil).
51) vezi mai sus pag. 98, nota 1.
52) odaia.
53) tineri.
54) să ceară în căsătorie.
55) chinueşte.
56) încercare.

Auzind unele ca acestea, Făt-Frumos zise portarului că ar dori să vază şi el pe fata de împărat.

— Fugi d'acolo, tătişorule, nu-ţi mai băga sufletul în păcat[57]). Fă-ţi cruce şi te depărtează de locurile acestea, ca să nu-ţi pierzi viaţa. Păcat de tinereţile tale.

— Fie! îşi zise băiatul, gândindu-se la cele ce păţise până acum, tot n'am eu la ce mai trăi singur prin pustietăţile acestea, şi stărui ca să-l ducă în cămara domniţei.

Portarul, dacă văzu că nu este chip să-l oprească de a merge, îl duse la fata împăratului. Ei, cum se văzură, se şi plăcură. Se vede că ei erau făcuţi unul pentru altul. Şi de unde să nu fie aşa.

Biata fata împăratului ar fi dorit să rămâie în noaptea aceea băiatul în cămara ei; dară îi era milă de tinereţile lui, cum de să se prăpădească o aşa bunătate de june[58]).

Şi împreună cu portarul mai cercară[59]) încă odată să-l facă a nu rămânea. Dar fu peste poate; căci Făt-Frumos era de aceia cari, când îşi pune în gând să facă ceva, nici dracul nu i-o scoate din cap.

Şi aşa, cum veni seara, el se duse cu cărticica lui în mână şi stătu în priveghere[60]). Ce făcu el, ce nu făcu, că văzu albul zilei[61]). A doua zi, îl găsiră tot cu cartea în mână, şi searbăd, şi galben ca turta de ceară, de pare că muncise cine ştie

---

57) nu mai face păcat, să nu-ţi mai încarci sufletul cu păcat.

58) tânăr. Cuvântul există în limba veche românească şi în graiul popular, şi ca moştenire din limba (juvenis).

59) încercară.

60) să vegheze, să stea de strajă.

61) albul zilei = zorile.

la ce lucruri grele şi cine ştie câte nopţi, nemâncat şi nebăut.

Se deşteptă şi fata de unde dormea ea, şi cum îl văzu în carne şi în oase, îi zise: tu să fii soţul meu. Atunci odată, ca din senin, începură a învia oamenii de prin oraşe şi de prin sate, slugile de prin curte; şi toate câte erau cu suflet în ziua când veni cel întâi peţitor, începu[62]) să mişte şi să se scoale ca dintr'un somn adânc.

Oamenii începură la lucrul lor, oştirea a da în tâmpine şi în surle şi a veni la curtea împărătească să se închine cu slujba. De unde până aci era tăcere, moarte, acum te asurzeau strigătele şi sgomotul ce făcea mulţimea de oameni şi de argaţi, mergând fiecare la lucrul său.

Portarul se buimăcise la cele ce vedea. Nu ştia încotro să-şi întoarcă privirea şi la ce să se uite mai întâi.

Făt-Frumos şi cu domniţa ieşiră şi se arătară la lume. Mulţimea striga de bucurie de se auzea în cer strigătul lor, şi din fiecare gură ieşea vorbele: „Să ne trăiască împăratul şi împărăteasa noastră!".

Făt-Frumos, dacă se cunună cu fata, se aşeză în scaunul împărăţiei şi-şi tocmi oştile, boierimea şi prostimea[63]), cum ştia el, în legea lui. Toţi rămaseră mulţumiţi de tocmelile lui.

Şi petrecură ce petrecură cu fericire în căsătoria lor, când într'una din zile îşi aduse aminte de tatăl său şi de mumă-sa, şi se întristă că nu ştia nimeni de căpătâiul lor.

Impărăteasa băgă de seamă întristarea lui, şi ca unul ce-i era drag foarte, nu voia, vezi, să-l vadă nici o clipă de ochiu[64]) măcar fără chef. Prinse a-l întreba. Iară dacă îi spuse, ea îl îndemnă să se ducă

62) în loc de: începură.
63) adică: poporul de jos.
64) adică: nici o clipeală, nici cât ai clipi din ochi.

să-şi aducă părinţii şi să trăiască cu toţii la un loc, ca în sânul mă-sii.

Făt-Frumos asta şi voia. Şi totuşi nu se îndura să-şi lase soţia singură. Ştia el, biet, ce va să zică singurătatea. Dară înteţindu-l şi încingându-l dorul de părinţi, hotărî să se ducă.

Inainte însă de a pleca, împărăteasa, soţia lui, îi dete un inel, ce zicea ea că îl are dela moşi, dela strămoşi, şi îi spuse că are puterea, când îl scoate din deget, se uită la dânsul şi doreşte, să se facă un palat cum seamăn pe lume să nu aibă. Ii dete şi pe vizitiul curţii, om vechi, credincos şi iute la slujbă, care să nu se deslipească de stăpânul său, nici cât ai da din amnar [65]).

Aşa căpătuit şi pregătit de drum, plecă către satul unde trăiau părinţii lui, după ce-şi luă ziua bună dela împărăteasa, dela boieri şi dela ostaşi. Drumul îi era să treacă pe la împărăţia lui Sefer împărat, pe la ţara zânelor, şi Dumnezeu mai ştie pe unde.

Trei ani şi trei luni şi trei zile ţinu călătoria până să ajungă la satul părinţilor lui. Şi trecând pe la împărăţia lui Sefer împărat, l-a întâmpinat dregătorii [66]) curţii şi l-a petrecut cu dragoste. Şi trecând şi pe la ţara zânelor, acestea se întreceau care de care să-i arate mai multă cinste şi să-l petreacă.

Dacă ajunse la satul părinţilor săi, trase butca [67]) dinaintea bordeiului. Tată-său şi mă-sa nu-l cunoscură. El, dacă văzu aşa, ceru să-l găzduiască. Bătrânii primiră şi-şi cerură iertăciune că nu pot să-i dea mai mult de cât ceea ce au, adică bordeiul lor. El se învoi şi mase acolo. Peste noapte se

65) cât ai scăpăra din amnar, adică într'o clipă, atât cât e nevoe să scaperi din amnar, cît se atinge amnarul de cremene pentru a scânteia.

66) înalţii funcţionari ai curţii.

67) trăsură mare.

scoală, iese afară binişor şi uitându-se la inel, îi arată că doreşte să se facă un palat înfricoşat, în locul bordeiului aceluia.

N'apucă se isprăvească bine de gândit, şi mi se ridică, neiculiţă, nişte palaturi măreţe, împodobite cu de toate frumuseţile, cu grădini falnice, cu izvoare limpezi, de să te tot fi uitat la dânsele şi să nu te saturi. Dară încă-mi-te pe dinăuntru? Aci e aci. Cămarile, laviţele [68]), aşternuturile numai scumpeturi.

Când se deşteptară a doua zi unchiaşul şi cu baba şi se văzură muiaţi numai în aur, se speriară. Se frecau la ochi şi se uitau în toate părţile, şi nu le venea a crede ochilor lor. Li se păreau că visează.

Atunci intră Făt-Frumos la dânşii, îi scoase din uimirea în care căzuseră şi se descoperi, spuindu-le că el este fiul lor cel răpit şi că a ajuns împărat.

Când auziră de unele ca acestea, unchiaşul şi baba muriră şi înviară de bucurie. Apoi îl luară şi îl pupară şi pe o parte şi pe alta; iară el le sărută mâinile.

Indată se făcu svon [69]) în sat că unchiaşul şi baba se procopsiră [70]) fără ştirea lui Dumnezeu, şi alerga lumea după lume ca să vază cu ochii lor minunea.

Ajungând şi la urechile stăpânului moşiei acest svon, se duse şi el de văzu palaturile şi rămase cu ochii sgâiţi [71]). Acest om era pismătăreţ [72]) şi zăcaş [73]) la inimă. Nu voia, vezi, nici în ruptul ca-

68) lăzile.
69) veste, ştire.
70) se înavuţiră.
71) a sgâi ochii = a deschide ochii mari.
72) invidios.
73) răzbunător.

pului [74]), să-l întreacă alţii, nici în bogăţie, nici în procopseală.

Se duse deci acolo să se încredinţeze prin sine însuşi de această minune, şi dacă văzu pe Făt-Frumos, ar fi poftit dumnealui să-l ginerească [75]), fiindcă avea trei fete.

Pofti pe Făt-Frumos ca să vie şi el pe la dânsul p'acasă, ca să lege prietenie. Făt-Frumos cu inima curată, şi fără nici o vinovăţie într'însul, se duse de! de datorie. Acolo, dacă îl văzură, stăpânul moşiei aduse vorba de căsătorie şi-i spuse că ar fi bun bucuros să-i dea pe oricare va voi el să ia din fetele lui.

Făt-Frumos le spuse curat că el este însurat şi că are de gând să se întoarcă la nevastă peste puţin. Ba încă le spuse şi cu ce putere făcuse palaturile alea frumoasele, dacă îl întrebară.

Pismătăreţul de stăpân al moşiei plănui atunci cu fetele sale cum să facă să fure inelul din degetul lui Făt-Frumos. Pentru aceasta, nu trecu multe zile, şi poftiră pe Făt-Frumos la masă la dânşii, ca să se chefuiască şi să petreacă împreună, căci ziceau ei, mai avea-vor zile să se mai vază au ba?

Făt-Frumos, fără să-i plesnească prin cap [76]) ce plănuiseră ei, se duse. După ce se chefuiră, mâncând şi bând cât le cerură inima, când fură să se scoale dela masă, zăcaşul de proprietar ceru să le mai dea câte un pahar să bea la botul calului [77]), cum se zice. În paharul ce dete lui Făt-Frumos, amestecă fără să ştie el, nişte burueni adormitoare.

---

74) nici de cum.

75) să-l facă ginere.

76) fără să-i treacă prin minte.

77) a bea la botul calului = a bea ultimul pahar înainte de despărţire.

Cum bău, îl şi fură aghiuţă[78]). Căzu într'o amorţeală, soră cu moartea[79]). Căpul îi bănănăia[80]) într'o parte şi într'alta, de par'că îşi rupsese junghietura. Îl luară, deci, binişor, îl puseră într'un pat şi acolo rămase până a doua zi. Pe când dormea el dus, îi scoaseră inelul din deget şi îl ascunseră.

A doua zi, dacă se deşteptă Făt-Frumos, îi fu ruşine de ceea ce făcuse. El se căia şi se căina cum de să facă el fapte de care nu mai făcuse în viaţa lui, să-şi bea adecă şi simţirile. El socotea, vezi, că a băut ca un nemernic, şi d'aia se îmbătase aşa.

Cum se deşteptă, se şi duse acasă, fără să bage de seamă că-i lipseşte inelul din deget. Acasă, dacă ajunse, ia palatul de unde nu e. Pierise ca şi când n'ar mai fi fost[81]); iar în locul lui găsi iarăşi bordeiul părinţilor lui. Se mai căi el o toană[82]) de neghiobia ce făcuse, dar acuma: prinde orbul, scoate-i ochii[83]), povestea ăluia.

Se hotărî dară să se întoarcă la împărăţia lui, să nu se mai întâlnească cu nişte asemenea oameni răi la suflet. El zise şi părinţilor lui să meargă cu dânsul, să trăiască ca în rai. Dară ei se mulţumiră a le rămânea oasele în sătuceanul[84]) în care se născuseră şi poftiră fiului lor o viaţă lină şi fără de supărări diavoleşti.

Bietul Făt-Frumos, trist că-şi pierduse inelul, trist că părinţii săi nu voesc a merge să trăiască cu dânsul, sta cu capul rezemat pe mână şi se gândea,

78) îl fură somnul.

79) adică amorţeală adâncă de parcă ar fi fost cuprins de moarte.

80) bănănăia = îi atârna într'o parte şi alta.

81) n'ar mai fi fost, ca şi când nu ar fi fost (existat) niciodată.

82) puţin.

83) prinde orbul scoate-i ochii (pe care nu-i are). Adică vrând nevrând trebue să rămâi păgubaş.

84) sătucean = sat mic. Din sătuc, sătuce sătucele s'a format numele satului Să(t)cele de lângă Braşov.

cum să facă ca toate să-i iasă în de bine[85]). Când, de odată se înfăţişează înainte-i vizitiul ce-i dase împărăteasa.

— Ce ai stăpâne, de eşti aşa trist, fără să te mângâi? Au doară primit-ai niscaiva ştiri rele dela împărăţie?

— Ba ştiri rele dela împărăţie n'am primit, dragul meu. Dară, iacă, iacă, iacă, ce mi s'a întâmplat.

Şi-i spuse tot din fir până'n aţă[86]).

— Ia lasă, stăpâne, nu te mai mâhni aşa, pentru atâta lucru de nimic.

— Ce stai tu de vorbeşti, omule? Apoi de nimic lucru iei tu, că am pierdut inelul, aşa sculă rară; şi de puţin lucru socoteşti tu că este a mă despărţi de părinţi, fără să mai nădăjduesc a-i vedea.

— Ba nu, stăpâne; dară ia să ne înţelegem la cuvinte. Părinţii împărăţiei tale, dacă nu vor să vie să trăiască pe lângă D-ta, poţi să-i faci să trăiască bine şi aci, lăsându-le o sumuliţă bunicică de bani, de care ai, mulţumită Domnului, destui. Cât pentru inel, apoi împărăteasa, doamna noastră, a avut de grije şi pentru aceasta. La plecare, ea mi-a dat acest inel, cu poruncă straşnică ca să ţi-l dau numai atunci când voi vedea că mâhnirea umblă să te biruie. Şi tocmai acum mi se pare că e timpul. Poftim!

Şi îndată scoţând din sân un inel, ca şi celalt de frumos, i-l dete, mai adăogând a zice că inelul acesta are darul ca, uitându-te la el, şi dorind, îndată se va înfăţişa înaintea dumitale doi arapi[87]), cari vor face orice le vei porunci.

Tocmai atunci trecea p'acolo şi stăpânul mo-

85) să-i iasă bine.
86) cu deamănuntul.
87) arapi = oameni negri la faţă, arabi.

şiei, cel cu pricina, într'o căruţă cu patru telegari[88]), mergând în treaba lui.

Făt-Frumos, cum luă inelul în mână, se uită la el şi pofti să iasă cei doi arapi. Indată se pomeni cu doi arapi, negri ca fundul ceaunului, că stau dinaintea lui, ageri şi sprinteni ca nişte pardoşi[89]).

— Ce poruncesti, stăpâne, ziseră ei.

— Să-mi luaţi pe chir[90]) ăla care trece în căruţă, şi să nu-l slăbiţi până nu va scoate inelul ce mi-a tras din deget mişeleşte.

Vezi că el pricepuse că beţia aia d'atuncea nu fusese lucru curat; dară n'avuse ce-şi face capului[91]), d'aia şi tăcuse din gură.

Unde mi se repeziră, neiculene, ăi arapi, ca nişte smei şi ca nişte lei paralei[92]), de nu-i puteai ajunge cu praştia. Intr'o clipă fură acolo, şi unul apucă caii de dârlogi[93]) şi mi ţi-i opri ca pe ei, şi altul apucă pe pismătareţul de stăpân al moşiei de piept; şi cât te-ai şterge la ochi[94]), fu şi dat jos; şi unde mi ţi-l începură a-l răsuci şi a-i buchisi[95]) înfundat, de-ţi era mai mare mila de dânsul.

Dacă îi cerură arapii inelul, el tăgăduia ca un nemernic. Se pusese diavolul călare pe inima lui şi nu-l lăsa nici decum să scoată inelul la iveală. Dar ce credeţi că arapii mi-l lăsară numai aşa, cu una, cu două ? Nici să vă gândiţi!

Il luară din nou la tărbăceală[96]). Umbla prin

88) cai mari de telegă.
89) leoparzi.
90) chir, cuvânt de origine grecească, înseamnă: domn.
91) n'avusese în contro.
92) Paraleu, cuvânt de origine grecească: mai tare decât un leu.
93) hăţurile dela frâul calului.
94) într'o clipă.
95) îl bătură îndesat.
96) a lua la tărbăceală = a snopi în bătăi.

mâinile lor, dela unul la altul ca o minge. Il mai făţuiră[97]), îl mai trudiră[98]), îl luară din nou la rapanghele[99]), şi-l mai dară căţeaua[100]), de credeai că se pierde prin mâinile lor, şi că să spuie nici cât.

Dacă văzură arapii aşa, că se încâinase[101]) şi nu vrea să dea inelul, îl puseră jos, unul îl ţinea şi altul scoase un cuţit dela brâu, îl dete pe masat[102]) şi se făcea că vrea să-l jupoaie de viu.

Văzu ăla că nu e glumă, că-i stă viaţa numai într'un fir de aţă[103]), şi ca să scape de moarte, spuse că la el este inelul şi-l scoase de-l dete arapilor.

Ar fi voit oamenii lui, vizitiul şi argatul, să sară să-şi scape stăpânul din mâna arapilor. Dar cine se putea apropia de dânşii? Numai câte un brânci le da aceştia şi se duceau peste cap, de se sculau schilozi.

Făt-Frumos privea şi creştea carnea pe el de mulţumire, când vedea că freacă ridichea[104]) becisnicului de zăcaş, după cum i se cuvenea.

Primindu-şi inelul, Făt-Frumos îl băgă în deget lângă celălalt şi se hotărî a se întoarce înapoi la împărăţia sa. Dete părinţilor lui vr'o două, trei pungi de galbeni, fiindcă nu voiră a merge cu dânsul, se găti de drum, se urcă în butcă şi porni.

Dară când se despărţiră? Plângeau şi lemnele şi pietrele de jalea unchiaşului şi a babei. Vezi că

---

97) făţui = a da faţă, a lustrui aci e luat în bătaie de joc: îl bătură zdravăn.

98) îl mai chinuiră.

99) rapanghele = bătaie. (Il băteau).

100) îl păruiră.

101) se încăpăţinase.

102) masat = tocilă cismarilor şi a măcelarilor.

103) îi sta viaţa într'un fir de aţă = adică îi sta în primejdie vieaţa.

104) cum îl bate.

pricepură ei că n'are să se mai vază. Poate că în cer, dar aci pe pământ de loc!.

Şi se duse, şi se duse Făt-Frumos cale lungă depărtată, care de aci înainte se găteşte, basmul mai frumos grăeşte, se duse până ajunse la o poiană frumoasă, pe marginea căreia curgea un râuleţ. Aci îşi căută el loc de popas. Fie că-l şi găsise, căci era o frumuseţe, de nu te îndurai să te depărtezi de dânsa.

Licheaua[105]) de stăpân al moşiei, nici una nici alta, voia cu dinadinsul să aibă pentru dânsul inelul lui Făt-Frumos şi mai multe nu. Se luă după dânsul şi cugetă că, mai cu marghiolii[106]), mai cu şoalda[107]), mai cu prefăcătorii, să înşele pe Făt-Frumos şi să-i dea pui de geol[108]), la inel.

Dacă văzu pe Făt-Frumos că vrea să poposească, se opri şi el mai cât colea, după un mărăciniş, şi aşteptă până să adoarmă.

Făt-Frumos nici că se gândea la nişte astfel de mişelii; el întinse pe pajişte nişte scoarţe scumpe ce le avea, se aşează pe dânsele, mâncă şi se culcă. Vizitiul lui cel credincios stătu de pază o bună bucată de timp, şi dacă văzu că nici apele nu se mai mişcă[109]), şi fiind şi ajuns de osteneala[110]) drumului, puse şi el capul jos, şi-l fură somnul.

Când văzu că amândoi dorm duşi[111]), ăla ieşi din

105) om de nimic.
106) linguşire, amăgire.
107) cu înşelăciune.
108) adică să-i fure inelul. Cuvântul vine din limba turcească, unde înseamnă: întreg, totalitate. Giol se numeşte numărul arişicelor care se pun la joc. A da pui de geol înseamnă a lua, a câştiga dintr'o dată toate arşicele. Prin lărgirea înţelesului expresiunea a da pui de geol înseamnă şi: a lua pe neaşteptate, pe ascuns, a şterpeli, a fura.
109) adică e linişte deplină.
110) fiind ostenit.
111) a dormi adânc ca un om dus de pe lume (mort).

crâng binişor, şi pâş, pâş, ca o mâţă[112]), când pândeşte la şoareci, se apropie încetişor de Făt-Frumos, îi trage inelele din deget şi p'aici ţi-e drumul.

Iară dacă se sculă Făt-Frumos şi văzu că-i lipsesc inelele, crezu că vizitiul i le-o fi luat, ca să le puie bine de teamă ca să nu le piarză, dormind, şi-l întrebă. Vizitiul răspunse că Doamne fereşte! nu i le-a luat el. Acum înţelese că vreun fur[113]) i le-a şters şi se întristă nevoie mare.

Aşa supărat porunci de înhămă caii la butcă şi porni. El nu ştia ca cine să i le fi luat şi n'avea pe cine apuca de ele. Şi mergând el aşa şi ciudindu-se[114]) şi frământându-se de mâhnire, se gândea că ce să răspunză el împărătesei, când l-o întreba de inele. Nu-i venea lui, vezi odată cu capul[115]), să-l crează neştine că este neharnic, mototol şi adormit.

Tocmai pe când părerea de rău îl ajunsese şi mai şi decât până aci, erau trecând[116]) printr'o pădure mare şi deasă. D'odată auzi nişte balauri[117]) de lăutari trăgând din viori, de gândeai că mănâncă foc, şi din ce în ce se apropiau. Nu trecu mult şi iată că lăutarii trecură pe lângă butca lui Făt-Frumos, tot cântând, şi-i deteră bună ziua. Făt-Frumos le mulţumi şi prinse a-i întreba:

— Dară de unde veniţi, bre, oameni buni, şi unde vă duceţi?

Lăutarii răspunseră:

— Ne ducem să cântăm la nunta împărătesei tale.

— Cum să cântaţi la nunta împărătesei mele? întrebă Făt-Frumos, căruia îi sări inima de frică.

112) pisică (în Moldova).
113) hoţ.
114) mirându-se.
115) nu-i venia să creadă chiar dacă i-ar fi tăiat capul.
116) erau trecând = formă veche de imperfect: treceau.
117) poreclă dată ţiganilor.

— Apoi, să vezi dumneata. Un împărat din vecinătate, văzând că este atâta diastimă de vreme [118]) de când ai plecat şi nu te-ai mai întors, s'a sculat cu oaste asupra împărăţiei tale, ca să silească pe împărăteasa a lua de soţ pe fiul său. Împărăteasa s'a împotrivit foarte, şi de două ori s'au lovit oştile şi de două ori acel împărat a fost biruitor. In cele din urmă, nici împărăteasa nu mai trăgea nădejde c'o să te întorci. Şi de milă ca să nu se mai prăpădească oraşele şi satele, şi atâta sumedenie de oaste, s'a înduplecat a asculta cererea împăratului, şi mâine le este nunta.

— Cum se poate una ca asta?

— Iaca se poate şi se prea poate. Dară fiindcă te întorci, şi, dacă voeşti să ajungi înaintea nunţii, lasă-ţi butca [119]) să vie pe urmă şi tu aide cu noi.

Făt-Frumos n'aşteptă să-i mai zică încă odată. Se dete binişor jos din butcă şi porni cu lăutarii la drum. Unul din lăutari îl luă în cârcă [120]) şi, când îşi făcu vânt, se aruncă drept în slava cerului şi mergea ca vârtejul. Ar fi voit el să meargă ca gândul [121]), dară îi fu teamă să nu plesnească fierea în Făt-Frumos.

Odată începu Făt-Frumos să strige:

— Stăi, mă, să-mi iau căciula, că mi-a căzut din cap.

— Ce stai dumneata de vorbeşti? Las'o încolo la nevoile căciula, că, ia, acum o fi cale de şease luni de departe, să mergi cu piciorul până acolo unde a căzut ea. Şi mai merse, ce mai merse şi se coborîră la scara palatului împărăţiei sale.

Aci dacă ajunse, împărăteasa şi toţi boierii şi toată oastea ieşiră întru întâmpinarea lui. După

118) Trecere de vreme.
119) butcă e un cuvânt întrebuinţat mai mult în Moldova; înseamnă caleaşcă, trăsură mare boierească.
120) îl luă în spinare.
121) să meargă repede cum merge gândul.

ce-şi dară bun găsit şi bun venit, îi povestiră cum împăratul vecin s'a sculat cu războiu asupra lor, cum oastea lui a spart oastea împărăţiei lui de două ori şi cum se gătesc pentru a treia lovire.

Apoi împărăteasa îi spuse că ea a făcut acele meşteşuguri cu lăutarii, ca să-l aducă mai curând, că ştie cum a pierdut inelele şi ce a păţit.

Pe când vorbeau încă, iacă un curier că se înfăţişează înaintea lor şi dă împărătesei inelele cu pricina şi împăratului căciula ce-i căzuse din cap.

Ea îi spuse că doi din acei lăutari, ce a văzut el în pădure, a avut porunca: unul să-l aducă pe dânsul, şi altul inelele.

Impăratul se veseli o toană; dară era supărat foarte, cum de să îndrăznească vecinul lor împărat să se scoale cu războiu asupra împărătesei sale.

Şi auzind gloatele de venirea lui Făt-Frumos, veneau droaie să se înscrie la oaste. Se sculară deci, cu mic cu mare, şi făcu oaste ca frunza şi ca iarba. Făt-Frumos le tocmi[122]) şi le învăţă cum să meargă la războiu. Şi-l ascultau gloatele, că-l iubeau, nevoie mare. D'apoi boierii? Nu se lăsau nici ei mai pre jos. Vezi că şi el era drept, îndurător şi viteaz.

Pornind la războiu cu o silă[123]) aşa de mare şi de grozavă, sparse împărăţia vecinului lor cutezător. Prinse în războiu şi pe acel împărat vrăjmaş, împreună cu fiul său, şi îi aduse de-i tăiară dinaintea împărătesei.

Apoi întinzând coprinsul său şi asupra acelei împărăţii şi mai puind la cale toate cum să ajungă supuşii săi să fie fericiţi, se puse pe trai, şi trăiră veac de om nesupăraţi de nimeni.

Iară eu încălecai p'o şea, etc.

Notă. Comunicat de fratele meu George şi cules dintr'un sat din judeţul Vlaşca.

122) întocmi; organiză.

123) silă, cuvânt de origine slavă, însemna în limba veche: putere.

OMUL DE PIATRA

Impărăteasa şi bucătăreasa dobândesc în acelaş timp câte un copil pe care îi numesc Afin şi Dafin. Fiul împăratului, nesocotind porunca tatălui, intră în camera oprită şi tânjeşte după doamna Chiralina. Pleacă cu fratele său de cruce să o caute. La muma Crivăţului, la muma Vântului turbat, la muma Vântului de primăvară. Cum ajung la împărăţia doamnei Chiralina. Cum isbutesc să o dobândească. Cum doamna Chiralina se bolnăveşte greu. Cum o mântuie Afin. Dafin condamnă la moarte pe Afin. Afin se desvinovăţeşte, dar se preface în stană de piatră. Cum împăratul şi împărăteasa, sacrificându-şi copilul, îl readuc la viaţă. Cum Afin învie copilul.

A fost odată un împărat şi o împărătească, amândoi tineri şi frumoşi, dar nu făceau copii.

Intr'o zi veni la împăratul un arap buzat şi-i zise: „Să trăieşti, luminate împărate! Am auzit că împărăteasa nu face copii şi am adus burueni pe care, cum le-o bea, rămâne grea". Impăratul luă buruienile dela arap şi porunci să-i dea cal împărătesc şi un rând de haine de aur ce-ţi lua vederile de frumuseţe, apoi chemă pe împărătească şi-i dete buruienile să le fiarbă şi să le bea. Impărăteasa chemă pe bucătăreasă şi-i dete buruienile să le fiarbă, fără să-i spuie de ce treabă sunt. Bucătăreasa, neştiind puterea lor, gustă dintr'însele şi apoi le duse împărătesei să le bea. Nu trecu mult timp la mijloc şi rămase grea împărăteasa. Iară când veni vremea, născură amândouă câte un coconaş [1]), mai frumos de cât tot ce este frumos pe lumea aceasta, şi le puse nume: unuia Dafin şi altuia Afin.

Intr'o zi, împăratul plecă la bătălie şi lăsând pe

1) în limba veche — şi cea populară, în unele regiuni — cocon însemna copil; coconaş = copilaş.

fiul său în locu-i, îi dete o mulţime de chei în mână şi-i zise: „fiule, în toate casele ce se deschid cu aceste chei, să intri, iară în casa ce se deschide cu cheia de aur, să nu-ţi calce piciorul, căci nu va fi bine de tine".

Cum plecă împăratul din oraş, fiul său intră prin toate casele şi văzu o mulţime de pietre nestimate foarte frumoase, dară nu-i plăcu nici una; în cele din urmă, ajunse şi la casa ce se deschidea cu cheia de aur, stătu puţin, se gândi la porunca ce-i dedese tată-său, dar biruindu-l nerăbdarea, intră înlăuntru şi văzu un ochian de sticlă; se uită prin el şi văzu un palat cu totul şi cu totul de aur, încât la soare te puteai uita, iară la dânsul ba. Şi într'însul şedea *doamna Chiralina, tânăra copilă, floare de grădină, frumoasă ca o zână.*

După ce o privi mai mult timp, puse ochianul iarăşi la locul lui şi ieşi afară, cu ochii plini de lacrămi.

Nu trecu mult timp şi împăratul se întoarse de la bătălie biruitor, dară în loc să-i iasă fiul său înainte să-l primească cu bucurie, ieşi numai împărăteasa şi-i spuse că fiul ei este bolnav. Împăratul pricepu numai decât de unde-i venea boala, şi chemă pe toţi doftorii şi doftoriţele din lume, dar toţi îi ziseră: că până nu va da fiului său de soţie pe doamna Chiralina, el nu se va însănătoşi. Împăratul trimise soli peste soli la doamna Chiralina, dar fu peste putinţă, căci tatăl ei nu voia să o mărite.

Auzind feciorul împăratului toate acestea, hotărî să se ducă el însuşi să o ceară dela tatăl ei. Aşa dară spuse toate acestea fratelui său de cruce şi într'o zi plecară amândoi şi se făcură nevăzuţi. Merseră zi de vară până seara şi ajunseră la muma Crivăţului, bătură la uşă, şi ieşi înaintea lor o babă sbârcită şi întrebă ce caută? Ei răspunseră că cer să-i găzduească până a doua zi şi să le spuie pe

care drum să apuce ca să ajungă la împărăţia doamnei Chiralina.

Baba se uită la dânşii cu milă şi apoi le zise: „V'aşi primi în casă cu mare bucurie; dară mi-e frică că va veni fiul meu şi vă face pre amândoi sloi de ghiaţă; duceţi-vă mai bine la sora mea cea mai mică, că ea poate să vă găzduească şi să va spuie drumul la doamna Chiralina".

Feciorul de împărat plecă înainte şi ajunse la muma Vântului turbat, plecară şi de acolo şi ajunseră la muma Vântului de primăvară, bătură în uşă şi ieşi o femeie înaltă şi tânără şi frumoasă. Această femeie, cum văzu pe feciorul de împărat, îi zise: „Dragă Făt-Frumos, ştiu că ai plecat să cauţi pe doamna Chiralina s'o iei de soţie; dar nu vei putea să ajungi până la împărăţia ei, fără ajutorul fiului meu. Rămâneţi aci, dară trebue să vă ascunz foarte bine; căci cum o simţi fiul meu că se află la mine oameni după tărâmul cellalt, vă omoară". Zicând aceste vorbe, plesni de trei ori din palme şi îndată sări de pe sobă o pasăre de aur cu ciocul de diamant şi ochii de smarand, şi-i băgă supt aripi pe amândoi; apoi se sui iarăşi pe sobă.

Nu trecu mult timp şi se auzi o dulce vâjiitură de vânt, care aducea un miros de trandafiri şi de rosmarini; uşa se deschise singură şi intră în casă un flăcău frumos cu părul lung de aur, cu aripi de argint şi cu un băţ în mână, împletit cu tot felul de ierburi şi flori. Cum intră în casă, îi zise măsei: „Mamă, mie îmi miroase a om de pe tărâmul celălalt". — „Ţi-o fi mirosind, mamă, dar p'aicea n'au ce căuta oamenii de pe tărâmul celălalt".

Vântul se linişti şi se puse la masă; iar după ce mâncă o strachină de lapte dulce de căprioară şi bău apă de micşunele, dintr'o oală de marmură, se puse la povestit.

Mă-sa văzându-l cu voie bună, zise: „fiul meu

ia spune-mi unde este împărăţia doamnei Chiralina, şi cum ar face cineva ca să o ia de nevastă?"

— „Greu lucru mă întrebaşi, mamă! dară, aide treacă-meargă.

„Împărăţia doamnei Chiralina este departe de aici, cale de zece ani; dară această cale se poate face cât te ştergi la ochi, dacă cineva s'o duce în pădurea cea neagră de lângă gârla de păcură, care aruncă pietre şi foc până la cer, şi dacă o încăleca pe buşteanul Ielelor [2]) cu care pot să treacă gârla; însă cine aude şi va spune cuiva, acela să se facă de piatră, până la genunchi.

„După ce va ajunge la împărăţie, trebue să se facă un cerb de aur şi să intre într'însul, ca să ajungă în odaia împărătesei şi să o fure; cine aude şi va spune cuiva, să se facă de piatră până la brâu. După ce o va lua de soţie, muma Crivăţului, de pismă, o să trimită un ovrei cu nişte cămăşi frumoase şi mai subţiri decât pânza păianjenului. Doamna Chiralina o să cumpere cămăşi; şi dacă nu le va uda cu lacrămi de turturică, cum se va îmbrăca cu dânsele, va muri; cine aude şi va spune cuiva, să se facă cu totul şi cu totul de piatră".

Pe când vântul spunea toate acestea, feciorul de împărat adormise; iară feciorul bucătăresei rămăsese deştept şi auzise tot.

A doua zi, după ce plecă vântul d'acasă, feciorul de împărat întrebă pe muma Vântului daca i-a spus fiul său ceva; dară ea, temându-se să nu se facă piatră, îi răspunse că n'a aflat nimic.

Atunci feciorul bucătăresei şi cel de împărat luară drumul înainte, şi se duseră zi de vară până seara,

---

2) Ielele sunt zâne rău făcătoare, care pocesc oamenii pe care îi prind adormiţi la marginea pădurilor ori pe ţărmul râurilor. Jucând hora în jurul lor, le răpesc minţile sau îi paralizează.

dară când fu pe la scăpătatul soarelui[3]), auziră un sgomot şi un urlet mare, apoi văzură o gârlă mare de păcură aprinsă aruncând pietre până la înaltul cer. Feciorul de împărat se sperie; dară feciorul bucătăresei îi zise: „nu te teme de nimic şi vino cu mine în această pădure şi fă ce ţi-oi zice eu".

Ajungând în mijlocul pădurei, zări bușteanul Ielelor; încălecară amândoi pe dânsul şi dându-i pinteni de trei ori, se prefăcu într'o căruţă cu doisprezece cai de foc şi într'o clipă se înalţă până la vântul turbat şi se pogorî la porţile palatului doamnei Chiralina. Apoi, după ce se deteră jos, căruţa se prefăcu iară buştean, şi ei rămaseră dinaintea unui palat de zamfir piatră[4]) şi cu porţile de chiparos[5]); iară la una din ferestre, sta doamna Chiralina, îmbrăcată cu haine de aur, ţesute cu mărgăritar.

Cum văzu doamna Chiralina pe feciorul de împărat, prinse o aşa de mare dragoste de dânsul în cât căzu la grea boală şi ajunse la ceasul morţii.

Ce nu făcu bietul împărat ca să o scape? Dară toate erau în zadar. In cele de pe urmă, veni o babă şi-i zise: „Luminate împărate! să trăieşti întru mulţi ani! daca vrei să se facă sănătoasă fiica împărăţiei tale, să cauţi cerbul de aur, care cântă ca toate păsările şi să-l aduci în casă numai trei zile, şi vei vedea cum se va face sănătoasă".

Impăratul puse să strige pristavul[6]) în toată împărăţia; iară după trei zile, feciorul bucătăresei lovi bușteanul de trei ori şi se făcu un cerb de aur,

---

3) apusul soarelui.

4) expresie veche românească; înseamnă: de piatră (preţioasă) de safir.

5) Chiparosul este un arbore frumos originar din Persia şi răspândit în regiunea mediteraneană. Este totdeauna verde.

6) crainic; slujitor la curtea împăratului, care avea sarcina de a striga în public poruncile împărăteşti.

frumos, apoi bägă într'însul pe feciorul de împărat şi se puse dinaintea palatului.

Impăratul văzând cerbul, se dete jos şi întrebă pe feciorul bucătăresei dacă-i este de vânzare?

— Nu-mi este de vânzare, ci de închiriere, răspunse cu semeţie feciorul bucătăresei.

— Ei bine! ce să-mi ceri ca să mi-l dai numai trei zile?

— Să-mi dai o mie de bani de aur.

Tocmeala se făcu şi împăratul luă cerbul şi-l bägă în odaia doamnei Chiralina; apoi se duse la treaba lui.

Cerbul, cum se văzu numai cu doamna Chiralina, începu să cânte un cântec de dor de plângea lemnele şi pietrele. Doamna Chiralina adormi, iară feciorul împăratului ieşi din cerb şi o sărută pe frunte, apoi intră iarăşi în cerb.

A doua zi, doamna Chiralina spuse femeilor sale, că a visat de două ori că a sărutat-o un june frumos. Atunci una din femei, fiind mai pricepută, zise doamnei Chiralina că pe dată ce va începe cerbul să cânte, să se prefacă că doarme; şi cum va simţi că o sărută cineva, să puie mâna pe dânsul.

Cum veni noaptea, cerbul începu să cânte un cântec de jale. Doamna Chiralina se prefăcu că doarme; şi când veni Făt-Frumos să o sărute, îl strânse în braţe şi-i zise: „d'acum înnainte nu vei mai scăpa, că mult am dorit să te dobândesc".

Ei se giugiuliră ca nişte porumbei până îi apucă ziua; iară când fu pe la prânz, veni împăratul şi cu fiul bucătăresei, ca să-i dea cerbul. Doamna Chiralina începu să plângă şi nu vrea nici de cum să se desparţă de cerb; dară fiul bucătăresei îi zise încetinel: „cere dela împăratul voie să petreci cerbul până afară din oraş, căci acolo ne aşteaptă o căruţă cu doisprezece cai de foc în care o să ne ducem la împărăţia lui Făt-Frumos, iubitul tău".

Doamna Chiralina ceru şi dobândi dela împăratul această voie, şi petrecu pe cerb cu mare alai până afară din oraş; atunci Afin lovi cerbul de trei ori în burtă şi îndată se făcu dintr'însul o căruţă cu doisprezece cai de foc; apoi luând pe Doamna Chiralina c'o mână şi pe Dafin cu alta, sări într'însa şi se făcură nevăzuţi. Şi după ce umblară zi de vară până 'n seară, ca cuvântul de poveste ce d'acilea în colo se găteşte, ieşiră pe tărâmul celălalt şi ajunse în ţara lui.

Impăratul, cum primi ştirea despre sosirea fiului său, îi ieşi înainte cu mulţime de oşti, apoi îl însoţi cu doamna Chiralina şi făcu nuntă împărătească, care ţinu trei zile şi trei nopţi.

Intr'o zi, doamna Chiralina şedea la fereastra palatului şi se uita la drum; când, iacă, un ovrei cu cămăşi de vânzare. Doamna Chiralina îl chemă sus şi luă două cămăşi mai subţiri decât pânza păianjenului şi se îmbrăcă cu una dintr'însele. Nu trecu mult şi se bolnăvi atât de greu încât ajunse pe mâna morţii [7]).

Afin află de boala împărătesei şi intră pe la miezul nopţii în odaia unde dormea ea, apoi o stropi peste tot cu lacrămi de turturică, şi ieşi afară; dară strejarii [8]) dela uşe se duseră la Dafin împărat, şi-l pârîră că l-a văzut sărutând pe împărăteasa.

Impăratul, cum auzi, se făcu foc de mânie şi porunci să taie capul lui Afin. Dară când ajunse la locul de pierzare, Afin zise împăratului: „mulţi ani să-ţi dea Dumnezeu împărate! pentru toată frăţia şi dragostea mea către tine, te rog să strângi pe toţi boierii cei mari ai împărăţiei, că am să spui înaintea lor un mare cuvânt, şi apoi vei porunci să-mi taie capul".

---

7) aproape să moară.
8) cei ce străjuiau, paznicii.

Impăratul porunci să se adune divanul[9]) împărătesc în care să fie de faţă şi doamna Chiralina; şi aducând pe Afin, îi zise: „spune, nelegiuitule, aceea ce ai de spus". Atunci Afin începu aşa:

— A fost odată un fecior de împărat, care prinse dragoste asupra unei fete de împărat de pe tărâmul celălalt, şi fiindcă nu putea să trăiască fără dânsa, a plecat împreună cu fratele său de cruce ca, ori s'o găsească, ori să-şi răpuie capul prin pustii. După ce umblară lumea în cruciş şi curmeziş, ajunseră la muma Crivăţului şi o rugară să le spuie drumul care ducea la fata de împărat, după care plecaseră ei. Muma Crivăţului îi trimise la muma Vântului de primăvară, care îi găzdui şi le făgădui să întrebe pe fiul său. Ea s'a ţinut de vorbă, căci cum a venit fiul său, l-a întrebat, şi el a început să spuie aşa: împărăţia doamnei Chiralina este departe de aci, cale de zece ani; dară această cale se poate face într'o clipeală de ochi, dacă s'o găsi cineva care să se ducă în pădurea cea neagă de lângă gârla de păcură, care aruncă pietre şi foc până la cer, unde va găsi buşteanul Ielelor şi va încălica pe dânsul ca să treacă gârla. După ce va ajunge la împărăţie, trebuie să facă din buştean un cerb de aur şi să intre într'însul ca să ajungă în odaia doamnei Chiralina şi să o fure. După ce o va lua de soţie, sora Vântului turbat, de pismă, o[10]) să trimiţă un ovrei cu nişte cămăşi mai subţiri decât pânza păianjenului, şi dacă nu va şti să le ude cu lacrămi de turturică, cum se va îmbrăca cu dânsele, în trei zile va muri.

După ce vântul spuse toate acestea mume-si, o jură că de va spune cuiva ceea ce a auzit, să se facă cu totul de piatră.

---

9) boierii de seamă cari alcătuiau sfatul domnului în pricinile de judecată şi în clipele de primejdie.

10) o lipseşte în textul din 1882.

A doua zi feciorul de împărat întrebă pe muma Vântului dacă a aflat ceva dela fiul său; dar ea, temându-se să nu se facă piatră, îi zise că n'a aflat nimic. Iară fratele de cruce al feciorului de împărat nu dormise în noaptea aceea şi auzise tot. Astfel fără să spuie feciorului de împărat această taină, se duse împreună cu dânsul în pădurea neagră, încălecară pe buştean şi trecură gârla dincolo". Cum sfârşi Afin aceste vorbe, se făcu de piatră până la genunchi. Boerii din divan, cum văzură această minune, se speriară. Afin începu iarăşi şi zise: după ce ajunseră la palatul doamnei Chiralina, fratele de cruce lovi buştenul de trei ori şi se făcu un cerb de aur şi băgă pe feciorul de împărat într'însul, carele prin această şiretenie se cunoscu cu fata şi o fură. Zicând şi aceste cuvinte, Afin se făcu de piatră până la brâu. Împăratul şi împărăteasa, văzând nevinovăţia lui Afin, începură a plânge şi a-l ruga să înceteze din povestire. Dară el nu voi, ci merse înainte zicând: după ce împăratul se cunună cu doamna Chiralina, nu trecu mult şi împărăteasa cumpără două cămăşi dela un ovrei, se îmbrăcă cu una dintr'însele şi îndată căzu la grea boală. Afin, ştiind din ce venea boala, intră pe la miezul nopţii la împărăteasă şi, găsind-o dormind, o stropi cu lacrămi de turturică şi o scăpă de moarte. Cum sfârşi Afin această povestire, se făcu cu totul de piatră, iară Dafin împărat şi cu doamna Chiralina plânseră trei zile şi trei nopţi, apoi luară trupul cel împietrit al făcătorului lor de bine şi-l puseră în odaia lor ca să-şi aducă aminte de dânsul totdeauna.

După aceia, ei trăiră mai mult timp şi născură un copil.

Intr'o dimineaţă, Dafin împărat intră în casa împărătesei şi-i spuse că a visat o femeie îmbrăcată în haine albe, care i-a zis că, dacă voieşte să

învieze pe fratele său cel împietrit, să taie copilul lor, să ungă piatra cu sângele lui. Impărăteasa spuse că şi ea a visat tot un astfel de vis; apoi unindu-se amândoi, tăiară copilul şi stropind piatra cu sânge, începu să se mişte, apoi înviă cum se cade şi zise: „O doamne! da greu somn am dormit". „E! e! frate, răspunse împăratul: ai fi dormit mult şi bine, dacă nu tăiam copilul, ca să te stropim cu sângele lui". Atunci Afin se crestă la un deget cu cuţitul şi lăsă să curgă sângele său peste copil, care înviă numai într'o clipă; iar împăratul de bucurie porunci să facă veselie mare în toată ţara.

Şi încălecai pe o şea şi v'o spusei domnieivoastre aşa.

Notă. Scris de N. Filimon şi publicat pentru întâia oară în Ţăranul român No. 34 din 1862, a doua oară în Legende sau Basmele Românilor, partea II, fasc. I, 1874.

Credem util a reproduce aci şi comentariu lui Filimon din Ţeranul Român.

Observaţiuni asupra povestei acesteia.

Această poveste arată până la ce grad poate să se rădice ţeranul nostru în domeniul imaginaţiunei poetice, şi cu câtă abilitate ştie să spicuească prin metaforile lui tot ce poate încânta şi desfăta fantasia. Ea mai are încă un dar bun: că descrierile celei mai nemărginite imaginaţiuni le pune mai totdeauna în serviciul moralei celei mai sublime. Ţăranul vede în amicie cea mai mare virtute socială: el învaţă în poveştile sale că înaintea amiciţiei, nici un sacrificiu nu trebue cruţat. Prin Afin ne arată devotamentul şi abnegaţiunea care învinge orice piedici, când e vorba de a face un bine amicului seu. Dar el vrea ca amicii să fie amici, dragostea amicală, egalează dragostea de frate; de aceea el se leagă într'o amicie eternă, prin actul popular numit frate de cruce. Dragostea însă cere a fi răsplătită iarăşi cu dragoste, el dar a pus în poveste atâta dragoste din partea împă-

ratului şi a împărătesei cât amândoi s'au unit într'un gând şi au sacrificat spre a învia pe amicul său cel de piatră pe unicul lor fiu; şi ce mai scump lucru poate să fie pentru un părinte de cât viaţa fiului său ? Da! Sacrificiul e mare şi Afin se sileşte a nu rămânea mai gios nici în amicie, nici în dragoste, Şi aice se încheia sublima morală, cu care se hrăneşte sufletul ţeranului nostru. Afin înviat simte durerea părintească a amicului său şi vine, la rândul său, de învia şi el pe copilul sacrificat şi dragostea sa chiar prin sângele său. Inima ţăranului nostru nu este împetrită, el după ce duce pe auzitorii basmelor sale prin toate sacrificiile, sfârşeşte totdeauna povestea sa cu bine. Cititorii noştri vor videa, împreună cu noi, că pildele din poveştile ţăranilor noştri ţintesc de a încuragea întemeiarea amiciei şi a dragostei între oameni prin învăţătură că nici un sacrificiu, fie oricât de mare, nu rămâne nerăsplătit.

N F.

GEORGE CEL VITEAZ [1])

Împăratul şi împărăteasa, ducîndu-se să-şi boteze copilul, sunt despărţiţi unii de alţii prin nişte tâlhari. Copilul e alăptat de o capră şi crescut de un pustnic. Cum băiatul pleacă la ora, intră la un fierar şi îşi făureşte o sabie şi un buzdugan. Cum răpune scorpia. Cum îşi făureşte altă sabie şi alt buzdugan şi cum pleacă în lume. Cum mântue de la moarte pe un vânător. Cum este recunoscut şi ridicat pe scaunul împărătesc. Cum tânărul împărat îşi scoate mama din mâna tâlharilor şi cum căpitanul lor este prefăcut de Dumnezeu în urs.

A fost odată ca niciodată...

A fost odată un împărat şi o împărăteasă. Zece ani au vieţuit ei în căsătorie, şi nu putură face şi ei măcar o stârpitură de copil. In cele de pe urmă, împăratul porunci împărătesei, soţiei lui, că dacă într'un an de zile de aci înainte, nu-i va face un copil, să ştie că pâine şi sare pe un taler cu dânsul, nu va mai mânca.

Dacă auzi aşa împărăteasa, mult se mâhni în sufletul ei, căci trăiau bine. Se puse şi ea dară a cere sfaturi de la vraci şi vrăjitori, dela moaşe şi descântătorese. Luă tot felul de leacuri. Când într'o noapte, ce văzu, se spăimântă. Se făcea că umblă pe o câmpie verde şi frumoasă. Pe acolo, toate firicelele de iarbă erau însoţite, şi două câte două se încovoiau una către alta şi părea că se sărută. Până şi flutureii umblau tot doi câte doi. Visa şi totuşi credea că este aevea ceea ce vedea. Nu se bucură mult de priveliştea cea frumoasă, şi

---

1) Subiectul acestui basm a fost folosit de **St. O. Iosif** în poema sa: A f o s t o d a t ă.

iată că un balaur, bala dracului, venea mâre spre dânsa ca un vârtej. Pasă-mi-te, el gonea o porumbiţă; aceasta, tremurând ca varga, fugi în sus, fugi în jos, şi văzând că n'are scăpare de vrăjmaşa fiară sălbatecă, se repezi şi se ascunse în sânul împărătesei. Balaurul, văzând una ca aceasta, se repezi şi el asupra împărătesei. Dar împărăteasa dete un ţipet şi se deşteptă. Ii sărise inima de frică şi-i tremurau toate cărnurile. P'aci, p'aci, era să şi leşine. Spuse împăratului pocitania de vis, şi rămase şi el înmărmurit de groază. A doua zi, se simţi îngreunată şi peste nouă luni de zile născu o bunătate de copilaş de drăguleţ.

Bucuria ce fu la curtea împăratului, nu se poate spune. Se hotărîră să boteze pruncul.

Pe atunci, se botezau copiii într'o fântână, sub un munte. Şi fiindcă de câtva timp se ivise nişte tâlhari pe acel munte, cari pândeau pe cei ce veneau să-şi boteze copiii şi-i omora, straşnică poruncă dete împăratul ca să puie oaste împrejurul fântânei să păzească şi să apere pruncul, când va fi să se ivească tâlharii.

Nu se mulţumi cu atât, ci mai porunci împăratul de scrise pe nişte pietre scumpe, câte o slovă; după aceea înşiră pietrele şi alcătui numele copilului. Acest şir de pietre nestemate, îl legă de gâtul copilului.

Astfel pregătiţi, plecă împăratul cu împărăteasa să-şi boteze copilul, luând cu dânşii şi mai mulţi ostaşi călăreţi şi înarmaţi.

Ajungând la poalele muntelui, le eşiră înainte tâlharii, şi nici una, nici alta, începură a da vârtos. Impăratul trimise pe împărăteasa să boteze pruncul, căci el va sta să dea piept cu tâlharii, până se va întoarce ea. Impărăteasa se supuse poruncii şi plecă. Când să se întoarcă dela botez, veni până la un loc; aci stând şi ne mai auzind

zăngănitul armelor şi sgomotul luptei, îi dete un fier ars prin inimă. Atunci ne mai cutezând să meargă înainte, se întoarse înapoi şi ascunse copilul după fântână, într'un stuf de flori. Pasă-mi-te tâlharii răsbise oastea împărătească şi o răpusese pe dânsa.

Impărăteasa plecă singură la împăratul. Pe drum, când ajunse la locul de luptă, văzu un băltău[2]) de sânge şi alături o groapă mare, unde erau îngropaţi oamenii împărăteşti. Inchise ochii să nu vază acea groază şi porni înainte, când deodată se pomeneşte cu doi tâlhari că pun mâna pe dânsa.

După ce le spuse cine este, tâlharii o duseră la căpitanul lor. Acesta, cum auzi cine este, fără judecată, fără nimic, porunci s'o bage într'o peşteră părăsită şi să i se dea câte un sfert de pâine şi câte o cană de apă pe zi, până ce s'o prăpădi acolo.

Copilul rămăsese în stuful de flori. Dumnezeu, purtându-i de grije, nu lăsa nimic rău să se apropie de dânsul, care putea să-l vatăme.

Prin preajma locului aceluia, trăia un pustnic, într'o văgăună de munte. Acel pustnic avea o capră şi el, după sufletul lui. Ea venea totdeauna, spre a se adăpa la apele cele limpezi ale fântânei. Intr'una din zile, păscând pe ici pe colea, se apropie de stuful cu flori. Cum dete de copil, se puse lângă dânsul, începu să-l lingă şi să-şi apropie ugerul de guriţa copilaşului. Acesta, cum simţi, începu să sugă, şi supse până ce se sătură bine, şi aşa dor prinse capra de copil, în cât o lună de zile nu se depărtă de lângă dânsul.

Călugărul, văzând că nu-i mai vine capra, începu s'o caute, şi caut-o în sus, caut-o în jos, capra nicăiri. Işi luase nădejdea dela dânsa, când într'o zi se pomeneşte cu ea. Pustnicul o văzu, în-

2) baltă.

cepu s'o mângâie: capra-tatii! capra-tatii! voind să puie mâna pe dânsa! Dar aşi! unde e pomana aia? Capra ţâşt! în dreapta, ţâşt! în stânga, se depărta mereu. Călugărul după dânsa. Dacă văzu că nu poate pune mâna pe ea, se întoarse în chilioara lui, făcu o strachină cu tărâţe şi începu a se lua pe lângă dânsa cu binele, tot strigând-o şi mângâind-o: capra-tatii! capra-tatii! Dar nici aşa nu izbândi; căci capra nici că voia să se uite la strachina lui cu tărâţe, ci tot înainte trăgea să se ducă. Pustnicul se luă după dânsa, d'a minune, să vază unde se duce. Capra nici una, nici alta, merse drept, ca pe ciripie[3]), la stufuł cu flori, unde era copilul, şi se puse lângă dânsul, dându-i să sugă.

Călugărul intră după dânsa, şi când o văzu, stătu locului, temându-se să nu fie vre-o nălucă. Se închină, făcu rugăciunea ca să-l apere Dumnezeu de rele şi să piară năluca dinaintea lui. Aşi! unde! ce nălucă să piară!? căci ceea ce vedea el, era aevea: un copil frumos ca un îngeraş. După ce se încredinţă că nu era ceva necurat, ba încă un copil botezat, de milă către omenire, îl luă, îl duse la chilioara lui, şi-l puse în pătuceanul său. Capra sări şi ea şi se aşeză lângă copilaş. Văzând această minune, călugărul o lăsă de-i dete ţâţă până ce se sătură, apoi luă copilul, îl desfăşă, îl spălă şi-l primeni cu nişte rupturi de haine de ale sale. El citi mărgelele dela gâtul copilului, şi află că se numeşte George şi că este fecior de împărat.

După ce se mai mări, călugărul îl învăţă să citească şi să scrie. Plânse George şi călugărul când muri capra, de nu li se svântă lacrămile dela ochi multă vreme. O îngropară ca pe oameni. George se tângui mai cu foc de pierderea ei. El ştia bine că

---

3) sforicică întrebuinţată de dulgher pentru a tăia în linie dreaptă.

nu-l făcuse capra, dar o cinstea ca pe o mamă, ca pe una ce-l hrănise şi-l crescuse.

Nu trecu multă vreme, şi iată că muri şi călugărul. Il îngropă George şi pe acesta, cu toată evlavia. Apoi, după ce mai plânse şi se mai tângui o toană, se hotărî să iasă la lume; căci nu-i mai plăceau locurile acelea, unde murise mă-sa şi părintele său cel duhovnicesc.

Apucă şi el pe cărarea ce o văzu mai aproape, şi se lăsă pe dânsa a-l scoate ori unde va voi ea, după ce-şi închelbă[4]) un rând de haine ca de urs, alcătuite din nişte piei de vulpe ce găsi în podul chilioarei, unde şezuse el cu pustnicul.

Merse ce merse pe acea potecă, până ce văzu că copacii încep a se rări, apoi se coborî în nişte câmpii cu fel de fel de buruieni. Mai merse o bucată de loc şi intră într'o cetate.

Se ameţi şi se fâstâci, când se văzu înconjurat de o mulţime de lume, şi-l asurzise sgomotul ce se făcea în acel oraş. Mergea, şi nici el nu ştia unde se duce. După ce-şi veni în simţiri din ameţeală, îşi ţinu firea şi, luându-şi inima în dinţi, începu a umbla uitându-se prin toate prăvăliile şi mirându-se de toate celea ce vedea. Se ţinea lumea după dânsul, ca după urs. Pasă-mi-te unde era îmbrăcat ca neoamenii. Dacă colindă o mare parte din oraş, ajunse la o fierărie, şi acolo văzând săbii şi buzdugane, intră şi ceru să-i dea şi lui o sabie şi un buzdugan.

— Alege-ţi de care poftesti, îi răspunse negustorul.

După ce alese un săbioi ce de abia oamenii ceilalţi îl ţinea în mână şi un buzdugan năpraznic, voi să plece.

— Plăteşte întâi, băeţaş, şi apoi să pleci.

— Ce va să zică aceea să plătesc? întrebă dânsul.

---

4) înjghebă.

— Iacă să ne tocmim şi să-mi dai banii cu cât ne-om învoi.

— Ce este aceea bani? mai întrebă el.

Negustorul, văzând că are a face cu ursul din pădure, îi deschise capul şi-l făcu să priceapă cum merg lucrurile prin oraşe.

Se miră George de o cam dată de toate nagodele ce-i tot povestea negustorul; apoi daca văzu că n'are încotro, ceru să slujească fierarului pentru sabie şi buzdugan.

Se învoiră deci, ca pentru aceste lucruri, să slujească un an, şi aşa se bägă ucenic.

Iscusinţa lui George ajunsese de poveste: unde alţii nu puteau face unele lucrări de fierărie nici în trei ani, el într'o jumătate de an lucra ca o calfă veche. Barosul[5]) cel mare, pe care nici trei oameni nu-l puteau ridica, el se juca cu dânsul. Şi toţi se temeau de el.

Dacă îşi împlini anul, se mai bägă pe un an, ca să-i dea fier şi cărbuni să-şi făureze[6]) el o sabie şi un buzdugan, după pofta inimei sale. Implinindu-se şi acest an, stăpânul porunci să-i dea fier şi cărbuni. Calfa cea mai mare, temându-se să nu-i ia locul, îi pusese gând rău şi căuta cum să facă să-l prăpădească.

Ii spuse deci că fier este destul, dar că nu sunt cărbuni de ajuns, ci să se ducă la pădurea neagră să-şi facă, căci de acolo aduc şi ei. Aceasta nu era adevărat. Acolo la pădurea neagră se iscodise o scorpie[7]), care omora pe oricine mergea în acea pădure, şi de aceea îl trimitea pre dânsul acolo, ca să se prăpădească.

George nu ştia de unele ca acestea. El era cu

5) ciocan mare şi greu de care se slujesc fierarii.

6) să lucreze din fier.

7) scorpia sau scorpionul este un paianjen din ţările calde, cu zece picioare şi cu venin în coadă. In basm este însă un monstru fantastic ca un balaur.

inima curată şi fără făţărnicie. Işi alese din prăvălia stăpânului său o sabie rămasă dela Novaci[8]), pe care o păstra în prăvălie ca pe un odor din vechime, luă nişte burduşe mari pentru cărbuni, făcute din două piei de bivol, şi plecă să-şi facă cărbuni în pădurea neagră. Merse ce merse şi, ajungând la un sat, întrebă că încotro se află pădurea neagră. Cum auziră sătenii, începură să-şi facă cruce şi să-şi scuipe în sân de frică. Apoi îi spuseră toată şiretenia[9]) cu scorpia.

George le tăiă cuvântul şi le zise:

— Dacă nu voiţi a-mi spune, încetaţi cu astfel de parascovenii[10]) ce n'au seamăn.

Oamenii dacă îl văzură atât de înţestat[11]), îi arătară drumul şi-l lăsară să se ducă unde îl va duce orânda[12]) lui.

Ajungând la pădure, tăie cu sabia o mare mulţime de copaci, din cari făcu o grămadă de nu-i putea da nimeni de seamă şi-i puse foc.

Stând pe lângă foc, simţi că un oarecare lucru, un fel de sorbitură, îl trăgea şi îl tot mişca din loc; se întoarse; când, ce să vezi? unde venea, măre vericule, asupra lui năbădăioasa de scorpie, şi tot sugea văzduhul, ca să tragă într'însa şi pe bietul George. Acesta cum văzu ce plăcintă i se pregăteşte, înfipse sabia în pământ, se propti într'însa şi rămase neclintit. Astfel aştepta el şi priveghea să vază ce are să i se întâmple. Scorpia cum veni, dete cu coada şi risipi focul, apoi se repezi asupra lui George ca să-l soarbă pe el. Voinicuţul de George, unde smuci odată sabia din pământ şi mai iute decât ai gândi, o aduse şi tăiă în două scorpia.

8) Novacii sunt, după credinţele populare, o rasă de oameni uriaşi, cari locuiau înainte pământul.

9) povestea.

10) povestiri ciudate.

11) încăpăţânat.

12) destinul care îi era orânduit lui.

Apoi se luă după dânsa, care fugea către scorbura unde vieţuea, şi ajungând-o, îi tăie capul. Atâta sânge mohorît[13]) curse din spurcăciunea de scorpie, în cât se alcătui o baltă.

Când era să se întoarcă într'ale sale, deodată auzi un grai dulce care îi vorbea şi-i zicea pe nume.

Când se uită, ce să vază? o păsărică drăgulică şi frumuşică sta pe o ramură şi-i zicea:

— Georgiţă cel viteaz, spre mulţumire că mi-ai scăpat pe ai mei dela peirea acestei scorpii necurate, care în toţi anii îmi sorbea puii, te sfătuiesc să te scalzi în sângele acestei fiare blestemate, şi nici un rău nu se va mai atinge de tine în toată viaţa ta, şi să nu mai ai frică de nimeni, afară de Dumnezeu.

Voinicul de George făcu precum îl învăţă păsărica; când eşi din scăldătoare, păsărica văzu pe spinarea lui George lipită o frunză de copaciu şi-i zise:

— George, ţi-a mai rămas un locşor pe trupul tău, supus la metehne[14]); dară, de te vei păzi bine, habar să n'aibi.

Apoi voinicul, punând capul scorpiei într'un burduf, şi în celălalt cărbunii ce făcuse, se întoarse la prăvălia stăpânului său, îşi luă fierul pentru care muncise un an şi se puse a-şi făuri o sabie şi un buzdugan. După ce le isprăvi, îşi încercă sabia dând cu dânsa într'un drug de fier, şi se rupse în două; o lepădă; şi luând buzduganul îl aruncă în slava cerului, şi când căzu jos se turti; îl lepădă şi pe acesta.

Acum ce să facă? Sta în loc şi fluera a pagubă. Tot gândindu-se, îşi aduse aminte a fi văzut în co-

---

13) roşu închis, ca spicul mohorului.

14) meteahnă = defect, cusur; adică singurul loc pe unde putea să-i vie răul, să fie rănit.

drul unde a crescut el, un fier gros înfipt în pământ. Se duse tocmai acolo. Când se apucă să-l scoată, ce să vezi? fierul nu era înfipt, ci era o vână din munți. Se apucă de el, îl trase, îl smuci, îl răsuci, până ce rupând vâna, o smulse și o luă la spinare ca un voinic ce era, se întoarse la prăvălie și izbuti a-și face o sabie și un buzdugan care să-i fie tovarăși nedespărțiți.

După aceea se duse cu tovarășii săi la fântâna botezului și le boteză, punând săbiei numele *Balmut, ajutătorul meu*, și buzduganului *Omorîtorul vrăjmașilor mei;* apoi se întoarse iarăși la prăvălie, ca să-și ia ziua bună, fiindcă voia să plece să-și caute părinții.

Când se întoarse la prăvălie, găsi pe toți morți bușteni. Pasă-mi-te ei, în lipsa lui, căutară în burduful său și deteră peste capul scorpiei. Câți o văzură, toți muriră. Daca văzu așa, îi păru rău; dar n'avu ce face.

Eși pe poartă afară și plecă. Pe drum, se întâlni cu un ucenic carele nu fusese acolo când umblase călfile în burduful lui George. Acesta cum îl văzu, se duse la dânsul să-și ia ziua bună.

— Da unde te duci, nene George?

— Iaca unde oi vedea cu ochii și mă va lumina Dumnezeu.

— Ia-mă și pe mine cu d-ta, nea George, — se rugă ucenicul.

— Lasă-mă în pace, că n'am eu singur unde să-mi plec capul, dară mi-te să-mi iau și licheaoa după mine!

Plecând George și mergând singur, singurel, se abătu într'un colnic[15]) să facă un popas, când iată și băiatul cu care ucenicise[16]) că vine și se așează lângă dânsul. Pasă-mi-te, se luase după el și cât

15) deal, colină.

16) cu care slujise ca ucenic.

colea, îl urmări până îl ajunse.

— Dară asta, mă? îi zise George.

— Iată-mă şi eu, răspunse ucenicul. Ce? daca n'ai vrut să mă iei, socoteşti că eu n'am putut să mă ţiu de dumneata?

După ce râse niţel George, şi făcându-i-se milă de dragostea ce-i arăta băiatul, se înduplecă să-l ia, zicându-i:

— Daca este aşa, tovarăş să-mi fii.

Apoi lungi pasul la drum şi aide, aide trei zile şi trei nopţi merseră până ajunse la o pădure mare, Acolo stătură să se mai odihnească şi să şi îmbuce câte ceva. Pe când stau ei acolo, auziră o guiţătură de porc şi tot d'odată şi văzură un porc mistreţ mare fugind şi un vânător alergând după dânsul călare, iară după vânător se luase un alt porc şi mai năprasnic. Vânătorul întinse arcul, şi când sbură săgeata, prăvăli fiara sălbatecă, din gura căreia gâlgăia sângele ca dintr'o saca.

Atunci şi fiara dela urmă, unde se repezi odată şi dintr'o săritură fu lângă calul de vânător, căruia îi şi vărsă maţele, sfâşiindu-i burta cu colţii lui cei grozavi. Vânătorul căzu morman de pe cal, şi pe când porcul cel mistreţ umbla să-l facă mici bucăţi, George cel voinic sări de acolo de unde era, şi mai iute decât gândul, fu lângă vânătorul cel nenorocit, cu sabia goală în mână. Dintr'o lovitură făcu în două spurcata fiară.

In mai puţin de o clipă de ochiu, veniră şi ceilalţi tovarăşi ai vânătorului, cari rămaseră înmărmuriţi de groază pentru cele ce era să se întâmple.

Aceşti oameni erau din împărăţia tătâne-său. Ei cu toţi mulţumiră lui George pentru izbăvirea domnului lor. Apoi se puseră la masă şi traseră un chef de să se ducă pomina de bucurie. Şi fiindcă era cald, se desbrăcară de hainele de pe d'asupra, rămâind mai uşori. Atunci unul din meseni zări măr-

gelele dela gâtul lui George. Se dete pe lângă dânsul binişor, îi citi numele şi-l cunoscu.

Spuind şi celorlalţi minunea dumnezeiască, cum se descoperi împăratul lor, vânătorul cel cu pricina veni lângă dânsul şi-i zise:

— Mulţi ani să trăieşti, doamne şi al nostru stăpânitor! Şi să ştii că împăratul locului acestuia a răposat în Domnul[17]), şi eu, sluga nevrednică a domnului meu, îi ţin locul până se va găsi moştenitorul său cel pierdut dela botez. Adunarea bătrânilor m'a însărcinat cu aceasta. Acum mulţumesc Domnului pentru cele ce mi s'au întâmplat, că mi te trimise Dumnezeu de mă scăpaşi dela moarte, căci cunoscui în tine pe fiul acelui bun împărat, care ne-a cârmuit omeneşte atâta mare de ani.

George, care căscase gura şi bleojdise ochii la cele ce spunea vânătorul, zise:

— Dară de unde ştiţi voi, oameni buni, că eu sunt fiul împăratului despre care îmi vorbiţi?

— Mărgelele dela gâtul tău ne-au spus. Să fie lăudat numele Domnului că am dat peste tine, şi de azi înainte tu să ne cârmuieşti.

Toţi mesenii se sculară şi i se închinară ca la un împărat.

George plecă cu dânşii şi cu băiatul cu care ucenicise el, şi se duse la palaturile împărăţiei.

Sfoară se dete în ţară de această fericită întâmplare. Şi alerga poporimea din toate părţile, cu mic cu mare, să vază pe acela carele mort a fost şi a înviat, pierdut şi s'a aflat, lăudând numele Domnului.

Iară daca s'a aşezat George în scaunul tătânesău, începu a pune lucrurile la cale, cum să meargă bine trebile.

Băiatul cu care ucenicise George ajunse să fie

17) a murit.

mâna dreaptă a împăratului, atât se ciopli şi se subţie în puţină vreme.

Cercetând noul împărat în dreapta şi în stânga, de cum s'a întâmplat pierderea lui, află şiretenia[18]) pricinei din fir până în aţă, cum adică s'a bătut tată-său cu tâlharii, cum aceştia i-au înfrânt oastea şi cum împăratul cu ai săi, dând dosul, n'a mai ştiut nimic, nici despre dânsul, nici despre mama sa, şi cum împăratul a fost cuprins de mâhnire şi de obidă până la moartea sa, şi cum a murit nemângăiat ne mai aflând nimica despre dânşii.

Atunci el alcătui o ceată de oameni tot unul şi unul, şi porni la fântâna botezului ca să stârpească codrul de acei tâlhari. Dară până una, alta, ca să nu i se întâmple ceva rău mă-sei, socoti mai nemerit să poftească pe căpitanul tâlharilor, printr'o carte scrisă, ca să dea drumul împărătesei.

Şi scrise carte. Iară dacă văzu că oştenii lui se cam codesc, primi cererea băiatul cu care ucenicise el, şi-l trimise pe dânsul.

Acesta dacă plecă, ajungând în codrul unde era fântâna botezului, se pomeni înconjurat de doisprezece haiduci, cari şi puseră mâna pe dânsul. Aceştia chibzuiau cu ce moarte să-l omoare; dară după ce auziră că merge cu carte la căpitanul lor, îl duseră la dânsul şi aşteptară să vază ce le porunceşte el.

Căpitanul rîse, după ce citi scrisoarea. Şi scrise şi el carte în care zicea împăratului că, daca îi e voia să mai fie cu viaţă, să stea locului, iară dacă i s'a urît a mai trăi, să vie să se bată cu el, că-l aşteaptă; şi mă-sei nu-i va da drumul până nu se va istovi de tot în închisoarea unde este băgată. Această osândă zicea el că i se cuvine pentru înfruntarea ce i-a făcut oarecând în tinereţe, nepri-

18) şirul povestei.

mindu-l a-i fi soţ, când a cerut-o dela părinţii ei, lucru pentru care s'a şi făcut el haiduc.

Până să vie cu răspunsul, căpitanul de haiduci puse de tăiă un curcan, îl fripse şi-l trimise împărătesei, zicându-i să mănânce cea mai de pe urmă mâncare bună, căci el are să se lupte cu fiul ei, împăratul, pe care fără doar şi poate are să-l omoare. Aceasta este, zicea el, pomana ce face fiului ei, căci după ce va pieri, nu va mai avea cine să-i facă pomană.

Impărăteasa, cum auzi că trăeşte fiul ei şi că este împărat la împărăţia tătâne-său, nici că se atinse de curcan, ci trimise răspuns căpitanului de tâlhari, că ea, cum a trăit douăzeci şi patru de ani numai cu pâine şi apă, va trăi şi de aci 'nainte, până ce Dumnezeu, care cunoaşte toate ascunsurile inimei şi ştie nevinovăţia ei, o va mântui de aceste munci[19]) de cari nu este vrednică.

George se cătrăni de mânie când văzu necuviincioasa purtare a haiducului şi poftirea cea vrednică de râs ce-i făcea.

Atunci porni cu ceata lui cea aleasă, şi se hotărîră ca nici în ruptul capului să nu se întoarcă acasă fără mă-sa, pentru care se bucura auzind că încă trăeşte.

Tot atunci căpitanul de tâlhari îşi adună ceata într'o culă[20]), sub nişte dărâmături de ziduri ce se aflau în muntele acela, şi unde era locuinţa lor, şi se puse a cina. Pe când ei beau şi se veseleau, vorbind verzi şi uscate şi bătându-şi joc de scrisele împăratului şi de răspunsul împărătesei, odată se despică zidul în două şi se ivi o umbră, care puse pe masă două lumânări aprinse de piatră, o carte şi o cheie. Apoi umbra se făcu nevăzută. Tâlharii rămaseră ca scrişi pe perete şi tăcură mâlc. Se

19) cuvântul are aci înţelesul din limba veche: suferinţă.
20) turn de casă veche boierească.

putea auzi musca sbârnăind, atâta liniște și tăcere se făcu.

Căpitanul luă cartea, îi rupse pecetea; o deschise și citi:

„Firul nelegiuirilor tale s'a sfârșit. Glasul nenorociților pe care fără milă i-ai jertfit s'a auzit la cer. Sângele cel nevinovat ce atâta mare de timp ai vărsat cere răsplătire. Ești blestemat. In ascunzătoarea ce este în colț la dreapta, și pe care tu n'ai știut-o, este o uscioară pe care o vei descoperi căutând-o cu una din aceste lumânări. Ia cheia ce ți s'a pus pe masă și o deschide. In această ascunzătoare, vei găsi niște haine și podoabe de împărătească, pe care le vei da nenorocitei împărătese, muma lui George, să se îmbrace cu ele. Ea te va ierta pentru trudele și chinurile ce i-ai pricinuit de sunt acum douăzeci și patru de ani. In celălalt sipețel, vei găsi o piele de urs și un lanț, cu care piele te vei îmbrăca tu, căci urs ai să rămâi până îți vei ispăși păcatele. Impărăteasa te va duce de lanț și te va da în mâna împăratului. Și să nu cutezi a face în alt chip, căci mânia cerului va cădea peste tine și mai îngrozitor".

La citirea acestei scrisori căpitanul rămase ca lovit de trăsnet. Și neavând încotro, scoase toate avuțiile ce adunase de când tâlhărea și le făcu douăsprezece părți de o potrivă, pe care le împărți la cei doisprezece tovarăși ai săi. Aceștia, după ce-și luară ziua bună de la căpitanul lor, se împrăștiară ca puii de potârniche, careși pre unde.

Iară el, căpitanul, deschise sipețelele și află toate celea întocmai precum îi zicea cartea. Luă hainele și podoabele de împărătească și le dete mumei lui George ca să se îmbrace cu ele. Aceasta primi bucuros, căci hainele de pe dânsa se hărtăniseră, se muceziseră și se putreziseră, rămâind mai goală. Apoi își ceru iertăciune pentru relele ce-i făcuse

el, pe care iertăciune o şi dobândi, fiindcă împărăteasa avea o inimă foarte bună.

După ce căpitanul de tâlhari se îmbrăcă în pielea de urs, care se lipi de trupul său ca şi când ar fi fost de acolo, împărăteasa îl luă de lanţ şi se îndreptă către scaunul fiului său.

Pe drum, se întâlni cu George, care venea, măre, ca un leu, şi călare pe un şoimulean sireap de mânca foc. George era cu sabia lui, ce o ţinea goală în mână. Mumă-sa cum îl văzu, îl cunoscu, căci era leit tată-său, şi se închină lui ca unui împărat.

George se dete jos de pe cal şi îmbrăţişă pe împărăteasa ca pe muma lui, după ce află cine este.

Mumă-sa îi spuse cum Dumnezeu, cunoscându-i nevinovăţia, a izbândit-o [21]), prefăcând în urs pe prigonitorul ei.

Apoi dete pe urs de lanţ în mâna împăratului. Acesta se înduioşă de osânda lui şi-i dete drumul zicându-i:

„Destul îţi este ţie urgia dumnezeiască. Du-te şi cată de-ţi ispăşeşte păcatele". Ursul într'o clipă de ochi se făcu nevăzut intrând în codru.

Iară împăratul, cu mumă-sa, cu credinciosul şi cu ostaşii săi, se întoarseră la scaunul împărăţiei, mulţumind lui Dumnezeu pentru toate arătările lui.

Şi domniră în pace şi în linişte până ce, vrând Dumnezeu, i-a mutat din lumea aceasta.

Iară întâmplările lor au rămas de poveste şi vor rămânea în veacul veacului.

Incălecai p'o şea, etc.

Povestit de Mihalache Constantinescu din mahalaua Delea-Veche, Bucureşti.

21) a mântuit-o; a scăpat-o.

FĂT-FRUMOS CEL RĂTĂCIT

Soţia unui muncitor naşte un copil; iapa lui, un cal. Copilul, făcându-se mare, încalecă şi porneşte ca vântul. Cal şi călăreţ se rătăcesc şi nu ştiu să se mai întoarcă. Calul îl duce la nişte zâne. Băiatul, după povaţa calului, se scaldă în baia zânelor şi fură o nucă miraculoasă. Se bagă apoi argat la curtea unui împărat. Isprăvile făcute acolo cu sfatul calului şi cu ajutorul nucii. Cum se căsătoreşte cu fata cea mică a împăratului. Cum scapă pe împărat la un război. Cum redă vederea împăratului, care orbise, adcuându-i lapte de pasăre. Cum duce pe socrul său la palatul lui şi acolo i se dă pe faţă spunându-i cine este. Cum tânărul se urcă pe tronul împărătesc.

A fost odată ca nici odată, etc.

A fost odată o pereche de oameni muncitori, de! cum dă Dumnezeu. Toată nădejdea lor era într'o iapă cu care se hrăneau. Şi ar fi voit şi ei să aibă un copilaş, dar fu peste poate. Cercetară în dreapta şi în stânga, ca să afle niscaiva leacuri, care să le desfacă făcutul stârpiciunei lor[1]), dară, aşi! par'că întâlnea tot surzi şi muţi. Nimeni nu ştia să-i înveţe ceva.

Mai umblară ei ce umblară, şi la urma urmelor, aflară despre un vrăjitor meşter carele închiega şi apele. Creştinul se duse şi la dânsul, îi spuse păsul lui şi îi ceru leacuri. Vrăjitorul n'aşteptă multă rugă, şi după ce se învoiră, îi dete un măr.

— Din acest măr, zise el, să mănânce numai soţia dumitale. Dară bagă de seamă să n'apuce din el nici o făptură cu viaţă de pe lumea asta.

— Cât despre aia, să n'ai grije, răspunse omul.

---

1) adică să desfacă vraja care îi făcuse să n'aibă copii.

Lasă pe mine; nu mi-ai dat mie în mână mărul? Acum să fii odihnit.

Luând mărul, omul nu se mai gândea dară decât la bucuria ce o să simţă el şi nevasta, când s'or vedea împresuraţi de copii. Şi cu gândurile astea ajunse acasă şi dete mărul neveste-sei, ca să-l mănânce, fără să-i mai spue altceva.

Ea primi mărul cu bucurie. Şi după ce plecă bărbatul în trebile sale, se aşeză pe pragul uşei, curăţi mărul şi-l mâncă. Iepşoara ieşise şi ea din grajd şi veni la stăpână-sa, că era învăţată la traista cu grăunţe. Negăsind nimic de ronţăit, luă şi ea cojile de măr, pe care le lepădase stăpână-sa şi le mâncă cu multă poftă, ca pe nişte trufandale [2]).

Nu trecu mult şi atât stăpâna cât şi iepşana se simţiră a fi luat în pântece. Şi după nouă luni, femeea născu un copilaş de drăguleţ; iară iepşana, un mânzuleţ gingaş.

Indoită fu bucuria omului când se văzu şi cu copil şi cu mânz. Şi fiindcă acesta se născuse odată cu fiul său, hotărî ca nimeni să nu încalece pe dânsul, fără numai fiu-său când s'o face mare.

Botezară copilul şi îngrijiră de dânsul, mă rog, ca unul la părinţi. Copilul crescu şi se făcu mare. Când era d'un an, par'că era de cinci; iară când fu de cinci, par'că era de cincisprezece, şi de ce creştea, d'aia se făcea mai frumos şi mai drăgălaş.

Dară-mi-te de învăţat? Invăţa ca nealţii pe lumea asta albă. N'apuca să auză dela dascăl ceva, că el învăţa mai din adânc decât dascălul. Şi astfel ajunsese de poveste. Unii ziceau că ştia carte până în glesne; alţii ziceau că până în genunchi; iară alţii, până în brâu. De m'ar fi întrebat pe mine, eu le-aşi fi spus că ştia carte până în gât. Dară fiindcă nimeni nu m'a întrebat, iacă tac şi eu din gură ca un peşte şi nu mai zic nimenui nici pis!

2) primele fructe din fiecare an.

Astfel fiind, într'una din zile ce-i vine drăcosului de copilaş, că numai încălecă pe mânzul lui, şi mi ţi-i dete călcâie; iară mânzul, carele şi dânsul crescuse de se făcuse un cârlănaş sburdalnic de n'avea astâmpăr, o rupse d'a fuga cu băiat cu tot, şi duşi au fost până în ziua de astăzi.

Când prinseră de veste părinţii că băiatul nu e: caută-l în sus, caută-l în jos, nu e; ba mai în dreapta, ba mai în stânga, de loc! Mai cercetară pe ici, mai cercetară pe dincoaci, băiatul, aşi! nici pomeneală nu era de el! Tocmai târziu, hei! aflară dela nişte drumeţi, că au văzut un băeţandru călare pe deşelate pe un căluşel, carele se ducea ca vântul. Ei ziceau că n'apucară să se uite după dânsul, ca de când se apucase să le spuie, şi pieri din ochii lor ca o nălucă, ca şi când n'ar mai fi fost.

Il plânseră părinţii până când se istoviră şi dânşii, şi ochii din lacrămi nu şi-i mai uscară; dară în deşert, că fiul lor nu se mai întoarse.

Pasă-mi-te ei, daca s'au lăsat sburdălniciei lor, şi s'au văzut la câmp, nu s'au mai gândit în urmă, ci au întins la drum sbeguindu-se şi încurându-se, până ce, când băgară de seamă, ajunsese pe nişte tărâmuri necunoscute.

Aci stătură să se mai odihnească. Şi voind să se întoarcă, ei se rătăciseră. Nu mai ştiau nici pe unde veniseră, nici pe unde să se întoarcă. Atunci, băiatul începu să plângă şi să dorească de părinţi.

Mai cu seamă, când s'a văzut singur, singurel, el care nu era ieşit din casa părinţilor, începu să-l ia nişte răcori de nu ştia ce va să zică asta.

Calul, daca văzu aşa, începu să-l îmbuneze, ba că o să facă cutare lucru, ba că cealaltă. Până una alta, îşi căutară un culcuş unde să mâie peste noapte. Se odihniră şi dormiră sub acoperământul cerului.

A doua zi, nici tu masă, nici tu casă, băiatul începu iarăşi să plângă şi să voiască să se întoarcă

la părinţi. Cătară să-şi găsească urmele pe unde veniseră; dară nu găsiră nici piculeţ de urmă.

Daca văzu şi văzu, calul zise:

— Stăpâne, am făcut o greşală, care nu se mai poate întoarce. Dă-mi voie să mă duc să caut vr'un mijloc ca să ne căpătuim.

— Asta nu se poate, odată cu capul, răspunse băiatul. După ce am ajuns pe aceste tărâmuri neumblate, prin pustietăţi fără locuitori, să mă laşi şi tu? singur nu pot sta, uite, nici o lecuţă[3]).

— Incinge-te cu frâul meu, şi când vei vedea vr'o nevoie, scutură-l şi într'o clipă sunt la tine. Eu mă duc să caut pe unde să ieşim la lume şi cum să ne chivernisim.

Calul, vedeţi d-voastră, era năzdrăvan.

Cu mare anevoinţă se deslipi calul de stăpânul său. Umblă ce umblă şi se întoarse numai decât.

El vânturase văzduhul şi cutreerase pământul până nu apucase să i se urască băiatului; şi întorcându-se, spuse băiatului că i-a găsit un loc unde să se bage argat. Il şi învăţă ce să facă şi cum să dreagă, ca să argăţească[4]) cu folos.

Incălecă băiatul calul, când auzi că are să-şi găsească unde să se căpătuiască, şi porni ca vântul, precum şi venise.

Ajungând la nişte zâne, făcu precum îl învăţase calul.

Cele trei zâne — căci trei erau ele — se cam codeau să-l primească; iară daca stărui, se rugă şi se făgădui că o să fie harnic şi credincios, ele îl primiră.

Aşezându-se el acolo la zâne, băiatul se puse cu toată inima pe muncă, şi când era ceva de fă-

3) diminutiv de la l e a c ă: o cantitate foarte mică.

4) să lucreze ca argat, ca slugă pentru lucruri mai grele la curte.

cut mai greu sau mai anevoios, îşi chema calul şi îi da ajutor.

Calul, carele nu ştiu de unde aflase tainele zânelor — vezi că nu era el de florile mărului năzdrăvan — spuse băiatului să fie cu mare băgare de seamă, că în baia zânelor, într'un timp hotărît, are să curgă aur, şi atunci să apuce el înaintea zânelor să se scalde. Ii mai spuse să ochiască prin poliţele cu haine ale zânelor, când îl va pune să deretece, nişte nuci pe care le aveau zânele şi le îngrijia ca pe ochii lor din cap.

Băiatul făcu întocmai precum îl învăţase calul.

Intr'o zi, când zânele se dusese la vânătoare, fără grije, băiatul auzi în baia zânelor un susur de apă mai răsunător de cât altă dată. Temându-se, el chemă calul, care veni într'o clipeală de ochiu. El cum văzu cele ce se petrec în baie, puse pe băiat de se desbrăcă îndată, şi îl împinse în baie de se îmbăie. Când ieşi d'acolo, ce să vedeţi D-voastră, cinstiţi boieri? părul i se făcuse cu totul de aur şi-i crescuse de bătea pulpele, în cât nu te îndurai să-ţi iei ochii dela el.

Şi luând nucile, pe care le ochise el, încălecă şi pe ici ţi-e drumul!

Cum păşi pragul porţii, începu casele a ţipa de ar fi deşteptat şi pe morţii din groapă. Auzind zânele ţipătul, se întoarseră acasă numai cât ai zice mei. Ele văzură că lipseşte argatul de acasă, spălăcitura ce mai rămăsese în baia unde se îmbăiase argatul şi nucile ce lipseau; nu mai zăboviră, ci se luară după dânsul. Cât p'aci să puie zânele mâna pe ei. Şi fugi; zânele după dânşii; ei fugi! Zânele după dânşii. Daca văzu şi văzu calul primejdia, întinse pasul la drum şi începu a sbura ca gândul, până ce, tocmai când era zânele să-i prinză, ei trecură de pe tărâmul lor şi se opriră.

Puterea zânelor până aci era. Iară daca văzură

ele că le trecu hotarele, începură cu binele a se ruga de el, ca să-şi taie părul să li-l dea lor; dară băiatul le făcea cu bâz [5]). Ele se rugară ca barim nucile, cu haine, să le dea. Băiatul le arătă coltucul [6]). Atunci zânele se rugară ca incailea să le arate părul să se bucure şi ele de vederea lui. Atunci băiatul îşi resfiră părul, încălecă şi sbură cu bidiviul lui.

Zânele se uitară cu jind la dânsul şi ne mai având ce face, se întoarseră acasă şi se vorbiră între ele, ca să nu mai bage argat strein la curtea lor, cât or trăi ele.

După ce ajunse pe moşia unui împărat mare, calul învaţă pe băiat ce să facă. El ascultă şi se duse de se bagă argat la grădinarul împăratului. Până a nu se învoi cu grădinarul, el îşi puse o băşică de vacă în cap, în care îşi ascunse părul cel de aur.

Grădinarul îl învaţă cum să facă brazde, să semene flori, să le răsădească şi să le îngrijească. Şi îi luase la ochi, căci era spirt [7]), ştii, colea, cum trebuie omului, mâna dreaptă, nu altceva. Totuşi slugile din curtea împărătească îl numiră cheleş [8]). Şi cheleş în sus, cheleş în jos, până ce îi rămase numele cheleş.

Grădinarul împărătesc îmbătrânise la curtea împăratului. El era om destoinic, cu frica lui Dumnezeu şi cinstit. Slujba lui de căpetenie era să ducă în toată dimineaţa câte un mănunchiu de flori la cele trei fete care le avea împăratul.

Imbolnăvindu-se grădinarul într'una din zile, che-

5) a duce degetul la buze, imitând sbârnăitul albinei, — gest întrebuinţat când este vorba de a refuza ceva.

6) a duce palma unei mâini la cotul celeilalte ca semn de refuz.

7) ager, vioiu.

8) fiindcă părea chel, întrucât îşi ascunsese părul cu băşica de vacă.

mă pe argatul său şi îi spuse să aleagă din florile cele mai frumoase atâtea câte să-i ajungă a face trei legături de flori şi să le aducă fetelor împăratului.

Cheleşul se duse de culese flori şi făcu trei legături, una mai mare, alta mijlocie şi alta mai mică. Pe cea mai mare, care era alcătuită din flori ce începuse a se trece [9]) şi abia mai mirosinde, o dete fetei împăratului cea mai mare. Legătura mijlocie, cu flori ce erau tocmai în floare, o dete fetei celei mijlocii; iară legătura cea mai mică, ce avea flori numai boboace, care acum se deschideau, o dete fetei celei mici. Cum dete florile, o tuli d'a fuga şi se apucă de lucru prin grădină.

Fetele se mirară de aceasta, şi cu toatele se duseră la împăratul şi-i arătară florile. Impăratul chemă pe grădinar să-i spuie ce noimă să aibă florile ce trimisese fetelor sale.

Grădinarul se sperie când auzi că, aşa bolnav, este chemat la împăratul.

Iara daca se duse cu inima tremurândă şi auzi dela împăratul şiretenia [10]) cu florile, el se desvinovăţi şi spuse că, bolnav fiind în acea zi, trimisese pe argat să ducă florile.

Chemând şi pe cheleş, el daca veni, se apropie cu sfială şi răspunse:

— Să trăiţi, luminate împărate, întru mulţi ani! Când am cules florile şi am făcut acele mănunchiuri, n'am avut nici un gând rău, martor mi-e Dumnezeu! ci am dat fiecăreia din domniţe flori ce le arată care cum este.

— Şi cum ai cutezat tu, un cheleş ca tine, să faci una ca asta?

— Atâta m'a tăiat capul şi m'a dus mintea, lu-

9) a se vesteji.
10) povestea.

minate împărate, atâta am făcut. Măria ta judecă şi fă ce e cu dreptul.

Impăratul rămase pe gânduri. El de şi s'a întristat, dară mai mult s'a bucurat că îi aduse aminte ceea ce trebuia să facă el ca un părinte.

Apoi trimise o pungă cu bani argatului. Acesta se duse şi-i dete grădinarului, sub cuvânt că el nu ştie ce să facă cu ei, ca unul ce are de toate dela stăpână-său.

Nu trecu mult şi viind o sărbătoare, împăratul cu toţi curtenii şi bătrânii împărăţiei merse la biserică. Intre bătrânii şi credincioşii curţii era şi grădinarul. Numai fata cea mică rămase acasă.

Argatul, văzându-se singur, descinse frâul de pe lângă sine, scoase dintr'o nucă nişte haine de aramă din cele luate dela zâne, se găti bine, intră în grădină, scutură frâul, şi veni calul lui înşelat, dar neînfrânat[11]), şi puindu-i frâul în cap, argatul încălecă şi prinse a-şi încura calul prin grădină. Fereastra fetei de împărat celei mici da în grădină, şi ea văzu tot ce se petrecu.

După ce strică grădina, argatul se duse ca fulgerul la biserică, dete calul în mâna unui om ce sta afară ca să i-l ţie, şi el intră în biserică. Aci merse înfipt la mir, se ploconi în dreapta, se ploconi în stânga, şi eşi afară.

Toţi cei din biserică se mirară de dânsul. Până şi împăratul zicea că nici el nu mai văzuse aşa voinic frumos.

Argatul dela grădinărie, cum ieşi din biserică, încălecă, şi într'un suflet ajunse la grădina împărătească, şi descălecă şi porunci calului să facă la loc tot ceea ce stricase. Calul se puse şi numai decât îndreptă grădina şi o făcu şi mai frumoasă de cum fusese.

Fata împăratului cea mică vedea dela fereastră

11) fără frâu.

şi tăcea. Când se întoarse dela biserică surorile cele mai mari ziseră celei mai mici:

— Ce rău ai făcut de n'ai venit şi tu la biserică, că a venit un tânăr îmbrăcat aşa şi aşa, a făcut aşa şi aşa, şi numai decât a plecat, de a rămas toţi cu ochii după el.

Fata cea mică asculta şi tăcea.

Dară grădinarul, când intră în grădină, stătu în loc şi se miră. Apoi îşi închipui el că poate d'aia i se pare grădina mai frumoasă, unde nu intrase de mult într'însa.

Peste câtva timp, veni iarăşi o sărbătoare şi împăratul se duse la biserică iarăşi cu toată curtea lui. De astă-dată fata cea mică se făcu bolnavă într'adins, rămase acasă şi se puse la fereastră.

Argatul dela grădinărie scoase de astă dată nişte haine de argint, scuturâ frâul şi încălecă pe cal, carele venise numai cât ai clipi. Şi iarăşi încurându-l prin grădină o strică şi mai rău decât întâia oară, şi iarăşi merse la biserică, făcu ca şi de celalt rând şi se întoarse acasă, porunci calului să dreagă grădina, carele o făcu încă odată mai frumoasă decât era.

Fata împăratului cea mică privea dela fereastră şi tăcea. Ii spuseră surorile, îi spuse mumă-sa, îi spuse tată-său de tânărul cel mândru ce venise la biserică şi despre care nimeni nu ştia de unde era.

Ea asculta şi tăcea.

Mai trecu ce trecu, şi iarăşi într'o sărbătoare mare, împăratul merse la biserică cu toţi sfetnicii săi şi cu toţi curtenii tineri şi bătrâni. Şi de astă-dată fata cea mică a împăratului se prefăcu că este bolnavă şi rămase acasă. Intre curtenii împăratului, cari merseră la biserică, era şi grădinarul, fiind bătrân, credincios şi vechi slujbaş al împăratului.

Argatul cel cheleş, dacă se văzu singur, scutură frâul şi-şi chemă calul. De astă dată scoase din găoacea de nucă rândul de haine cel de aur, se găti frumos, înfrână calul ce venise numai înşelat, îşi lăsă părul de aur pe spate, încălecă, îşi încură calul prin grădină, pe care o strică de tot, şi apoi se duse ca şi de celalt rând la biserică, merse la mir, se ploconi în dreapta şi în stânga, şi ieşi.

Întorcându-se acasă, porunci calului de făcu grădina de trei ori mai frumoasă decât era.

Fata împăratului îl văzu şi când ieşi şi când se întoarse şi ceea ce făcu, dar tăcea.

Când se întoarseră dela biserică, împăratul şi toţi cu totul spuseră fetei celei mici a împăratului minunea ce văzuseră.

— Daca n'ai fost şi tu la biserică, îi ziseră, să fi văzut cum a venit acel Făt-Frumos strein, cu părul de aur, ce mândru era când s'a aplecat în dreapta şi în stânga la toţi cei din biserică, şi cum a ieşit apoi fără să bage pe nimeni în seamă.

Fata cea mică a împăratului se făcea că ascultă, dar tăcea într'însa şi râdea înfundat. Vezi că ştia ea, ce ştia.

Grădinarul, dacă se întoarse dela biserică şi văzu frumuseţea aia de grădină ce făcuse calul argatului, se tot freca la ochi şi nu-i venea de loc să crează. Asta să fie grădina, ori ba? Şi credea că a rătăcit prin altă grădină. Nu o mai cunoştea. Şi văzând pe argat, îl întrebă despre acea schimbare; iară argatul îşi cerea iertăciune, spuind că el a făcut ceea ce învăţase dela stăpânu-său.

Dară-mi-te când văzu împăratul? scoase şi dete o pungă de bani grădinarului, pentru că-i făcuse o grădină, de nu se mai găsea ca asta la nici un împărat.

Şi mai trecând ce mai trecu, împăratul îşi aduse aminte de cele trei mănunchiuri de flori. Atunci

se vorbi cu împărăteasa cum să facă să-şi dea fetele la casele lor.

Cum se află de această hotărîre împărătească, începu a veni peţitori de pe la fel de fel de împăraţi. Fetele, adecă cea mare şi cea mijlocie, îşi aleseră câte un fecior de împărat şi se duseră după bărbaţii lor.

Fata însă cea mică nu voia să se mărite cu nici un chip. Ba să-i dea pe feciorul cutărui împărat, ba pe al cutărui; aşi! ea zicea că nu-i place nici unul. Ce să facă bietul împărat? Se sfătui cu boierii şi găsiră cu cale să stea fata într'un pridvor cu un măr de aur în mână, să treacă toţi fiii de împăraţi şi de boieri pe dinaintea ei, şi pe care-l va plăcea să-l lovească cu mărul.

Aşa şi făcură.

Trecură fiii de împăraţi cari veniseră în peţit, dară ca să lovească pe vreunul, ba.

Trecură şi fiii de boieri mari ai împărăţiei; dară ca să lovească pe vreunul, nici gând n'avu.

In cele mai de pe urmă trecură toţi tinerii buni şi răi din împărăţie, şi din boierinaşi, şi din prostime[12]), şi nici nu se uită la dânşii fata ce sta cu mărul în mână. Trecând şi argatul dela grădinărie, din întâmplare, pe acolo, fata îl lovi cu mărul drept în cap.

Fiii de împăraţi şi de boieri rămaseră ca bătuţi de Dumnezeu, când văzură una ca aceasta.

Impăratul zise că trebuie să fie o greşală şi pofti pe fiii de împăraţi şi de boieri să mai treacă odată.

Trecură toţi cu totul, şi nu lovi pe nimeni; zise şi chelului să treacă, şi de astă dată tot pe el îl lovi.

Impăratul nu se putea învoi ca să ia fie-sa de bărbat un aşa om prost şi pofti pe toată aduna-

12) în limba veche: poporul de jos.

rea să mai treacă odată, căci negreşit, trebuie să fie vr'o greşală a fetei.

Trecură şi a treia oară, şi tot pe argatul cel chel îl lovi cu mărul fata împăratului.

Atunci împăratul, neavând încotro, dete de bărbat fie-sei pe argat, dară îi şi oropsi[13]), gonindu-i dela casa lui.

Ei se duseră dela faţa împăratului, care îi oropsise, cu lacrămile în ochi şi cu inima smerită, şi-şi aleseră loc de trai, un bordei, în care ţinuse împăratul nişte bivoli. Apoi aducându-şi aminte fata împăratului de ceeace făcuse în grădină, îl îndemnă să-şi cheme calul.

Argatul, ginerele împăratului, făcu precum îi zisese soţia, chemă calul şi-i porunci să-i facă nişte palaturi sub pământ, fără seamăn pe lume. Calul nu întârzie şi le făcu nişte palaturi înfricoşate. Nu se găsea la împăratul în casă, ce se găsea în palaturile lor. Şi bogăţii, şi scumpeturi, şi tot ce ai fi poftit, se găsea la dânşii.

Şi mai trecând cătănică[14]) vreme la mijloc, se pomeni împăratul cu veste dela un alt împărat să iasă la război. Impăratul chemă în ajutor pe ginerii săi, feciorii de împăraţi, cari şi veniră şi se lăudau cu isprăvile ce au să facă.

Când veni vremea a merge la război, iată că se înfăţişe la împăratul şi argatul, ginere al său, şi ceru să-l ia şi pe dânsul la război, că poate va tăia şi el vr'un vrăjmaş.

Impăratul şi ginerii cei mari îl înfruntară, zicând să-i lase în pace, să nu-i mai poarte şi lui grija p'acolo. El stărui, şi împăratul se înduplecă şi porunci să-i dea şi lui o mârţoagă de cal şi o rugină de paloş.

---

13) îi părăsi cu dispreţ; n'a vrut să mai ştie de ei.
14) puţintică.

Argatul încălecă voios şi porni înaintea oştilor. Când ajunse la o lăcovişte[15]) pe unde trebuea să treacă, el înomoli calul şi începu să-l bată ca să iasă de acolo, dară în deşert. Ajungându-l împăratul cu ginerii cei mari şi cu toată oastea, trecu pe lângă dânsul clătinând din cap, iară ostaşii îşi dedeau coate şi râdeau.

După ce trecură şi se depărtară de nu se mai văzură, argatul scutură frâul, şi iată că îndată şi-i sosi calul. Ii spuse ce avea de gând să facă şi ceru povaţă. Calul îl învăţă ce să facă când va fi dinaintea vrăjmaşului. După ce luă în cap tot ce-l învăţă calul, încălecă şi porni şi el.

Ajungând la război şi văzând pe ai săi încăie raţi cu vrăjmaşii, tocmai când aceştia erau să dovedească pe socru-său şi pe cumnaţii săi, unde mi se ridică de trei stânjeni pe d'asupra oştilor şi sbură drept la împăratul socru-său, îi tăie degetul cu inelul şi-l luă cu sine. Apoi se lăsă asupra vrăjmaşului şi tăea în carne vie cu nemilostivire, întocmai ca un muncitor vrednic când trage cu coasa nemiluit.

Iar când îl înteţea vrăjmaşul, calul se urca ca fulgerul în sus şi se ţinea bine de coama lui. Apoi când se lăsa jos, tăea cum ştia el în legea lui să taie. Aşa, vezi, îl învăţase calul.

De trei ori se urcase în sus, când năvălise vrăjmaşul asupra lui, şi de trei ori se lăsase ca un vârtej asupra oastei vrăjmăşeşti. La fiecare dată, cădeau d'a stânga şi d'a dreapta lui cu grămada, şi făcea uliţi, uliţi[16]), pe unde mergea. In mai puţin ca de când mă apucai să vă povestesc, mormane de morţi se vedeau pe unde trecuse el.

Aşa spaimă grozavă băgă el în inimile vrăj-

15) lac mlăştinos, băltoacă.

16) adică tăea atâţia duşmani, încât rândurile lor se răriseră de parcă erau uliţe goale între ei.

maşului, în cât prinse a fugi, iară el a-i goni şi a-i tăea ca pe nişte vite.

Impăratul-socru rămase înmărmurit când văzu atâta vrednicie. După fuga vrăjmaşului, el stătu locului şi mulţumi lui Dumnezeu că le-a trimis pe îngerul său de i-a scăpat din mâna duşmanului, care vrea să-i piarză şi mai multe nu.

Argatul, ginerele împăratului, după ce-l mântui, se întoarse înaintea lui, dete drumul calului său, încălecă iară pe mârţoaga ce-i dase împăratul şi se chinuia a ieşi din nămol.

Impăratul se întorcea cu voie bună dela oaste, şi dând peste dânsul înămolit încă în noroi, porunci la vr'o doi ostaşi de-l scoase d'acolo.

Şi ajungând acasă, ginerele împăratului cel chel spuse neveste-sei ce făcu. Ea se bucura din toată inima.

Toată oastea vorbea de îngerul Domnului care le dăduse atâta ajutor şi-l semuia cu străinul care venise la biserică. Insuşi împăratul bănuia aceasta şi ar fi dorit ca să-l mai întâlnească odată să-i mulţumească. Dară ia-l de unde nu e.

Mai trecând ce mai trecu, împăratul ajunse de orbi. Toţi vracii se adunară şi-i dădură leacuri, dară nici unele din buruienele lor nu-i dară în de bine[17]). Vrăjitoarele puseră apă la stele şi-i aduseră şi-i descântară; tot însă ce punea la ochi mai rău îi făcea, dară mai bine de loc. In cele din urmă, un cititor de stele şi vraci mare fu adus cu multă cheltuială din ţări streine, şi acesta spuse că până când împăratul nu va avea lapte de pasăre de peste apa Iordanului, cu care să se ungă la ochi, nu-i va veni văzul.

Atunci puse împăratul oameni să strige prin toată împărăţia: că cine se va găsi să aducă lapte

17) nu-l ajutară să se facă bine.

de pasăre de peste apa Iordanului, acela să ştie cu bună încredinţare că va dobândi cal împărătesc şi jumătate împărăţia. Dară strigară de surda, căci nu se găsi nimeni carele să se însărcineze cu această slujbă.

Ginerii împăratului, cei mari, daca văzură aşa, se legară că ei vor aduce laptele trebuincios şi, încălecând pe cai buni împărăteşti, luară cu dânşii slujitori şi bani.

Umblară ei, cătară, şi nu putură afla ceea ce căutau. In cele din urmă, dete peste un înşelător carele le dete lapte, ca tot laptele, şi le luă o mulţime de bani. Ei se întoarse cu bucurie la casa socrului lor.

In aceiaşi vreme, şi generele împăratului, argatul, plecă după lapte de pasere. El scutură frâul şi îndată şi veni bidiviul lui. Ii spuse ceea ce voia, şi calul îi răspunse: „ce e mai lesne, stăpâne, căci acolo locuiesc şi eu".

Incălecă şi porni. După ce ajunse, luă lapte de pasere de preste râul Iordanului şi, în câteva zile, se întoarse acasă, cam tot odată cu cumnaţii săi.

Aceştia merseră la împăratul, îi aduseră lapte de al lor, cu care dete pe la ochi împăratul, şi rămase ca întâi, orb ca toţi orbii. Nu-i folosi nimic.

Merse şi argatul şi-i aduse şi el lapte, dară adevărat lapte de pasăre de preste râul Iordanului. Impăratul nu prea voia să dea pe la ochi. După stăruinţa împărătesei şi a sfetnicilor, se înduplecă şi se unse. Cum puse la ochi lapte de acesta, băgă de seamă că vede ca prin sită. Mai dete odată, văzu ca prin ciur; când se unse şi a treia oară, văzu luminat ca toţi oamenii.

Impăratul iertă pe argat de fapta lui de mai 'na inte. Ginerele său cel mic, dacă văzu aşa, rugă şi el pe împăratul să vie să le vază locuinţa. Impă-

ratul se înduplecă şi merse. Când ajunse acolo, ce să-i vază ochii? Ce nu era în palaturile lui, era în locuinţa ginerelui său cel mic.

Văzând mirarea de care era coprins împăratul, ginerele său cel mic se încumetă şi zise:

— Eu sunt, Mărite Impărate, cel ce am venit de trei ori în biserică.

Impăratul aruncă ţintă ochii la el.

— Eu sunt cel ce ţi-am făcut grădina cea frumoasă.

Impăratul par'că nu-i venea să crează spuselor lui.

— Eu sunt, mai zise, cel ce v'am scăpat în războiu din mâna nelegiuiţilor ce se sculaseră să te răpuie.

Impăratul rămase stâlpit[18]) de mirare. Apoi mai viindu-şi în fire îi zise:

— Cum poţi dovedi zisele tale?

Atunci ginerele său cel mic ieşi afară, scutură frâul, scoase hainele de aur din găoacea de nucă, unde le păstra, se găti frumos, îşi lăsă părul pe spate, încălecă pe cal, şi arătând împăratului degetul cu inelul, zise:

— Iată, Mărite Impărate, dovezile ziselor mele. Şi începu a încura calul prin curtea împăratului. Părul său cel de aur şi hainele cu care era îmbrăcat strălucea ca soarele.

Impăratul, uitându-se la dânsul, tot punea mâna la ochi, făcându-şi umbră. Vezi că se temea să nu orbească încă odată.

El lăudă pe fie-sa, pentrucă îşi alesese un asemenea bărbat.

— Şi ai fi putut oare crede D-ta, tată, răspunse fata cea mică, că aş fi putut să-mi aleg de bărbat

18) adică nemişcat ca un stâlp.

pe unul care să facă tatălui meu, împărat, ruşine în lume?

Atunci împăratul, şi bătrân fiind, se coborî din scaunul împărăţiei, pe care se urcă ginerele său cel mic. Şi împărăţiră în pace şi în linişte până ce trăiră.

Iară eu încălecai p'o şea, etc.

Notă. Comunicat de P. Niculescu, din Craiova, la 1862.

FATA SĂRACULUI CEA ISTEAŢĂ

Omul sărac şi lipsit de spor. Boierul îi dăruieşte un loc de casă. Cum săracul intră în ceartă cu vecinul bogat. La curtea boierului ca să le facă dreptate. Boierul le dă să deslege trei întrebări. Săracul cu ajutorul fetei sale desleagă întrebările şi rămâne pe vecin. Cum boierul încântat de isteţimea fetei săracului o ia în căsătorie. Cum era să se despartă de ea, fiindcă îi călcase porunca, şi cum ea prin agerimea ei îl împacă.

A fost odată, ca nici odată, etc.

A fost odată un om şi o femeie. Ei erau atât de săraci, în cât n'aveau după ce bea apă. Nici tu casă, nici tu masă [1]), nimic, nimic, dară nimic, n'aveau după sufletul lor. Muncea bietul om de dimineaţa până seara târziu, alături cu muierea, de-i treceau năduşelele, şi ca să dea şi ei în spor, ba. Se ţinea, vezi, norocul după dânşii ca pulberea după câini, cum se zice.

Umblau cu tărăbuţele de colo până colo, şi ca să se statornicească şi ei la un loc, nu găseau. Căci cine era să-i primească pe ei, doi calici, cu leaota [2]) de copii după dânşii.

Adică uitasem să vă spui. Aveau aceşti oameni o spuză de copii [3]). Din aceşti copii, cei mai mari erau numai fete, iară băieţii erau mărunţei şi stau pe lângă dânşii ca ulceluşele.

Să nu vă fi dus Dumnezeu vrodată să fiţi faţă când venea omul dela muncă, că v'aţi fi luat câmpii. Eşeau toţi afară înaintea lui, jigăriţi şi hărtă-

1) adică n'avea nici casă, nici masă.
2) mulţime, gloată.
3) mulţi şi mărunţi cât spuza.

niţi ca nişte netoţi[4]), subţiratici şi piţigăiaţi, mă rog, leşinaţi de foame, şi tăbărau pe bietul om cu gura: tată, mi-e foame; tată, mor de foame!

Tatăl lor se zăpăcea şi nu ştia către care să se întoarcă mai întâi, şi le da toată agoniseala lui dintr'o zi. Dară de unde să le ajungă ce brumă le aducea el? Abia puneau p'o măsea.

Bietul tat'său şi biata mă-sa, de multe ori se culcau nemâncaţi. Li se rupea inima de milă, dară n'aveau încotro. Şi ca să-şi liniştească copiii, ei le făgăduia că a doua zi are să le aducă mai mult. Astfel, mai cu şoşele, mai cu momele, adormeau şi bieţii copii, cu nădejde că a doua zi are să fie mai bine.

Dintre toţi copiii, fata cea mai mare era mai tăcută şi mai cu judecată. Ea rămânea cu surorile şi fraţii cei mai mici, când se duceau părinţii la muncă, vedea de dânşii, îi mustruluia şi îi povăţuia să fie mai cu răbdare, mai îngăduitori, ca să nu se amărască până într'atât părinţii. Dară, bate toba la urechea surdului[5])! Adică, de! ce să zici? Ar fi fost şi ei, poate, mai îngăduitori şi mai cu răbdare, dară burta le da ghies şi îi făcea de multe ori să fie neînţelegători.

Intr'acestea boierului pe moşia căruia se afla aceşti oameni, ca şi urgisiţi de Dumnezeu, i se făcu milă de ei, şi într'o zi, când veni omul să se roage pentru sălaş[6]), el îi zise:

— Omule, te văz harnic, munceşti de te speteşti şi două în tei[7]), te văd că nu poţi lega. Iată, eu mă îndur şi-ţi dau un petec de loc, să fie de veci al tău. Du-te de-ţi alege petecul ce-ţi va plăcea, şi apucă-te numai decât să-ţi faci un bordei.

---

4) proşti, tâmpiţi.
5) deci în zadar, fiindcă surdul n'aude.
6) locuinţă.
7) să facă faţă cheltuelilor şi să-i mai rămâie ceva.

— Bogdaprosti, cucoane, şi Dumnezeu să primească. De unde dai să izvorască.

Răspunse bietul om, se duse de-şi alese un petec de loc şi până în seară groapa pentru bordei o şi dete gata.

Nepartea lui. Cum se brodi că locul ce-şi alesese să fie alături cu al unui ţăran bogat şi mândru de nu-i ajungea cineva cu prăjina la nas.

Peste noapte, nu ştiu cum se făcu, nu ştiu cum se drese, că o vită d'ale bogatului căzu în groapă şi muri. A doua zi de dimineaţă, bogatul văzându-şi vita moartă, sări cu gura mare asupra săracului, îl luă de piept şi cu el târâş se duse la curtea boierului să le facă judecată.

Boierul se miră când îi văzu şi-i întrebă ce caută?

Ţăranul cel bogat zise:

— Boierule, acest prăpădit de om, venetic[9]) în satul nostru, n'ar mai avea parte de el! după ce ţi-ai făcut pomană de i-ai dat un petec de loc, el tocmai lângă mine şi-a ales să-şi facă bordei, Una la mână. Bagă de seamă, că după ce e sărac, apoi e şi cu nasul pe sus[10]). Al doilea, groapa ce şi-a făcut pentru bordei, după ce că e mare foarte, apoi n'a avut grije să o acopere peste noapte cu ceva, numai ca să-mi facă mie pagubă, şi mi-a căzut o vită într'însa de şi-a rupt junghietura. Judecă d-ta acum, nu e dator să mi-o plătească? El zice că n'are cu ce. Şi ce-mi pasă mie de asta?

— Boierule, răspunse şi săracul umilit şi cu lacrămile în ochi cât pumnul. Boierule, n'am ce zice, omoară-mă, spânzură-mă, n'am ce face, daca a dat păcatul peste mine. Aşa este cum zice bogătaşul meu vecin. Şi fiindcă lui Dumnezeu îi place dreptul, drept să-ţi spui, ce e drept: Am săpat groapă,

9) strein.
10) fudul, mândru.

şi o groapă mare, ca să încapă bordeiul pe toţi ai mei, dară nici că m'am gândit ca să-i aduc pagubă. Şi nici n'a fost la sufletul meu cugetul de mândrie, căci n'aveam pe ce mă mândri, când mi-am ales loc lângă d-lui. Acum, lumineze-vă Dumnezeu, boierule, şi judecaţi după dreptate.

Boierul sta în cumpănă. Nu ştia cui să dea dreptate. Vedea el că săracul a căzut în păcate, dară fără voie. După ce se gândi el niţel, zise:

— Bre, oameni buni. Eu am să vă fac trei întrebări; cine le va deslega mai bine, a aceluia să fie dreptatea. Vă dau răgaz de trei zile, gândiţi-vă. După trei zile să veniţi şi să-mi ghiciţi întrebările. Ţineţi minte bine. Intâia întrebare sună aşa:

— Ce este mai gras în lume?

A doua:

— Ce este mai bun?

Şi a treia:

— Ce aleargă mai iute?

Aide, duceţi-vă acum. Dară să mai ştiţi una: daca nici unul din voi nu va ghici vreuna din întrebările mele, să ştiţi că unde vă stau picioarele, o să vă stea capetele.

Amândoi împricinaţii se întoarseră la casele lor. Bogătaşul, lăudându-se că el are să ghicească, fiindcă ce lucru poate fi mai uşor de cât a spune că porcul său din ogradă este mai gras, de oarece stă slănina pe dânsul de o palmă; iară săracul plângea de potopea [11]) pământul, gândindu-se că ce o să spuie el.

Daca ajunseră fiecare la ai săi, bogătaşul era vesel că are să-şi câştige pricina, iară săracul se puse pe gânduri şi tot ofta. Copiii se adunară pe lângă dânsul, se uita; dară nu cutezau să-l întrebe ceva. începură şi ei a plânge şi se făcu acolo la dânşii o plângere şi o jelanie de te luau fiori de milă.

---

11) Uda cu lacrămi multe.

Numai fata cea mai mare îşi luă inima în dinţi şi-l întrebă ce are de este aşa de trist?

— Ce să am, fata mea? Iacă păcate dela Dumnezeu. Boierul ne-a îndatorat să-i ghicim nişte întrebări, pe cari nici oamenii cei procopsiţi nu i le-ar putea spune, necum un sărman prost ca mine.

— Ci spune-ne şi nouă, că doara d'om putea să-ţi dăm vreun ajutor.

— Ca ce ajutor aţi putea voi să-mi daţi, voi care nu ştiţi încă nici cum se mănâncă mămăliga.

— Te miră, tată, la ce am putea fi bune şi noi. Şi apoi ce strică daca ne vei spune şi nouă?

Atunci săracul zise: iacă, iacă, iacă ce ne-a zis boierul să ghicim; căci de unde nu, ne va sta capul unde ne stau tălpile.

Fata cea mare se puse pe gânduri, şi după ce mai cugetă ea, ce mai cugetă, se apropie de tatăsău şi îi zise:

— Ia lasă, tată, nu mai fii aşa mâhnit. Nu ne lasă Dumnezeu pe noi să pierim.

Când te vei duce la boierul să-i dai răspuns, ţi-oi spune şi eu ceva. Şi poate că va da Dumnezeu să scapi cu faţa curată dinaintea lui.

Săracul păru a se mângâia oarecum; dară numai inima lui ştia. Nu voia, vezi, să-şi mai mâhnească şi copiii.

In dimineaţa când fu a se înfăţişa la boierul ca să-i ghicească întrebările, fie-sa îi spuse ca ce să răspunză. Săracul se arăta a fi mulţumit, dară se îndoia.

Se înfăţişară înaintea boierului. Bogătaşul, mândru şi cu pieptul deschis; săracul, umilit şi strâns la piept, de sta să-i crape sucmanul cel zdrenţuit de pe dânsul.

Boierul întrebă pe bogătaş:

— Ei, bade, ce este mai gras pe lumea asta?

Bogătaşul răspunse cu coraj:

— Apoi de, cucoane, ce să fie mai gras decât porcul meu din ogradă, care are grăsimea pe el de o palmă de groasă.

— Minciuni spui, răspunse boierul.

Şi întrebând şi pe săracul, el răspunse cu sfială.

— Apoi de, cucoane, eu zic cu mintea mea a proastă, ca pământul să fie mai gras pe lumea asta, că el ne dă toate bunătăţile pe care le avem.

— Aşa este, răspunse boierul.

Acum zise bogătaşului iară:

— Ce aleargă mai iute pe lumea asta?

— Armăsarul meu, cucoane, răspunse bogătaşul, că aleargă peste văi şi dealuri, când îi dau drumul, de nu-i vezi copitele.

— Apoi de, cocoane, capul meu nu mă duce aşa departe, fără de cât, dau cu socoteală că nimic nu aleargă aşa de iute ca gândul, răspunse şi săracul.

— Tu ai dreptate. Cela aiurează.

In cele din urmă mai întrebă odată pe bogătaş:

— Ce este mai bun pe lumea asta?

— Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpâne, răspunse el, ca judecata cea dreaptă a Măriei Tale.

— Eu, boierule, cu prostia mea mă duce gândul să crez că nimic nu e mai bun pe lumea asta ca Dumnezeu, care ne sufere pe lume cu toate răutăţile noastre.

— Adevărat, aşa este! zise boierul.

Şi întorcându-se către bogătaş, adăogă:

— Eşi afară, ţăran viclean şi mojic ce eşti, sau pui acum de-ţi trage la tălpi atâta cât nu poţi duce.

Bogătaşul ieşi cu coada între picioare [12]).

12) umilit, ca un câine bătut şi gonit.

Şi chemând mai aproape pe sărac, îl întrebă cu grai blajin:

— Spune-mi, bre omule, cine te-a învăţat pe tine să răspunzi aşa de potrivit, căci din capul tău ăla secu, nu crez să fi ieşit aşa cuvinte înţelepte.

Bietul sărac se cam codea. Nu-i venea să spuie drept, de teamă să nu păţească ceva. Dară dacă se văzu încolţit, spuse tot adevărul precum era.

Atunci, boierul, mirându-se în sine de iscusinţa fetei săracului, îi porunci ca a doua zi să vie cu fata la curtea boierească. Ea să fie nici îmbrăcată, nici desbrăcată, nici călare, nici pe jos, nici pe drum, nici pe lângă drum.

Cum auzi săracul unele ca acestea, începu a se boci şi a se văicăra, de nu-ţi venea să-l mai auzi, şi se întoarse la ai săi.

Fata cea mare când auzi cele ce-i spuse: Nu te teme, tătucă, îi zise ea, că-i viu eu lui de hac. Numai să-mi cauţi două mâţe[13]).

Cum se făcu dimineaţă, fata aruncă pe dânsa un volog (plasă), luă mâţele la subţiori, încălecă pe un ţap şi plecă la curtea boierească.

Mergând astfel pe drum, ea nu era nici călare nici pe jos, căci îi da de pământ când un picior, când altul, ţapul fiind pitic; umbla ni[14]) pe drum, ni pe lângă drum, căci ţapul nu ţinea drumul drept. Aci trecea pe lângă câte un gard să apuce câte vr'un lăstar dela vrun pomişor; aci trecea de cealaltă parte. Nu era nici îmbrăcată, nici desbrăcată: cu vologul aruncat pe dânsa.

Şi aşa, cu chiu, cu vai, ajunse la curtea boierească. Când o văzură boierul şi oamenii curţii venind aşa, încremeniră. Boierul, vezi, nu voia să se dea rămas, şi porunci să dea drumul la doi zăvozi ce-i ţinea la curte în lanţ. Aceştia cum vă-

13) pisică (în Moldova mai ales).
14) nici.

zură alaiul cu care venea fata săracului, se repeziră la dânsa, dară ea dete drumul îndată mâţelor, şi zăvozii[15]) se luară după dânsele, iară fata săracului ajunse la scara boierească, aşa precum îi poruncise boierul.

Văzând această iscusinţă a fetei, boierul n'avu încotro, şi fu nevoit s'o primească. Atunci porunci să o fereduiască (să o îmbăeze), o îmbrăcă cu nişte haine ca de mireasă şi hotărî să o dea după un fecior ce-l avea boierul pe lângă dânsul, care îl slujea cu credinţă.

După ce o văzu boierul curăţită şi ferchezuită[16]) ca o mireasă, şi cum avea ea şi pe vino încoace, i se păru mai frumoasă de cum era atunci; ce-i abătu lui, că pofti să o aibă el de nevastă, mai cu seamă că era burlac, şi se cunună cu dânsa. Mai înainte de a se cununa, boierul zise dânsei: Eu te iau de soţie; dară să ştii că tu n'ai voie să judeci nici odată fără de mine. Ea primi.

După ce trecu cât trecu dela cununia lor, boierul se duse odată în treaba lui pe moşie. In lipsa lui, veniră doi ţărani cu o prigonire la curte. Aflând că boierul nu este acasă şi văzând pe cuconiţa într'un ceardac[17]), ei începură să se jeluiască la dânsa. Ea asculta şi tăcea.

Unul zise: aveam să mă duc până în cutare loc, însă o roată dela căruţă mi se stricase. Nu-mi puteam înhăma iapa la căruţa cu trei roate, mai cu seamă că era a fătă. Atunci m'am rugat de vecinul meu, ăsta, care e de faţă, să-mi împrumute el o roată. El, ce e drept, aseară mi-a împrumutat roata ce i-am cerut, cu gând ca azi până în ziuă să mă duc la treaba mea. Când, ce să vedeţi, cinstiţi boieri? astă noapte mi-a făcut iapa un mânz.

15) câini mari şi răi.
16) gătită frumos.
17) pridvor cu arcade (coloane).

Ţăranul cel cu roata, îi tăie cuvântul şi zise şi el: Nu-l credeţi, cucoană, să vă ţie Dumnezeul Roata mea a fătat mânzul.

Cucoana asculta din ceardac şi tăcea.

Ţăranii aşteptară ce mai aşteptară, şi daca văzură că cucoana nu le face nici o judecată, întrebară:

— Da' unde-i dus boierul cucoană?

— Ia s'a dus, răspunse ea, să vază un sac de mălai ce-l avem pe marginea unui iaz, că în toate nopţile ies broaştele dintr'însul şi mănâncă mălaiul.

Ţăranii se uitară lung şi plecară. Ajungând la poarta ogrăzii boiereşti, ei începură a se întreba unul pe altul:

— Ca ce fel de vorbă fu aia a cucoanei, mă nea ăsta? cum se poate broaştele să mănânce mălaiul?

Ce se sfătuiră ei, ce vorbiră, că numai se întoarseră să întrebe pe cucoană: ce vorbă fu aia.

Daca veniră dinaintea ceardacului iară, prinseră a întreba:

— Da bine, cucoană, ca ce să fie vorba ce ne-ai spus-o? Poate-se ca broaştele să mănânce mălaiul?

— Nu ştiu daca broaştele poate să mănânce mălaiu, au ba, răspunse cucoana: dară ştiu că roata nu poate să fete mânji.

Tocmai atuncea îşi veniră şi ţăranii de acasă[18]). Acum înţeleseră şiretenia vorbei cucoanei, se mirară de atâta înţelepciune şi se împăcară cum ştiură ei mai bine.

Viind boierul acasă, întrebă:

— Cine a mai fost p'aici în lipsa mea? Ce s'a mai petrecut?

— Ce să fie? răspunse ea. Iaca, iaca, cine a ve-

18) adică: înţeleseră vorba cucoanei.

nit şi iacă ce s'a întâmplat cu ei, şi ce le-am zis eu.

Boierul cum auzi, îi zise: Fiindcă ai călcat făgăduiala şi ai judecat fără mine, nu mai putem trăi amândoi. Ia-ţi ce pofteşti dela mine şi ce-ţi este mai drag în casa mea, şi să te duci la tată-tău acasă.

Cucoana zise: Vorbele tale, bărbate, sunt sfinte pentru mine, pentrucă de aceea bărbatul este bărbat. Nu sunt vinovată întru nimic, căci n'am judecat pe acei jeluitori, ci le-am spus numai unde este stăpânul lor. Dar dacă d-ta găseşti cu cale să mă goneşti, eu mă supun, fără să cârtesc; şi-ţi mulţumesc încă din adâncul sufletului pentru bunătatea ce ai de a mă lăsa să-mi aleg ce mi-e mai drag din casa dumitale. Un lucru te mai rog, fiindcă mă goneşti, lasă-mă să mă mai veselesc odată şi eu în casa domnului meu şi bărbat. Dă o masă şi chiamă pe prietenii noştri şi cunoscuţi, să petrecem împreună şi să ne chefuim pentru cea din urmă oară.

Boierul se înduplecă, şi porunci de făcu o masă d'alea înfricoşatele, unde chemă prietenii şi pe cei mai de aproape ai lor. Şezură, se înveseliră şi se chefuiră cât le cerură inima. Cucoana însă tot îndesa paharele boierului, şi el le tot bea. Şi mai dete unul şi încă unul, până îl făcu cuc[19]). Se îmbătă boierul de se coclise turtă. Atunci şi cucoana îl ia frumuşel la spinare, fără să mai simtă boierul ceva şi-l duse la tată-său acasă, unde îl puse pe cuptor de dormi până se trezi.

A doua zi când se deşteptă, boierul, văzându-se în astfel de hal, întrebă unde se află? Cucoana îi răspunse: „La tata acasă. Când m'ai gonit dela d-ta, mi-ai dat voie să iau din casa dumitale ce mi-o fi mai drag. Aceea am şi făcut. Nimic nu mi-a fost

19) îl îmbătă.

mai drag decât bărbatul. Nu crez să mă ţii de rău, pentru că mi l-am luat".

Când auzi boierul asemenea vorbe cu noimă, se gândi ce se gândi, apoi răspunse:

— Aidem, nevastă, acasă, şi să trăim ca în sân de rai; acum pricep eu ce odor de femeie am dobândit.

Şi m'am suit pe o şea,
Şi am spus-o aşa,
M'am suit pe o roată,
Şi am spus-o toată.

Notă. Comunicat de d-na Brândza şi cules de prin împrejurimile Iaşului.

ZÂNA MUNŢILOR

Fiul împăratului şi zâna munţilor. Cum răneşte fiul de împărat o turturică la vânătoare. Găinăreasa din curtea împărătească. Cum fiul de împărat îndrăgeşte o zână, pe care o întâlneşte la munţi. Condurul zânei. Fiul de împărat se îmbolnăveşte. Condurul se potriveşte pe piciorul găinăresei. Cine era găinăreasa. Nunta.

A fost odată, etc.

A fost odată un împărat foarte viteaz; toate împărăţiile de prin prejurul împărăţiei sale îi cereau sfaturi: atâta era de drept şi înţelept. Când se isca sfadă[1]) între dânşii, la acest împărat mergeau mai întâi la judecată, şi cum le zicea el, aşa se şi făcea, fiindcă era judecător drept şi iubitor de pace. Când fu aproape de bătrâneţe, îi dărui Dumnezeu un fecior. Nu se poate spune câtă bucurie simţi împăratul când a văzut că dobândi un moştenitor. Toţi împăraţii vecini i-au trimis daruri. Ei nu mai puţin se bucurau că vecinul lor, care îi ajuta cu sfaturile şi poveţele lui cele de mult folos, a dobândit fecior.

După ce se mări, îl puse de învăţă carte. El era aşa de silitor încât se mirau dascălii de dânsul cum de învaţă aşa de repede. Ceea ce învăţa ceilalţi copii într'un an, el învăţa numai într'o săptămână. Ajunsese să nu mai aibă dascălii ce să-i dea să înveţe. Iară tată-său scrise carte[2]) împărătească la nişte filosofi vestiţi, ca să vie să ispitească cu învăţăturile lor pe fiul său.

---

1) ceartă.
2) scrisoare.

La curtea acelui împărat se afla pe atunci un vânător vestit; şi până să vie filosofii cei vestiţi, împăratul dete pe fiu-său acestui vânător ca să-l înveţe meşteşugul său.

După ce veniră filosofii, învăţă şi dela dânşii câte în lună şi în soare. Bucuria tatălui său era aşa de mare unde vedea că fiu-său are să fie procopsit ca nici unul din fiii de împăraţi, în cât se uita la dânsul ca la soare. Iară el de ce se mărea, d'aia se făcea mai cu minte şi mai frumos. In toată împărăţia lui şi a vecinilor lui împăraţi, altă vorbă nu era decât de înţelepciunea şi de frumuseţea acestui fiu de împărat.

N'ajunsese să-şi răsucească mustăcioara, şi foile de zestre curgeau dela fel de fel de împăraţi, care voiau să-şi dea fetele după dânsul; dară el nu voia să se însoare aşa de tânăr.

Intr'una din zile mergând la vânătoare, văzu o turturică care tot sărea înaintea lui; lui îi fu milă să o vâneze; el căuta vânaturi mari, fiindcă nu se temea de primejdii; era vânător meşter şi viteaz. In cele din urmă, daca văzu şi văzu că tot îi sărea în cale, întinse arcul şi dete cu o săgeată. El se miră prea mult cum de nu o putu omorî, el, care era aşa de bun vânător, ci o răni puţin în aripă, care, aşa rănită, se duse de nu o mai văzu. Cum se duse turturica, simţi, nu ştiu cum, nu ştiu ce, că îi tâcâea inima.

După ce se întoarse acasă, era tot cam galeş. Impăratul, văzând că tânjeşte fiu-său cu sănătatea [3]), îl întrebă ce are; iară el răspunse că n'are nimic.

Turturica aceea era Zâna Munţilor, care se îndrăgostise de frumuseţea lui. Ei nu-i venea la socoteală să se arate lui aevea, ca să-i dea pricină, şi

3) se îmbolnăvi de dor.

d'aia se făcuse turturică şi îi tot sărea în cale. Nu ştia însă cum să facă, cum să dreagă, ca să se cunoască cu fiul împăratului.

Peste câteva zile dela întoarcerea feciorului de împărat de la vânătoare, o femeie săracă veni la curtea împărătească să se bage slujnică; şi fiindcă tocmai era trebuinţă de o găinăreasă, o primi.

Curăţenia şi buna îngrijire ce da găinelor şi tutulor păsărilor de la coteţele împărăteşti, ajunsese de poveste. Impărăteasa era aşa de mulţumită, încât în toate zilele spunea împăratului câte-o vorbă bună pentru bărbăţia acestei femei tinere, dară sărace.

Ea şi începuse a se gândi la norocirea bietei femei. Fiul împăratului, auzind atâtea vorbe frumoase despre găinăreasă, voi să o vază şi el. Intr'o zi, când împărăteasa se duse să cerceteze găinele şi să vază de coteţe, merse şi fiul său cu dânsa.

Găinăreasa, cum văzu pe fiul de împărat, îşi aruncă ochii asupră-i cu o căutătură aşa de mângâioasă şi aşa de plină de dragoste, dară cu smerenie, încât feciorul de împărat se fâstâci[1]) oarecum, dară îşi ţinu firea. Simţi că obrajii îi ard, o sudoare rece îl trecu, şi inima începu să-i tâcâiască, de părea că o să-i spargă pieptul. El însuşi nu-şi putea da seamă ca ce poate să fie istoria asta. Plecă ochii în jos, nu zise nici cârc, şi se întoarse acasă.

Toată curtea împărătească lua în nume de bine pe această găinăreasă, pentru vrednicia şi curăţenia ei. Ea se purta cu toate slugile cu bună cuviinţă, şi nimeni nu cuteza să-i zică nici dă-te mai încolo, pentru că ea nu le da prilej de glumă.

Intr'acestea, un fiu al unui împărat vecin, însurându-se, a fost poftit la nuntă şi pe acest împărat

1) îşi pierdu cumpătul, se zăpăci.

cu toată curtea lui. Impăratul, plin de bucurie, merse la acea nuntă şi luă cu dânsul şi pe împărăteasa şi pe fiul său.

In ziua aceea, când era cununia fiului de împărat, la nunta căruia merse acest împărat cu feciorul său, găinăreasa se ceru şi ea dela vătaf să o lase şi pe dânsa să se ducă la preumblare. Vătaful, cam râzând, îi zise: ce-i trebue chelului? tichie de mărgăritar. Apoi o lăsă.

Iară ea, înghiţind înfruntarea, nu zise nimic şi plecă.

Impăratul era vesel peste măsură văzând că, din atâţi feciori de împăraţi şi domni, al său se deosebea prin isteţimea, boiul şi înţelepciunea lui. Toate fetele de împărat ar fi voit să joace lângă el în horă. Când, deodată vine la nuntă o fată îmbrăcată cu nişte haine cum nici una din fetele de împărat nu avea.

Cosiţele ei împletite cu meşteşug şi date pe spate îi atingeau pulpele, şi ea era aşa de bine făcută, încât ochii tutulor rămase la dânsa. Ea cum veni, nici una, nici alta, se prinse lângă feciorul de împărat şi numai lângă dânsul jucă până către seară.

Vorbiră, râseră, îşi povestiră fel de fel de lucruri, dară cam pe sub mână, fiindcă-i era ruşine feciorului de împărat să râză şi să vorbească aşa înaintea tătâne-său, şi apoi toţi fiii de împăraţi îşi dau coate; căci băgaseră de seamă că necunoscuta tot lângă el juca.

Feciorul de împărat nu mai era al său. Se mira însuşi de schimbarea ce simţea într'însul, dară nu cuteza să spuie nimenui. El îşi pusese în gând ca, la hora din urmă ce va juca, să întrebe pe această necunoscută cine era, de unde venea, de este fată ori măritată, şi se gândea că, de n'ar avea bărbat, să o ceară de nevastă. Când, pieri ca o nălucă.

Feciorul de împărat rămase ca un zăpăcit. Se

întoarse acasă, dară cu' gândul era tot la dânsa. Tată-său, văzându-l tot pe gânduri şi trist, nu ştia ce să-i mai facă să-l înveselească oarecum. Când iată că-l pofteşte la altă nuntă de împărat, unde se şi duse cu împărăteasa şi cu fiul său.

Ca şi la cealaltă nuntă, feciorul de împărat jucă cu fata cea necunoscută şi frumoasă, care venise şi la această nuntă şi se prinsese în horă lângă dânsul. După multe întrebări, află dela dânsa că şedea tocmai spre partea aceea, încotro era împărăţia tatălui său; doară căci nu-i zisese că şade chiar la dânsul. Atunci fiul de împărat îi făgădui să o ducă acasă, daca era singură, şi ea primi. Insă tocmai când era să se spargă nunta, ea pieri de lângă dânsul din horă.

Se întoarseră deci acasă împăratul şi cu ai lui; însă fiul lor se topea d'a'n picioarele, şi nimeni nu ştia din ce pricină. Deşi se făcuse vâlvă că feciorul de împărat este îndrăgostit cu o zână, el însă se apăra înaintea tatălui său că nu ştie la sufletul său nimic. Toţi vracii şi cititorii de stele se aduseră şi nimeni nu ştiu să-i ghicească răul de care sufere. Unul dintr'înşii zise că e teamă să nu dobândească lipici.

Intr'aceasta, împăratul fu poftit la o altă nuntă de împărat, unde nu voi să se ducă, fiindcă inima lui nu era de veselii, ci se îngrija mai mult de fiul său. Dară daca văzu că fiul său atâta stăruieşte, îi făcu voia. Acesta porunci la nişte credincioşi ai săi ca să aibă pregătit la îndemână câteva cazane cu smoală, să le fiarbă în ziua nunţii, şi când va fi îndeseară[5]) să aştearnă pe drum smoală. După ce puse la cale toate astea, se duse la nuntă.

De cum începu hora, fata cea frumoasă şi necu-

---

5) când se va înşera, pe înserate.

noscută veni ca din senin, şi iară se prinse lângă dânsul.

De astă dată era gătită şi mai frumos, avea nişte haine, de la soare te puteai uita, dar la dânsa ba. Juca feciorul de împărat şi se uita la dânsa ca la un cireş copt. Şi de astă dată o întrebă, şi ea îi tot răspunse cam în doi peri. Ii făgădui şi acum că se va lăsa să o ducă acasă.

Când fu îndeseară la hora cea mai din urmă, pieri ca o măiastră de lângă dânsul.

Nu se poate spune cât de mult se mâhni el; căzu la pat şi zăcea, fără să-i poată ajuta cineva. Tată-său ar fi dat nu ştiu cât aceluia ce ar fi putut să-i tămăduiască copilul. Când iată credincioşii lui veniră cu un condur. Măiastra, daca se nomoli în smoală, mai bine lăsă condurul[6]) acolo, decât să întârzie.

Atunci împăratul trimise pe credincioşii lui să umble din casă în casă şi să puie pe toate femeile să se încalţe cu acel condur, şi la care s'o potrivi, aceea să fie soţia lui. Tată-său se învoi şi el la această hotărîre. Se duseră, deci, credincioşii lui, ocoliră toată împărăţia, cercară toate femeile condurul, şi la nici una nu se potrivi.

Auzind feciorul de împărat una ca aceasta, se îmbolnăvi şi mai rău. Apoi porunci ca să încerce şi femeile din curtea împărătească. La nici una nu se potrivi. Nu mai rămase decât găinăreasa, pe care o uitaseră; dară împărăteasa, aducându-şi aminte de dânsa, îi porunci să se încalţe şi ea cu condurul. Când îl trase la călcâi, pare că fu de acolo. Era turnat pe piciorul ei. Ea începu a se văicăra şi a tăgădui că nu era condurul ei. Feciorul de împărat, cum auzi, porunci să i-o aducă, şi cum o văzu strigă: asta este, mamă. Ea, de şi tăgăduia,

6) pantof înalt.

dară înteţită de rugăciunile împăratului, ale împărătesei şi ale fiului lor, în cele din urmă mărturisi că ea este stăpâna condurului.

După ce îi povesti că este zână măiastră, că îl îndrăgostise de când îl văzuse la vânat, că el rănise o turturică şi că acea turturică era ea; şi daca nu s'a arătat lui aşa cum este, a fost că, de va lua de bărbat un om de pe pământ, toată puterea ei piere. Mai spuse că, spre a-l putea vedea mai adesea, intrase găinăreasă la dânşii, şi că tot ce ea făcuse, era numai pentru dragostea lui.

După aceea ieşi la scară, bătu de trei ori în palme, şi iată o cărucioară fără să fie trasă de cai, veni; ea îşi luă zestrea numai de scumpeturi dintr'însa; apoi, curgându-i şiroaie de lacrămi din ochi, se întoarse şi zise feciorului de împărat: iată, pentru dragostea ta, mă leapăd de puterea mea cea măiastră; numai şi tu să mă iubeşti, precum te iubesc şi eu. Dete drumul cărucioarei şi rămase lângă fiul împăratului, carele în scurt timp, se făcu sănătos. Apoi făcu o nuntă d'alea împărăteştile şi după moartea tatălui său, rămaseră ei în scaunul împărăţiei, şi domnesc şi astăzi, daca nu vor fi murit.

Incălecai p'o şea, etc.

Notă. Acest basmu l-am auzit dela o calfă de bărbier, în copilăria mea. Publicat pentru prima oară în Legende sau Basmele Românilor, partea I, 1872.

BALAURUL CEL CU ŞAPTE CAPETE

Balaurul cu şapte capete care se hrănea cu oameni. Împăratul hotărăşte să dea pe fiica lui de soţie voinicului care va scăpa ţara de urgie. Voinicii se prind să mântuiască ţara de balaur. Lupta viteazului cu balaurul pe când tovarăşii lui dormeau. Răpunerea balaurului şi stingerea focului. Voinicul tae limbile balaurului şi pleacă după foc. Întâlneşte pe Murgilă, Miază-Noapte şi Zorilă şi-i leagă. Ia foc de la uriaşul cu un ochiu în frunte. Desleagă, în drum, pe Zorilă, Miază-Noapte şi Murgilă. La curtea Împăratului. Înfundarea ţiganului care pretindea că el a ucis balaurul. Căsătoria cu fiica împăratului.

A fost odată ca niciodată.

A fost odată într'o ţară un balaur mare, mare de tot. El avea şapte capete, trăea într'o groapă, şi se hrănea numai cu oameni. Când eşea el la mâncare, toată lumea fugea, se închidea în case şi sta ascunsă până ce-şi potolea foamea cu vre-un drumeţ pe care îl trăgea aţa la moarte. Toţi oamenii locului se tânguiau de răutatea şi de frica balaurului. Rugăciuni şi câte în lună şi în soare se făcuseră, ca să scape Dumnezeu pe biata omenire de acest nesăţios balaur, dară în deşert.

Fel de fel de fermecători fuseseră aduşi, însă rămaseră ruşinaţi cu vrajele lor cu tot.

In cele de pe urmă, dacă văzu împăratul că toate sunt în deşert, hotărî ca să dea pe fiica lui de soţie şi jumătate din împărăţia sa acelui voinic, care va scăpa ţara de această urgie, şi dete în ştire la toată lumea hotărîrea sa.

Iară după ce se duse vestea în ţară, mai mulţi voinici se vorbiră să meargă împreună la pândă şi să mântuiască ţara de un aşa balaur înfricoşat. Ei se înţeleseră între dânşii ca să facă un foc la marginea cetăţii, care era mai apropiată de locul unde trăia balaurul şi în care cetate era şi scaunul împărăţiei, şi acolo să stea să privegheze pe rând câte unul, pe când ceilalţi să se odihnească; şi ca nu cumva acela ce ar fi de pândă să doarmă şi să vie balaurul să-i mănânce d'a gata, făcură legătură că acela care va lăsa să se stingă focul, să fie omorît, drept pedeapsă, dacă va dormi când ar trebui să fie deştept.

Cu aceşti voinici se întovărăşi şi un om verde, pui de Român, ştii colea, care auzise de făgăduinţa împăratului şi venise să-şi încerce şi el norocul.

Porniră, deci, cu toţii, şi aleseră un loc aproape de groapă, şi se puseră la pândă.

Pândiră o zi, pândiră două, pândiră mai multe zile şi nu se întâmplă nimic. Iară când într'una din zile, cam după sfinţitul soarelui, pe când era de rând viteazul nostru să pândească, eşi balaurul din groapă, şi se îndreptă către voinicii cari dormeau pe lângă foc.

Viteazul care priveghea, i se făcu inima cât un purice, dar, îmbărbătându-se, se repezi şi unde se aruncă, măre asupra balaurului cu sabia goală în mână, şi se luptă cu dânsul, până îi veni bine, şi hârşt! îi tăie un cap, hârşt! şi-i mai tăie unul, şi aşa câte unul, până îi tăie şase capete.

Balaurul se svârcolea de durere şi plesnea din coadă, de te lua fiori de spaimă; viteazul nostru însă se luptă de moarte şi obosise, iar tovarăşii săi dormeau duşi.

Dacă văzu el că tovarăşii săi nu se deşteaptă, îşi puse toate puterile, se mai aruncă odată asupra

grozavului balaur şi-i tăie şi capul ce-i mai rămăsese. Atunci un sânge negru lăsă din ea, fiara spurcată şi curse, şi curse, până ce stinse şi foc şi tot.

Acum ce să facă viteazul nostru, ca să nu găsească focul stins, când ş'or deştepta tovarăşii lui: căci legătura era ca să omoare pe acela care va lăsa să se stingă focul. S'apucă mai întâi şi scoase limbile din capetele balaurului, le bagă în sân şi iute, cum putu, se sui într'un copaci înalt, şi se uită în toate părţile, că de va vedea undeva vr'o zare de lumină, să se ducă şi să ceară niţel foc, ca să aţâţe şi pe al lor, ce se stinsese.

Cată într'o parte şi într'alta şi nu văzu nicăeri lumină. Se mai uită odată cu mare băgare de seamă şi zări într'o depărtare nespusă o scânteie ce abia licărea. Atunci se dete jos şi o porni într'acolo.

Se duse, se duse, până ce dete de o pădure în care întâlni pe Murgilă, şi pe care îl opri în loc, ca să mai întârzie noaptea. Merse după aceia mai departe şi dete peste Miază-Noapte, şi trebui să o lege şi pe dânsa ca să nu dea peste Murgilă. Ce să facă, cum să dreagă, ca să isbutească. O rugă să-i ajute a lua un copaciu în spinare, care, zicea el, îl tăiase dela rădăcină; o învăţă el să se puie cu spatele să împingă, pe când el tot cu spatele la copaci de cealaltă parte va trage cu mâinile, ca să-i pice în spinare, şi să-l ia să se ducă la treaba lui.

Miază-Noapte, de milă şi de rugăciunea ce-i făcu, se puse cu spatele la copaciul care i-l arătă viteazul, şi pe când împingea, el o legă de copaci, cobză, şi peri înainte, că n'avea vreme de pierdut.

Nu făcu multă cale şi întâlni pe Zorilă; dară lui Zorilă nu prea îi da meşii a sta mult de vorbă, căci zicea că el se duce după Miază-Noapte, pe care o luase în goană. Făcu ce făcu şi-l puse şi pe dânsul la bună rânduială, ca şi pe ceilalţi doi, dar

cu mai mare bătaie de cap. Apoi pleacă înnainte şi se duse până ce ajunse la o peşteră mare, în care zărise focul.

Aci dete peste alte nevoi. In peşteră acolo trăiau nişte oameni uriaşi cari aveau numai câte un ochi în frunte. Ceru foc dela dânşii, dar ei în loc de foc, puseră mâna pe dânsul şi-l legară. După aceia aşezară şi un cazan pe foc cu apă şi se găteau să-l fiarbă ca să-l mănânce.

Dară tocmai când era să-l arunce în căldare, un sgomot se auzi nu departe de peştera aceia; toţi ieşiră şi lăsară pe un bătrân de ai lor ca să facă astă treabă. Cum se văzu viteazul nostru singur numai cu unchiaşul, îi puse gând rău. Unchiaşul îl deslegă ca să-l bage în cazan; dar voinicul îndată puse mâna pe un tăciune şi-l asvârli drept în ochiul bătrânului, îl orbi şi apoi fără să-i dea răgaz a zice nici cârc! îi puse o piedică şi-i făcu vânt în cazan.

Luă focul după care venise, o apucă la sănătoasa, şi scăpă cu faţa curată.

Ajungând la Zorilă, îi dete drumul. După aceea o tuli la fugă şi fugi până ce ajunse la Miază-Noapte, o deslegă şi pe dânsa, şi apoi se duse şi la Murgilă pe care îl trimise să-şi vază de treabă.

Când ajunse la tovarăşii săi, ei tot mai dormeau. Nu începuse, vezi încă a se arăta albul zilei[1]), atât de lungă fu noaptea, fiindcă voinicul îi oprise cursul, şi aşa avu timp destul să colinde după focul care îi trebuia.

N'apucă să aţâţe focul bine, şi tovarăşii săi deşteptându-se, ziseră:

— Dar lungă noapte fu asta măi vere.

— Lungă da, vericule, răspunse viteazul.

---

1) albul zilei = zorile; vezi şi expresia: *a intrat alba în sat.* Cf. şi francezul *aube*, italianul *alba*.

Ei se sculară, apoi începură a se'ntinde şi a căsca; dar se cutremurară când văzură namila de lighioană lângă dânşii şi un lac de sânge cât pe colo. Sgâiră ochii şi cu mare mirare băgară de seamă că capetele balaurului lipsesc; iară viteazul nu le spuse nimic din cele ce păţise, de teamă să nu intre ură între dânşii, şi se întoarseră cu toţii în oraş.

Când ajunseră în cetate, toată lumea se veselea cu mic cu mare de uciderea balaurului; da laudă sfântului că trecuse noaptea aia lungă, mai ajunse odată iară la ziuă şi ridicau până în 'naltul cerului pe mântuitorul lor.

Viteazul nostru, care văzuse şi el lipsa capetelor, nu se frământa de loc cu firea, fiindcă se ştia curat la inimă, şi porni către curtea împărătească, ca să vază ce s'o alege cu capetele fără limbi; căci el înţelesese că aici trebuie să joace vre-o drăcie.

Pasă-mi-te, bucătarul împăratului, un ţigan negru şi buzat, se duse d'a minune să vază ce mai ala, bala, pe la flăcăii ce stau de pândă. Şi dacă dete peste dânşii dormind, şi peste dihania spurcată fără răsuflare, el se aruncă cu satârul dela bucătărie şi-i taie capetele. Apoi merse la împăratul cu capetele şi i le arătă, fălindu-se că el a făcut isbânda.

Iară împăratul, dacă văzu că se înfăţişază bucătarul curţii cu isbândă, făcu o masă mare, ca să-l logodească cu fie-sa, şi puse în gând să facă o nuntă, unde să chieme pe toţi împăraţii.

Ţiganul arătă la toată lumea hainele sale pe care le umpluse de sânge, ca să fie crezut.

Când ajunse viteazul nostru la palat, împăratul cu voie bună şedea la masă; iar cioroipina sta în capul mesei pe şapte perne.

Cum ajunse la împărat, îi zise voinicul:

— Prea Înălţate Impărate, am auzit că oarecine s'ar fi lăudat către Măria Ta că el ar fi ucis pe

balaur. Nu e adevărat, Măria Ta, eu sunt care l-am omorît.

— Minți, mojicule, strigă țiganul îngâmfat. Și poruncea slujitorilor să-l dea afară. Impăratul care nu prea credea să fi făcut țiganul astă voinicie zise:

— Cu ce poți dovedi zisele tale, voinicule?

— Zisele mele, răspunse viteazul, se pot dovedi prea bine; porunciți numai ca mai întâi să caute dacă capetele balaurului, care stau colo în iveală, au și limbile lor.

— Să caute, să caute, zise bahnița.

El însă o cam băgase pe mânică, dar se prefăcuse că nu-i pasă.

Atunci căutară, și la nici unul din capete nu găsiră limbă; iar mesenii înmărmuriră, căci ce va să zică asta.

Țiganul care o sfeclise de tot, și care se căia de ce n'a căutat capetele în gură, mai înainte de a le aduce la împăratul, strigă:

— Dați-l afară că e un smintit și nu știe ce vorbește.

Impăratul însă zise:

— Tu, voinicule, va să zică ne dai să înțelegem că acela a omorît balaurul care va arăta limbile.

— Fugi d'acolo, împărate, zise țiganul care tremura ca varga și se îngălbenise ca ceara, nu vezi că calicul ăsta e un deșuchiat, care a venit aici să ne amăgească?

— Cine amăgește, răspunse voinicul liniștit, să-și ia pedeapsa.

El începu a scoate limbile din sân și a le arăta la toată adunarea, și, de câte ori arăta câte o limbă, de atâtea ori cădea și câte o pernă de sub țigan, până ce, în cele din urmă, căzu și el de pe scaun, atât de tare se speriase dihania.

După aceia voinicul nostru spuse toate câte a păţit şi cum a făcut de a ţinut noaptea atât de mult timp.

Nu-i trebui împăratului să se gândească mult să vază că voinicul care vorbea avea dreptate; şi, cum era de supărat pe ţigan pentru mişelia şi minciuna lui cea nerușinată, porunci şi numai decât se aduse doi cai neînvăţaţi şi doi saci de nuci; legă pe ţigan de coadele cailor şi sacii de nuci şi le dete drumul. Ei o luară la fugă prin smârcuri; şi unde cădea nuca, cădea şi bucăţica, până ce s'a prăpădit şi ţigan şi tot.

In urmă, pregătindu-se lucrurile după câteva zile, făcu nuntă mare, şi luă Românaşul nostru pe fata împăratului de soţie, şi ţinu veselia mare şi nepomenită, mai multe săptămâni, puindu-l şi în scaunul împărăţiei; iar fata lăcrămă şi mulţumi lui Dumnezeu că a scăpat-o de sluţenia pământului, de harapina spurcată.

Eram şi eu p'acolo şi dedeam ajutor la nuntă, unde căram apă cu ciurul; la sfârşitul nunţii aduseră un coş de prune uscate să arunce în ale guri căscate.

Incălecai p'o şea, etc.

FĂT FRUMOS CU CARÂTA [1]) DE STICLĂ

Un pusnic găseşte, adus de ape, un copil într'o lădiţă şi-l creşte. Călugărul moare. Copilul pleacă în lume, legat la ochi, cu calul năzdrăvan. După sfatul calului adună, dintr'un dâmb, pe nevăzute, pietre nestimate. Ajunge la curtea unui împărat a cărui fiică fusese răpită de Smeu. Pleacă la palatul smeului; răpeşte fata, scapă de smeoaică; se luptă cu smeul şi-l răpune. Invie apoi pe fraţii fetei şi oştile lor. Se întorc la palatul smeului şi-l prefac într'un măr de aur. Apoi se întorc la curtea împăratului cu careta de sticlă a smeului.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un om, căruia i se urîse cu deşertăciunile cetăţilor şi se făcuse sihastru. Vezi că văzuse el că tot nu e nimic de lumea asta oarbă şi d'aia se duse în sihăstrie [2]). Acolo el avea vecini fiarele pădurilor, şi aşa de bun era la Dumnezeu, încât toate dobitoacele i se închinau şi îi lingeau picioarele când se întâlneau cu dânsul.

Într'una din zile, ducându-se el la marginea râului, ce curgea prin pădurea aceia, ca să se spele, văzu un sicrinel încheiat şi smolit bine, că vine pe apă şi se opreşte de marginea unde sta el, şi îndată auzi că orăcăeşte ceva ca un copilaş.

Stătu puţin şi cugetă el, ce să fie asta? Dară după ce se rugă puţin, ca să se depărteze de el ispita satanei, dacă ispită ar fi, şi după ce văzu că orăcăitul se înteţeşte, necum să piară de dinaintea lui, prinse

1) trăsură închisă, cupeu.
2) sihăstrie = călugărie.

a scoate sicriaşul la margine. Şi deschizându-l, găsi într'însul un copil mic, ca de două săptămâni. Cum îl luă în braţe, copilul tăcu.

Atunci sihastrul mulţumi lui Dumnezeu că i-a trimis sufletul de om cu care să-şi mai petreacă urîtul în bungetul[3]) ăla de codru.

De gâtul copilului găsi un baer în care citi pustnicul, că acel copil este fiu al unei fete de împărat.

De crescut, ar fi voit pustnicul să-l crească, dară nevoia era cu ce să-l hrănească. Atunci plecându-şi genunchii, se rugă Domnului cu căldură, şi îndată răsări ca din pământ din iarbă verde un smochin mare, cu roadele, unele în mugur, altele în floare, altele în pârg, iar altele coapte şi numai bune de mâncat. Dete copilului zeamă stoarsă din o smochină, şi mâncă copilaşul, de se minună şi sihastru.

Aşa îl crescu el acolo până se făcu măricel; începu a umbla şi a mânca şi câte altceva ce-i da sihastrul.

După ce se mai mări, învăţă pustnicul pe fiul său de suflet să citească, şi să-şi adune rădăcini şi alte verdeţuri pentru hrană. Şi aşa petreceau ei acolo în tihnă, fără să-i supere cineva, bătrânul învăţând pe copil tot ceiace ştia el despre lume şi ale lumii, copilul ascultând şi băgând la cap tot ce-l învăţa tată-său cel dat lui de sus.

Trecu aşa câtiva ani. Când, într'una din zile, bătrânul spuse fiului său că o să se ducă la Dumnezeu.

Să nu te sperii, dragul meu, că are să vie un leu groaznic să-mi sape groapa, şi tu să mă bagi într'însa şi să mă acoperi cu pământ. Apoi să te sui în podul colibei mele şi să iei d'acolo frâul ce vei găsi şi să-l scuturi.

Incă vorbind, pustnicul se culcă şi adormi somnul cel de veci. Băiatul plânse cu foc, văzându-se

3) bunget = pădure deasă seculară, cu desiş întunecat.

singur. Apoi, iată, nene, că leul cel groaznic venea răcnind. I se făcu băiatului părul măciucă în cap de frică; dară aducându-şi aminte de vorbele bătrânului, se linişti şi privi cum săpa groapa, în care el puse pe tată-său, şi îl acoperi cu pământul. După ce băiatul făcu precum îi zise bătrânul, leul se duse în treaba lui, şi nu se mai întoarse pe acolo.

Băiatul rămâind singur, rătăcindu-se prin desişurile pădurei, plângea şi se tânguia de ţi se rupea rărunchii de mila lui. Şi aducându-şi aminte de cuvintele bătrânului, tatăl său, se sui în podul colibei, găsi frâul, îl luă şi se dete jos cu el.

Am uitat să vă spui. După moartea bătrânului smochinul se uscă de tot, ne mai rămânând decât un buştean pârlit, stând înfipt în pământ.

Dacă se dete jos cu frâul, băiatul îl scutură, şi iată că se arătă un armăsar cu şase aripi şi zise:

— Ce porunceşti stăpâne?

— Ce să poruncesc? răspunse băiatul, ia să stai cu mine aici, că mi-e urît singur.

— Ba nu, stăpâne. D-ta să mergi în lume, să faci ce ţi-oi zice eu, că va fi mult bine de d-ta.

Se miră băiatul de spusele calului. Vezi că el nu ştia nimic de ale lumii. Se mai miră o toană când îi spuse că trebue să fie îmbrăcat. Şi după povaţa calului, bagă mâna în urechia lui cea stângă şi scoase nişte haine, cu care se îmbrăcă.

Şi încălecând, îl duse calul la un oraş şi trase la un han. Se miră el de tot ce vedea şi lua aminte la tot ce făcea ceilalţi oameni.

Iar după ce trecu câteva zile, în care şi băiatul se mai deprinse cu lumea, calul îi zise că trebue să-şi facă şi dânsul un căpătâi. Pentru aceasta îi zise să se lege la ochi, şi încălecând, zbură cu dânsul, ca vântul, ducându-se într'un dâmb[4]), şi se opri acolo. Apoi îi zise:

4) deal.

— Stăpâne, descalecă, şi cu frâul în mână apleacă-te şi ia de jos ce ţi-o da de mână şi umple-ţi sânurile.

— Aşa orbeşte, ce naiba o să apuc? Mai bine ar fi să mă desleg la ochi, răspunse băiatul.

— Să nu faci una ca asta, vai de mine! că în clipa ce vei deschide ochii, cu moarte vei muri zise calul.

Băiatul ascultă. Descălecă, dar frâul din mână nu-l lăsă. Se plecă jos şi cu cealaltă mână luă pe nepipăite, tot ce putu apuca, şi umplu sânurile, încălecă şi porni înapoi.

Acasă dacă ajunse şi se deslegă la ochi, ce credeţi că mi-ţi văzu, boieri D-voastră? numai pietre nestemate, una mai frumoasă decât alta, una mai mare decât alta. El nu ştia ce sunt alea; se juca cu dânsele, ca copiii cu pietricelele. Calul însă îl învăţă ce să facă cu ele.

Luă numai câteva şi se duse pe la negustori de le schimbă pe bani. Plăti la han, îşi cumpără cele ce îi erau de trebuinţă şi-i mai rămase.

Acum calul îl învăţă ce să mai facă. Il învăţă să aleagă vreo câteva pietre din cele mai mari şi mai frumoase şi să le ducă ca dar împăratului locului aceluia.

Şi el făcu aşa.

Iară dacă se duse la împăratul cu darul şi văzu că îl primeşte împăratul cu mare cinste şi atât i preţueşte darul, el spuse că mai are încă multe..

Se sperie şi împăratul de atâta bogăţie ce văzu la băiat şi-l luă în nume de bine.

Nu era ţârămonie [5]) la curte, unde să nu fie şi el chemat. Nu era paradie, ori vre'un alai sau serbare, ca să nu fie şi el acolo.

---

5) ţârămonie = ceremonie.

Azi aşa, mâine aşa, el făcu cunoştinţă cu toţi fiii de domni şi de boieri şi învaţă dela dânşii, ia numai aşa auzind şi văzând, toate obiceiurile: cum să mânuiască sabia ori paloşul, cum să răsucească buzduganul, cum să întinză arcul şi să ochiască, ba încă îi şi întrecu, că era deştept băiatul, iscusit şi numai spirit, ca un român verde ca bradul şi mândru ca stejarul.

Toate bune. Numai de un lucru nu-şi putea da el seamă. Că de ce adică împăratul era tot trist. Cum îi veni lui bine, şi prinse a-l întreba:

— Impărate, zise el, toate bunătăţile de pe lume le ai, toţi ţi se închină ca la un mare împărat, ce ai la sufletul tău de eşti tot fără chef şi mâhnit?

— Ei dragul meu, ce să am? Ia nişte păcate de la Dumnezeu am avut să trag pe lumea asta, şi acum m'au ajuns. Aveam o fată şi doi băieţi şi parte de ei n'am avut. Un spurcat de smeu mi-a furat fata şi nu pot da cu mâna de urma ei de loc. Două oştiri am trimis, împreună cu fiii mei, şi toţi cu totul s'au prăpădit. Nevasta mea, împărăteasa, s'a sfârşit de dorul copiilor, şi eu nu e departe până să mă duc să mă împreun cu dânsa, că, uite, simt că slăbesc din zi în zi şi nu-mi mai dă inima să mă veselesc.

Băiatul tăcu şi-i păru rău că aduse vorba despre lucruri atât de mâhnitoare sufletului împărătesc.

Dacă se întoarse acasă la dânsul, spuse calului ceea ce află şi-l întrebă, că nu e chip a scoate pe fată din mâna smeilor.

Calul îi răspunse:

— Ce nu se poate pe lumea asta?

Insă ca să scapi pe fată din mâna smeilor, cam greu lucru este, din pricina zgripţoroaicii de mă-sa, că este şi vrăjitoare de îngheaţă apele.

Atât fu destul băiatului să afle. El nu voi să ştie greu ne greu, şi se duse drept la împăratul.

Mai aduse vorba încă odată despre copiii lui cei pierduţi, cercetă mai cu d'amănuntul despre dânşii, apoi zise:

— Mă voi duce să ţi-i aduc eu, Mărite Împărate.

— Fugi d'acolo, voinice, îi răspunse împăratul. Nu-ţi mai pierde tinereţea în deşert. N'a putut face nimic arapul meu, dară încă mi-te tu, un copil necercat în ale războiului. Novacul[6]) avea darul de culca la pământ o oaste întreagă, de se făcea o movilă înaltă cât era ea de mare, când aducea odată o mână de o da la spate, şi apoi el se punea de şedea d'asupra movilei. Arapul meu? avea darul de a înghiţi o oştire cât de mare, când sorbea odată, şi apoi o da afară ca mistuită. Şi totuşi şi el s'a răpus, ducându-se cu fiii mei la război.

— Voi cerca şi eu, Mărite împărate, dacă îmi vei da voie.

— Du-te, băiete, dacă te trage aţa la moarte.

Şi luându-şi ziua bună dela împăratul, voinicul se duse la calul său şi-i spuse tot ce auzise dela împăratul, şi tot ce hotărîse el să facă.

— Să mergem, răspunse calul, însă cu cugetul tot la Dumnezeu, şi el nu ne va lăsa să pierim. Vezi că nu ştiu de ce, dară voinicul simţi că par'că fata împăratului să fie scrisa lui, şi par'că nu mai avea odihnă în oase.

Se pregăti şi porni. Şi merse, şi merse, până ce au ajuns la o poiană verde şi desmierdătoare. Aci dacă stătură în popas, prinse a se sfătui cu calul, ce şi cum să facă; iară calul ca un năsdrăvan ce era el, îi spuse cum să apuce lucrurile ca să meargă la izbândă, la dor de copilă blândă.

Şi mai merse ce mai merse, şi ajunse la palaturile smeoaicei. Aceste palaturi erau cu totul şi cu totul

6) Novac = uriaş. Poporul crede că lumea a fost locuită la început de nişte uriaşi; *novaci.*

de sticlă, şi străluceau, de la soare te puteai uita, dară la dânsele ba.

Până a nu intra în curţile palatului, stătură şi spionară, ca să ştie de cum stau lucrurile în această curte. Trei zile şi trei nopţi umblară prin preajma palaturilor şi, mai ispitind, aflară că smeoaica cu smeul nu erau acasă.

Atunci Făt-Frumos călare intră în palaturi şi se opri drept la scară. Fata, cum îl văzu, eşi afară. Vorbi cu Făt-Frumos d'a'n călarele, şi se înţeleseră la cuvinte. Fata, văzând că are a face cu un viteaz, intră în cămară, luă cu dânsa o gresie, o basma cu chenar pe margine şi o perie, eşi repede din casă, se puse pe calul lui Făt-Frumos şi o luară la sănătoasa.

Cum păşiră pragul porţii, începură curţile şi palaturile a hăui, de să ferească Dumnezeu! Şi auzind smeoaica de unde era dusă, într'o clipă se întoarse acasă. Aci dacă sosi şi văzu că fata e răpită, se luă după dânşii; goneşte-i, goneşte-i, până ce, când era să puie mâna pe ei, fata aruncă peria înaintea smeoaicei şi îndată se făcu o pădure mare şi deasă, de nu putea pui de pasăre să răsbată printr'însa.

Smeoaica făcu, ce făcu, roase la copaci, cătărindu-se din cracă în cracă şi strecurându-se prin desiş, până ce trecu dincolo, şi să te ţii după dânşii!

Calul sbura ca vântul; dară smeoaica venea după dânşii ca gândul. Când să pue mâna pe dânşii, fata aruncă în urma ei basmaua. Odată se făcu o apă mare, mare de d'abia i se mai vedea marginea şi de jur împrejur înconjurată cu foc. Smeoaica să făcu luntre şi punte şi trecu. Dete prin foc şi prin apă, şi după dânşii! tot după dânşii, şi din goană nu-i slăbea!

N'apucase calul să se depărteze o bucată de loc, mai de doamne ajută, şi, iată, smeoaica iară îi ajunse Atunci fata aruncă d'a'n fuga, şi gresia. Odată

se făcu între dânşii şi smeoaică un munte, numai şi numai de piatră.

Smeoaica crăpă de necaz; şi nu mai vedea înnaintea ochilor de cătrănită ce era. Incepu a se sui pe munte; dară aşi! unde era pomana aia, ca să se poată urca? Muntele era drept şi piatra lustruită, mă rog ca o gresie ce era. N'avea unde pune piciorul, ca să se sprijinească. Când se atingea de câte un colţ de piatră, cărnurile îi sângera, căci era aşa de ascuţită de tăia ca briciul.

In cele de pe urmă, mai cătărându-se din stei în stei, mai d'a buşele, ca o lipitoare, făcu pe dracul în patru şi se urcă d'asupra muntelui.

Făt-Frumos, cum văzu una ca asta, înstrună iute arcul, puse săgeata şi o luă la cătare. Când îi veni bine, dete drumul arcului şi o săgeată drept în ochi. Smeoaica odată dete un ţipăt de se cutremură muntele, şi numai iacă venea d'a rostogolul gemând. Când ajunse jos se făcu mototol de durere. Făt-Frumos, cu buzduganul în mână, se apropie de dânsa, îi mai dete vr'o câteva lovituri d'ale îndesatele, că nu murise încă.

Atâta mai apucă să zică smeoaica: „M'ai mâncat friptă! fecior de lele ce mi-ai fost; căscă gura de trei ori şi când îi eşi sufletul din oase, să răspândi o duhoare de nu putea nimeni să stea lângă dânsa. Atât de spurcată ce era, dihania!

Făt-Frumos şi fata de împărat nu mai puteau de bucurie. Ei voiră să se întoarcă acasă la împăratul, care îi aştepta, cu mare nerăbdare.

Dară calul îi răspunse:

O! o! cine se pripeşte, se pârleşte. Trebuie întâi să omorîm pe smeu, fiul smeoaicei, căci până va fi acesta d'asupra pământului, pace de ei nu veţi avea. Apoi să sculăm din mormânt pe fiii de împărat şi oastea ce i-a prăpădit smeoaica cu

farmecele sale, şi aşa cu tot avutul smeilor să ne întoarcem acasă.

Făt-Frumos prinse voios a se lupta cu smeul şi porni din nou la palaturile smeoaicei.

Smeul aştepta înarmat să vază ce izbândă făcuse mă-sa. Când însă văzu pe Făt-Frumos viind ca un voinic cu fata lângă dânsul pe cal, i se tăie mâinile şi picioarele. P'aci, p'aci era să se piarză smeul de părere de rău, că se răpusese mumă-sa. Dară îmbărbătându-se, stătu locului, ca să se ia la luptă cu Făt-Frumos.

Acesta atâta aştepta. Vezi că îl învăţase calul cum să meargă la luptă, şi cum să facă.

Se apucară deci la trântă. Şi luptă-se, şi luptă-se, zi de vară până'n seară, şi ca să se dovedească unul pe altul, nici că se pomenea.

Văzând Făt-Frumos, că îi apucă noaptea, odată se opinti din toate puterile, ridică în sus pe smeu, şi aducându-l îl bägă în pământ până în gât şi, ţinându-l acolo sub picior şi cu sabia goală în mână, ridicată d'asupra lui, îl întrebă despre fraţii fetei şi despre oştile trimise.

Smeul, crezând că o să-l erte dela moarte dacă i-o spune, răspunse:

— Movilele de pământ ce ai întâlnit până aci sunt fraţii fetei împăratului şi oştile lui. Hrisoavele[7]) legăturei lor sunt puse într'o cutie de argint şi păstrate pe poliţa de după sobă din cămara mamei; cine le va lua şi le va citi d'asupra acelor movile, ca să desfacă făcutul lor, legătura vrajelor se va deslega şi toţi vor învia ca şi cum n'ar fi legaţi de când pământul.

Atâta trebuia lui Făt-Frumos să ştie. Ii reteză capul şi îl lăsă acolo corbilor să-l mănânce.

Şi intrând în palaturile smeoaicei, fata, care o-

---

7) hrisov = act întărit cu iscălitura şi pecetea domnească.

chise cutia cu pricina, se duse drept ca pe ciripie, puse mâna şi o luă. Când colo ce să vază? Câte movile era, atâtea şi hrisoave.

Acum altă nevoie. Cum să ghicească hrisoavele movilelor. Se hotărîră să meargă la câte una din ele şi să citească toate hrisoavele de legătură, până va da peste acela al movilei aceleia.

Tocmai acum îşi veni şi Făt-Frumos de acasă. El băgase de seamă că aceste moviliţe de pământ grămădit se cutremurau când treceau pe lângă dânsele; dar nu-şi putea da seamă ca ce să fie.

Şi întorcându-se, stete la cea dintâi moviliţă ce întâlni, citi un hrisov, citi altul, nimic! mai citi încă unul, şi încă unul; pasă-mi-te acesta era hrisovul prin care se legase vrajele moviliţei de faţă, că numai, măre, unde începu movila să se cutremure şi apoi să se legene, de părea că vrea să se desgrădineze de pământ, şi în cele din urmă pieri, şi în locu-i rămase un tânăr fecior de împărat, viu nevătămat.

Acesta cum deschise ochii, se uită împrejur, şi zise:

— Oh! soru-mea, dară greu somn dormii!

— Greu, fratele meu; şi-ai mai fi dormit tu mult şi bine de nu venea omul acesta, trimis dela Dumnezeu, să ne scape dela robie.

Atunci întorcându-se către Făt-Frumos, îi zise:

— Ori cine vei fi, frate să ne fii.

— Frate până la moarte, răspunse Făt-Frumos.

Şi îmbrăţişându-se, porniră şi pe la celelalte movile şi la toate tot aşa făcură, învie pe celălalt frate, pe novac, pe arap cu toate oştile lor.

Şi se făcu o bucurie mare între dânşii de nu se poate spune. Bietul Făt-Frumos umblă din mână în mână, căci toţi voiau să-l îmbrăţişeze de mulţumire.

Şi întorcându-se din nou la palaturile zmeoaicei, plesni de patru părţi ale curţilor cu un bici, ce era după uşe în cui, făcându-le un măr de aur. Făt-Frumos îl luă şi îl băgă în sân. Apoi el, împreună cu fata, se puseră în carâta zmeoaicei care era numai şi numai de sticlă cu caii tot de sticlă, şi se întoarse la împăratul cu alai mare.

Când veniră olăcarii[8]) şi spuseră împăratului că'i se întorc toţi fiii lui înapoi cu oşti cu tot, p'aci, p'aci era să se piarză de bucurie. Işi ţinu însă firea şi le eşi înainte cale d'o zi.

Dară-mi-te când se văzură! Nu ştia bietul împărat pe care să îmbrăţişeze mai întâi. Şi când îmbrăţişă pe câte vr'unul, par'că nu-i mai venea să se deslipească de dânsul.

Intrând în oraşul împărătesc, alaiul se orândui astfel: întâi venea pedestrimea, apoi calul lui Făt-Frumos cu fata împăratului în carâta zmeoaicei cea de sticlă, de o parte şi de alta fiii împăratului călări, şi apoi călărimea, în cap cu novacul şi cu arapul.

Gloatele se îmbulzeau şi da unul peste altal, care mai de care să vază pe mântuitorul fiilor împăratului, acesta fiind bătrân, se coborî din scaunul împărăţiei şi se urcă Făt-Frumos.

Şi domniră în pace şi în linişte lăudaţi de popor, până în ziua de astăzi, de n'or fi murit.

Incălecai p'o şea, etc.

SFÂRŞIT.

8) olăcar = curier, poştaş.

NOTĂ

Volumul de față ține seamă de propunerile făcute pentru simplificarea ortografiei.

In dorința de a fi util în cercuri cât mai largi, am crezut necesar pe de o parte să desvoltăm, pentru elevii de curs superior și pentru tineretul universitar, introducerea privitoare la basm. De altă parte gândindu-ne la copiii cei mici și mai ales la minoritari, am dat o extensiune mai mare notelor care lămuresc cuvintele rare și expresiunile figurate.

In sfârșit, ținând seamă de curiozitatea vie cu care copiii urmăresc înlănțuirea acțiunei dintr'un basm, am preferat uneori să repetăm în josul paginei explicarea cuvintelor arhaice și a celor dialectale decât să trimitem necontenit de la o pagină la alta.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ CAROLI FERDINAND
VERIFICAT 2017

TABLA DE MATERII

Pagina

INTRODUCERE:

Ce este basmul 3
Forma basmelor: formule inițiale 6
Formule finale 9
Formule mediane 11
Limba pitorească a basmelor; importanța lor . . . 14
Originea basmelor 16
Teoria mitologică 17
Teoria indianistă 20
Teoria antropologică 22
Direcții noi 29
Clasificarea basmelor 30
Petre Ispirescu 35
Barbu Delavrancea despre P. Ispirescu 40
Bibliografie: Studii despre basmele românești . . 51
Opera lui Ispirescu 52
Notă 53

BASMELE:

Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte . . 57
Ileana Simzieana 70
Broasca țestoasă cea fermecată 98
Aleodor Împărat 109
Porcul cel fermecat 119
Inșir'te mărgărîtari 136
Lupul cel născdrăvan și Făt-frumos 149
Prâslea cel voinic și merele de aur 162
Voinicul cel cu cartea în mână născut 180
Omul de piatră 203
George cel viteaz 214
Făt-Frumos cel rătăcit 229
Fata săracului cea isteață 246
Zâna Munților 257
Balaurul cel cu șapte capete 264
Făt Frumos cu careta de sticlă 271

ILUSTRAȚIUNI:

Petre Ispirescu 3
Coperta Țeranului Român, în care s'au publicat cele dintâi basme populare românești din Principatele-Unite 6
Cel dintâiu basm publicat de Ispirescu: Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte (în Țeranul Român) 9
Primul basm publicat în Principatele-Unite: Român născdrăvan, de Nicolae Filimon (în Țeranul Român). 11

VERIFICAT 1987

BIBLIOTECA BUCUREȘTI